

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Рівненський державний гуманітарний університет

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПИЛЮК НАТАЛІЯ ВІКТОРІВНА

УДК 37.013.42-051:378]:377.015.31:613(043.5)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ
ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Пилюк Н.В.

Науковий керівник: **Чернета Світлана Юріївна,**

кандидат педагогічних наук, доцент

Луцьк – 2021

АНОТАЦІЯ

Пилюк Н. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» (011 – Освітні, педагогічні науки). – Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне, 2021.

У дисертації здійснено аналіз теоретичних засад підготовки майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності. Схарактеризовано здоров'язберігаючі технології у діяльності соціального педагога спеціального загальноосвітнього закладу як сукупність методів, форм, засобів, методичних прийомів організації, здійснення й управління освітнім процесом щодо створення здоров'язберігаючого середовища спеціального закладу освіти, в якому формується ціннісне ставлення учнів до здоров'я, набуття знань, умінь і навичок, необхідних для його збереження та зміцнення. Реалізація технологій здоров'язбереження в умовах спеціальних загальноосвітніх закладах визначаються віковими особливостями та специфікою психофізичного розвитку дітей, що в них навчаються. Ключовою метою здоров'язберігаючої діяльності соціального педагога у спеціальних загальноосвітніх закладах є створення здоров'язберігаючого середовища, що сприятиме вдосконаленню способу життя учасників освітнього процесу через гармонізацію їхніх стосунків із зовнішнім середовищем, позитивній соціалізації та інтеграції у соціум. *Здоров'язберігаюче середовище спеціальних загальноосвітніх закладах* розуміємо як фізичне, психологічне, педагогічне та соціальне оточення, під впливом якого відбувається процес активного формування в усіх учасників освітнього процесу ціннісного ставлення до здоров'я та здоров'язберігаючої поведінки. До структурних

його компонентів відносимо психодидактичний, соціальний і просторово-предметний.

Визначено структуру та зміст готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах. Готовність соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах протрактовано як інтегральну характеристику особистості соціального педагога, що характеризує його здатність до здійснення діяльності, спрямованої на збереження здоров'я учнів з психофізичними порушеннями в освітньому процесі та формування у них навичок збереження і зміцнення власного здоров'я, яка виявляється у єдності мотиваційно-ціннісного, когнітивного та діяльнісного компонентів. Критерієм мотиваційно-ціннісного компонента сформованості означеної готовності є *мотиваційно-аксіологічний*, показниками якого визначено: позитивну мотивацію до опанування знаннями, вміннями та досвідом застосування здоров'язберігальних технологій у роботі з дітьми порушеннями психофізичного розвитку; визнання цінності здоров'я як пріоритетної. Критерієм когнітивного компонента є *знаннєвий*, показниками якого є: наявність у здобувача системи професійно-орієнтованих знань, необхідних для застосування здоров'язберігальних технологій. Критерієм діяльнісного компонента є *діяльнісно-практичний*, показниками якого визначено: володіння комунікативними й організаторськими вміннями; здатність застосовувати творчий підхід. Відповідно до критеріїв і показників визначено три рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах: високий, базовий та елементарний.

Аналіз сучасного стану підготовки майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності та реалізації здоров'язберігаючих технологій засвідчив відсутність у стандартах вищої освіти бакалаврського та магістерського рівнів компетентностей, які б цілісно визначали здатність

випускників до означеної діяльності, нечітке здоров'язберігаюче спрямування та недостатній обсяг теоретичних і, особливо, практично-зорієнтованих курсів, у тому числі й тих, що зорієнтовані на попередження професійного вигорання самих соціальних педагогів.

Формуванню готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій сприятиме: впровадження у зміст освітніх програм інтегрованого курсу з технологій здоров'язберігаючої діяльності; наповнення змісту професійно-орієнтованих дисциплін темами, що стосуються питань здоров'язбереження; застосування форм і методів навчання, що сприяють особистісному розвитку; використання навчальних завдань дослідницького та творчого спрямування; залучення студентів до розробки та реалізації інформаційно-просвітницьких, профілактичних, адвокаційних, правозахисних програм та проєктів; організація освітнього процесу у закладах вищої освіти на засадах здоров'язбереження.

Спроектовано та розкрито логіку й методику організації дослідницько-експериментального дослідження, яка тривала з 2015 р. до 2021 р. і передбачала реалізацію кабінетного дослідження та педагогічного експерименту. Останній містив констатувальний та формувальний етапи. Метою *констатувального етапу педагогічного експерименту* визначено вивчити зміст і структуру здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах та виявити рівень сформованості у соціальних педагогів і випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» готовності до реалізації означеного виду діяльності. *Мета формувального етапу педагогічного експерименту* передбачала перевірку висунутої гіпотези дослідження щодо того, що реалізація запропонованих педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти сприятиме формуванню у них готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій в спеціальних загальноосвітніх закладах.

Обґрунтовано та впроваджено педагогічні умови формування готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних

загальноосвітніх закладах у майбутніх соціальних педагогів: організація у закладах вищої освіти спеціального здоров'язберігаючого середовища, що включає екологічний, інформаційний і соціально-психологічний елементи; переорієнтація змісту навчальних дисциплін на підготовку майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах (навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін і практик); включення студентів під час всього періоду професійної підготовки в здоров'язберігаючі види діяльності. Перевірено їх ефективність щодо формування означеної готовності.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що в роботі вперше: обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах (організація у закладах вищої освіти спеціального здоров'язберігаючого середовища, що включає екологічний, інформаційний і соціально-психологічний елементи; переорієнтація змісту навчальних дисциплін на підготовку майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах (навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін); включення студентів під час всього періоду професійної підготовки у здоров'язберігаючі види діяльності); розроблено та зреалізовано логіку і методику дослідницько-експериментальної роботи з формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах; виокремлено та схарактеризовано структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний), критерії (мотиваційно-аксіологічний, знаннєвий, діяльнісний-практичний), показники, надано характеристику рівнів (високий, базовий та елементарний) сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах; вивчено сучасний стан підготовки соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у

спеціальних загальноосвітніх закладах; визначено поняття «підготовка майбутнього соціального педагога до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах», «готовність майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах»; уточнено трактування понять «здоров'язберігаюча діяльність», «здоров'язберігаюча технологія», «спеціальний загальноосвітній заклад»; удосконалено систему професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти з метою її орієнтації на підготовку відповідних фахівців до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах; подальшого розвитку набули наукові положення щодо підготовки майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій з урахуванням особливостей організації здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти педагогічних умов, що забезпечать ефективне формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах; розробка та реалізація змістово-технологічного забезпечення педагогічних умов (навчального курсу «Здоров'язберігаючі технології», змістових модулів «Система здоров'язберігаючої діяльності спеціального навчального закладу» та «Профілактика залежностей» у навчальні дисципліни «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти» і «Теорія і методика соціальної профілактики/Превентивно-профілактична діяльність в соціальній сфері/Теорія і методи соціальної профілактики» відповідно, тем до дисциплін «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Соціальна педагогіка», «Соціалізації особистості/Основи соціалізації особистості», завдань з практики, ергономічних вимог до навчальних приміщень; інформаційної інфраструктури тощо).

Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у процесі підготовки студентів спеціальності «Соціальна робота», у системі

післядипломної освіти та підвищення кваліфікації соціальних педагогів загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: соціальний педагог, здоров'язберігаюча діяльність, здоров'язберігаючі технології, підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій, спеціальний загальноосвітній заклад, педагогічні умови.

RESUME

Pyliyk N. V. Future social teachers training for the implementation of health technologies in special secondary schools. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript Qualification scientific paper with the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree in Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 «Theory and methodology of professional education» (011 – Educational, pedagogical sciences) – Rivne State University of the Humanities, Rivne, 2021.

Thesis analyzes the theoretical foundations of training future social educators for health activities. Health-preserving technologies in the activity of a social pedagogue of a special general educational institution are characterized as a set of methods, forms, means, methodical methods of organization, implementation and management of the educational process to create a health-preserving environment of a special educational institution. acquisition of knowledge, skills and abilities necessary for its preservation and strengthening. The implementation of health technologies in the conditions of special general educational institutions is determined by the age peculiarities and specifics of the psychophysical development of the children who study in them. The key goal of health care activities of a social educator in special secondary schools is to create a health-preserving environment that will help improve the lifestyle of participants in the educational process through harmonization of their relations with the environment, positive socialization and integration into society. We understand the health environment of special secondary schools as a physical, psychological,

pedagogical and social environment, under the influence of which there is a process of active formation of all participants in the educational process of values and health behavior. Its structural components include psychodidactic, social and spatial-objective.

The structure and content of the readiness of future social educators for health-preserving activities in special secondary schools have been determined. Readiness of social pedagogues for health-preserving activity in special general educational institutions is defined as an integral characteristic of the social pedagogue's personality, which characterizes his ability to carry out activities aimed at preserving the health of students with psychophysical disorders in the educational process. Health, which is manifested in the unity of motivational-value, cognitive and activity components. The criterion of motivational-value component of formation is motivational-axiological, the indicators of which are: positive motivation to master the knowledge, skills and experience of using health technologies in working with children with mental and physical disabilities; recognition of the value of health as a priority. The criterion of the cognitive component is defined as knowledge, the indicators of which are: the applicant has a system of professionally oriented knowledge necessary for the application of health technologies. The criterion of the activity component is the activity-practical one, the indicators of which are determined by: possession of communicative and organizational skills; ability to apply a creative approach. According to the criteria and indicators, three levels of readiness of future social educators to implement health-preserving activities in special secondary schools have been determined: high, basic and elementary.

Analysis of the current state of preparation of future social educators for for the implementation of health technologies in special secondary schools showed the lack of standards of higher education bachelor's and master's levels of competencies that would holistically determine the ability of graduates to this activity, unclear health and insufficient theoretical and, especially, practice-

oriented courses including those aimed at preventing burnout of social educators themselves.

The formation of the readiness of future social educators for the implementation of health technologies will contribute to: the introduction into the content of educational programs of an integrated course on the technologies of health care; filling the content of professionally-oriented disciplines with topics related to health issues; the use of forms and methods of learning that promote personal development; use of educational tasks of research and creative direction; involvement of students in the development and implementation of informational, educational, preventive, advocacy, human rights programs and projects; organization of the educational process in the Free Economic Zone on the basis of health care.

The logic and methods of organization of experimental research were designed and revealed, which provided for the implementation of the ascertaining and formative stages of experimental work. The study lasted from 2016 to 2021 and involved the implementation of the ascertaining and formative stages. The purpose of the ascertaining stage of research and experimental work is to study the content and structure of health activities in special secondary schools and to identify the level of formation of social educators and graduates of "Social Pedagogy" readiness to implement this activity. The purpose of the formative stage of research and experimental work was to test the hypothesis of the study that the implementation of the proposed pedagogical conditions in the process of training future social educators in free economic education will contribute to the formation of their readiness for health activities in special schools.

The pedagogical conditions of formation of readiness for health-preserving activity in special general educational establishments at future social pedagogues are substantiated and introduced: the organization in HEIs of the special health-preserving environment including ecological, informational and social-psychological elements; reorientation of the content of educational disciplines of free economic education on preparation of future social pedagogues for realization

of health-preserving activity in special general educational institutions (educational and methodical complexes of educational disciplines and practices); inclusion of students during the whole period of professional training in health-preserving activities within the framework of theoretical, practical, scientific and educational activities. Their effectiveness in the formation of this readiness has been tested.

The scientific novelty of the obtained research results is that for the first time in the work: substantiated and experimentally tested pedagogical conditions for the formation of readiness of future social educators to carry out health care activities in special educational institutions (organization of special health care environment in HEIs, including environmental, informational and socio-psychological elements; reorientation of the content of SVO disciplines future social educators to carry out health care activities in special secondary schools (educational and methodological complexes of academic disciplines and practices); inclusion of students during the entire period of professional training in health care activities in the framework of theoretical, practical, scientific and educational activities); developed and implemented the logic and methodology of research and experimental work on the formation of the readiness of future social educators to carry out health activities in special schools; the structural components (motivational-value, cognitive, activity), criteria (motivational-axiological, knowledge, activity-practical), indicators and indicators of levels (high, basic and elementary) of formation of readiness of future social pedagogues for realization are given and characterized. conservation activities in special secondary schools; the concept of «preparation of the future social pedagogue for the implementation of health activities in special secondary schools», «readiness of future social educators for the implementation of health care activities in special secondary schools»; the interpretation of the concepts «health-preserving activity», «health-preserving technology», «special general educational institution» is specified; further development of scientific provisions for the preparation of future social educators for health activities, taking into account the peculiarities of the organization of health activities in special secondary schools.

The practical significance of the obtained results lies in the development and implementation in the educational process of higher education institutions of pedagogical conditions that will ensure the effective formation of future social educators' readiness to carry out health activities in special secondary schools; development and implementation of content-technological support of pedagogical conditions (initial course «Health-preserving technologies», content modules «System of health-preserving activity of special educational institution» and «Prevention of addictions» in disciplines «Social-pedagogical work in educational institutions» and «Theory and methods of social prevention / Preventive activities in the social sphere / Theory and methods of social prevention "respectively, topics for the disciplines», «Introduction to the specialty», «Pedagogy», «Social pedagogy», «Socialization of personality/Fundamentals of socialization of personality», tasks in practice, ergonomic requirements for training facilities, information infrastructure, etc.).

The materials of the dissertation research can be used in the process of training students majoring in «Social Work», in the system of postgraduate education and advanced training of social educators of secondary schools.

Key words: social pedagogue, health-preserving activity, health-preserving technologies, preparation of future social pedagogues for realization of health-preserving technologies in special educational institutions, pedagogical conditions.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Пилюк, Н. (2021). Діагностика рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних навчальних закладах. *Social Work and Education*. Vol. 8, No. 1. Ternopil-Aberdeen, 129-138. DOI: 10.25128/2520-6230.21.1.11.

2. Пилюк, Н. (2020а). Структура готовності майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Випуск № 32, том 1, 263-269.

3. Олійник Г., Пилюк Н., (2020). Особливості соціалізації дітей з особливими потребами у сучасному українському суспільстві. *Social Work and Education*. Vol. 7, No. 2. Ternopil-Aberdeen, 2020. pp. 178-185. DOI: 10.25128/2520-6230.20.2.3.

4. Pyliuk, N. (2020). Pedagogiczne warunki kształtowania gotowości do działań prozdrowotnych w liceach przyszłych nauczycieli społecznych. *Knowledge. Education. Low. Managtmtnt. Nauka. Oświata. Prawo. Zarządzanie*. № 2 (30), 380-398.

5. Пилюк, Н. (2020b). Діяльність соціального педагога з реалізації здоров'язбережувальних технологій в освітньому середовищі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 10, 370-379.

6. Pyliuk, N., Cherneta, S. Yu., (2016). The main directions of social work with children with disabilities: content and form. *Knowledge. Education. Low. Managtmtnt. Nauka. Oświata. Prawo. Zarządzanie*. № 1 (13), 51-54.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Пилюк, Н. (2020с). Сутність готовності майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії : збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції, (16–17 жовтня м. Одеса)*, Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки».

8. Пилюк, Н. (2019а). Профілактика схильності підлітків до вживання наркотиків. *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Соціальна робота: виклики сьогодення»*: Зб. наук. праць (18-19 квітня 2019 р., м. Тернопіль) / за заг. ред. В. А. Поліщук, С. М. Калаур, Г. І. Слосанської. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 269-271.

9. Пилюк, Н. (2019b). Структура професійної компетентності соціальних педагогів у здоров'язберігаючій діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський та національний вимір : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*, (28-29 травня 2019 р., м. Луцьк), Луцьк: ПП Іванюк В.П.

10. Пилюк, Н. (2018). Поняття здоров'язберігаючого освітнього середовища у закладі вищої освіти. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференція студентів і аспірантів*.

11. Пилюк, Н. (2017а). Мотиваційна складова формування готовності майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. *Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (1 березня-1 квітня, м. Київ), Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології».

12. Пилюк, Н. (2017b). Соціальні аспекти роботи з підлітками, схильними до адикцій. *Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальна робота і соціальна педагогіка: виклики сьогодення»*: Зб. наук. Праць (17-18 травня 2017 р., м. Тернопіль) / за заг. ред. В. А. Поліщук, С. М. Калаур, Г. І. Слосанської. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 78-82.

Праці, які додатково відображають результати дисертації

13. Пилюк, Н. (2009а). Підготовка спеціалістів соціальної сфери до оздоровчої роботи із дошкільнятами з особливими потребами в системі вищої професійної освіти. *Актуальні проблеми психології: зб. наукових праць*

[Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України]; за ред. С. Д. Максименка. Т. 7: Екологічна психологія. Вип. 18: Психологія освітнього простору. К.: Миколаїв: ТОВ «Фірма «Іліон», 295-298.

14. Пилюк, Н. (2009b). Оздоровча робота у спеціалізованому дошкільному закладі як засіб соціальної адаптації дітей з особливими потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Зб. наук. пр. Вип. 6(8), 224-231.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	26
1.1. Здоров'язберігаючі технології у діяльності соціального педагога спеціального загальноосвітнього закладу	26
1.2. Структура та зміст готовності майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах.....	62
Висновки до першого розділу.....	80
РОЗДІЛ 2. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ГОТОВНОСТІ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ.....	83
2.1. Сучасний стан підготовки соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій.....	83
2.2. Педагогічні умови формування готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах у майбутніх соціальних педагогів.....	110
Висновки до другого розділу.....	146
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ГОТОВНОСТІ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ	149
3.1. Організація і результати констатувального етапу педагогічного експерименту.....	149
3.2. Аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту	

	16
та інтерпретація отриманих даних.....	171
Висновки до третього розділу.....	195
ВИСНОВКИ.....	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	203
ДОДАТКИ.....	236

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗЗД – здоров'язберігаюча діяльність

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти

ЗЗТ – здоров'язберігаючі технології

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

НП – навчальний план

ОП – освітня програма

ООП – особливі освітні потреби

СЗЗ – спеціальний загальноосвітній заклад

ВООЗ – Всесвітньою організацією охорони здоров'я

НМК – навчально-методичний комплекс

ВСТУП

Актуальність теми. Погіршення стану здоров'я населення України загалом і молодого покоління зокрема, збільшення кількості дітей з особливими потребами та доцільність їхнього залучення до навчання у спеціальних або інклюзивних закладах дали поштовх для розвитку нової моделі національної системи освіти, вибудованої на засадах здоров'язберігаючої діяльності. Ідеї гуманізації, індивідуалізації, інклюзивності й, основне, здоров'язбереження в освіті стали популярними ще на початку 90-х років ХХ ст. у світі, а ХХІ ст. в Україні та спричинили розгортання активної дискусії серед науковців, практиків, політиків і громадських діячів. За таких умов актуальності набула проблема діяльності та підготовки спеціалістів, здатних утілити ці ідеї в освітню діяльність закладу освіти, що безпосередньо пов'язано з роботою соціальних педагогів з реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних закладах освіти та проектуванням дієвих педагогічних умов їхньої підготовки до означеної діяльності в закладах вищої освіти.

Про підготовку висококваліфікованих і компетентних фахівців, спроможних виконувати професійні завдання, йдеться у нормативно-правових актах, зокрема у Національній доктрині розвитку освіти України (2002 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2012 р.), Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2016 р.), законах України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001 р.), «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (2004 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.).

Питання здоров'язбереження регламентовано у міжнародних (Глобальна стратегія здоров'я (World Health Organization, 1981), Європейська політика та стратегії для 21 століття «Здоров'я – 2020» (World Health Organization. Regional office for Europe, 2013 р.) і українських (Міжгалузева комплексна програма «Здоров'я нації» (2002 р.), Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року, Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація (2016 р.) тощо) документах.

Актуальність дослідження підготовки соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах насамперед зумовлена вимогою підтримання стану здоров'я учнів з особливими потребами. Права дітей з інвалідністю та порушеннями психофізичного розвитку закріплено в Конституції України (1996 р.) та інших нормативно-законодавчих актах (законах «Про освіту» (1991 р.), «Про державні соціальні стандарти та соціальні гарантії» (2000 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Про охорону дитинства» (2001 р.), «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (1991 р.), «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2006 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) тощо). Завдання здоров'язбереження школярів належить до пріоритетних напрямів державної політики у сфері освіти.

На важливості реформування змісту освіти відповідно до запитів сьогодення, наповнення освітнього процесу здоров'язберігаючими цінностями наголошують і теоретики, і практики освітньої галузі, як-от: О. Гнатюк, Я. Гриньов, Г. Дериш, В. Ликова, В. Молодиченко, Н. Молодиченко, Н. Москалюк та ін. Розвиток ціннісного ставлення до здоров'я молоді висвітлено в роботах Г. Асланова, А. Вахнова, Л. Канішевської, Г. Корж, І. Сопівник, Ю. Танасійчук, Е. Александера (Т. Alexander), Д. Вагнера (D. Wagner), М. Волкера (M. Walker), Дж. Джордана (J. Jordan), Д. Квіна (D. Quin), Х. МакГоррі (H. McGorry), М. Моран (M. Moran), В. Раял (V. Ryall), М. Параскакіс (M. Paraskakis), Д. Ріквуд (D. Rickwood), Дж. Третовена (J. Trethowan), Н. Хобс (N. Hobbs), здоров'язбережувальну діяльність – у працях Т. Бойченко, О. Ващенко, С. Гозак, М. Гончаренко, В. Лозинського, Г. Мешко, С. Свиреденко, О. Цибульської, В. Єфімова, а застосування здоров'язберігаючих технологій в освітньому процесі – у наукових розвідках М. Гончаренко, С. Дудка, І. Поташняк, Л. Рибалко, О. Янкович та ін.

Посутніми для пропонованого дослідження видаються студії з теорії та практики професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів таких українських учених, як: Т. Алексеєнко, Р. Вайнола, О. Безпалько, І. Зверєва, А.

Капська, О. Карпенко, І. Ковчина, І. Козубовська, Н. Коляда, І. Левчук, Л. Міщик, Ж. Петрочко, В. Поліщук, Л. Романовська, С. Харченко й ін. Зміст і форми підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності в закладах освіти різного типу осмислено в доробках О. Добровіцької, В. Леонова, Г. Першко, О. Пожидаєвої, Н. Сайко, О. Тютюнник, З. Фалинської та ін., підготовку соціальних педагогів до формування готовності до сприяння покращенню здоров'я дітей і молоді – В. Петровича, профілактику наркотичної залежності серед старшокласників – О. Тютюнник, формування здоров'язбережувальної компетентності – М. Лехолетової, культуру професійного здоров'я – В. Мойсеюк. Попри зацікавленість науковців, задекларована в дисертації проблема залишається недостатньо вивченою в теоретичному та практичному контекстах із позиції підготовки майбутніх соціальних педагогів до означеного виду діяльності.

Актуальність аналізованої проблеми детермінована також суперечностями між:

- нагальною суспільною потребою запровадження здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах і несформованістю в соціальних педагогів відповідних професійних компетентностей, неготовністю їх до ефективної реалізації останньої;

- об'єктивною потребою підготовки соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах і нерозробленістю бачення специфіки цього процесу в закладах вищої освіти;

- усвідомленням майбутніми соціальними педагогами значущості реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах і відсутністю в них теоретичного та практичного досвіду організації означеної діяльності.

Важливість проблеми дослідження та прагнення розв'язати зазначені суперечності зумовили вибір теми дисертації *«Підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах планових тем науково-дослідницької роботи кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки: «Соціальна взаємодія та соціальне партнерство в системі інститутів соціальної сфери» (державна реєстрація № 0119U000672).

Тему дисертаційної роботи затверджено Вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 5 від 27 грудня 2007 р.), уточнено Вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 2 від 25 лютого 2016 р.).

Мета дослідження – обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Досягнення мети дослідження передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) з'ясувати та розкрити зміст і структуру здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах;
- 2) обґрунтувати компоненти, критерії, показники та рівні готовності соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах;
- 3) вивчити сучасний стан підготовки соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах;
- 4) представити й експериментально перевірити дієвість педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Об'єкт дослідження: підготовка майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до провадження здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Методи дослідження: для досягнення поставленої мети й розв'язання низки завдань послуговувалися комплексом методів дослідження, серед яких: теоретичні – вивчення, аналіз та узагальнення – для обґрунтування й уточнення базових понять дисертації, опрацювання документації закладів вищої освіти (освітньо-професійна програма, навчальний план, робочі програми курсів і практик тощо), з'ясування змісту підготовки соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах; емпіричні – експрес-опитування, спостереження, анкетування, тестування – для визначення рівнів готовності учнів, соціальних педагогів і майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах; моделювання – для побудови логіки дослідницько-експериментальної роботи, встановлення педагогічних умов забезпечення ефективної підготовки майбутніх соціальних педагогів до означеної діяльності; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах; методи математичної статистики (ранжування, порівняння коефіцієнтних величин) – для кількісного та якісного аналізу отриманих у ході дослідницько-експериментальної роботи даних; критерій Колмогорова-Смірнова – для підтвердження чи спростування нульової гіпотези дослідження про те, що відмінності між двома розподілами експериментальної та контрольної груп є несуттєвими.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вперше:

– *обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах (організація в закладах вищої освіти спеціального здоров'язберігаючого середовища, що охоплює екологічний, інформаційний і соціально-психологічний елементи; переорієнтація змісту навчальних дисциплін закладів*

вищої освіти (ЗВО) на підготовку майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах (навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін); залучення студентів під час усього періоду професійної підготовки до здоров'язберігаючих видів діяльності);

– *запропоновано й утілено* логіку та методику дослідницько-експериментальної роботи з формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах;

– *виокремлено та схарактеризовано* структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний), критерії (мотиваційно-аксіологічний, знаннєвий, діялісно-практичний), показники, описано рівні (високий, базовий та елементарний) сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах; вивчено сучасний стан підготовки соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах;

– *визначено* поняття «підготовка майбутнього соціального педагога до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах», «готовність майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах»;

– *уточнено* трактування понять «здоров'язберігаюча діяльність», «здоров'язберігаюча технологія», «спеціальний загальноосвітній заклад»;

– *удосконалено* систему професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти для її орієнтації на підготовку відповідних фахівців до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах;

– *подальшого розвитку* набули наукові положення щодо підготовки майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій з

огляду на особливості організації здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Практичне значення отриманих результатів передбачає розроблення й упровадження в освітній процес закладів вищої освіти педагогічних умов, що забезпечать ефективне формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах; розроблення та реалізацію змістово-технологічного забезпечення педагогічних умов (начального курсу «Здоров'язберігаючі технології», змістових модулів «Система здоров'язберігаючої діяльності спеціального навчального закладу» та «Профілактика залежностей» дисципліни «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти» й «Теорія і методика соціальної профілактики/Превентивно-профілактична діяльність в соціальній сфері/Теорія і методи соціальної профілактики» відповідно, тем із дисциплін «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Соціальна педагогіка», «Соціалізація особистості/Основи соціалізації особистості», завдань із практики, ергономічних вимог до навчальних приміщень; інформаційної інфраструктури тощо).

Матеріали дисертації знайдуть застосування у процесі підготовки студентів спеціальності «Соціальна робота» освітньої програми «Соціальна педагогіка», у системі післядипломної освіти та підвищення кваліфікації соціальних педагогів закладів освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 36-12/782 від 28.01.2021 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 07/5-26/1125 від 30.05.2018 р.), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка (довідка № 05-16/126 від 26.02.2021 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 196-33/03 від 16.02.2021 р.), Затуринської спеціальної школи «Центр освіти» Волинської обласної ради (довідка № 17 від 07.02.2020

р.), Комунального закладу «Луцький навчально-реабілітаційний центр Луцької міської ради» (довідка № 01-10/29 від 11.03.2020 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати дослідження викладено в доповідях на різного рівня наукових і науково-практичних конференціях: міжнародних – «Вища професійна підготовка майбутніх фахівців: вимоги євроінтеграції» (Ялта, 2011 р.), «Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі» (Київ, 2017 р.), «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (Луцьк, 2018 р.), «Соціальна робота: виклики сьогодення» (Тернопіль, 2019, 2020 рр.), «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський та національний вимір» (Луцьк, 2019 р.), «Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії» (Одеса, 2020 р.); усеукраїнських – «Соціальна робота і соціальна педагогіка: виклики сьогодення» (Тернопіль, 2011, 2017 рр.); регіональних – «Актуальні проблеми соціальної роботи» (Тернопіль, 2014 р.); щорічних звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Волинського національного університету імені Лесі Українки (2016–2020 рр.).

Публікації. Результати дисертації представлено в 14 публікаціях, із них: 6 відображають основні результати дослідження (2 публікації в зарубіжних періодичних виданнях), 6 мають апробаційний характер, 2 додатково розкривають результати роботи.

Особистий внесок автора у працях, написаних у співавторстві, полягає в аналізі та висвітленні [3] категорій дітей з особливими потребами (0,3 д.а.) і [6] форм роботи з означеною категорією дітей (0,3 д.а.).

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 342 сторінки, з них 189 сторінки основного тексту. Роботу ілюстровано 20 таблицями, 6 рисунками. Список використаних джерел налічує 276 найменувань. Дисертація містить 23 додатки на 107 сторінках.

Розділ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1.Здоров'язберігаючі технології у діяльності соціального педагога спеціального загальноосвітнього закладу

Впродовж кількох останніх десятиліть в Україні простежується низка негативних тенденцій, що стосуються дитячого населення країни: зменшення його загальної чисельності (Янковська, 2018; Габорець, Дудіна & Дудник, 2018); зростання рівнів захворюваності та поширення хвороб (Шушпанов, 2017; Антипкін та ін., 2018; Український інститут стратегічних досліджень, 2018); розповсюдження девіацій (Іваницький, 2008; Когут, 2008; Лепешко, 2016; Габорець, Дудіна & Дудник, 2018). Зазначені тенденції розвиваються на тлі зростання економічної та соціально-політичної нестабільності в країні, зниження виховного та навчального потенціалу сім'ї, що актуалізує необхідність у соціально-педагогічній діяльності.

Мета соціально-педагогічної діяльності полягає у забезпеченні сприятливих соціокультурних умов соціалізації особистості. Її досягнення реалізується через систему завдань, пріоритетними з яких є: зміцнення та активізація адаптаційного потенціалу особистості; збереження й покращення її фізичного, психічного та соціального здоров'я; створення сприятливих умов у мікросоціумі для самореалізації особистості та розвитку її здібностей; надання соціальної, психологічної, педагогічної підтримки і допомоги; попередження і локалізація негативних впливів на особистість факторів соціального середовища (Безпалько, 2006, с. 31).

На думку Т. Алексеєнко, мета соціально-педагогічної діяльності досягається через допомогу особистості у її розвитку, вихованні, навчанні, засвоєнні соціальних норм та цінностей, створенні умов для психологічного комфорту та безпеки, задоволенні потреб і забезпеченні прав, професійному самовираженні, попередженні негативних явищ у сімейному середовищі,

школі чи іншому найближчому соціальному оточенні (Безпалько, 2009, с.49). Правильно організована, вона передбачає орієнтацію на особистість, індивідуальність людини, надання їй комплексної соціально-психолого-педагогічної допомоги в розв'язанні особистісних проблем, усвідомленні себе творцем власного життя (Шевців, 2012, с. 20).

Соціально-педагогічна діяльність є різновидом педагогічної, проте має свої особливості. Вона охоплює ті самі явища і процеси, проте її специфіка виражається у понятті «соціальна». Це означає, що в процесах навчання та виховання вона виділяє ті сторони, що пов'язані із залученням особистості в суспільне життя (Дубич & Данилюк, 2017, с. 16).

Головною відмінністю соціально-педагогічної діяльності є та, що потреба в ній виникає тоді, коли в особистості чи групі з'являються проблеми у взаємовідносинах із соціальним середовищем (Безпалько, 2006, с. 24).

До того ж, на відміну від педагогічної діяльності, яка здійснюється здебільшого в освітніх закладах, соціально-педагогічна передбачає активну співпрацю і використання ресурсів та можливостей соціуму для вирішення проблем особистості або соціальної групи (Безпалько, 2006, с. 24). Як зазначає з цього приводу Л. Міщик (2006), досягнення мети та бажаних результатів соціально-педагогічної діяльності можливе шляхом координації зусиль та інтеграції ресурсів державних та недержавних організацій, найближчого соціального оточення, усіх суспільних інститутів виховання та служб, які забезпечують задоволення освітніх, соціальних, економічних, оздоровчих та інших потреб різних категорій дітей і молоді.

Ще одна особливість соціально-педагогічної діяльності – її адресна спрямованість на конкретну особистість або соціальну групу та вирішення наявних проблем шляхом вивчення їхніх особливостей та специфіки навколишнього середовища, пошук засобів, які допоможуть вирішити конкретну проблему. Якщо педагогічна діяльність має неперервний характер, то соціально-педагогічна обмежена часовими рамками, в межах яких вирішується проблема, та локалізована за місцем і ресурсами; межі

соціально-педагогічної діяльності визначаються змістом освітніх та виховних проблем особистості та можливими шляхами їх вирішення. Зорієнтованість соціально-педагогічної діяльності одночасно і на безпосередню роботу з особою чи групою, і на посередницьку діяльність у їх взаємовідносинах із соціумом свідчить про її комплексний, гуманістичний характер і сутність (Дубич & Данилюк, 2017, с. 90).

Основним суб'єктом соціально-педагогічної діяльності є соціальний педагог. Це фахівець, який надає цілеспрямовану соціально-педагогічну допомогу та підтримку процесу соціалізації різних категорій дітей і молоді, сприяє їхньому соціальному вихованню, особистісному розвитку та професійному самовизначенню, а також надає психолого-педагогічну та соціально-педагогічну допомогу їхнім сім'ям.

Виходячи з мети та завдань соціально-педагогічної діяльності, головне завдання соціального педагога – формувати відносини в соціумі, сприяти розвитку та саморозвитку особистості, створенню сприятливих умов, психологічного комфорту, забезпечувати консолідацію усіх сил і можливостей суспільства щодо вирішення соціальних проблем і труднощів як певних категорій дітей і молоді, так і їхніх окремих представників, розвиваючи при цьому їхню активність та потенціал як учасників освітнього та виховного процесів.

Головний об'єкт соціально-педагогічної діяльності – це діти і молодь, які мають труднощі в соціалізації, потрапили в складну життєву ситуацію чи належать до категорії вразливих.

Очікуваним результатом соціально-педагогічної діяльності з цими категоріями дітей і молоді має бути формування у них певного рівня соціальних якостей; самосвідомості, самовизначення та самоствердження – як складових суспільного буття відповідно до їхніх можливостей та особливостей соціального середовища (Безпалько, 2006, с. 29); формування та розвиток соціально-активної особистості з розвинутими навичками соціально-адаптивної поведінки (Бойчук та ін., 2014, с. 41).

З кожним роком унаслідок соціально-політичних, демографічних змін, глобальної екологічної кризи в Україні фіксують зростання чисельності дітей з різними захворюваннями та порушеннями розвитку. Погіршення здоров'я дитячого населення є результатом не лише негативного впливу соціально-економічних чинників, але й педагогічних. До таких І. Малишевська відносить: інтенсифікацію навчального процесу, що проявляється у збільшенні навчального навантаження та скороченні часу на його засвоєння; невідповідність програм і технологій навчання віковим та функціональним особливостям учнів з особливими освітніми потребами (ООП); недотримання санітарно-гігієнічних вимог до організації навчального процесу; недостатню кваліфікацію педагогічних кадрів та неграмотність батьків у питаннях збереження здоров'я дітей (Малишевська, 2016, с. 60).

Дослідники Ю. Бойчук, О. Бородіна та О. Микитюк (2015) ранжують шкільні чинники появи ризиків для здоров'я дитини за силою їх впливу: постійні мікростреси, зумовлені стресовою тактикою педагогічних впливів; стрес, зумовлений обмеженням часу, що має здатність накопичуватися впродовж двох тижнів і тривати роками; невідповідність технологій та методик навчання до особливостей віку; інтенсифікація та нераціональність організації освітнього процесу; відсутність комплексної та системної діяльності з формування ціннісного ставлення до здоров'я та здорового способу життя; низький рівень кваліфікації педагогів у питаннях охорони здоров'я.

Як зазначають Ю. Бойчук та О. Мірошніченко (2019), шкідливість негативної дії шкільних чинників посилюється тим, що їх вплив є комплексним та системним; діючи тривало і неперервно впродовж 9–12 років щоденно, навіть у разі мінімального впливу кожного з них, їх сумарний ефект є достатньо значущим.

Завдання здоров'язбереження школярів належить до пріоритетних напрямів державної політики у сфері освіти, що відображено в Законі України «Про освіту» (2018) (Бойчук & Мірошніченко, 2019, с. 24). На

необхідність реформування змісту освіти відповідно до запитів сьогодення, наповнення освітнього процесу здоров'язберігаючими цінностями й практиками звертають увагу як теоретики, так і практики освітньої галузі (Ликова, 2013; Гриньова, 2018; Гнатюк, 2017; Москалюк & Дериш, 2020; Молодиченко & Молодиченко, 2020).

Особливої актуальності питання здоров'язбереження набуває в умовах навчання й виховання дітей з обмеженими можливостями здоров'я (Бойчук, Бородіна & Микитюк, 2015; Бобренко, 2015; Крижановська, 2020; Легкий, 2020).

Зважаючи на розмаїття дефініцій, які вживаються щодо дітей з порушеннями здоров'я у науковій літературі та законодавчих актах, доречно акцентувати на характеристиці та особливостях використання цих понять.

Термін «*діти з порушеннями психофізичного розвитку*» позначає дітей, які мають суттєві відхилення від нормотипового фізичного або психічного розвитку внаслідок вроджених чи набутих дефектів і потребують спеціальних умов навчання та виховання (Мамічева, Панасенко & Бурцева, 2015, с. 8). Як зазначає О. Мартинчук (2019), до цієї категорії належать діти, які мають порушення розвитку (інтелектуальні, порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату, мовлення; складні порушення психофізичного розвитку), а також ті, які мають захворювання, що потребують постійного медичного нагляду чи періодичних медичних процедур для забезпечення їхньої життєдіяльності або контролю за її станом.

Змістова характеристика цього поняття свідчить про його виражене медичне спрямування та акцентування уваги на психофізичних вадах особистості та результатах медичного обстеження.

Поняття «*дитина з інвалідністю*», відповідно до українського законодавства – це «особа віком до 18 років (повноліття) зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею своїх прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист» (Про внесення змін до

деяких законів України щодо прав інвалідів, 2011). Це поняття фокусує увагу на соціальних аспектах порушення здоров'я, забезпеченні прав та соціальних гарантій з боку держави.

Широко вживаними у науковій літературі є поняттями «*діти з особливими потребами*» та «*діти з особливими освітніми потребами*».

У Міжнародній класифікації стандартів освіти «діти з особливими потребами» – це особи, навчання яких потребує додаткових ресурсів; до них відносять різні категорії дітей (наприклад – обдаровані діти, діти з порушеннями розвитку, діти-інваліди, діти-сироти, безпритульні діти тощо) (Величко, 2015, с. 47).

Закон України «Про освіту» (2017) дає визначення поняття «дитини з особливими освітніми потребами» як особи, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту.

До категорій труднощів, що зумовлюють ООП, варто відносити: інтелектуальні (обмеження функціонування пам'яті, уваги, мислення, вольових процесів, мовлення, мотивації тощо); функціональні (порушення слухової, зорової, опорно-рухової, мовленнєвої функцій тощо); (сенсорні, моторні, мовленнєві); фізичні (зумовлені відсутністю або порушенням функціонування органів та кінцівок дитячого організму); навчальні (обмеження або своєрідність перебігу довільних видів діяльності, наприклад, письма, математичних дій тощо); соціоадаптаційні (труднощі пристосування до умов соціального середовища, відносин із соціальними об'єктами, інтеграції у соціальні групи тощо) (Про затвердження категорій (типології) освітніх труднощів, 2020).

Використання зазначеного вище терміну, на думку А. Колупаєвої (2009), зміщує акценти з порушень та відхилень від норми до фіксації освітніх потреб дітей. Саме впровадження цього терміну стало засобом легітимізації інтеграції дітей з інвалідністю та порушеннями розвитку до загальної системи освіти (Barton, 1986, с. 280). Втім, доречним є його

вживання й щодо учнів спеціальних закладів освіти, зважаючи на наявність у них потреб, які необхідно враховувати.

Варто звернути увагу на те, що наявність у дитини інвалідності не обов'язково означає наявність ООП. Тому ці терміни не є абсолютними синонімами. Для визначення дітей з особливими освітніми потребами, яким встановлена інвалідність, Т. Шлапко, Д. Шудренко та О. Соколенко (2019) пропонують використовувати окремий термін – *«діти з особливостями психофізичного розвитку»*.

На підставі аналізу сутності та змісту понять, що вживаються стосовно учнів із порушеннями здоров'я, вважаємо за доречне вживати в тексті роботи всі з них – залежно від контексту, що найбільше відповідає їх змісту.

Огляд категорій дітей з особливостями психофізичного розвитку засвідчує, що вони належать до тих, хто чи не найбільше потребує професійної допомоги фахівця із соціально-педагогічної діяльності у вирішенні питань їхньої соціалізації та інтеграції в суспільство, зважаючи на обмеженість їхніх соціальних контактів та можливостей розвитку соціальних навичок у звичайних умовах життєдіяльності. Порушення стану здоров'я, наявність психофізичних розладів можуть стати перешкодою для здобуття дитиною освіти в закладі загальної середньої освіти за місцем проживання. У такому разі дитина змушена навчатись у спеціальних закладах освіти, де, крім освітніх послуг, вона може отримувати корекційні, реабілітаційні, оздоровчі та інші спеціалізовані послуги відповідно до характеру та складності її нозології. Натомість перебування в ізольованому середовищі з обмеженим колом соціальних контактів та можливостей набуття соціальних умінь та навичок негативно позначаються на соціалізації дітей, їхній здатності адаптуватися до життя у соціумі. З одного боку, проблеми, пов'язані зі станом здоров'я дитини, можуть призводити до труднощів соціалізації, а з іншого – виступати їх першопричиною, що свідчить про необхідність приділення великої уваги питанням збереження та покращення стану здоров'я учнів СЗЗ.

Упродовж багатьох років спеціальні заклади освіти були чи не єдиною можливістю здобуття загальної середньої освіти для дітей з важкими захворюваннями та порушеннями психофізичного розвитку. Система спеціальної освіти, успадкована від радянської освітньої системи, мала жорстку вертикально-горизонтальну структуру. Вертикальна ґрунтувалась на віку дітей та рівнях загальноосвітніх програм. Вона включала заклади, призначені для дітей від 0 до 3 років; від 3 до 6–7 років; від 6–7 до 16–21 року. Горизонтальна структура враховувала такі фактори як характер порушення, психофізичний розвиток дитини, особливості її пізнавальної діяльності. Вона була представлена вісьмома типами закладів, переважно інтернатного типу: для глухих, слабочуючих, слабозорих, сліпих дітей, дітей з тяжкими порушеннями мовлення, з порушеннями опорно-рухового апарату, із затримкою психічного розвитку та для розумово відсталих. Для дітей дошкільного віку з порушеним психофізичним розвитком діяли спеціальні дитячі дошкільні заклади, спеціальні групи на базі дошкільних навчальних закладів комбінованого типу, дошкільні групи в спеціальних школах та дитячі навчальні заклади компенсуючого типу. Основними закладами для дітей шкільного віку з особливостями психофізичного розвитку були спеціальні загальноосвітні школи-інтернати та спеціальні класи у загальноосвітніх навчальних закладах (Колупаєва & Таранченко, 2016, с.8–9).

Як зазначають М. Артюхіна та К. Ченська (2017), навчально-виховний процес у спеціальних закладах освіти поєднувався з корекційно-розвивальною роботою відповідно до особливостей психофізичного розвитку учнів та допрофесійною чи професійною підготовкою. Проте, крім зазначених позитивних аспектів, система спеціальної освіти мала й суттєві недоліки:

- неможливість забезпечити освітні потреби усіх дітей внаслідок значної уніфікації навчальних планів і програм;

- ізольованість дітей від їхніх сімей та суспільства, наслідками якої є погана орієнтація у системі соціальних норм, труднощі в набутті дітьми соціально-побутових вмінь та соціальних компетенцій;
- труднощі емоційного та особистісного розвитку учнів, неадекватне сприйняття власних особистісних якостей, здібностей та можливостей внаслідок недостатньої індивідуалізації та особистісної зорієнтованості освітнього процесу;
- низька ефективність корекційно-розвиткових послуг як наслідок низької якості психолого-педагогічної діагностики порушень;
- низький рівень науково-методичного та навчального забезпечення освітнього процесу дітей із тяжкими та атиповими порушеннями, які потребують спеціалізованих корекційно-реабілітаційних і додаткових освітніх послуг (Колупаєва, 2014, с. 8–9).

Перебування дитини в спеціальних закладах освіти негативно позначається на її психічному, когнітивному, соціоемоційному розвитку, що підтверджено результатами багатьох досліджень. Зокрема, учням спеціальних закладів інтернатного типу властивий високий рівень тривожності, агресивності, імпульсивності; нестійка, неадекватна самооцінка, відчуття малоцінності своєї особистості; деформованість емоційної сфери; відсутність позитивного ставлення до власного здоров'я, несформованість уявлень про способи його збереження; невміння спілкуватися та налагоджувати контакти з однолітками та дорослими; відсутність життєвих навичок; неспроможність самостійно та швидко приймати рішення, вирішувати життєві труднощі та проблеми тощо (Ящук, 2001; Єр'оміна, 2019).

З'ясовано, що чим довше перебуває дитина в умовах інституалізації, тим більше негативних наслідків це має для її психічного та фізичного здоров'я і соціального благополуччя (Maclean, 2003; Bos et al., 2011; van Ijzendoorn et al., 2020; Шеремет, 2020).

Ідеї гуманізації та демократизації освіти, що набули поширення в суспільстві на початку 1990-х років, спричинили до обговорення науковцями, практиками, політиками та громадськими діячами необхідності реформування вітчизняної системи спеціальної освіти.

Важливим кроком у реалізації права дітей з інвалідністю та порушеннями психофізичного розвитку, закріпленого у Конституції України (1996 р.) та інших нормативно-законодавчих актах, зокрема в Законах «Про освіту» (1991 р.), «Про державні соціальні стандарти та соціальні гарантії» (2000 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Про охорону дитинства» (2001 р.), «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (1991 р.), «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2006 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) тощо, стало впровадження в Україні інклюзивної освіти (Горішна, 2019, с. 30). Її сутність полягає у забезпеченні права всіх дітей на вибір типу навчального закладу, змісту та форми здобуття освіти, зокрема й можливості її здобуття у закладах загальної середньої освіти за місцем проживання.

Подальші трансформації спеціальної освіти відбувалися в рамках реформи деінституалізації, яка була розпочата в 2017 р. з метою зміни системи інституційного догляду та виховання дітей на таку, що забезпечує права дітей, відповідає їхнім найкращим інтересам, спрямована на підтримку та збереження сім'ї як найкращого середовища для виховання і розвитку дітей (Слозанська & Горішна, 2021, с. 20).

Внаслідок трансформації спеціальних закладів освіти інтернатного типу відбулися зміни в структурі спеціальної освіти. На сьогодні в Україні функціонує близько 200 закладів дошкільної освіти компенсуючого (санаторні і спеціальні) та комбінованого типу для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, тривалого лікування і реабілітації, а також дошкільні заклади з інклюзивними та спеціальними групами. На хвилі запровадження альтернативних моделей психолого-педагогічної підтримки дітей з інвалідністю та порушеннями в розвитку,

дієвих механізмів для вільного вибору форм навчання дітей трансформується й середня ланка спеціальної освіти (Колупаєва & Таранченко, 2016, с. 13).

Чинне вітчизняне законодавство, що регулює питання освіти (Про освіту, 2017; Про повну загальну середню освіту, 2020), визначає такі типи СЗЗ: спеціальні школи, навчально-реабілітаційні центри та санаторні школи. Формою здобуття спеціальної освіти визначено також спеціальні класи для навчання дітей з ООП у загальноосвітніх навчальних закладах.

Спеціальні школи – це заклади загальної середньої освіти для осіб з ООП, зумовленими порушеннями інтелектуального розвитку, фізичними та/або сенсорними порушеннями. Вітчизняним законодавством передбачені різні типи спеціальних шкіл, залежно від особливостей психофізичного розвитку дітей:

- для дітей з порушеннями слуху;
- для дітей з порушеннями зору;
- для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату;
- для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку;
- для дітей з тяжкими порушеннями мовлення (Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр, 2019).

У 2020-2021 н.р. в Україні діяло 242 спеціальних школи, з яких 134 – для розумово відсталих, 5 – сліпих, по 23 для дітей зі зниженим слухом та глухих, 16 – зі зниженим слухом, 14 – із порушеннями опорно-рухового апарату, 22 – з тяжкими порушеннями мовлення, 5 – із затримкою психічного розвитку; освіту у цих закладах здобували 28 822 учні. Чисельність учнів, які навчалися в початковій школі спеціальних шкіл, становила 12 261 особу; найбільша кількість з яких мали відставання в розумовому розвитку (5708 осіб) та тяжкі порушення мовлення (1797 осіб) (Інститут освітньої політики, 2020).

Навчально-реабілітаційні центри – це заклади загальної середньої освіти для осіб із особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку. Вони створюються для дітей, які мають два або

більше порушення, або дітей, які себе не обслуговують і потребують індивідуального догляду та супроводу. Видами таких закладів є:

- для дітей, які мають порушення слуху в поєднанні з порушеннями інтелектуального розвитку та/або порушеннями опорно-рухового апарату;

- для дітей, які мають порушення зору в поєднанні з тяжкими системними мовленнєвими порушеннями чи порушеннями інтелектуального розвитку та/або порушеннями опорно-рухового апарату, та сліпоглухих дітей;

- для дітей, які мають порушення опорно-рухового апарату в поєднанні з тяжкими системними мовленнєвими порушеннями чи порушеннями інтелектуального розвитку;

- для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в поєднанні з тяжкими порушеннями мовлення (Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр, 2019).

Відповідно до статистичних даних, у 2020-2021 н.р. чисельність навчально-реабілітаційних центрів в Україні становила 77, загальна кількість учнів у них – 7639, з яких 3697 – учні 1-4 класів, зокрема 1354 – зі складними порушеннями розвитку (Інститут освітньої політики, 2020).

До закладів спеціальної освіти належать також спеціальні класи для учнів з ООП, які діють на базі закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО). Незважаючи на те, що у 2015 р. функціонування таких класів було визнано Комітетом ООН з прав людей з інвалідністю однією із форм сегрегації дітей з порушеннями в розвитку, вони продовжують діяти (Horishna et al., 2020, p. 107). Зокрема, у 2020-2021 н.р. у таких класах навчалося 5 844 учні (Інститут освітньої політики, 2020).

Для дітей з порушеннями психофізичного розвитку та дітей з інвалідністю, які не можуть навчатися у ЗЗСО, законодавством передбачені можливості здобуття освіти в загальноосвітніх санаторних школах (школах-інтернатах) (Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні, 2005). Профіль

такого закладу визначається із урахуванням необхідності лікування відповідних захворювань:

- для дітей із психоневрологічними захворюваннями;
- для дітей, хворих на сколіоз;
- для дітей із захворюваннями серцево-судинної системи;
- для дітей із хронічними неспецифічними захворюваннями органів дихання;
- для дітей із хронічними неспецифічними захворюваннями органів травлення;
- для дітей, хворих на цукровий діабет;
- для дітей з малими і неактивними (фаза згасання) формами туберкульозу (Положення про санаторну школу, 2018).

Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020) в умовах децентралізації санаторні школи повинні бути трансформовані в інші типи навчальних закладів або припинити свою діяльність шляхом ліквідації.

У 2020-2021 н.р. у системі освіти України функціонувало 65 санаторних шкіл із можливостями цілодобового перебування у них дітей; у них навчалось 14 548 учнів, з яких 5933 – учні молодших класів. Найбільша кількість учнів початкової школи (1767 осіб) мали малі та неактивні форми туберкульозу, сколіоз (1482 осіб) та захворювання серцево-судинної системи (1169 осіб) (Інститут освітньої політики, 2020).

Структурно-системна реформа системи спеціальної освіти сприяла також інституційній реорганізації закладів, а саме: перебудові їх управління та механізмів фінансування; зміні статусу учителів, системи їхньої підготовки та підвищення кваліфікації; механізмів контролю тощо (Колупаєва & Таранченко, 2016, с. 13-14). Проте ключові зміни полягають в оновленні самої парадигми освітньої системи, її стратегії та принципів розбудови.

Ідеї гуманізації та демократизації освіти спричинили перегляд мети спеціальної освіти, яку почали розглядати як забезпечення гідного та повноцінного життя осіб із порушеннями психофізичного розвитку, їхню підготовку до активного залучення в життя суспільства та участі в соціальних відносинах (Болдирєва, 2012, с. 13). Поступово утвердилося розуміння, що вона має орієнтуватись не на наявність порушень чи захворювань, а на формування гармонійно розвинутої особистості на основі реалізації соціальної моделі допомоги (Дегтяренко, 2013).

Порівняно з 1990-ми роками, в діяльності спеціальних закладів освіти відбулися суттєві зміни. Заклади розширили свої функції, запровадивши соціально-педагогічний патронат і психолого-педагогічний супровід дітей, їхніх сімей та комплексну корекційно-розвиткову підтримку й реабілітацію (медичну, фізкультурно-оздоровчу, соціальну, трудову) з метою максимального сприяння соціалізації дітей та їхньої інтеграції в соціум (Колупаєва & Таранченко, 2016, с. 10).

Нині в суспільній свідомості сформувалося розуміння того, що допомога особам з інвалідністю та порушеннями розвитку повинна відповідати таким вимогам:

- комплексність, яка передбачає врахування при плануванні та реалізації втручань, зокрема й освітніх, біологічних (вік, стать, стан здоров'я, наявність порушення, генетичні фактори), психологічних (емоційний стан, психічне здоров'я, пережита травма), соціальних (наявність сім'ї, відносини з сім'єю, стосунки з однолітками, доступ до послуг) аспектів ситуації особи;

- якість, яка забезпечується її наданням кваліфікованими фахівцями з належною підготовкою у спеціально створених умовах та відповідно до вікових й індивідуальних потреб та особливостей осіб з психофізичними порушеннями;

- ефективність, яка передбачає досягнення результату – адаптацію особистості до середовища, набуття нею необхідних для життя в суспільстві компетентностей (Супрун & Шевченко, 2018, с. 167).

Означені вимоги визначають пріоритетні напрями й засоби перетворення системи освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку на соціальний ліфт, що відповідає європейським стандартам. Серед таких напрямів визначено й модернізацію системи навчання дітей з особливими потребами через впровадження в освітній процес технологій навчання та супроводу, що забезпечують індивідуалізацію та задоволення освітніх потреб, максимально можливий особистісний розвиток учнів, відповідно до їх індивідуальних здібностей та потреб, їхню інтеграцію у соціум. Впровадження таких технологій дасть можливість учням отримати необхідний рівень знань та компетентностей, сприятиме вирівнюванню шансів для розвитку та у подальшому підвищить їх конкурентоздатність на ринку праці та активну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства (Колупаєва & Таранченко, 2016, с. 14).

Зазначене засвідчує реальну необхідність у впровадженні в освітній процес спеціальних закладів освіти технологій, які би сприяли повноцінному розвитку дитини, покращенню її здоров'я, адаптації та соціалізації у соціумі. Зростання турботи про здоров'я дітей як ключовий фактор успішності їхнього навчання та соціалізації актуалізувало потребу в реалізації комплексу медичних, педагогічних, соціальних заходів, завданнями яких є відновлення, корекція та компенсація порушених психофізичних функцій, особистісного та соціального статусу дітей. Важлива роль у реалізації означених завдань у СЗЗ належить соціальному педагогу.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» від 14.06.2000 р. № 963 посада соціального педагога належить до категорії педагогічних. Можливість її впровадження передбачена «Положенням про психологічну службу у системі освіти України». Відповідна структура функціонує в системі освіти України з метою забезпечення умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-

педагогічної підтримки усім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти (Положення про психологічну службу у системі освіти України, 2018).

Психологічна служба створюється в закладах дошкільної, загальної середньої освіти, позашкільної освіти, спеціалізованої освіти, професійної, фахової передвищої та вищої освіти, зокрема й у спеціальних закладах, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти. Тож соціальний педагог входить до штату працівників психологічної служби СЗЗ.

На основі аналізу змісту посадової інструкції соціального педагога загальноосвітнього закладу (Положення про психологічну службу у системі освіти України, 2018), яка стосується і фахівців, що працюють у спеціальних закладах освіти, його діяльність передбачає виконання таких завдань:

- соціально-педагогічний супровід здобувачів освіти, колективу та мікрогруп, осіб, які потребують піклування чи перебувають у складних життєвих обставинах;
- просвітницька та профілактична робота серед учасників освітнього процесу з питань запобігання та протидії домашньому насильству;
- вивчення та аналіз соціальних умов розвитку здобувачів освіти, мікроколективу (класу чи групи), шкільного колективу загалом;
- планування та реалізація завдань соціалізації здобувачів освіти, їхньої адаптації у новому колективі та в соціальному середовищі;
- адаптація до умов соціального середовища, надання консультативної допомоги батькам або законним представникам дитини;
- формування у здобувачів освіти відповідальної поведінки, культури здорового способу життя, збереження репродуктивного здоров'я.

Відповідно до кваліфікаційної характеристики, зміст роботи соціального педагога визначається її педагогічною спрямованістю. Це означає, що вся соціально-педагогічна діяльність у спеціальних закладах освіти являє собою комплекс заходів, спрямованих на створення умов для повноцінного особистісного розвитку, соціалізації, життєвого та професійного

самовизначення учнів з порушеннями психофізичного розвитку. Досягнення цієї мети забезпечується через реалізацію напрямів діяльності, передбачених кваліфікаційною характеристикою, проте аналіз праць вітчизняних дослідників, що висвітлюють специфіку діяльності соціальних педагогів у різних типах закладів спеціальної освіти (Березовська & Гривнак, 2017; Бистрова & Колодна, 2010; Співак, 2011; Тюптя & Іванова, 2004) свідчить, що насправді вони є значно ширшими. Це зумовлено тим, що практична реалізація напрямів, передбачених посадовою інструкцією, вимагає залучення та організації взаємодії фахівців освітнього закладу, медичних установ, соціальних служб, органів місцевого самоуправління, благодійних організацій, приватних структур тощо. Саме соціальний педагог забезпечує посередництво, взаємодію та спільну діяльність різних структурних підрозділів та установ для вирішення труднощів, які виникають у процесі навчання та соціалізації учнів. Інші завдання, що визначають специфіку діяльності соціального педагога у закладах спеціальної освіти, включають:

- розвиток основних соціальних навичок, що забезпечують можливість для автономного проживання у суспільстві при наданні необхідної соціальної, медичної, побутової підтримки (самообслуговування, особистої гігієни, спілкування, пересування, соціально-побутового орієнтування);
- створення ситуацій для позитивного сприйняття себе і навколишніх;
- захист інтересів і прав учнів та їхніх сімей;
- надання психолого-педагогічної підтримки батькам або особам, які їх замінюють, у вихованні дитини, створенні сприятливої психологічної атмосфери в родині, попередження та мінімізації ризиків сімейного неблагополуччя, посилення потенціалу родини щодо забезпечення потреб дитини;

- інтеграцію учнів до спільноти однолітків через залучення до взаємодії закладів загальної середньої освіти, позашкільної освіти, об'єднань батьків, які виховують дітей з порушеннями в розвитку тощо;
- підвищення психолого-педагогічної та правової культури всіх учасників освітнього процесу, активізацію та посилення педагогічного потенціалу соціального оточення.

Важливим напрямом діяльності фахівця із соціально-педагогічної діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах (СЗЗ) є реалізація здоров'язберігаючих технологій (ЗЗТ), адже цільовою групою отримувачів їхніх послуг є діти з порушеннями психофізичного розвитку та ООП.

Доцільно проаналізувати сутнісні характеристики базових понять дослідження, пов'язаних із категорією «здоров'я», що дасть можливість краще зрозуміти особливості діяльності соціального педагога з реалізації ЗЗТ з учнями спеціальних загальноосвітніх закладів.

Саме поняття «здоров'я», відповідно до його загальновизнаного трактування, запропонованого Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), є станом повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не лише відсутності захворювань та порушень розвитку (Конституція Всесвітньої організації охорони здоров'я, 1946). Різні визначення здоров'я акцентують увагу на таких його характеристиках, як динамічність, залежність від впливу зовнішніх та внутрішніх чинників (Бойко, 2014; Жара, 2017; Цибульська, 2019); соціальна цінність (Бойчук, 2017; Таймасов, Турчинов, & Пашинський, 2017; Пріма & Циплюк, 2017); зумовленість суспільними відносинами, ступенем соціальної активності особистості, доброзичливими стосунками в колективі, сім'ї, суспільстві (Вінтюк, 2009; Бобро, 2014; Євтух, 2015; Літвінова, 2017; Ворохаєв, 2020); інтеграція та єдність його духовного (здатність розвивати та реалізувати свій моральний потенціал, бути в гармонії зі своїм внутрішнім світом, сформованість основоположних життєвих установок, які забезпечують цілісність особистості, її розвиток і життя в суспільстві), психічного (стан

психічної сфери, вміння розуміти й демонструвати свої емоції, здатність регулювати адекватно до ситуації власну поведінку та діяльність, наявність або відсутність нервово-психічних розладів), соціального (здатність реалізувати свій потенціал, задовольняти соціальні потреби, брати участь у різних видах громадської та іншої діяльності) та фізичного (нормальне функціонування органів і систем) аспектів (Горащук, 2008; Соколенко, 2019; Бойчук, 2017; Цибульська, 2019).

Під поняттям *збереження здоров'я* мають на увазі комплекс заходів з підтримки, зміцнення та відновлення здоров'я (Мойсеюк, 2018, с. 29; Баєва, 2019, с. 155), створення умов для його цілісності (Крутій & Зелик, 2018, с. 62). *Зміцнення здоров'я* означає підвищення стійкості організму до несприятливих впливів зовнішнього середовища, розумового напруження, стресів та різних захворювань (Килимистий, 2017, с. 152). *Формування здоров'я* означає створення оптимально можливої у межах генотипу психосоматичної конструкції та профілактику хвороб (Мойсеюк, 2018, с. 29).

Поняття «здоров'я» тісно пов'язане з дефініціями «здоровий спосіб життя», «культура здорового способу життя» та «культура здоров'язбереження».

Термін «здоровий спосіб життя» трактують як сукупність зовнішніх та внутрішніх умов життєдіяльності людини, від яких залежить функціональний стан систем її організму (Амосов, 2007, с. 25); гармонійний режим життєдіяльності, що передбачає розумне поєднання роботи і відпочинку, збалансоване харчування, фізичну активність та дотримання гігієни, відсутність шкідливих звичок, доброзичливе ставлення до людей і до життя загалом в усіх його проявах (Рибалко, 2017, с. 119); спосіб життєдіяльності, спрямований на збереження та покращення стану здоров'я, що охоплює такі сфери життєдіяльності людини як праця, побут, особливості проведення вільного часу, задоволення матеріальних та духовних потреб тощо (Цибульська, 2019, с. 305). Показниками здорового способу життя є усвідомлене ставлення до власних потреб, володіння методами врівноваження

зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають на стан здоров'я, раціональний режим життєдіяльності, що сприяє гармонійному функціонуванню усіх органів та систем (Цибульська, 2021 с. 58).

Культура здоров'язбереження є складовою загальної культури людини, що виражається у наявності системи знань та потреб щодо збереження і зміцнення власного здоров'я, високим рівнем культури поведінки щодо навколишнього середовища та здоров'я інших людей (Горащук, 2008, с. 184). Вона являє собою єдність пріоритету цінності здоров'я, що забезпечує свідоме та активне опанування знань про методи, форми та засоби підтримки та зміцнення здоров'я (Оржеховська, 2006, с. 30). Під «культурою здорового способу життя» мають на увазі практичне застосування знань у процесі власної життєдіяльності, зумовлене необхідністю задоволення потреби в збереженні та зміцненні здоров'я (Соколенко, 2011).

Засвоєння основ культури здоров'язбереження та здорового способу життя відбувається з моменту народження дитини шляхом засвоєння зразків стосунків та поведінки у сім'ї та соціумі. Їх цілеспрямоване формування відбувається в освітньому процесі через комплекс дій і заходів, спрямованих на цілісне розв'язання проблеми збереження та зміцнення духовного, фізичного та соціального здоров'я учнів, реалізація якого відбувається у *здоров'язберігальній діяльності* (Цибульська, 2019, с. 305-306).

Останню визначають як специфічну форму взаємоузгодженої діяльності суб'єктів, які взаємодіють у просторі здоров'язбереження, що передбачає застосування відповідних методів та засобів організації освітнього процесу, спрямованих на формування здоров'язберігальних навичок та умінь, та забезпечує використання методик, які сприяють збереженню фізичного, психічного, соціального, духовного здоров'я усіх учасників освітнього процесу (Цибульська, 2021, с. 60). Здоров'язберігальна діяльність (ЗЗД) є необхідною для оптимізації фізичного, соціального, та

психічного здоров'я дітей; її практична реалізація здійснюється за допомогою здоров'язберігальних технологій.

Як зауважують дослідники (Лехолетова, 2018; Янкович, 2017; Рибалко, 2019b; Цибульська, 2021), поняття «здоров'язбережувальні технології», будучи відносно новим, є одним із найбільш часто вживаних у сучасній педагогічній науці й практиці в найрізноманітніших контекстах. Така ситуація зумовлена занепокоєнням суспільства погіршенням здоров'я учнів під час навчання у закладах загальної середньої освіти, значним зростанням інформаційних навантажень, гуманізацією освітнього процесу, підвищенням вимог до якості освіти тощо.

Результати аналізу наукових джерел свідчать про паралельне вживання термінів «зборов'язберігаючі» та «здоров'язбережувальні» технології у вітчизняних наукових джерелах. За своїм семантичним значенням ці терміни є тотожними. У нашому дослідженні ми використовуємо синтаксичний варіант «зборов'язберігаючі», поданий в словнику української мови (Онлайн словник української мови, 2018). Щодо трактування самого поняття «здоров'язберігаючі технології», то існують різні підходи до його розуміння, що зумовлене недостатнім теоретичним і методичним обґрунтуванням цієї категорії.

Вживання терміну «технологія» передбачає застосування чітко визначеного алгоритму діяльності, що дає можливість отримати запланований результат. У поєднанні з означенням «здоров'язберігальна» словосполучення визначає спрямування мети діяльності та її кінцевого результату на забезпечення тілесного, духовного і соціального благополуччя тих, на кого вона спрямована.

Наголошуючи на технологічному аспекті, *здоров'язберігальні технології* визначають як систему цілеспрямованої та алгоритмізованої взаємодії учасників освітнього процесу, спрямовану на формування, збереження та зміцнення здоров'я (Гозак, 2012, с. 37); а також як системний метод встановлення цілей, визначення змісту, прийомів, засобів навчання та

виховання, направлених на покращення індивідуального здоров'я, формування компетентностей збереження та покращення здоров'я, створення здоров'язбережувального освітнього середовища в закладі освіти та моніторингу стану здоров'я суб'єктів освітнього процесу (Рибалко, 2019b, с. 18).

Інші визначення пояснюють здоров'язберігальні технології як:

– навчально-методичний комплекс, складовими якого є оздоровчо-фізкультурні та лікувально-профілактичні заходи (Гончаренко & Лупаренко, 2010, с. 37);

– умови навчання в закладі освіти, що передбачають відсутність стресу, адекватні вимоги до учнів, ефективні та відповідні завданням діяльності методи навчання і виховання; раціональну організацію навчального процесу відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних вимог; відповідність навчального та фізичного навантаження віковим нормам і можливостям; необхідний, достатній та раціонально організований руховий режим (Поташнюк, 2021, с. 111).

Зміст ЗЗТ вбачають у проведенні необхідних корекційних, психолого-педагогічних та реабілітаційних заходів задля покращення якості життя особистості: зміцненні її здоров'я, розвитку навичок здорового способу життя, виконання професійної діяльності з мінімальними фізіологічними затратами (Бойченко, 2017, с. 29); комплексній оцінці умов навчання та виховання, що дає змогу зберігати поточний стан здоров'я учнів та покращувати його, формуванні навичок здорового способу життя, проведенні моніторингу показників індивідуального розвитку, прогнозуванні можливих змін здоров'я та проведенні відповідних психолого-педагогічних, корекційних, реабілітаційних заходів з метою сприяння успішній навчальній діяльності та її мінімальній фізіологічній «вартості», покращення якості життя суб'єктів освітнього середовища (Бойченко, Василяшко & Коваль, 2017, с. 24); створенні сприятливого для здоров'я освітнього здоров'язберігального середовища (Дудко, 2010, с. 45).

Як зазначає О. Янкович (2017), наявність різних підходів до трактування поняття «здоров'язберезувальні технології» є одним із чинників різноманітності їх класифікацій. Так, виділяють педагогічні, медичні, фізкультурно-оздоровчі технології, технології забезпечення безпеки життєдіяльності тощо.

Аналізуючи сучасні технології здоров'язбереження за їхнім змістом, О. Ващенко (2006) виокремлює такі їх типи:

- *власне здоров'язберігальні*, що вирішують завдання створення безпечних умов для перебування, навчання та праці в школі, забезпечення раціональної організації освітнього процесу з урахуванням санітарно-гігієнічних норм, вікових, статевих та індивідуальних можливостей та особливостей контингенту учнів;

- *оздоровчі*, до яких належать технології, орієнтовані на підвищення фізичних резервів здоров'я учнів, такі як фізіо-, фіто- та ароматерапія, гімнастика, загартування, масаж, музична терапія тощо;

- *технології навчання здоров'ю*, тобто навчання навичок гігієни, управління емоціями, вирішення конфліктів тощо, попередження травматизму та вживання психоактивних речовин, статеве виховання. Їх реалізація забезпечується через включення відповідної тематики до змісту навчальних програм шкільної освіти, внесення у варіативну частину навчального плану предметів, що забезпечують розвиток відповідних компетенцій, організацію факультативного навчання;

- *технології виховання культури здоров'я*, що реалізують такі завдання як розвиток особистісних якостей, необхідних для збереження та зміцнення здоров'я, формування ціннісного ставлення до здоров'я, розвиток мотивації до здорового способу життя та відповідальності за власне здоров'я та здоров'я близьких людей.

М. Гончаренко (2010) пропонує таку класифікацію здоров'язберігаючих технологій:

–*медико-гігієнічні* – забезпечують виконання санітарно-гігієнічних норм, надання необхідної медичної допомоги суб'єктам освітнього процесу тощо;

–*оздоровчі* – з їх допомогою відбувається розвиток фізичних якостей організму, таких як сила, швидкість, витривалість, гнучкість тощо, здійснюється загартування організму;

–*екологічні* – зорієнтовані на підвищення рівня духовно-етичного здоров'я учнів, розвиток їхньої екологічної свідомості та навичок збереження навколишнього середовища;

–*технології забезпечення безпеки життєдіяльності* – спрямовані на забезпечення дотримання правил охорони праці, пожежної безпеки, цивільної оборони тощо;

–*лікарсько-оздоровчі* – забезпечують використання принципів лікувальної педагогіки та застосування лікувальної фізкультури;

–*адаптуючі та особистісно-розвивальні* – передбачають впровадження в освітній процес соціально-психологічних тренінгів для педагогів, учнів та їхніх батьків;

–*здоров'язберігальні освітні технології* – їх головним завданням є підвищення ефективності освітнього процесу через застосування відповідних психолого-педагогічних методів та прийомів (Єфімова, 2010, с. 59).

Здоров'язберігальні технології відносять до категорії педагогічних, обґрунтовуючи таку позицію тим, що в процесі їх реалізації вони створюють умови, необхідні для збереження здоров'я усіх учасників освітнього процесу (Гончаренко, 2010; Дудко, 2010; Єфімова, 2010; Палічук, 2011; Гуменюк, 2013; Бережна, 2014).

В. Єфімова (2010) з цього приводу зазначає, що «поняття «здоров'язбережувальні технології» варто розглядати як «частину педагогічної науки, яка вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання здоровому способу життя, спрямована на вирішення питань здоров'язбереження у системі освіти; як спосіб організації, модель учбового

процесу, яка гарантує збереження здоров'я всіх суб'єктів навчального процесу; як інструментарій освітнього процесу, як систему вказівок, яка повина забезпечити ефективність і результативність навчання разом із збереженням здоров'я учнів».

На думку В. Лозинського (2008), здоров'язбережувальною можна вважати педагогічну технологію, внаслідок впровадження якої створюються найкращі можливі умови для збереження, зміцнення та розвитку фізичного, емоційного, духовного, інтелектуального здоров'я усіх суб'єктів освітнього процесу: учнів, студентів, педагогів тощо.

Слушним є зауваження і Л. Гудзевич (2011) про недоречність підміни педагогічного концепту здоров'язберігаючої технології, відхід від освітнього наповнення її сутності та наповнення медичними методиками, застосуванням реабілітаційної і медичної техніки оздоровлення.

Здоров'язбережувочі технології як педагогічна технологія реалізується як систематична, цілеспрямована, свідомо спроектована діяльність, що, на відміну від спонтанного неструктурованого виконання, забезпечує досягнення мети з найменшими затратами (Факторович, 2008, с.18).

Ключовими критеріями, відповідно до яких педагогічну технологію можна вважатися здоров'язберігальною, є: забезпечення мотивації до навчання; організація освітнього процесу згідно з віковими закономірностями психофізіологічного розвитку учнів; недопущення перевантаження та стомлення (Ахутина, 2000, с. 22); врахування, окрім інших, соціальних аспектів здоров'я, індивідуальзація навчання та виховання; врахування вікових, психофізіологічних та психічних особливостей, індивідуальних потреб та інтересів; використання інноваційних форм і методів навчання, орієнтованих на збереження здоров'я учнів; створення гігієнічно та емоційно сприятливого середовища; формування в учнів навичок та поведінки, що сприяють збереженню та зміцненню здоров'я (Єфімова, 2020, с. 59-60).

Керуючись висновками дослідників про те, що терміни «педагогічна технологія» і «технологія навчання» є тотожними за своєю суттю, здоров'язберігальні технології називають як педагогічними технологіями, так і технологіями навчання (Рибалко, 2019, с. 15-16).

Основними напрямками застосування здоров'язберігаючих педагогічних технологій І. Бобренко (2015) визначає медичний, психологічний та педагогічний. Медичний передбачає заходи профілактично-просвітницького, соціально-гігієнічного та оздоровчого спрямування. У спеціальних закладах освіти медичний аспект ЗЗТ реалізується через моніторинг стану здоров'я та самопочуття учнів, організацію систематичного лікарського контролю та медичної допомоги, забезпечення відповідності освітнього процесу санітарно-гігієнічним нормам. Психологічний – зорієнтований на створення позитивної атмосфери для гармонійного психоемоційного, психологічного розвитку шляхом використання психотерапевтичних методів корекції порушень. Педагогічний – оптимізує процес формування здоров'язберігальної компетенції учасників освітнього процесу через забезпечення позитивного спрямування освітнього середовища, створення системи навчально-методичного забезпечення із врахуванням ООП учнів, реалізацію заходів із підвищення культури здоров'язбереження батьків та професійної компетентності педагогів щодо здоров'язбереження, налагодження взаємодії між ними тощо. Реалізація саме педагогічного напрямку використання здоров'язберігальних технологій є пріоритетним у роботі соціального педагога, проте багатоаспектність та міждисциплінарний характер його діяльності визначає його роль як фахівця, здатного забезпечити координацію реалізації усіх зазначених напрямів.

До структури здоров'язберігальних педагогічних технологій відносять такі компоненти (Новописьменний, 2019, с. 388-389):

– *аксіологічний*, що забезпечує формування ціннісних орієнтацій на здоров'я як найбільшу життєву цінність, розвиток свідомого ставлення до

власного здоров'я на основі позитивних інтересів та потреб. Він є основою свідогляду особистості, її внутрішніх переконань та установок;

–*гносеологічний*, що забезпечує опанування системою наукових знань про основи здоров'я, набуття практичних вмінь і навичок здорового способу життя, безпечної та просоціальної поведінки;

–*екологічний*, який сприяє розвитку розуміння єдності людини та природи, взаємозв'язку здоров'я та екології, формування ціннісного ставлення до природи та гуманістичних правил поведінки у природному та соціальному середовищах;

–*емоційно-вольовий*, реалізація якого дає можливість сформувати такі важливі для здоров'язбереження особистісні якості як гідність, честь, відповідальність, обов'язок, організованість тощо, а також забезпечити досвід взаємодії особистості з природою, мікро- та макросоціумом, який би базувався на основі позитивних емоцій та переживань;

–*фізкультурно-оздоровчий*, який уможлиблює підвищення рухової активності особистості, підвищення адаптаційних можливостей організму, його загартування;

–*діяльнісний*, що орієнтований на опанування та вдосконалення умінь та навичок дотримання режиму дня й харчування, правильного чергування роботи та відпочинку, догляду за собою та середовищем проживання.

ЗЗТ реалізується з урахуванням:

- вибору оптимальних для досягнення визначених цілей втручань;
- моніторингу стану здоров'я учнів;
- врахування індивідуальних можливостей учнів;
- створення комфортного фізичного і психологічного для учнів та педагогів середовища;

- здійснення системи заходів здоров'язбережувального спрямування;

- формування ціннісних орієнтацій учнів у сфері здоров'я.

Кінцеву мету використання здоров'язберігальних технологій в освітньому процесі розглядають як: досягнення усіма його суб'єктами

фізичного, психічного, соціального і духовного комфорту для підвищення продуктивності їхньої навчально-пізнавальної та практичної діяльності на засадах наукової організації праці та культури здорового способу життя (Рибалко, 2019b, с. 14); створення для суб'єктів освітнього процесу комфортних умов для збереження та покращення їхнього здоров'я, продуктивної навчально-пізнавальної та практичної діяльності, формування навичок здорового способу життя (Рибалко, 2019a, с. 388); надання учням можливості збереження здоров'я за період навчання у школі, надання їм необхідних знань та навичок щодо ведення здорового способу життя, розвиток навичок використання отриманих знань у повсякденному житті (Рибалко, 2019b, с. 24).

Аналіз змісту поняття «здоров'язберігальні технології» засвідчує, що він включає всі напрями діяльності освітнього закладу з формування, збереження та зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу, формування культури здоров'я та позитивної мотивації до ведення здорового способу життя.

На підставі аналізу праць вітчизняних дослідників (С. Дудко, Л. Рибалко, І. Поташнюк, О. Цибульська) *здоров'язберігальні технології у діяльності соціального педагога спеціального закладу освіти* визначається як сукупність методів, форм, засобів, методичних прийомів організації, здійснення та управління освітнім процесом щодо створення здоров'язберігаючого середовища спеціального закладу освіти, в якому формується ціннісне ставлення учнів до здоров'я, набуття знань, умінь та навичок, необхідних для його збереження та зміцнення.

Особливості реалізації технологій здоров'язбереження в умовах спеціальних закладів освіти визначаються як віковими особливостями, так і специфікою психофізичного розвитку дітей, тож варто проаналізувати їх детальніше.

Вітчизняні дослідники (Савінова, 2018; Антонова, 2012) звертають увагу на важливість використання ЗЗТ з дітьми початкових класів. Вона

зумовлена тим, що саме цей період є найінтенсивнішим етапом становлення особистості дитини, її інтелектуального, емоційного, морального, фізичного та естетичного розвитку. Саме в молодшому шкільному віці (6-11 років) вона навчається будувати відносини з однолітками та дорослими, засвоює цінності та норми поведінки, здобуває досвід навчальної діяльності тощо (Мудрик, 2003, с. 23). Важливим також є розуміння того, що саме цей вік є періодом, коли діти найбільш інтенсивно продукують інтерес, а налаштування на нього накладають у дошкільному віці батьки та вихователі дошкільних освітніх закладів.

Особливістю молодшого шкільного віку є період переходу від ігрової до навчальної діяльності. Діти засвоюють та закріплюють основні знання та навички здорового способу життя, кругозору, формування самосвідомості, власного ставлення до різних соціальних подій та явищ, яке формується під впливом найближнього оточення дитини, до якого, безумовно, належать батьки, друзі, вчителі, значущі дорослі. У дітей молодшого шкільного віку формується новий рівень самосвідомості, який проявляється в усвідомленому ставленні до себе, інших людей, подій та явищ соціального життя. Цей момент визначає початок особистісного розвитку дитини, формування системи її моральних норм, що є важливим для формування ціннісного ставлення до власного здоров'я (Цибульська, 2021, с. 104).

Означені характеристики молодшого шкільного віку стосуються дітей з нормотиповим розвитком. Говорячи про нормотиповий розвиток, мають на увазі його відповідність основним показникам віку та приблизно однаковий рівень фізичного, мовленнєвого розвитку, когнітивної та емоційно-вольової сфер, освітньої діяльності дитини. Здійснюючи його оцінку, орієнтуються на вікову та індивідуальну норми. Вікова містить показники розвитку різних сфер дитини, що формуються на відповідному віковому етапі; індивідуальна відображає особливості розвитку дитини. Зважаючи на те, що контингент спеціальних освітніх закладів становлять діти з різними порушеннями психофізичного розвитку, можливі певні невідповідності між віковими

нормами та індивідуальними фізичними, фізіологічними, інтелектуальними характеристиками. Наявні у дітей первинні порушення призводять до вторинних. Так, наприклад, відставання в розумовому розвитку може призвести до відхилень у руховій сфері. Існування різних видів порушень, можливостей їх поєднання та специфіки прояву в різних дітей унеможливує в рамках цього дослідження в деталях описати особливості діяльності соціального педагога з різними категоріями дітей спеціальних освітніх закладів. Зазначимо лише, що поряд з порушеннями психофізичного розвитку в дітей спостерігається соціальна дезадаптація, порушення соціальної взаємодії, негативний соціометричний статус, що негативно впливає на їхню емоційно-вольову сфери та поглиблює наявні порушення.

Зазначені особливості обумовлюють доцільність у застосуванні диференційованого підходу до реалізації ЗЗТ, що полягає у встановленні однакової мети в роботі з дітьми з різним рівнем розвитку, але різних шляхів її досягнення, зважаючи на їхні різні навчально-пізнавальні можливості. Планування та реалізація конкретних технологій може передбачати поділ дітей на різні групи, створення різних умов діяльності, використання різних за складністю завдань, різних форм діяльності, методів роботи та оцінки результатів.

Необхідними для реалізації ЗЗТ у роботі з дітьми молодшого шкільного віку з психофізичними порушеннями є створення в учнівському колективі позитивного психо-емоційного клімату, складовими якої є прагнення до пізнання, врахування сильних сторін учнів та соціальної ситуації їх функціонування, створення ситуації успіху для кожного.

Ключовою метою здоров'язбережуючої діяльності соціального педагога у СЗЗ є створення такого здоров'язберігального середовища, яке сприятиме вдосконаленню способу життя учасників освітнього процесу через гармонізацію їхніх стосунків із зовнішнім середовищем, позитивній соціалізації та інтеграції у соціум (Рибалко, 2019, с. 388).

Згідно зі словником С. Ожегова і Н. Шведової, середовище – це оточення, сукупність умов, в яких протікає діяльність людського суспільства, організмів; навколишні соціально-побутові умови, обстановка, а також сукупність людей, пов'язаних цими умовами (Брик, 2019).

Середовище має значний вплив на розвиток особистості. Це пов'язано з тим, що воно створює передумови для реалізації внутрішніх можливостей особи; сприяє активному розвитку та саморозвитку. Водночас людина є і продуктом, і творцем свого середовища; вона створює основу для життя і робить можливим інтелектуальний, моральний і духовний розвиток. Спеціально створене педагогічне середовище впливає і на моральність особистості, яка формується залежно від відносин між людьми в суспільстві.

Здоров'язберігаюче середовище закладу освіти у вузькому розумінні – це дотримання санітарно-гігієнічних норм, повітряного та світлового режимів під час освітнього процесу. Водночас створення здоров'язберігаючого середовища має міждисциплінарний характер, оскільки втілює ідеї різних галузей наукових знань: педіатрії, гігієни, фізіології, психології, педагогіки, медичної екології, екології людини, соціології тощо. Тому існують різні точки зору щодо визначення поняття «здоров'язберігаюче середовище».

У більш широкому розумінні здоров'язберігаюче середовище визначають як систему, що поєднує освітній процес, соціальний і предметний компоненти (Левінець, 2019). І. Золотухіна (2006) визначає антропометричні, ергономічні та психофізіологічні особливості здоров'язберігаючого просторово-предметного середовища. О. Богініч, Л. Волошина, Н. Денисенко здоров'язберігаюче середовище розглядають як єдність фізичного, психічного (духовного) та соціального здоров'я, а до провідних його завдань відносять занурення учня в спеціально-організований життєвий простір, де формується звичка до здорового способу поведінки (Левінець, 2019).

Окремі дослідники виокремлюють поняття «здоров'язберігаюче освітнє середовище», наголошуючи на значущості побудови сприятливого освітнього процесу для розвитку та саморозвитку особи. Так, на думку

Т. Говорушиної, «здоров'язберігаюче освітнє середовище» – це сукупність соціально-культурних, педагогічних, матеріально-технологічних і медико-валеологічних умов життєдіяльності закладу освіти, під час взаємодії яких відбувається інтелектуальний і духовно-моральний розвиток особистості (Говорушина, 2005).

Здоров'язберігаюче середовище спеціального загальноосвітнього закладу – це фізичне, психологічне, педагогічне та соціальне оточення, під впливом якого відбувається процес активного формування в усіх учасників освітнього процесу ціннісного ставлення до здоров'я та здоров'язберігаючої поведінки. Так, середовище неможливо створити без тісної співпраці з учителями, учнями, психологами, батьками, медичними працівниками та всіма, хто зацікавлений у збереженні та зміцненні здоров'я дітей.

Важливим для розуміння суті здоров'язбережувачого освітнього середовища є виокремлення його складових, що сприяють збереженню та зміцненню здоров'я та розвитку особистості загалом. До таких компонентів відносять:

– *психодидактичний компонент*, що характеризує відповідність цілей освітніх та інших типів втручань віковим, психологічним, фізіологічним особливостям розвитку учнів, зміст освітнього процесу, форми й методи навчання. Діяльність з його реалізації включає: формування мотивації до здорового способу життя, навчання учнів правилам здорового способу життя, формування у них відповідних практичних вмінь і навичок; збагачення змісту шкільних предметів інформацією про здоровий спосіб життя; імплементацію тематики, пов'язаної з питаннями здоров'я та здорового способу життя в позакласну роботу; створення в закладі здоров'язберігального режиму дня;

– *соціальний компонент*, який визначає особливості спілкування між педагогами, учнями та батьками, зокрема його комунікативну насиченість, зорієнтованість на взаємопорозуміння, співробітництво та партнерство тощо. Напрями діяльності, які реалізуються в рамках соціального компоненту,

включають корекцію та розвиток соціальної поведінки, навчання соціально-побутового орієнтування, психокорекційну роботу з дітьми, які мають труднощі емоційного характеру в поведінці та спілкуванні.

–просторово-предметний компонент, якість якого визначають архітектурний дизайн будівлі навчального закладу, її приміщень та прилеглої території, їх відповідність принципам універсального дизайну та розумного пристосування; відповідність приміщень санітарно-гігієнічним нормам; їх оснащення необхідним технічним та навчальним-методичним обладнанням; наявність кваліфікованого штату фахівців, їх зорієнтованість на здоров'язберігаючу діяльність тощо.

Діяльність соціального педагога щодо розвитку відповідного компоненту охоплює визначення бар'єрів у навколишньому середовищі, що перешкоджають повноцінній участі дітей в освітньому процесі та ініціювання заходів з усунення; залучення ресурсів для покращення фізичного середовища засобами проєктної діяльності тощо.

Завдяки інтеграції усіх означених компонентів таке середовище набуває унікальних рис, притаманним лише певному навчальному закладу. Функція соціального педагога полягає в інтеграції окремих компонентів у єдине ціле, завдяки чому досягається цілісний здоров'язбережувачий вплив на усіх учасників освітнього процесу, досягнення ними фізичного, соціального та психічного благополуччя. Такий підхід відображає комплексний характер ЗЗД, її відповідність холістичному підходу до розуміння здоров'я, в основі якого знаходиться уявлення про цілісність та багатовимірність людини, тісного зв'язку соматичного, психічного та соціального рівнів її функціонування. У цьому контексті соціальному педагогу відводиться ключова роль у вирішенні міждисциплінарних завдань, пов'язаних із здоров'ям.

Завдання соціального педагога спеціальних загальноосвітніх закладів щодо реалізації ЗЗТ можуть бути визначені окремо щодо основних учасників освітнього процесу.

Стосовно учнів вони передбачають:

- формування ціннісної мотивації до здорового способу життя;
- активне залучення учнів до здоров'язберігаючого освітнього процесу;
- формування в них активної позиції щодо збереження та зміцнення власного здоров'я;
- опанування ними знаннями, вміннями й навичками, що дозволять ефективно вирішувати завдання безпечної поведінки та здорового способу життя у власній життєдіяльності;
- розвиток соціальних якостей та умінь, необхідних для налагодження та підтримки стосунків з ровесниками та дорослими, виконання спільної діяльності;
- визначення соціальної готовності до навчання та сприяння соціальній адаптації до умов перебування в спеціальному загальноосвітньому закладі;
- збереження та зміцнення здоров'я шляхом надання необхідної допомоги, медичних, реабілітаційних, соціальних, корекційно-розвиткових послуг;
- психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я, соціально-психологічного розвитку учнів.

Завдання реалізуються за допомогою програм профілактики шкідливих звичок, популяризації здорового способу життя; організацію та проведення соціально-вагомих заходів та акцій на теми, що стосуються здоров'я та здорового способу життя; збір, аналіз та систематизацію інформації щодо соціально-педагогічних чинників, що впливають на стан здоров'я учнів.

Завдання соціального педагога стосовно педагогів охоплюють:

- формування культури здоров'я, професійне опанування навичками реалізації ЗЗТ в освітньому процесі;
- організацію діяльності соціально-психологічної служби з допомоги в подоланні стресу;

– формування доброзичливих взаємин з учнями й у педагогічному колективі.

В умовах навчального закладу реалізація цих завдань може здійснюватися через виступи на педагогічних радах та методичних об'єднаннях, підготовку та ознайомлення з інформаційно-аналітичними повідомленнями, проведення тренінгів, семінарів, творчих майстерень на відповідну тематику; реалізацію заходів спрямованих на профілактику професійного вигорання; організацію командної та міждисциплінарної взаємодії, координацію діяльності з питань щодо здоров'язбереження учнів.

Стосовно батьків, то соціальний педагог виконує такі завдання, пов'язані з упровадження ЗЗТ:

– педагогічне просвітництво з питань впливу сім'ї на здоров'я дитини;

– виявлення та допомога в подоланні труднощів та складних життєвих обставин, що впливають на забезпечення потреб дитини, її розвиток, навчання та соціалізацію,

– сприяння у вирішенні конфліктів, які торкаються інтересів дитини.

Ці завдання реалізуються через: надання інформаційної, соціально-педагогічної, соціально-правової та соціально-психологічної допомоги (індивідуальне та групове консультування дітей і/або їхніх батьків).

Загалом запровадження в практику роботи спеціального загальноосвітнього закладу ЗЗТ створює можливості для:

–якісної профілактичної, корекційної та реабілітаційної роботи з учнями;

–створення системи науково-методичної роботи щодо підвищення рівня професійної кваліфікації педагогів з питань здоров'язбереження та реалізації здоров'язберігальних технологій;

–забезпечення оптимальних санітарно-гігієнічних умов для навчання і виховання учнів;

–підвищення загального фізичного розвитку вихованців;

- покращення самопочуття учнів, їхньої поведінки та стану здоров'я;
- підвищення рівня засвоєння вихованцями знань основ культури здоров'я;
- формування випускника, соціально підготовленого до майбутньої трудової діяльності;
- налагодження командної міждисциплінарної та міжвідомчої співпраці задля досягнення завдань збереження та зміцнення здоров'я вихованців.

На думку О. Чуйко (2019), соціальний педагог повинен входити в управлінську команду організаторів освітнього середовища та виконувати унікальну місію – носія та впроваджувача філософії та політики освітнього середовища, ціннісних орієнтирів його функціонування, їх імплементації у практичну діяльність. Він критично оцінює, чи рухаються суб'єкти освітнього процесу в правильному напрямі, чи досягають прогресу, реагує на несприятливі впливи освітнього середовища та створює можливості для розвитку особистості; координує дії фахівців закладу освіти (учителів, вихователів, лікарів, медичних сестер, психологів); залучає батьків до діяльності з формування здорового способу життя у їхніх дітей (Косячова, 2020, с. 71–72).

Основоположними цінностями, на яких базується діяльність соціального педагога зі створення освітнього середовища, гуманістично спрямованого та безпечного для дитини, спрямованого на розвиток особистісного потенціалу всіх суб'єктів, їхніх фізичних, психологічних, соціальних та духовних ресурсів, є:

- гідність кожної людини, яка вимагає її поваги;
- відповідальність за власні дії;
- розуміння і толерантність до культурних, етнічних, соціальних та інших відмінностей;
- соціальна справедливість у доступі до ресурсів та можливостей участі в суспільному житті;
- солідарність із вразливими групами та категоріями населення.

Наявність у соціального педагога таких цінностей вимагає від нього постійного критичного осмислення та рефлексії професійної діяльності й прийняття рішень на основі морального вибору (Чуйко, 2019, с. 43).

Процес створення здоров'язберігаючого середовища повинен ґрунтуватися на тісній співпраці всіх структурних підрозділів закладу освіти, а сама діяльність спрямована на створення оптимальних умов для навчання та викладання, своєчасного та ефективного вирішення труднощів та проблемних ситуацій. Результат функціонування такого середовища в закладі освіти – навчальна й професійна діяльність у режимі здоров'язбереження, внаслідок чого відбувається покращення навчальних, творчих та професійних досягнень, стану здоров'я всіх учасників освітнього процесу.

На основі аналізу діяльності соціального педагога спеціального загальноосвітнього закладу з реалізації ЗЗТ можна констатувати, що ефективно формування культури здоров'язбереження та навичок здорового способу життя учнів з порушеннями психофізичного розвитку відбуватиметься за умови їх послідовного та систематичного впровадження задля створення здоров'язберігаючого освітнього середовища. Це зумовлює необхідність формування готовності соціальних педагогів до реалізації ЗЗТ ще на етапі їхньої професійної підготовки в закладі вищої освіти. Важливим аспектом формування такої готовності є розуміння її структури та змісту, аналіз яких запропонований у наступному параграфі дисертації.

1.2. Структура та зміст готовності майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах

Підготовка конкурентоспроможних фахівців, здатних до виконання професійної педагогічної діяльності, спрямованої на створення умов для якісного та успішного навчання учнів є одним із найважливіших завдань закладів вищої освіти, які готують фахівців соціально-педагогічної діяльності.

Особливої актуальності цей процес набуває, коли йдеться про учнів, які мають ООП, зумовлені порушеннями психофізичного розвитку. Професійна діяльність із зазначеною категорією дітей вимагає високого рівня професійної готовності, є необхідним фундаментом для подальшого професійного розвитку, напрацювання власного стилю роботи, розвитку професійних та фахових компетенцій.

Готовність фахівців різних спеціальностей до професійної діяльності загалом та до виконання окремих її видів чи специфічних професійних функцій постає предметом численних наукових досліджень як в Україні, так і за кордоном.

Результати аналізу свідчать, що дослідники схильні трактувати поняття професійної готовності та професійної компетентності у єдиному контексті. Зокрема, Л. Прудка (2019). звертає увагу на залежність готовності до виконання професійної діяльності від рівня професійної компетентності, майстерності та здатності фахівця до саморегуляції, його налаштованості на відповідну діяльність, здатність до мобілізації свого професійного (особистісного, духовного, фізичного) потенціалу задля виконання поставлених завдань у нових і специфічних умовах діяльності. Компетентність розглядається як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, готовність до успішного здійснення діяльності та мобілізації персональних ресурсів, необхідних для ефективного вирішення професійних завдань (Професійна освіта: словник, 2000; Пелагейченко, 2009; Скворцова, 2009; Головань, 2011; Леонтьян, 2012; Дударьов, 2015; Сергієнко, 2011).

На діалектичну єдність обох дефініцій звертає увагу О. Тютюнник, наголошуючи на тому, що готовність розглядається переважно як «особистісне утворення», «психічний або функціональний стан», тоді як компетентність розглядають у процесуально-динамічному аспекті й пов'язують із «здатністю», «спроможністю діяти», або «рівнем

професіоналізму». Розвиток готовності створює підґрунтя для оволодіння фахівцем професійною компетентністю (Тютюнник, 2014, с.110).

Отож, готовність до професійної діяльності є передумовою формування професійної компетентності фахівця. Водночас професійна компетентність визначається рівнем прояву професійної готовності до реалізації професійної діяльності та її вдосконалення. Відповідно до того, як зростає рівень професійної готовності фахівця, підвищується і його компетентність у цій сфері. Тож готовність розглядається як умова успішного виконання професійної діяльності. На цьому наголошують Г. Мешко та О. Мешко (2017), відзначаючи, що підготовка фахівців до діяльності зі збереження та зміцнення здоров'я передбачає формування готовності як первинної функціональної умови такої діяльності, а готовність є узагальненим результатом підготовки майбутніх фахівців у визначеному напрямі.

Слід також зазначити, що готовність виражається в сформованості компетенцій (знань, умінь, навичок і способів діяльності, наявності мінімально необхідного досвіду діяльності, ставленні до своєї професійної діяльності та її результату), формування яких здійснюється на етапі професійної підготовки фахівця і вдосконалюється в безпосередній практичній діяльності.

Розмежовуючи ці поняття, варто зауважити, що готовність є характеристикою потенційного стану, що дозволяє фахівцеві «ввійти» в професійну діяльність і розвиватися в професійному плані, а компетентність може бути продемонстрована лише в реальній діяльності. Вона більшою мірою, ніж поняття «професійна готовність» обумовлена наявністю досвіду практичної діяльності соціального педагога, його здатністю визначати найбільш оптимальні шляхи і способи вирішення завдань професійної діяльності. Тому на етапі професійної підготовки у ЗВО складно говорити про сформованість професійної компетентності комплексно – для цього потрібна сама професійна діяльність, до активної виконання якої випускник є «готовим» або «не готовим» (Лапина & Деревцова, 2017, с. 102).

У контексті цього дослідження використано поняття «готовність», що є доцільним, коли йдеться про підготовку студентів у закладах вищої освіти.

Для кращого розуміння особливостей формування готовності соціальних педагогів до ЗЗД вважаємо за доцільне проаналізувати зміст поняття «готовність» у науковій літературі. У сучасних наукових психолого-педагогічних дослідженнях його розуміють як: складно структуроване та цілісне утворення, яке характеризує вибіркочу активність особистості у процесі підготовки та включення її у діяльність (Андросова, 2014, с. 45); якісне особистісне новоутворення, що формується в процесі цілеспрямованого педагогічного впливу (Форкун, 2017, с. 253); активний стан особистості, який забезпечує мобілізацію сил на виконання завдання (Кадченко, 1992, с. 11); цілісне, складне особистісне утворення, яке забезпечує високий рівень діяльності та включає професійні погляди, переконання, знання, вміння та навички, професійний саморозвиток (Мариновська, 2009, с. 34).

Дослідники виділяють різні види готовності. Зокрема, відповідно до провідного напрямку наукових досліджень, розрізняють: *психологічну*, для якої притаманне встановлення взаємозв'язку між рівнем готовності фахівця та ефективністю його діяльності; *педагогічну*, що ґрунтується на визначенні умов, чинників, засобів її цілеспрямованого формування; *управлінську*, спрямовану на розвиток характеристик керівника, необхідних для ефективної управлінської діяльності. За критерієм часу виділяють довготривалу та ситуативну готовність. Перша формується як наслідок цілеспрямованих спеціально організованих впливів, має постійний характер і є найважливішою передумовою успішної діяльності. Друга залежить від впливу багатьох чинників, які залежать від конкретної ситуації та характеру завдань, які потрібно розв'язати. Ситуативна готовність неможлива без довготривалої (Мариновська, 2009).

Л. Кондрашова (2006) визначає професійну готовність як складний особистісний конструкт, складовими якого є ідейно-моральні та професійні

погляди і переконання, професійна зорієнтованість психічних процесів, налаштування на працю; здатність долати труднощі, здатність до самооцінки, потреба у професійному самовихованні.

Аналізуючи зміст поняття «готовність до професійної діяльності», О. Мариновська (2009) визначає його як системний показник якості підготовки. Вона зазначає, що готовність до педагогічної діяльності варто розглядати як цілісну систему, складовими якої є загальнопедагогічна, готовність до певного виду діяльності та індивідуальна, що відображає наявність професійно важливих особистісних якостей педагога.

На думку О. Павлик (2004), професійна готовність являє собою інтегративну характеристику особистості, що є сукупністю професійних якостей, необхідних для самостійної професійної діяльності; вона є показником професійної компетентності та надійності фахівця.

Готовність трактують також і як інтегративну якість особистості, для якої властиве прагнення до самовдосконалення, збагачення власного педагогічного досвіду, опанування новими педагогічними концепціями навчання і виховання, самостійність в апробації та застосуванні отриманих знань у професійній діяльності (Комар, 2005, с. 59), і як складне багаторівневе утворення, якому властива усталена структура особистісних якостей та здібностей, що реалізуються у процесі професійної діяльності (Ковальчук, 2017, с. 54).

Важливість професійної готовності соціального педагога до виконання професійних функцій полягає не лише в тому, що вона виступає мотивом усіх намірів, але й свідчить про педагогічну культуру, загальну соціальну організацію майбутнього фахівця, що визначає його професійне самопочуття, моральне обличчя, рівень професійної майстерності, компетентності та надійності; вона є спонукальною силою громадсько педагогічної активності випускника, відповідального ставлення до громадянського обов'язку та обраного фаху (Олексюк, 2007, с. 3-4).

Важливе значення для цього дослідження має трактування професійної готовності соціального педагога до корекційної роботи з дітьми з порушеннями

в розвитку С. Архипової та Л. Смерчак (2013). Адже здоров'язберігаюча діяльність з цією категорією дітей має також і корекційне спрямування, зумовлене необхідністю виправлення поведінки, прояви якої впливають на здоров'я дитини. Дослідниці розглядають зазначений вид готовності як структурне утворення фахівця, що охоплює якісну професійну підготовку, результатом якої є сформовані необхідні знання, уміння та навички професійної діяльності. Про готовність соціальних педагогів до роботи можна судити за такими показниками, як уміння планувати діяльність, спілкуватися з дитиною та батьками, розуміти причини сутність порушень у розвитку та відхилень у поведінці, здійснювати профілактику та корекцію порушень психоемоційних процесів, використовувати сукупність методів, прийомів та засобів корекційно-педагогічного впливу на особистість дитини з порушеннями у розвитку.

Основним чинником формування готовності є навчальний процес, який забезпечує розвиток необхідних професійних якостей (Потапкіна, 2015, с. 201). Інакше кажучи, готовність є результатом підготовки здобувача в закладі вищої освіти.

Н. Белікова (2012) в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності виділяє низку послідовних стадій, що включають: адаптацію, диференціацію, індивідуалізацію та стійкий саморозвиток. На стадії адаптації формується самосвідомість, самооцінка та самоуправління студента, формується уявлення про себе як про фахівця, актуалізується інтерес до предметів професійно-орієнтованого циклу, уявлення про способи професійної діяльності. На стадії диференціації у здобувача вищої освіти розвиваються такі якості, як креативність, рефлексивність, критичність, формуються навички саморегуляції навчально-практичної діяльності, з'являється прагнення до саморозуміння себе як майбутнього професіонала. Студентам, які перебувають на стадії індивідуалізації, притаманні такі особливості, як сформована самосвідомість, адекватна самооцінка, стійкі навичками самоорганізації та самоуправління, пошук індивідуального стилю професійної діяльності. Для стадії стійкого саморозвитку властиві: високий

рівень самоорганізації та самоуправління майбутнього фахівця, самоаналіз та корекція навчально-професійних досягнень, актуалізація потреби в постійному саморозвитку, активне формування суб'єктності майбутнього фахівця (Белікова, 2012, с. 45).

До факторів, що оптимізують процес формування готовності до професійної діяльності у фахівців педагогічного профілю, відносять: теоретичну та практичну підготовку до майбутньої професійної діяльності, розвиток професійно важливих якостей та мотивації (Лівшун, 2008, с. 55).

Таким чином, результатом навчання і підготовки соціального педагога є формування у майбутнього фахівця професійно-педагогічної готовності до соціально-педагогічної діяльності (Харченко, 1999, с. 46).

Отже, більшість дослідників вказують, що професійна готовність – складне психологічне, особистісне утворення, що включає систему інтегративних якостей, знань та умінь, що забезпечують успішну професійну діяльність; вона є результатом професійної підготовки фахівців, їх особистісного становлення та саморозвитку, мотивації та налаштованості на професійну діяльність та передумовою ефективності такої діяльності.

Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗТ має бути цілеспрямованим та спланованим процесом, результати якого можна виміряти за визначеними та обґрунтованими компонентами.

Результати аналізу наукових джерел з теми дослідження засвідчили, що науковці виділяють у структурі професійної готовності фахівців педагогічного профілю різні структурні компоненти, відзначаючи при цьому залежність її змісту та структури від вимог до діяльності або її конкретних видів, особливостей перебігу психологічних процесів, особистісних якостей та досвіду особистості. Зазвичай до змісту готовності включають ставлення до діяльності, мотиви її виконання, знання, що стосуються предмету і способів діяльності, вміння та навички їх практичного втілення (Андросова, 2014, с. 45).

До складових професійної готовності фахівців педагогічного профілю є професійна спрямованість психічних процесів, сформована орієнтація на педагогічну працю та самовдосконалення, професійно-моральні погляди та переконання, здатність долати труднощі, та оцінювати результати праці (Лівшун, 2008, с. 55).

Структуруючи ці складові, дослідники виділяють у структурі готовності різні компоненти, перелік яких залежить від специфіки сфери професійної діяльності та конкретних професійних функцій і завдань.

Аналізуючи складові професійної компетентності соціальних педагогів, Р. Чубук вважає, що її компонентами є: *когнітивний* – володіння системою загальнонаукових, психологічних, соціально-педагогічних та інших спеціально-професійних знань, необхідних для реалізації професійних функцій; *діяльнісний* – сформована у результаті застосування різних прийомів і способів соціально-педагогічної взаємодії сукупність соціально-педагогічних умінь і навичок; *особистісний* – сформовані особистісно-професійні якості соціального педагога, що включають психологічні характеристики (емоційна врівноваженість, низька тривожність, вважність, креативне мислення, послідовність та гнучкість у діях, наполегливість), морально-етичні (гуманність, відповідальність, справедливість, толерантність, емпатійність), психолого-педагогічні (комунікабельність, оптимізм) та психо-аналітичні (прагнення до саморозвитку та самовдосконалення адекватна самооцінка). Означені якості мають бути стійкими та яскраво вираженими, щоби вони могли впливати на успішність діяльності майбутнього соціального педагога та його здатність ефективно діяти у системі міжособистісних взаємодій (Чубук, 2008, с. 255-256).

У структурі професійної готовності І. Литвин виділяє чотири компоненти: мотиваційно-ціннісний, змістом якого є орієнтація на діалоговий стиль спілкування, прагнення до самоаналізу та вивчення індивідуальних психологічних особливостей учнів; теоретичний, що передбачає знання алгоритмів аналізу та вирішення професійних завдань;

практичний, що передбачає володіння гностичними, комунікативними, організаторськими та конструктивними вміннями; особистісний, важливими складовими якого є педагогічне мислення, здатність до рефлексії, емпатія (Литвин, 2014, с. 87).

Досліджуючи структуру готовності педагогів до застосування здоров'язберігаючих технологій, С. Черевко відзначає, що формування відповідної готовності вимагає нової цілісної якості особистісного стану майбутнього вчителя, яка проявляється у наявності мотивів, орієнтованих на збереження здоров'я відповідно до його компонентів (соматичного, фізичного, соціального, психічного, духовно-особистісного) системи спеціальних знань, умінь, навичок, необхідних для здоров'язберігаючої діяльності та здатності до рефлексії професійного досвіду. Зважаючи на вищезазначене, структура готовності визначається дослідницею як сукупність мотиваційно-цільового (інтеграція професійної спрямованості особистості та її соціальних потреб), когнітивного (володіння знаннями з основ здоров'язбереження та здоров'язберігаючих технологій), операційно-діяльнісного (опанування вміннями та навичками застосування здоров'язберігаючих технологій) та особистісного (комунікабельність, відповідальність, креативність, тактовність, здатність до самоаналізу тощо) (Черевко, 2016, с. 121).

Результативність педагогічної здоров'язберігальної діяльності, згідно з поглядами В. Бобрицької (2006), залежить від сформованості у структурі їхньої готовності таких компонентів, як когнітивний (педагогічні знання у галузі збереження здоров'я школярів, поведінково-діяльнісний (засвоєння прийомів та способів здоров'язберігаючої діяльності), професійно-технологічний (набуття практичних вмінь та навичок реалізації здоров'язберігаючого педагогічного процесу), мотиваційний (наявність у педагогів стійкої мотивації до збереження та зміцнення здоров'я учнів).

О. Цибульська (2021) у структурі готовності майбутніх учителів початкової школи до виховання культури здоров'язбереження у молодших

школярів виділяє мотиваційно-особистісний, когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти. Особистісно-мотиваційний компонент характеризує почуття, емоції, переживання, що стосуються здоров'я та здорового способу життя, їх значення у системі цінностей особистості. Як показники сформованості, подаються мотивація до опанування знаннями, вміннями та досвідом застосування здоров'язберігаючих технологій у роботі з дітьми порушеннями психофізичного розвитку та визнання цінності здоров'я як пріоритетної. Когнітивний компонент характеризує психолого-педагогічні, предметні та спеціальні знання, розуміння важливості формування культури здоров'язбереження у молодших школярів. Для визначення рівнів його сформованості дослідниця використовує такі показники, як рівень опанування здобувачами визначеною системою знань для забезпечення практичної реалізації завдань професійної здоров'язберігаючої діяльності. Операційно-діяльнісний компонент засвідчує здатність майбутніх фахівців вирішувати теоретичні і практичні проблеми, що виникають у процесі здоров'язберігаючої професійної діяльності. Його запропоновано вимірювати за організаційно-комунікативним умінням вести здоров'язберігаючу діяльність та вирішувати нестандартні педагогічні ситуації.

Зміст складових готовності, описаних науковцями, дає змогу визначити такі компоненти готовності соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах: мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісний.

На основі аналізу основних категорій дослідження (здоров'я, здоров'язберігаючі технології, діти з порушеннями психофізичного розвитку, діти з ООП, спеціальні загальноосвітні заклади), з урахуванням вимог до фахівця із соціально-педагогічної діяльності, а також беручи до уваги особливості компетентнісного підходу, варто виокремити такі змістові характеристики кожного з цих компонентів.

Мотиваційно-ціннісний компонент готовності соціального педагога включає в себе систему цінностей, ідеалів, що мотивують його до здійснення ЗЗД та формують позитивне ставлення до неї. Мотиваційно-ціннісна сфера майбутніх соціальних педагогів відображає їхнє налаштування на здоров'язберігаючу діяльність і наявність активної професійної та життєвої позиції щодо збереження здоров'я. На важливості формування саме цього компоненту наголошують Л. Клос (2012), І. Ніколаєску, (2008), Т. Костюченко та Т. Костюченко (2015), М. Орлова (2018), М. Лехолетова (2018) та інші.

Цінності та мотиви також розглядають як ресурс, який сприяє або перешкоджає розвитку, зокрема й професійному, в обраній сфері чи напрямі (Панькова та ін., 2016, с. 67). Цей критерій – базовий для формування інших, зважаючи на те, що цінності визначають спрямованість та регулюють діяльність фахівця, надають їм морально-етичного наповнення, а мотиви стимулюють та мобілізують її до прояву активності у сфері збереження фізичного, психічного, соціального здоров'я як однієї з ключових цінностей.

Ядром готовності майбутніх фахівців у сфері соціально-педагогічної діяльності можна вважати визнання здоров'я як особистісної, професійної та загальнолюдської цінності; наявність ідеалу здорової особистості; позитивне ставлення до ЗЗД; сформованість мотивів та установок до ведення здорового способу життя; спрямованість особистості на збереження власного здоров'я та здоров'я інших; прагнення до збагачення власних знань про здоров'я та здоров'язберігаючі технології; наявність позитивної мотивації до навчання дітей з порушеннями у розвитку та інвалідністю; здатність до самостійного опанування знаннями у сфері здоров'язбереження у професійній діяльності; наявність активної позиції щодо організації класних, позакласних та позашкільних заходів щодо популяризації та навчання навичкам здорового способу життя; сформованість особистісних якостей, необхідних для здійснення ЗЗД з даною категорією дітей, таких як емпатійність, здатність до

творчості, щирість, гнучкість, любов до дітей, толерантність, відповідальність тощо.

Когнітивний компонент включає у себе всю сукупність набутих впродовж навчання теоретичних знань, їх осмислення, присвоєння й застосування в процесі вирішення професійних завдань. Цей компонент є основою для подальшої практичної діяльності фахівця, забезпечує можливість усвідомленого визначення цілей професійної діяльності та їх досягнення.

Щодо професійної діяльності соціального педагога, цей компонент містить:

розуміння взаємозв'язку фізичного, психічного та соціального здоров'я, особливостей фізичного й психічного розвитку дітей з порушеннями у розвитку; місця й значення ЗЗТ у професійній діяльності, їх основні характеристики та особливості застосування; функцій та механізмів взаємодії учасників освітнього процесу щодо реалізації здоров'язбережуючої діяльності в умовах спеціального закладу освіти;

знання чинників, які впливають на здоров'я та здоровий спосіб життя, способів підтримки здоров'я, особливостей організації освітнього процесу з дотриманням санітарно-гігієнічних вимог та вимог безпеки для життєдіяльності учнів (облаштування навчальних приміщень, нормативне навантаження учнів, гігієна навчальної та ігрової діяльності, організація режиму праці та відпочинку тощо). Як слушно зазначає О. Цибульська, систему знань, їх зміст і способи використання у професійній діяльності можливо опанувати лише завдяки інтеграції навчальних дисциплін та реалізації міжпредметних зв'язків (Цибульська, 2021, с. 82).

Діяльнісний компонент готовності визначає здатність застосовувати набуті знання і вміння на практиці. Його основу складають:

уміння та навички реалізації принципів здоров'язбереження у професійній діяльності; планування, організації та реалізації технологій здоров'язбереження з дітьми з інвалідністю та порушеннями психофізичного розвитку, оцінки їх ефективності; створювати і підтримувати позитивний

психологічний клімат у дитячому колективі; розвивати комунікативні навички, формувати культуру здоров'язбереження та соціальну культуру учнів; визначати конкретні цілі втручання та реалізувати їх з врахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів та із застосуванням творчого підходу; надавати першу медичну допомогу; проводити дослідження, що стосуються різних аспектів здоров'язбереження учнів з порушеннями психофізичного розвитку.

активна участь фахівця у діяльності, спрямованій на збереження та зміцнення як власного здоров'я, так і усіх учасників освітнього процесу;

Розвитку складових цього компоненту може сприяти самостійна пізнавальна діяльність майбутніх соціальних педагогів в рамках вивчення навчальних дисциплін, що забезпечують формування відповідної компетентності, а також практична діяльність з реалізації здоров'язберігаючих технологій під час практичного навчання (Масимова, 2020, с. 74).

Виділені в ході дослідження компоненти – мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісний знаходяться в тісному взаємозв'язку між собою, поєднуються один з одним і утворюють цілісність і єдність в розумінні такого феномена як готовність соціального педагога до реалізації ЗЗТ.

Аналіз готовності фахівців до певного виду діяльності передбачає визначення не лише її компонентів, але й критеріїв та компонентів. Аналіз змісту цих понять дає підстави констатувати, що критерій визначають як мірило для оцінки; ознаку, яка характеризує певне явище чи процес (Курлянд, 1992); ознаку, яка є основою для проведення оцінки (Савченко, 2004), ознаку, на підставі якої здійснюється оцінка, визначення та класифікація певних якостей (Земка, 2016, с. 71); сукупність ознак і властивостей явища, об'єкта, процесу, що дають змогу робити висновки про його стан, рівень розвитку та функціонування (Чубук, 2008, с. 255).

Під показником мають на увазі ступінь прояву ознаки, що свідчать про її рівень розвитку та сформованість (Савченко, 2004); кількісні характеристики прояву явищ, що дають можливість зробити висновок про їх стан у динаміці

(Улятовская, 1998). Поняття «критерій» за своєю суттю є вужчим за поняття «показник», оскільки за одним критерієм можна визначити цілу систему показників.

Таким чином, у загальному вигляді критерій є визначальною ознакою, яка відображає суттєві якісні характеристики певного явища чи процесу, його сутність та підлягає оцінюванню, а показник – це ступінь прояву ознаки, що може бути вимірний з допомогою кількісних даних.

Слушними є погляди Т. Веретенко та М. Лехолетової (2017), відповідно до яких компонент є складовою частиною готовності до здоров'язберігаючої діяльності, критерій – сформованою внутрішньою ознакою, притаманною майбутньому соціальному педагогу, а показник – якісною характеристикою критерію.

Від того, наскільки точно та науково обгрунтовано визначені критерії, залежить правильний вибір показників, а якість обраних показників дає змогу повно та максимально об'єктивно охарактеризувати визначені критерії.

У ході розробки критеріїв було враховано такі принципи:

- відповідність критеріїв змісту готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій за кожним із визначених компонентів;

- здатність критеріїв відображати мету, особливості та результат процесу навчання майбутніх соціальних педагогів здоров'язберігаючим технологіям;

- можливість їх вимірювання та об'єктивного відображення інтенсивності вияву.

У відповідності до перелічених принципів було визначено наступні критерії та показники сформованості кожного із компонентів готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у роботі з учнями СЗЗ:

критерієм сформованості мотиваційно-ціннісного компонента – *мотиваційно-аксіологічний*, показниками якого визначено: позитивну

мотивацію до опанування знаннями, вміннями та досвідом застосування здоров'язберігаючих технологій у роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку; визнання цінності здоров'я як пріоритетної;

критерієм сформованості когнітивного компоненту – *знаннєвий*, показником якого є: наявність у здобувача системи професійно-орієнтованих знань, необхідних для застосування здоров'язберігаючих технологій у роботі з учнями початкової школи з порушеннями психофізичного розвитку;

критерієм сформованості діяльнісного компоненту – *діяльнісно-практичний*, показниками якого визначено: володіння комунікативними й організаторськими вміннями; здатність застосовувати творчий підхід. Зазначимо, що вибір саме таких показників для діагностики сформованості діяльнісного компоненту був обумовлений неможливістю організації дослідження в умовах практичної діяльності його учасників – студентів ЗВО і тим, що саме комунікативні, організаторські творчі вміння є найважливішими предикторами успішної професійної діяльності соціального педагога (Ашиток, 2012; Острячко, 2012; Пожидаєва, 2016; Петришин, 2014).

На основі виокремлених критеріїв було визначено три рівні сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації технологій здоров'язбереження в спеціальних освітніх закладах: *високий (продуктивний)*, *базовий (достатній)* та *елементарний (репродуктивний)*. При виокремленні різних рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців соціально-педагогічної діяльності до реалізації у професійній діяльності здоров'язберігаючих технологій враховано якісні характеристики та взаємодію визначених критеріїв та показників.

Високий (продуктивний) рівень характеризується орієнтацією здобувачів на цінність здоров'я, наявністю стійкої мотивації до збереження та зміцнення власного здоров'я та здоров'я інших, опанування професійно-орієнтованими знаннями й вміннями із зазначеного. Їхня система знань з реалізації технологій здоров'язбереження є достатньо повною, а навчальна діяльність має пізнавально-пошуковий і творчий характер. При здійсненні комунікації

враховують контекст взаємодії, вміють визначати ціль втручання, добирати оптимальний зміст, форми і методи діяльності, оцінювати їх результати та застосовувати інноваційні підходи.

Базовий (достатній) рівень готовності до реалізації технологій здоров'язбереження майбутніми соціальними педагогами передбачає включення ними цінності здоров'я до власної системи цінностей, проте не на пріоритетних позиціях, не чітко виражену мотиваційно-ціннісну орієнтацію на збереження і зміцнення здоров'я, нестійкий інтерес до здобуття професійно-орієнтованих знань. Знання, необхідні для реалізації здоров'язберігаючих технологій не достатньо глибокі і не мають системного характеру, не відображають повною мірою розуміння особливостей роботи з дітьми з порушеннями у розвитку, навчальна діяльність має репродуктивний характер. Вміння налагоджувати комунікативну взаємодію сформоване, проте не у всіх ситуаціях професійного спілкування здійснюється диференційований підхід. При плануванні та прийнятті рішень щодо визначення мети, завдань та змісту ЗЗТ, оцінки їх ефективності виникає потреба у сторонній допомозі. Наявний творчий підхід до виконання діяльності, проте домінантним залишається традиційний.

Здобувачів елементарного (репродуктивного) рівня готовності характеризує невизнання цінності здоров'я як значимої, відсутність мотивації до ЗЗД та підвищення професійної компетентності у цій сфері. Їхні знання змісту, форм і методів організації діяльності з реалізації технологій здоров'язбереження та специфіки їх застосування з дітьми з порушеннями у розвитку є поверхневими та фрагментарними, а навчальна діяльність не є продуктивною. Комунікативні та організаційні вміння в таких здобувачів вищої освіти не розвинуті, планування, реалізація та оцінка результатів діяльності можливі лише під безпосереднім стороннім контролем, творчий потенціал у них відсутній.

Структура готовності майбутнього соціального педагога до реалізації ЗЗТ у спеціальних закладах освіти подана у таблиці 1.1. Цілісне її

формування у майбутніх фахівців соціально-педагогічної діяльності є підґрунтям для їхньої ефективної здоров'язберігаючої діяльності в роботі з учнями з порушеннями психофізичного розвитку в умовах спеціальних закладів освіти.

Таблиця 1.1.

Структура готовності майбутнього соціального педагога до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних закладах освіти

		Мотиваційно-ціннісний компонент	Когнітивний компонент	Діяльнісний компонент
		↓	↓	↓
		Мотиваційно-аксіологічний критерій	Знаннєвий критерій	Діяльнісно-практичний критерій
Високий (продуктивний) рівень	Показники	Визнання цінності здоров'я однією з пріоритетних; наявність стійкої мотивації до збереження та зміцнення, здійснення здоров'язбігаючої діяльності та опанування професійно-орієнтованою знаннями і вміннями з цієї теми	Грунтовні професійно орієнтовані знання щодо напрямів діяльності соціальних педагогів зі створення здоров'язберігаючого середовища, реалізації технологій здоров'язбереження у професійній практиці; навчальна діяльність має пізнавально-пошуковий та творчий характер	Досконале володіння уміннями встановлювати контакт, враховуючи контекст взаємодії; визначати ціль втручання, добирати оптимальний зміст, форми й методи діяльності, оцінювати їх результати; здатність самостійно та творчо застосовувати набуті знання на практиці

Базовий (достатній) рівень	Показники	Включення цінності здоров'я до власної системи цінностей, проте не на пріоритетних позиціях; не чітко виражена мотиваційно-ціннісна орієнтація на збереження і зміцнення здоров'я, стійка мотивація до здобуття професійно-орієнтованих знань щодо здоров'язбереження; чітко виражене прагнення до самовдосконалення	Знання, необхідні для реалізації здоров'язберігаючих технологій не достатньо глибокі і не мають системного характеру, не відображають повною мірою розуміння особливостей роботи соціального педагога із створення здоров'язберігаючого середовища та використання технологій здоров'язбереження; навчальна діяльність має репродуктивний характер	Вміння налагоджувати комунікативну взаємодію сформоване, проте не у всіх ситуаціях професійного спілкування здійснюється диференційований підхід; при плануванні та реалізації здоров'язберігаючих технологій, оцінки їх ефективності є потреба у сторонній допомозі; присутній творчий підхід до виконання діяльності, проте домінуючим є традиційний
Елементарний (репродуктивний) рівень	Показники	Цінність здоров'я не належить до значимих; відсутня мотивація до опанування знаннями уміннями та навичками щодо здоров'язбереження, здоров'язберігаючої діяльності та підвищення професійної компетентності у цій сфері	Знання змісту, форм і методів організації діяльності з реалізації технологій здоров'язбереження та специфіки їх застосування з дітьми з порушеннями у розвитку поверхневі та фрагментарні, навчальна діяльність не є продуктивною	Комунікативні та організаційні вміння не розвинуті, при взаємодії не береться до уваги контекст спілкування; планування, реалізація от оцінка результатів діяльності можливі лише під безпосереднім стороннім контролем, творчий потенціал відсутній

Джерело: розробка автора дослідження

Таким чином, у результаті проведеного теоретичного дослідження з'ясовано, що визначальною умовою ефективної реалізації ЗЗТ діяльності соціального педагога в роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку є його готовність до такої діяльності. *Готовність майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій* визначається як інтегральна характеристика особистості соціального педагога, що характеризує його здатність до здійснення діяльності, спрямованої на збереження здоров'я учнів з психофізичними порушеннями в освітньому процесі та формування у них навичок збереження і зміцнення власного здоров'я, яка виявляється у єдності мотиваційно-ціннісного, когнітивного та діяльнісного компонентів. Така готовність може бути сформована як результат навчання і професійної підготовки здобувачів у закладі вищої освіти.

Висновки до першого розділу

Здоров'язбережуюча діяльність є важливим аспектом вирішення завдань соціалізації, задоволення потреб та захисту прав дітей і молоді, особливо з категорії вразливих. До них, зокрема, належать діти з порушеннями психофізичного розвитку, які навчаються у закладах спеціальної освіти, зважаючи на наявність у них проблем із здоров'ям, труднощів із соціалізацією та інтеграцією у суспільство.

Зростання чисельності дітей з різними захворюваннями та порушеннями психофізичного розвитку, реформаційні процеси у системах загальної та спеціальної освіти, деінституалізація інтернатних закладів актуалізують необхідність у впровадженні в освітній процес здоров'язберігаючих технологій, які би сприяли повноцінному розвитку дитини, збереженню та зміцненню її здоров'я, адаптації та соціалізації у соціумі.

Аналіз змісту поняття «здоров'язберігаючі технології» засвідчив, що воно включає всі напрями діяльності освітнього закладу з формування, збереження та зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу, формування у них культури здоров'я та позитивної мотивації до ведення здорового способу життя.

Здоров'язберігаючі технології в діяльності соціального педагога спеціального дитини з порушеннями психофізичного розвитку являють собою сукупність методів, форм, засобів, методичних прийомів організації, здійснення та управління освітнім процесом щодо створення здоров'язберігаючого середовища спеціального закладу освіти, в якому формується ціннісне ставлення учнів до здоров'я, набуття знань, умінь та навичок, необхідних для його збереження та зміцнення.

Метою здоров'язбережувальної діяльності соціального педагога у СЗЗ є створення здоров'язберігаючого середовища – фізичного, психологічного, педагогічного та соціального оточення, під впливом якого відбувається процес активного формування в усіх учасників освітнього процесу ціннісного ставлення до здоров'я та здоров'язберігаючої поведінки.

Реалізація здоров'язберігаючих технологій задля створення у закладі освіти здоров'язберігаючого освітнього середовища передбачає наявність сформованих компетентностей, що, у свою чергу, вимагає відповідної підготовки майбутніх соціальних педагогів до такої діяльності у системі вищої освіти. Професійна компетентність соціального педагога у сфері здоров'язбереження визначається рівнем прояву його готовності до реалізації такої діяльності.

У структурі готовності майбутніх соціальних педагогів до впровадження технологій здоров'язбереження виділено мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісний компоненти. Критеріями готовності визначено: мотиваційно-аксіологічний, показниками якого визначено: позитивну мотивацію до опанування знаннями, вміннями та досвідом застосування здоров'язберігаючих технологій у роботі з дітьми порушеннями

психофізичного розвитку; визнання цінності здоров'я як особистісної, професійної та загальнолюдської; знаннєвий, показником якого є наявність у здобувача системи професійно-орієнтованих знань, необхідних для застосування здоров'язберігаючих технологій у роботі з учнями початкової школи з порушеннями психофізичного розвитку; та діяльнісно-практичний, про сформованість якого можна робити висновки за такими показниками, як володіння комунікативними й організаторськими вміннями; здатність застосовувати творчий підхід.

Наукові результати, викладені у першому розділі дисертації, опубліковано в таких працях автора: Олійник & Пилюк, 2020; Пилюк, 2020а; Пилюк, 2020б; Пилюк, 2020с; Пилюк, 2019а; Пилюк, 2019б; Пилюк, 2017б; Пилюк, 2009б.

Розділ 2.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ГОТОВНОСТІ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ ЗАКЛАДАХ

2.1. Сучасний стан підготовки соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій

В умовах модернізації та розвитку вітчизняної системи вищої освіти, реформ, що відбуваються у спеціальній освіті, початковій школі, підготовка компетентних фахівців є важливим чинником ефективності їхньої майбутньої професійної діяльності та впровадження змін. Як відзначає В. Бобрицька (2015), підготовка кадрів, які забезпечують освітній процес осіб з ООП повинна враховувати складність завдань, які на них покладені: забезпечення доступності навчання, необхідного психолого-педагогічного та корекційно-реабілітаційного супроводу, ефективних інноваційних технологій навчання, що відповідають кращим європейським практикам.

Посилення уваги до організації освітнього процесу на засадах здоров'язбереження висуває нові вимоги до професійної підготовки фахівців педагогічного профілю, зокрема щодо володіння ними здоров'язберігаючими компетентностями. На необхідність реформування професійної підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери для забезпечення її спрямованості на здоров'язберігаючу діяльність звертають увагу такі дослідники як Л. Клос (2015), Т. Костюченко (2017), О. Василенко (2018), М. Лехолетова (2018), О. Ворохаєв (2020).

Здатність до здійснення здоров'язбережуючої діяльності є вимогою до сучасних фахівців із соціально-педагогічної діяльності. Лише за наявності компетентності у здоров'язбереженні вони зможуть на належному рівні

здійснювати соціально-педагогічний супровід процесів розвитку, навчання та виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Зростання потреб суспільства у фахівцяx соціально-педагогічної діяльності та вимог до рівня їх науково-методичної, професійно-практичної підготовки, особистісних якостей вимагає належної якості їхньої підготовки у системі вищої освіти. Як відзначає Є. Кміта (2011), завдання вищої освіти полягає не лише в наданні знань, а насамперед у підготовці фахівця, який усвідомлює свою роль у суспільстві, здатний творчо застосовувати свої знання на практиці, вмiє працювати в колективі, критично оцінює процес та результати діяльності.

На підставі здійсненого аналізу можна констатувати, що підготовка до реалізації ЗЗТ у спеціальних загальноосвітніх закладах є однією із складових професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів. Вона є передумовою ефективного здійснення здоров'язбежувальної діяльності, зокрема щодо створення здоров'язберігаючого освітнього середовища. Л. Клос (2013) розглядає її як «неперервний послідовний динамічний процес формування готовності студентів до професійної діяльності на засадах здоров'язбереження» (с. 222). Дослідниця наголошує, що цей процес триває впродовж усього періоду навчання у закладі вищої освіти і продовжується навіть після здобуття відповідної кваліфікації; він передбачає поступове нагромадження знань, умінь, навичок, досвіду творчої особистості.

Провідним підходом у підготовці фахівців у закладах вищої освіти є компетентнісний, тому вважаємо за доцільне проаналізувати особливості навчання майбутніх соціальних педагогів з його позицій. Впровадження цього підходу в систему освіти України відбувається на основі низки нормативно-правових актів та офіційних документів, ключовими з яких є Закони України «Про Національну стратегію розвитку освіти України на період 2011– 2021 роки» (2013 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.); рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетенції навчання протягом усього життя» (2006 р.).

Це трансформувало парадигму вищої професійної освіти в компетентнісну, що призвело до перегляду її мети, цінностей та результатів освітнього процесу. Знання, уміння та навички більше не розглядають відособлено одні від одних, а як сукупність компетентностей, які відповідають особливостям майбутньої професійної діяльності.

Результатом професійної підготовки відповідно до компетентнісного підходу є формування відповідних майбутній професійній діяльності компетентностей – розумінь, цінностей, знань, умінь, навичок, особистісних якостей, що забезпечують високий рівень виконання професійних обов'язків (Лунячек, 2013, с. 159). Значення компетентнісного підходу ілюструє думка С. Безбородих про те, що «сьогодні важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, але й компетентним. Компетентний фахівець відрізняється від кваліфікованого тим, що він не лише володіє відповідними знаннями, уміннями та навичками, необхідними для його плідної професійної діяльності, але й реалізує їх у своїй діяльності; завжди саморозвивається та виходить за межі своєї дисципліни; вважає свою професію великою цінністю» (Безбородих, 2012, с. 57).

Впровадження компетентнісного підходу забезпечує перенесення акцентів з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі, посилення практичної спрямованості навчання, зокрема його предметно-професійного аспекту, підвищення ролі досвіду, умінь використовувати знання у практичній діяльності; фокусування уваги на якісних результатах навчання, коли вони розглядаються не як сума знань, а як здатність педагога творчо розв'язувати життєві та професійні завдання, діяти нестандартно у різних ситуаціях; забезпечення активізації механізмів загального та професійного самотворення й самореалізації, врахування мотивації та динаміки саморозвитку» (Матійків, 2006, с. 47).

Методи та технології компетентнісного підходу передбачають зміну позиції студента: від об'єкта педагогічного впливу, що пасивно сприймає знання, уміння та навички, до активного суб'єкта освітнього процесу, який

активно взаємодіє з усіма учасниками освітнього процесу та проєктує траєкторію власного професійного розвитку (Безкопильний, 2020, с. 225).

Імплементация компетентнісного підходу у систему вищої освіти висуває нові вимоги до підготовки соціальних педагогів, котрі повинні володіти системою загальних та фахових компетентностей, які відповідають сучасним соціально-економічним умовам та забезпечують їх мобільність та конкурентоспроможність на ринку праці. У системі впровадження компетентнісного підходу здоров'язберігаюча компетентність належить до групи ключових (Антонова, 2011, с. 27). В умовах, коли відбувається процес активного впровадження ЗЗТ у педагогічну практику на усіх рівнях освіти – від дошкільної до вищої та освіти дорослих, оволодіння нею є професійною необхідністю.

Оскільки компетентнісний підхід слугує методологічним підґрунтям професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до ЗЗД у спеціальних закладах освіти, розвитку в них ключових компетентностей, необхідних для її ефективного виконання, проаналізуємо особливості підготовки відповідних фахівців з позицій саме цього підходу. Аналіз сучасного стану підготовки фахівців із соціально-педагогічної діяльності до здоров'язберігаючої діяльності дасть можливість визначити сильні та слабкі сторони, можливості та шляхи її вдосконалення.

Доцільно розпочати такий аналіз з визначення таких ключових понять, як «компетентність», «професійна компетентність», «професійна компетентність соціального педагога».

Поняття «компетентність» є досить широким. Науковці трактують його як:

- способи мислення, відповідні знання та предметні навички, здатність до виконання практичних дій, відповідальність за свої дії, готовність до діяльності. Вона передбачає не лише наявність у майбутнього фахівця необхідного обсягу та якості знань, але й вміння аналізувати знання та застосовувати їх у потрібний момент у процесі виконання професійних функцій та завдань (Горова & Харченко, 2002, с. 49);

- сукупність загальної і фахової освіти особистості; знання, уміння, практичні навички та виробничий досвід, необхідні для виконання певних видів діяльності визначеної складності у конкретних умовах (Головань, 2012, с. 93);

– здатність фахівця виконувати складні завдання та певні дії, що входять у спектр професійних обов'язків на основі здобутих у процесі професійної підготовки теоретичних знань та практичних умінь та завдяки мобілізації психологічних ресурсів (Бас, 2015, с. 170);

– результативно-діяльнісну характеристику професійної підготовки, необхідну та достатню умова для досягнення позитивних результатів у професійній діяльності (Карпюк, 2010, с. 209).

У Законі України «Про освіту» компетентність визначено як «динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» (Про освіту, 2017).

Важливий аспект розуміння змісту поняття компетентності полягає у тому, що її не можна розуміти як наявність певного набору знань та професійних навичок із спеціальності; вона є поєднанням останніх, доповнених конкретними розвиненими здібностями та якостями особистості, конкретними компетентностями, які в сукупності забезпечують ефективність виконання професійної діяльності (Кузь, 2009, с. 282-283).

Щодо поняття «професійна компетентність», то її визначають як інтегративну якість особистості, яка є результатом професійної педагогічної підготовки та найважливішим чинником її ефективності (Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи стандартів вищої освіти, 2007); готовність до професійної діяльності через набуті знання, уміння, досвід та сформовані професійно важливі якості відповідно до вимог суспільства до відповідних фахівців (Енциклопедія освіти, 2008, с. 43); як одну зі складових готовності до конкретного виду професійної діяльності (Міністерство освіти і науки України, 2007).

О. Саблук (2019) зазначає, що професійна компетентність, з одного боку, виступає інтегральним критерієм якості професійної освіти та професійної діяльності фахівця, а з іншого боку – її можна розглядати і як властивість особистості, якій притаманні висока якість реалізації професійних функцій, культура праці та міжособистісних взаємодій, уміння ініціативно і творчо розв'язувати професійні проблеми, підприємливість, володіння багатоплановими аспектами діяльності, здатність приймати рішення та адаптуватись до нових умов діяльності.

Розвиток професійної компетентності є активним процесом, що триває впродовж усього трудового життя людини; він розгортається послідовно в міру того, як відбувається професійне становлення особистості, набуваючи на кожному етапі професійного розвитку фахівця нових форм. У своєму формуванні професійна компетентність проходить такі етапи, як професійна адаптація, професійна ідентифікація, професійна індивідуалізація і професійна персоніфікація (Докторович, 2010, с. 68).

В. Нагаєв стверджує, що компетентність повинна відповідати певним галузям професійної діяльності і мати структурно-функціональну побудову у вигляді моделі компетентності фахівця (Нагаєв, 2012, с. 115). Така думка спрямувала подальшу логіку нашого дослідження до аналізу сутності професійної компетентності соціального педагога.

Міжнародна асоціація соціальних педагогів у документі під назвою «Професійні компетентності соціальних педагогів: концептуальна рамка» (2008) визначає професійну компетентність відповідних фахівців як здатність діяти, виконуючи конкретні завдання, відповідно до ситуації та контексту; така здатність передбачає наявність знань, навичок, інтелектуальні, практичні та соціальні навички, ставлення та мотивацію.

М. Лехолетова (2018) трактує її як теоретичну та практичну підготовленість, особистісну, психологічну готовність до виконання соціально-педагогічної діяльності та наявність професійно важливих якостей,

які сприяють такій діяльності з врахуванням її соціальної значущості та соціальних ризиків, пов'язаних зі здоров'ям.

Професійна компетентність соціального педагога, за визначенням В. Кузь (2009), є важливою складовою професіоналізму, що включає знання та ерудицію, проявляється в ефективному вирішенні професійних завдань та дає можливість фахівцю бути обізнаним у питаннях, що стосуються сфери його діяльності. Бути професійно компетентним означає також володіти такими особистісними якостями, які дають можливість діяти самостійно і відповідально.

Серед визначень професійної компетентності на основі компетентнісного підходу заслуговує на увагу запропоноване С. Товщик (2013): «загальна здатність і готовність, яка ґрунтується на знаннях, вміннях, здібностях, цінностях, ставленні та досвіді, які дають можливість, використовуючи соціально-педагогічні технології роботи з клієнтом, вирішувати професійні завдання у типових і нестандартних ситуаціях у процесі професійної практики» (с. 100).

Керуючись ідеєю про те, що професійна компетентність соціального педагога може розглядатися з точки зору напрямів чи функцій соціально-педагогічної діяльності (Раскалінос, 2011, с. 28), виокремлюють такий її різновид, як професійна компетентність соціального педагога до реалізації здоров'язберігаючих технологій.

М. Лехолетова (2016) розуміє таку компетентність як важливу складову професійної компетентності, яка виявляється у здатності фахівця набувати та застосовувати знання, уміння, навички, спрямовані на здоров'язберігаючу діяльність; демонструвати емоційну стійкість, високу працездатність, відсутність тривожності, переносити значні психоемоційні навантаження та стресові ситуації, попереджувати розвиток емоційних перенавантажень у роботі; дає змогу підвищувати стійкість до стресових чинників, розвивати навички формального й неформального спілкування.

Звертаючи увагу на багатоаспектність здоров'язберігаючої компетентності соціального педагога, Т. Костюченко (2016b) розглядає її як інтегральну характеристику особистості, завдяки якій вона може успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти у різних ситуаціях професійної діяльності, вирішувати поставлені завдання щодо власного здоров'я та здоров'я інших людей. Така компетентність забезпечує організацію здорового способу життя в усіх сферах життя фахівця – фізичній, соціальній, психічній, духовній та в професійній. Основним критерієм її сформованості є стан оптимальної відповідності, гармонії між фізичним, психічним і соціальним у житті й діяльності фахівця.

Формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього соціального педагога має бути спрямоване на опанування та розвиток системи знань, умінь, професійно важливих рис та якостей особистості, оволодіння технологіями здоров'язбереження, що забезпечать можливість здійснювати ефективну педагогічну діяльність (Шеремета, Омері, & Мойсак, 2012).

Імплементация компетентнісного підходу в систему вищої освіти є результатом соціального замовлення суспільства на фахівця, сфери та рівень його професійної компетентності. Таке замовлення відображене у державних стандартах вищої освіти та міжнародних документах (Міхеєнко, 2014, с. 90). Зважаючи на це, доцільним є розкриття змісту складових здоров'язберігаючої компетентності соціального педагога на основі аналізу вимог міжнародних документів, Стандартів вищої освіти України та праць дослідників.

Базовим міжнародним документом, який був прийнятий Міжнародною асоціацією соціальних педагогів у 2008 р. та містить перелік компетентностей соціального педагога є «Професійні компетентності соціальних педагогів: концептуальна рамка». Він був розроблений з метою визначити необхідний рівень компетентності для діяльності у сфері соціальної педагогіки.

Компетентнісний профіль соціального педагога, відповідно до цього документу, передбачає два рівні компетентностей (The Professional Competences of Social Educators: A Conceptual Framework, 2008). Перший рівень становлять загальні, які визначають здатність соціального педагога діяти, реалізувати втручання та критично оцінювати їх наслідки у різних ситуаціях практичної діяльності. До таких компетентностей належать: здатність діяти швидко та гнучко, відповідно до ситуації; здатність планувати та реалізувати втручання на основі оцінювання власної практики; здатність здійснювати на давати зворотній зв'язок щодо проблемних аспектів професійної діяльності.

Компетентності другого рівня (фахові) включають: здатність налагоджувати та підтримувати професійні відносини (особистісні та професійні компетентності); здатність діяти у ситуаціях відсутності згоди та порозуміння між її учасниками (соціальні та комунікативні компетентності); здатність ініціювати, планувати, структурувати, координувати, впроваджувати, оцінювати завдання, процеси, проекти тощо (організаційні компетентності); здатність реалізувати професійну діяльність на основі нормативно-законодавчої бази, розуміти систему прийняття управлінських рішень, відстоювати права клієнтів, брати участь у публічних обговореннях питань, що стосуються його діяльності тощо (системні компетентності); здатність до постійного опанування новими знаннями й вміннями, планувати професійний розвиток, критично оцінювати власну практику тощо (компетентності навчання і розвитку); теоретичні та методологічні знання й вміння, професійно-етична поведінка, розуміння культурних відмінностей, творчі вміння (компетентності, сформовані у професійній діяльності).

Зважаючи на те, що документ має рамковий характер і компетентності сформульовані достатньо загально, їх аналіз свідчить, що більшість із них можуть бути спроектовані на здоров'язберігаючу діяльність соціального педагога у спеціальному закладі освіти. Так, особистісні та професійні компетентності є важливими для створення сприятливого психо-емоційного

клімату в закладі, попередження професійного вигорання; соціальні та комунікативні компетентності – при обговоренні та прийнятті стратегічних рішень, що стосуються створення здоров'язберігаючого освітнього середовища, планування та реалізації конкретних заходів, вирішенні конфліктних ситуацій між різними учасниками освітнього процесу; наявність організаційних компетентностей необхідна для побудови освітнього процесу з врахуванням ситуації та індивідуальних особливостей учнів, планування та реалізації власної здоров'язберігаючої діяльності, координації спільних зусиль; системні – для розуміння та організації здоров'язберігаючої діяльності відповідно до норм законодавства, реалізації інформаційних, просвітницьких, адвокаційних та правозахисних кампаній у цій сфері; компетентності навчання і розвитку – для розвитку та зміцнення мотивації до опанування професійно-орієнтованими знаннями на теми здоров'язбереження; компетентності, сформовані у професійній діяльності визначають здатність фахівців використовувати творчий підхід при здійсненні здоров'язберігаючої діяльності, добирати та застосовувати адекватний до поставлених цілей зміст, форми й методи діяльності, дотримуватись морально-етичних норм тощо.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про вищу освіту» (2014), сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності ЗВО та наукових установ за різними рівнями вищої освіти та для кожної спеціальності визначають Стандарти вищої освіти. Оскільки з 2015 року підготовка соціальних педагогів здійснюється за спеціальністю 231 Соціальна робота відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266 (Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, 2015), аналіз компетентностей, що забезпечують підготовку здобувачів до ЗЗД здійснювався на основі стандартів вищої освіти першого (бакалаврського) (Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2019) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти

(Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти, 2019) за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Стандарти містять загальні компетентності, що відображають специфіку професійної діяльності у межах вимог до системи освіти; спеціальні (фахові, предметні), які визначають специфіку предметної сфери професійної діяльності і підготовки; програмні результати навчання, що відображають специфіку професійної підготовки.

Зважаючи на те, що загальні компетентності спрямовані на розв'язання широкого кола соціальних, соціально-педагогічних, соціально-психологічних, культурологічних, організаційних та інших проблем, пропонується аналіз зосереджено на фахових компетентностях.

Дослідження вітчизняних стандартів вищої освіти та базового міжнародного документу, що визначає перелік компетентностей соціальних педагогів, дає змогу визначити перелік фахових компетентностей, необхідних для професійної діяльності соціального педагога з реалізації здоров'язберігаючих технологій (Додаток А). Хоча визначені компетентності у різний спосіб стосуються здоров'язбережуючої діяльності, жодна з них не відображає її цілісно.

Важливим чинником ефективності професійної діяльності соціального педагога з реалізації здоров'язберігаючих технологій є наявність у них професійно значущих якостей. Щодо цього Г. Мешко та О. Мешко (2017) відзначають, що сформувати систему професійно важливих вмінь на високому рівні можливо при умові наявності відповідних професійно значущих якостей і спеціальних здібностей та професійного мислення, яке повинно бути позитивним і саногенним (с. 219). О. Міхеєнко (2014) обґрунтовує важливість особистісних якостей тим, що засвоєння необхідних знань, умінь та навичок не відбувається поза індивідуальністю фахівця. Вони набувають ціннісних значень, стають внутрішніми переконаннями, частиною власних оцінних суджень, установок, проявів поведінки фахівця. Професійно важливі особистісні якості створюють певну системну організацію

свідомості, де вимоги діяльності та зовнішні характеристики перебудовуються та формують індивідуальну неповторність фахівця.

Особистісні якості соціального педагога визначають як комплекс характеристик особистості фахівця, які виступають підґрунтям його професійної компетентності (Поліщук, 2011, с. 40-41). Вроджені та набуті під час навчання якості особистості визначають індивідуальний стиль діяльності фахівця, який забезпечує високу продуктивність діяльності при мінімальних затратах часу та зусиль.

Результати аналізу праць вітчизняних дослідників свідчать, що до загальних якостей соціального педагога відносять: високий рівень загальної культури, зокрема духовної, любов до людей, гуманність, доброта, доброзичливість, чуйність, комунікабельність, тактовність у спілкуванні, гнучкість та делікатність тощо (Мишик, 1996, с. 61); доброта, турботливість, чуйність, чесність, приязність, співчутливість, урівноваженість, безкорисливість, увага до інших, вміння вислуховувати, ввічливість, сумлінність, відповідальність, виконавча дисципліна, вимогливість до себе (Поліщук, 2011, с. 40-41); альтруїзм, доброта, емоційна стабільність, вольові якості, самоконтроль та адекватна самооцінка, комунікабельність, красномовність, почуття власної гідності, відповідальність за власне життя, незалежність, здатність відстоювати власні погляди, цілеспрямованість, впевненість (Сорочинська, 2005, с. 4-10).

Неприйнятними для соціальних педагогів є такі особистісні якості як користолюбство, нечесність, черствість, жорстокість, пихатість, нервозність, грубість, неповага до людей, неввічливість, зухвалість, байдужість до клієнтів, безвідповідальність, постійний поспіх, незібраність, небажання допомогти, легковажність, тощо (Поліщук, 2011, с. 40-41).

Суттєву роль у формуванні якостей, необхідних соціальним педагогам для успішного виконання своїх обов'язків, відіграють природні дані, прагнення до самовизначення, самоутвердження, бажання вчитися, ціннісні орієнтації і

вольові зусилля (Першко, 2008, с. 105). Проте, як і компетентності, так і особистісні якості формуються у процесі професійної підготовки.

Втім, для ефективної здоров'язберігаючої діяльності у майбутніх соціальних педагогів важливо формувати такі якості особистості, як відповідальність за власне здоров'я, вимогливість до себе, енергійність, організованість, толерантність, тактовність, рефлексія. Наявність таких якостей допоможе майбутнім фахівцям із соціально-педагогічної діяльності сформувати мотивацію, особисту та професійну активність у сфері здоров'язбереження.

Таким чином, підготовку майбутніх фахівців із соціально-педагогічної діяльності до реалізації ЗЗТ у спеціальних закладах освіти потрібно розглядати як цілеспрямований процес набуття професійно-важливих компетентностей та особистісних якостей, які дадуть їм можливість планувати та реалізувати діяльність щодо збереження та зміцнення здоров'я усіх учасників освітнього процесу.

Для визначення стану підготовки майбутніх соціальних педагогів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності нами був проаналізований зміст освітніх програм (ОП) бакалаврату та магістратури, за якими здійснюється підготовка відповідних фахівців. Зокрема, аналізу підлягав перелік фахових компетентностей та навчальних дисциплін, що пропонувалися для вивчення здобувачам (додаток Б). Аналізуючи компетентності, ми звертали увагу на наявність серед них тих, що безпосередньо пов'язані зі здатністю вирішувати завдання, пов'язані із здоров'ям, зокрема його збереженням, зміцненням, формуванням, пропагандою здорового способу життя, попередженням шкідливих звичок чи професійного вигорання. При цьому було враховано міркування, що ЗВО можуть скористатися можливістю, наданою законодавством (Щодо надання роз'яснень стосовно освітніх програм, 2018) висувати додаткові вимоги до компетентностей та використовувати власні формулювання спеціальних (фахових) компетентностей при розробці

освітніх програм, відображаючи потреби конкретних спеціалізацій та забезпечуючи при цьому вимоги стандарту освіти.

Об'єктом аналізу виступав також перелік освітніх компонентів програм щодо наявності у них курсів, спрямованих на формування здоров'язберігаючої компетентності. Через неможливість проаналізувати програми усіх курсів (робочі або навчальні) чи їхні силабуси, зважаючи на значну кількість ОП та навчальних дисциплін, які на них викладаються, увага зверталась на назви курсів, зокрема, на наявність у них будь-яких вказівок на зв'язок з аспектами фізичного, психічного, соціального чи духовного здоров'я, порушеннями психофізичного розвитку, попередженням професійного вигорання тощо), їхній статус (обов'язкові та вибіркові), кількість навчальних годин, що пропонувалися для вивчення.

Пошук ОП, які здійснюють підготовку фахівців за спеціалізацією «Соціальна педагогіка» здійснювався у Єдиній державній електронній базі з питань освіти (ЄДЕБО). Подальший пошук та аналіз інформації щодо конкретних освітніх програм здійснювався на офіційних сайтах ЗВО, у яких такі програми функціонували.

Результати пошуку засвідчили, що станом на вересень 2020 р. в Україні підготовку соціальних педагогів здійснювали 25 закладів вищої освіти. Загалом у них функціонувало 23 освітні програми першого (бакалаврського) та 19 – другого (магістерського) рівнів вищої освіти. У 16 ЗВО діяли програми обох рівнів. Лише одна програма магістратури належала до категорії освітньо-наукових, решту – до освітньо-професійних. Усі ОП здійснювали підготовку соціальних педагогів за спеціальністю 231 Соціальна робота, окрім однієї, яка функціонувала у рамках спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014), ЗВО в межах спеціальності можуть самостійно визначати спеціалізації, які зазначаються при присудженні освітньої кваліфікації особам у випадку успішного завершення ними навчання за відповідними програмами. Назви освітніх

програм відповідають їх спеціалізаціям. У зв'язку з цим помітна деяка варіативність спеціалізацій, пов'язаних із соціальною педагогікою, які пропонують ЗВО. Так, 13 освітніх програм бакалаврату та 12 магістратури здійснювали підготовку здобувачів за спеціалізацією «Соціальна педагогіка»; по 7 освітніх програм обох рівнів пропонували спеціалізацію «Соціальна робота. Соціальна педагогіка», одна магістерська програма – «Соціальна педагогіка. Соціальна робота». Три освітні програми на рівні бакалаврату здійснювали підготовку фахівців за спеціалізаціями «Соціальна робота та психологія», «Соціальна робота. Соціальна педагогіка та коучинг», «Соціальна педагогіка. Соціально-виховна робота». Щодо магістерських програм, то лише одна з них пропонувала спеціалізацію, відмінну від більшості – «Соціальна педагогіка. Практична психологія».

Загалом нами було проаналізовано 29 (69%) освітніх програмах із 42, що функціонували в країні у 2020 р. (17 бакалаврських та 12 магістерських), оскільки решта ОП були відсутні на сайтах ЗВО на момент, коли проводилось дослідження або ж інформації, яка містилась у них було недостатньо (відсутній перелік освітніх компонент програми).

Результати аналізу засвідчили, що освітні програми переважно містили перелік фахових компетентностей, передбачений стандартом вищої освіти відповідного рівня. Додаткові компетентності були передбачені переважно у програмах, які пропонували поєднання спеціалізації із соціальної педагогіки з іншими галузями, зокрема з психологією та коучингом. Жодна із проаналізованих нами 29 освітніх програм не включала додаткових фахових компетентностей їх здоров'язбереження.

Найбільша кількість курсів – 46 (67%), пов'язаних з тематикою здоров'язбереження, як показали результати проведеного дослідження, викладалась на бакалаврських програмах; на магістерських їх чисельність становила 23 (33%). Це можна пояснити двома чинниками. По-перше, меншою тривалістю і, відповідно, обсягом підготовки здобувачів на рівні магістратури, що обмежує можливості включення більшої кількості освітніх

компонентів, зокрема й тих, що забезпечують формування компетентності у здоров'язбереженні, в освітні програми. По-друге, низькою пріоритетністю питань пов'язаних із здоров'язбереженням серед розробників ОП, про що свідчить відсутність відповідних компетентностей в освітніх програмах.

У більшості ЗВО, де функціонували освітні програми за спеціалізацією із соціальної педагогіки і на рівні бакалаврату, і на рівні магістратури, навчальні дисципліни із зазначеної тематики викладались на програмах обох рівнів. Саме такий підхід дає можливість забезпечити наступність та системність у формуванні здоров'язберігаючої компетентності здобувачів. У випадку двох ЗВО відповідні курси містили лише освітні програми бакалаврату.

Найбільша кількість бакалаврських програм (8) передбачала вивчення 2-х курсів, дотичних до проблематики здоров'язбереження, магістерських – 1 курс (4 освітні програми). Варто відзначити лідерів серед освітніх програм за кількістю навчальних курсів відповідної проблематики. Зокрема, бакалаврські програми «Соціальна робота та соціальна педагогіка» у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка та «Соціальна педагогіка» у Державному вищому навчальному закладі «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» передбачали вивчення по 6 курсів (з них 3 обов'язкові); «Соціальна педагогіка» Київського національного університету імені Тараса Шевченка – 4 курси (усі обов'язкові). Проте лідерство серед бакалаврських програм утримує Київський університет імені Бориса Грінченка, освітня програма якого передбачала вивчення 9 курсів, з яких 7 належали до обов'язкових.

Провідні позиції за чисельністю курсів серед магістерських програм займають освітні програми Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка – 5 курсів (2 з них обов'язкові); Тернопільського національного педагогічного університету імені

Володимира Гнатюка – 5 курсів (1 обов'язковий); Київського національного університету імені Тараса Шевченка – 4 курси (1 обов'язковий).

Відсутність навчальних курсів, які були би пов'язані з тематикою здоров'язбереження, принаймні за їхніми назвами, не виявлено у 2-х програмах першого рівня вищої освіти та 4-х – другого.

Більшість навчальних курсів на тематику здоров'язбереження – 46 (67 %) з 69, що викладалися на ОП, належали до категорії обов'язкових. Очевидно, це можна розцінити як позитивний момент, оскільки обов'язковий статус дисципліни є передумовою того, що всі здобувачі вивчатимуть її та зі значною ймовірністю опанують компетентностями, які вона формує. Проте, варто відзначити нерівномірне співвідношення обов'язкових та вибіркових курсів, що формують компетентності у сфері здоров'язбереження, на рівні бакалаврату та магістратури. Тоді як частка обов'язкових курсів на бакалавраті становила 67% (38 курсів) до 33% (8 курсів) вибіркових, на рівні магістратури таке співвідношення було 35% (8 курсів) до 65% (15 курсів).

Щодо тематики курсів, то їх можна згрупувати у кілька груп за їх спрямованістю на опанування знань, умінь та навичок у сферах:

- здоров'я та медичної допомоги: «Здоров'я людини», «Основи медичних знань», «Основи медичних знань і психогігієни», «Основи медичних знань та охорони здоров'я», «Соціальна гігієна та основи здоров'язбереження» тощо;

- здорового способу життя: «Формування здорового способу життя дітей та молоді», «Педагогіка і психологія здорового способу життя», «Пропаганда і профілактика здорового способу життя», «Соціально-педагогічні аспекти формування здорового способу життя» тощо;

- попередження, діагностика та корекції різних проблем та порушень: «Соціально-педагогічна профілактика», «Соціальні моделі психокорекційної роботи», «Основи превентивної соціальної педагогіки», «Основи психопрофілактики та психотерапії в соціальній роботі»,

«Методика створення корекційних та профілактичних програм», «Соціальна профілактика насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми». Значна кількість курсів, які можна віднести до даної групи стосуються попередження поведінкових девіацій загалом «Теорія і методи профілактики девіантної поведінки», «Соціальна профілактика девіантної поведінки», «Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки» та такого їх різновиду, як цькування («Попередження булінгу в закладах освіти», «Безпека дітей та молоді у кіберпросторі», «Превенція булінгу у закладах освіти» тощо;

- відновлення психо-соціального здоров'я та нормального функціонування людини у соціумі: «Основи реабілітології в соціальній сфері», «Практичні реабілітаційні методики», «Сучасні реабілітаційні техніки у практичній психології», «Актуальні проблеми реабілітаційної педагогіки», «Практикум з психологічної реабілітації», «Технології реабілітаційної педагогіки», «Соціально-психологічна реабілітація», «Методи соціокультурної реабілітації»;

- терапевтичної допомоги і, зокрема, такого її виду як арт-терапії: «Психолого-педагогічна терапія», «Арт-терапія», «Арт-педагогіка та арт-терапія в соціально-педагогічній роботі», «Арт-терапія у соціальній роботі», «Арт-терапія у соціально-педагогічній роботі», «Арт-практики в соціально-педагогічній діяльності»;

- різних напрямів здоров'язберігаючої роботи з вразливими категоріями дітей і молоді («Соціально-педагогічна діяльність з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами», «Соціальна інтеграція осіб з інвалідністю», «Соціальний захист осіб з особливими потребами», «Менторська підтримка дітей та молоді», «Організація дозвілля дітей з особливими освітніми потребами», «Формування соціальної компетентності особистості», «Технології соціально-педагогічної діяльності гувернера», «Соціальне гувернерство»);

- специфіки роботи в різних типах закладів: «Технології соціально-педагогічної роботи у різних соціальних інституціях», «Соціальна робота в спеціалізованих соціальних інституціях», «Організація діяльності інклюзивно-ресурсних центрів для дітей з особливими потребами», «Діяльність реабілітаційних центрів для осіб з особливими потребами за рубежом»;

- попередження професійного вигорання: «Профілактика професійного вигорання соціального педагога», «Тренінг попередження професійного вигорання соціального педагога», «Профілактика професійного вигорання» тощо.

В окрему групу можна виділити навчальні дисципліни, які дають можливість набувати та відпрацьовувати практичні навички безпосередньо в умовах професійної діяльності, або максимально до них наближених. Сюди ми відносимо різні види практик, що дають можливість здобувачам формувати компетенції у сфері здоров'язбереження: «Профілактично-попереджувальна практика», «Соціально-профілактична практика», «Корекційно-реабілітаційні практика», «Виробнича практика (у соціально-реабілітаційних центрах)» тощо. Відзначаючи ключову роль практичного навчання у підготовці майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігальної діяльності, зазначимо, що кількість та обсяг практик у порівнянні з теоретичними курсами є незначними.

Щодо обсягу навчальних курсів, то з 46 обов'язкових, що пропонувались для вивчення на обох рівнях навчання більшість – 39% (18 курсів) налічували 4 кредити/120 год.; 26% (12 курсів) – 3 кредити/90 год.; 15% (7 курсів) – 5 кредитів/150 год.; 10% (5 курсів) – 6 кредитів/180 год. На окремі курси виділялась значна кількість кредитів, як наприклад, на «Соціальну профілактику і реабілітацію» на освітній програмі бакалаврату у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» – 9 кредитів/270 год і «Методи соціокультурної реабілітації» та бакалаврській програмі у Черкаському

національному університеті імені Богдана Хмельницького – 16 кредитів/480 год.

Проведений аналіз дає можливість констатувати відсутність в освітніх програмах із соціальної педагогіки чітко вираженого спрямування на формування у майбутніх фахівців орієнтації на здоров'язберігальну діяльність, про що свідчать: відсутність у державних стандартах компетентностей, які б чітко фіксували вимогу щодо здатності здійснювати відповідну діяльність; незначна кількість та обсяг курсів, їх приналежність до вибіркових (у переважній більшості випадків), а подекуди і відсутність курсів, спрямованих на формування компетентності та готовності здобувачів до здоров'язберігаючої діяльності.

Висновки про недостатнє наповнення дисциплін циклу професійної та практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів зробила О. Василенко (2015) на основі аналізу навчальних планів і програм. Вирішенню цієї проблеми сприяло б насичення змісту дисциплін загально-професійного, професійно-практичного, а також фундаментального циклів проблематикою здоров'язбереження, відомостями про способи та засоби формування і зміцнення здоров'я, розвитку ціннісного ставлення до нього, найбільш ефективні способи і методи залучення дітей до здорового способу життя та здоров'язберігальної діяльності тощо.

Тематика навчальних курсів, що викладаються на ОП, свідчить про їх різнобічну спрямованість у питаннях, що стосуються здоров'я. Для забезпечення цілісності підготовки студентів до здоров'язберігальної діяльності важливо забезпечити її інтегративний характер (Гаращенко, 2010; Гриценко, 2016; Безкопильний & Матусевич, 2017; Отравенко, 2019). З огляду на це, на нашу думку, варто було б запровадити курс «Технології здоров'язбереження у діяльності соціального педагога», який би інтегрував та систематизував знання та вміння, які студенти опановують у межах різних дисциплін.

Дотримуючись принципу наступності в опануванні знаннями, теми, що вивчаються у межах різних дисциплін мають впроваджуватися узгоджено, враховуючи наявність базових знань та вмінь, на основі яких може відбуватися конкретизація та методичне наповнення методологічних питань здоров'язбереження та застосування здоров'язберігальних технологій, встановлюючи при цьому горизонтальні та вертикальні міжпредметні зв'язки (Василенко, 2015).

До проблемних аспектів можна віднести також і практично відсутність в освітніх програмах курсів, спрямованих на опанування майбутніми фахівцями знань та навичок попередження професійного вигорання. Такі курси викладались лише на трьох ОП – у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка як обов'язкова дисципліна магістерської програми, Київському національному університеті імені Тараса Шевченка та Київському університет імені Бориса Грінченка як вибіркова дисципліна бакалаврату. Потреба в курсах, спрямованих на попередження психо-емоційного вигорання та формування власної здоров'язберігальної компетентності студентів зумовлена тим, що соціально-педагогічна діяльність пов'язана із значним психо-емоційним навантаженням внаслідок постійного залучення до інтенсивних міжособистісних взаємодій, необхідності приймати складні рішення у ситуаціях обмеженого часу та інформації, усвідомлення відповідальності за життєву ситуацію підопічних (Петрович, 2011, с. 137).

Водночас результати досліджень свідчать про низькі рівні сформованості свідомого ставлення майбутніх соціальних педагогів (Костюченко, 2016а; Мойсеюк, 2018) та фахівців-практиків (Главацька, 2019; Запоточна, 2015; Скорик, 2011; Юрків, 2010) до власного здоров'я і, відповідно, нездатність підтримувати його у гармонійному стані в процесі професійної та особистої життєдіяльності.

Цілком слушною у цьому контексті є думка Г. Мешко про неможливість забезпечення своїм клієнтам необхідного рівня уваги,

індивідуального підходу, створення ситуації успіху, формування у них культури здоров'я соціальним педагогом, який має прояви емоційного вигорання, деформації особистості, нездатний продемонструвати власний приклад (Мешко, 2008, с. 400).

Важливим чинником підготовки студентів до здоров'язберігальної діяльності є форми і методи роботи, що використовуються для опанування знаннями, вміннями та розвитку професійно значущих якостей особистості фахівців.

На підставі проведеного аналізу монографічних та дисертаційних досліджень Г. Жара (2016) щодо використання методів і форм навчання для формування здоров'язберігальної компетентності робить висновок про те, що більшість з них є традиційними: лекції, семінари, практикуми, екскурсії, групова та самостійна робота. Використовуються також й окремі інтерактивні методи, зокрема, як тренінг та індивідуальні заняття, так і як психолого-педагогічне консультування. Автори вказують на доцільність застосування таких методів і форм навчання, як інтерактивна лекція, семінар-моделювання, інтродукція у подію, «перевернуте навчання», соціально-просвітницький тренінг, тренінг-фасилітація, соціальні проєкти, психотерапевтичні методи (музикотерапія, тілесна і танцювальна терапія, кольоротерапія), а також методів регуляції життєдіяльності (аутогенне тренування, самонавіювання, мовна саморегуляція, фізична та психічна саморегуляція, емоційна «пауза») тощо. Використання у процесі підготовки комплексу різноманітних методів і форм навчання дозволяє сформувати мотивацію до навчання, опанувати навчальний матеріал, сформувати вміння і розвинути особисту та соціальну активність студентів щодо здоров'язбереження.

Огляд сучасного стану підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти України свідчить про об'єктивну потребу формування у студентів здоров'язберігальної компетентності. З цією метою професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів повинна мати

комплексний характер, що дасть можливість сформувати професійно важливі особистісні якості, необхідні загальні та фахові компетентності.

Для цього необхідне:

- додавання у зміст освітніх програм підготовки соціальних педагогів відповідних навчальних дисциплін, зокрема спецкурсів;
- наповнення змісту дисциплін, що вивчаються, темами, що стосуються питань здоров'язбереження;
- інтеграція знань із різних дисциплін у змісті та структурі освітніх програм та на різних рівнях вищої освіти під час формування компетентності збереження здоров'я у майбутніх фахівців;
- застосування форм і методів навчання, що сприяють особистісному розвитку;
- використання навчальних завдань дослідницького та творчого спрямування на семінарських, практичних завданнях та під час практичного навчання;
- залучення студентів до розробки та реалізації просвітницьких та профілактичних програм і проєктів на тематику, пов'язану зі здоров'ям;
- організація освітнього процесу на засадах здоров'язбереження.

У підготовці соціальних педагогів до здійснення ЗЗД важливо враховувати сучасні тенденції та підходи, що дасть можливість забезпечити її відповідність міжнародним стандартам, а отже, і найкращим світовим практикам у цій сфері.

Аналізу праць вітчизняних і зарубіжних дослідників (Авчиннікова, 2010; Андрущенко, 2005; Андрущенко & Бондар, 2015; Дяченко-Богун, 2015; Kostina, 2017; Sayko, 2018), присвячених питанням модернізації систем освіти загалом та підготовки фахівців до здоров'язберігальної діяльності, дав змогу визначити основні тенденції, що повинні бути враховані в процесі підготовки соціальних педагогів: фундаменталізацію підготовки, гуманізацію, забезпечення якості, єдності професійного й особистісного розвитку.

Тенденція фундаменталізації виявляється в орієнтації на цілісність, глибину та взаємопроникнення соціально-філософських, загально-професійних та спеціальних знань при підготовці фахівця до ЗЗД. Вона реалізується також через забезпечення органічне поєднання теоретичної і практичної підготовки, інтеграції науково-теоретичних знань та прикладних професійних умінь у сфері збереження і зміцнення здоров'я, зміни поведінкових моделей та ціннісних установок суб'єктів професійної діяльності щодо здоров'я.

Тенденція гуманізації у підготовці фахівців із соціально-педагогічної діяльності до ЗЗД проявляється у створенні у закладах вищої освіти здоров'язберігаючого освітнього середовища; впровадженні здоров'язберігаючих та особистісно-розвиваючих технологій; актуалізації цінностей здоров'я і саморозвитку. Гуманізація сприяє формуванню такого професійно-особистісного ставлення фахівця до клієнта, при якому його здоров'я та благополуччя виступають головною метою і критерієм якості роботи.

Тенденція забезпечення якості підготовки простежується у включенні у зміст та методи професійної підготовки компонентів, що забезпечують розвиток креативності, рефлексії, самоактуалізації, посилюючи практико-орієнтовані аспекти підготовки, роль самостійної творчої роботи студентів у процесі опанування здоров'язберігаючого потенціалу професії.

Тенденція єдності професійного та особистісного розвитку фахівця реалізується як вимога формування культури фахівців, в якій поєднуються високий професіоналізм, культура життєдіяльності і творче начало. Щоб успішно сприяти зміні соціальної ситуації клієнта та покращенню його здоров'я, мало розумітися в індивідуальних, гендерних, вікових особливостях, володіти необхідними діагностувальними методами, методиками ЗЗД. Важливо, щоб майбутній фахівець сам поділяв цінність здоров'я та здорового способу життя, володів необхідним рівнем загальної культури та культури здоров'язбереження.

На основі врахування тенденцій у підготовці соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності можна сформулювати базові принципи такої підготовки.

Вони мають рекомендаційний характер, проте їх врахування є умовою успішної реалізації процесу професійної підготовки, подолання існуючих суперечностей та досягнення поставлених цілей.

Принцип аксіологізації передбачає орієнтацію професійної підготовки соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігальних технологій на загальнолюдські та професійні цінності та відповідність морально-етичним нормам: цінність особистості, її здоров'я, благополуччя, самоактуалізації тощо. Розвиток ціннісно-сислової та мотиваційної сфери особистості соціального педагога розглядається як пріоритетний, а професійна підготовка інтерпретується передусім не як процес передачі фахових знань, умінь і навичок, а як залучення до загальнолюдських і професійних цінностей.

Принцип суб'єктності означає визнання студента як суб'єкта освітнього процесу, власного життя, професійної діяльності та культури. Врахування цього принципу в професійній підготовці передбачає цілеспрямоване посилення суб'єктності завдяки розвитку здатності здійснювати усвідомлені дії щодо цілепокладання, розвитку та зміцнення мотивації, рефлексії.

Відповідно до принципу орієнтації на самоактуалізацію, процес професійної підготовки повинен актуалізувати механізми: самопізнання себе як суб'єкта професійної, навчальної діяльності, спілкування, життєдіяльності, своїх сильних та слабких сторін; самовизначення – самостійного усвідомленого вибору особистісно-професійних цілей, завдань, перспектив, стратегії та стилю життя; самореалізації – максимального розкриття свого творчого особистісного потенціалу, фізичних, психічних, інтелектуальних та професійних можливостей;

саморозвитку – цілеспрямованого позитивного зміни себе як суб'єкта професійної діяльності, спілкування та життєдіяльності.

Принцип гуманітаризації середовища передбачає створення духовної атмосфери у ЗВО та на базах практики, задоволеності студентів умовами, створеними в університеті, що дозволяють кожному з них розвиватися професійно, організації навчального процесу з урахуванням актуальних матеріальних і духовних потреб особистості. Гуманітаризація середовища – це поширення особливої аури спілкування, що виключає почуття страху, тривоги і формує емпатійність щодо однокурсників, працівників практичних установ, клієнтів соціальних служб, це забезпечення ненасильницького вирішення конфліктів як в навчальному процесі, так і в позанавчальний час.

Принцип рефлексивності вимагає розвитку в процесі професійної підготовки рефлексивних якостей особистості: самоконтролю, самооцінки, самоаналізу та ін. Об'єктом рефлексії виступають поняття, теорії і концепції здоров'я і здорового способу життя, методи, прийоми, процедури ЗЗД, особистісні зміни в процесі засвоєння знань і досвіду майбутнього фахівця у вирішенні особистісних і професійних проблем.

Принцип наступності важливий для забезпечення міцного зв'язку між окремими аспектами та етапами підготовки. Він відображає поступальний характер процесу підготовки, просування студентів від елементарно-індивідуального до творчо-професійного рівня готовності.

Принцип відкритості у професійній підготовці соціальних педагогів до здоров'єзберезувальної діяльності означає, передусім, сприйнятливість суб'єктів освітнього процесу до нового досвіду, вимагає включення в освітній процес результатів досліджень провідних вітчизняних і зарубіжних наукових шкіл, інноваційних підходів, індивідуальних і групових проєктів, надання консультативної допомоги відповідно до індивідуальних потреб, мотивів, ціннісних орієнтацій здобувачів.

Принцип випереджувального характеру підготовки вимагає, щоб вона за своїм інноваційним змістом, орієнтованістю на опанування майбутніми фахівцями інноваційними здоров'язберезувальними, особистісно-розвиваючими технологіями, стандартами діяльності, підходами до оцінки її якості випереджала рівень функціонування закладів та установ їхнього працевлаштування.

Відповідно до *принципу універсальності* підготовка до здоров'язберігаючої діяльності має розглядатися як невід'ємна складова професійної підготовки незалежно від конкретної спеціалізації.

Принцип технологічності передбачає конструювання процесу професійної підготовки до здоров'язберігаючої діяльності як впорядкованої сукупності дій, операцій і процедур, які інструментально забезпечують досягнення прогнозованого результату в умовах освітнього процесу, що постійно змінюються (Сластенин, 2000).

На підставі аналізу можна констатувати, що ефективність соціально-педагогічної діяльності щодо реалізації ЗЗД залежить від якості професійної підготовки. Завдання здоров'язбереження можуть ефективно реалізуватися фахівцями, які володіють системою знань та практичних умінь, здатні мислити та вирішувати професійні завдання креативно. Тому під час навчання у закладі вищої освіти важливо сформувати у майбутніх фахівців ціннісне та відповідальне ставлення до особистого здоров'я та здоров'я інших; особистісних якостей та комплексу фахових компетентностей, які забезпечують здатність здійснювати ЗЗД. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до здійснення здоров'язберігальної діяльності повинна мати цілісний, інтегративний та випереджальний характер на основі врахування ключових тенденцій та принципів у цій сфері.

Вищезначені тенденції та принципи професійної підготовки соціальних педагогів були враховані при розробці педагогічних умов, що сприяють формуванню готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗТ.

2.2. Педагогічні умови формування готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах у майбутніх соціальних педагогів

Одним із завдань дослідження було визначити та обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій в спеціальних загальноосвітніх закладах. Побудова освітнього процесу у ЗВО зорієнтованого на формування відповідної готовності має відбуватися в контексті реалізації визначених умов, що забезпечить ефективність означеного процесу.

Перш ніж визначити та обґрунтувати ефективні педагогічні умови, що будуть сприяти формуванню готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗТ в спеціальних загальноосвітніх закладах у процесі їх фахової підготовки у ЗВО, варто здійснити аналіз базових концептів дослідження. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження засвідчив відсутність єдиного підходу до визначення поняття «педагогічні умови». Термін «педагогічні умови» є складеним поняттям, тому вважаємо за доцільне проаналізувати сутність поняття «умова».

Зазначимо, що в Академічному тлумачному словнику української мови (1970–1980 рр.) «умови» потрактовано як «необхідні обставини, які роблять можливим здійснення, створення чого-небудь; особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь; правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь» (Білодід, 1970); категорія, що виражає співвідношення предмета до явищ, що його оточують і без яких він не може функціонувати, розвиватися (Рябова, 2015); фактори завдяки яким об'єкт, явище, процес існують (Батышев и др., 1997).

У педагогіці «умови» – це обставини, які дають можливість здійснювати освіту, фактори та заходи, які впливають на ефективність її функціонування (Словник іншомовних слів, 1987).

Аналіз літературних джерел засвідчує той факт, що поняття «умова» є цікавим для представників різних наук: філософії, соціології, педагогіки, психології. Так, у філософії «умова» визначається як «категорія, що виражає відношення предмета до оточуючих його явищ, без яких він існувати не може» (Зверева та ін., 2003, с. 497).

У педагогіці та психології поняття «умова» вживають для визначення або уточнення причин, як зумовлюють провадження, появу певних явищ чи процесів. Водночас, «умови» асоціюються з середовищем, в якому саме явище чи процес виникає, функціонує та розвивається. Зазначимо, що явище є зумовленим, а умови визначаються як зовнішнє по відношенню до нього розмаїття об'єктивного світу. Фактично, вони і є тим середовищем, в якому явище чи процес виникає, функціонує та розвивається.

Ю. Бабанський (1981, с. 9) стверджував, аналізуючи особливості та закономірності освітнього процесу, що ефективність останнього залежить від умов, у яких він здійснюється.

Тож можна стверджувати, що в педагогіці «умови» розглядають як: оптимальна сукупність різних факторів (Бабанський, 1981); «обставина від якої що-небудь залежить; обстановка, в якій відбувається що-небудь; дані, вимоги, які слід приховувати» (Ожегов, 2007, с. 729); філософську категорію, в якій відображається співвідношення явища до тих факторів, завдяки яким воно виникає й функціонує (Онучак, 2002); зовнішня обставина, що має значний вплив на протікання змодельованого педагогом освітнього процесу, який має на меті досягнення певного результату; результат цілеспрямованого застосування цілеспрямовано підібраних елементів змісту, форм, методів і засобів навчання для досягнення визначеної мети та задоволення поставлених завдань; сукупність заходів, зорієнтованих на підвищення

ефективності педагогічної діяльності; зміст педагогічних технологій чи моделей (Рябова, 2015).

У процесі накладання значення терміну «умова» на педагогічну діяльність, в якій відбувається взаємодія викладачів і студентів, ми апелюємо до педагогічних умов формування готовності майбутніх соціальних педагогів до здов'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. Під «педагогічними умовами» науковці (В. Беліков (2001), М. Карченкова (2006) та ін.) розуміють сукупність заходів, спрямованих на досягнення визначених педагогічних цілей і забезпечення більш ефективної педагогічної діяльності. А. Найн, Л. Кустов (1994) «педагогічні умови» трактують як сукупність структурованих певним чином можливостей, технологій, педагогічних прийомів, заходів і матеріально-технічних ресурсів, які супроводжують освітній процес та забезпечують його ефективність та результативність. На думку Н. Бугаєць (2002), «педагогічні умови» – це сукупні зовнішні обставини, що впливають на педагогічний процес та роблять його більш ефективним.

Незважаючи на наявність низки розбіжностей у підходах щодо визначення сутності означеного поняття, спільним є те, що педагогічні умови – це свого роду чинники, які впливають на цілепокладання, здійснення й результат освітнього процесу. Освітній процес поєднує два напрями організаційно-педагогічної діяльності з формування готовності майбутніх соціальних педагогів до певного виду діяльності:

- створення дієвих зовнішніх умов (макро- та мікросередовища): взаємовідносини «викладач-студент», ефективна навчальна діяльність, місце навчання, робоче місце і його оснащення, можливість взаємодії, тощо);
- забезпечення оптимального функціонування внутрішніх умов (здоров'я, психологічні настанови, особистісні потреби, досвід, компетенції, тощо).

Педагогічні умови завжди піддаються впливу зовнішніх (особливості організації освітнього процесу; зміст навчально-методичного забезпечення; побудову міжособистісної взаємодії учасників освітнього процесу тощо) і

внутрішніх (рівень професійної мотивації учасників освітнього процесу, їхні потреби, уподобання, тощо) чинників (Сподін, 2001).

Аналіз різних підходів до визначення «педагогічних умов» дозволив нам сформулювати власне бачення досліджуваного феномену. Під «педагогічними умовами» розуміється комплекс спеціально-розроблених і зреалізованих в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів у ЗВО заходів, спрямованих на формування у студентів належного рівня готовності до ЗЗД в спеціальних загальноосвітніх закладах, так і середовище та чинники, які на них впливають. На нашу думку, педагогічні умови, до яких апелюють у педагогічній діяльності, мають бути взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими; зорієнтованими на професійні цінності майбутнього фахівців, гуманізацію освітнього процесу, побудову суб'єкт-суб'єктні відносин та позитивного ставлення до інновацій в освітньому процесі, в тому числі, пов'язаних зі здоров'язбереженням; задовольняти потреби студентів у саморозвитку.

Спробуємо визначити педагогічні умови, реалізація яких дозволить забезпечити формування досліджуваного нами феномену – готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗТ в спеціальних загальноосвітніх закладах.

Аналіз наукових праць з проблеми дослідження та власного досвіду дає можливість стверджувати про наявність різних педагогічних умов щодо формування означеної готовності у майбутніх фахівців. Так, О. Ткачук (2019) до педагогічних умов формування здоров'язберігальної компетентності в здобувачів вищої освіти відносить: цілеспрямовану мотивацію до набуття здоров'язберігальної компетентності; створення здоров'язберігального освітнього середовища у закладах вищої освіти; розбудова системи знань з діагностики стану здоров'я, здоров'язберігаючих технологій; готовність викладачів до формування здоров'язберігальної компетентності. На думку Т. Літвінової (2021), саме мотивація до соціальної здоров'язберігальної відповідальності та соціальних наслідків прийняття управлінських рішень;

забезпечення взаємозв'язку теорії та практики професійної підготовки, спрямованої на розвиток дбайливого ставлення до власного здоров'я; створення сприятливого середовища здоров'язбереження в процесі організації дуальної форми навчання через включення майбутніх фахівців у проєктування і реалізацію соціальних програм сприяють формуванню означеної готовності. Використання здоров'язберігальних технологій в аудиторній та позааудиторній роботі; розвиток мотивації до збереження і зміцнення здоров'я; створення освітнього середовища, сприятливого до здоров'я усіх учасників освітнього процесу, на думку Г. Корж (2020), дають підстави стверджувати про підвищення рівня сформованості готовності до здоров'язберігальної діяльності.

М. Лехолетова (2018) до педагогічних умов забезпечення ефективності процесу формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки відносить: підвищення їх мотивації до здоров'язберігальної діяльності; посилення здоров'язберігальної компоненти змісту їх підготовки у закладах вищої освіти; урізноманітнення форм здоров'язберігальної діяльності в позааудиторній роботі.

В. Мойсеюк обґрунтував доцільність впровадження у ЗВО такі педагогічні умови для формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів: формування здоров'ятворчих мотивів та ціннісних установок; стимулювання пошуково-дослідницької діяльності; популяризація здорового способу життя в освітньому середовищі ЗВО та вдосконалення змісту навчання; орієнтація на самостійну здоров'язберігальну діяльність.

У підрозділі дисертації 1.2. визначено, що результатом підготовки у ЗВО є сформованість у кожного студента відповідного рівня означеної готовності, схарактеризовано конкретний зміст усіх компонентів цієї готовності: мотиваційно-ціннісного (ціннісні орієнтації, ставлення й особистісні цілі), когнітивного (знання, розуміння), діяльнісного (уміння і

навички, активна участь). Задля забезпечення формування запропонованих вище компонентів означеної готовності на основі аналізу дисертаційних досліджень вище перелічених науковців, консультацій з експертами (науковці та практики) з означеного питання було виокремлено комплекс таких педагогічних умов:

1) організація у ЗВО спеціального здоров'язберігаючого середовища, що включає екологічний, інформаційний і соціально-психологічний компонент;

2) переорієнтація змісту навчальних дисциплін ЗВО на підготовку майбутніх соціальних педагогів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах (навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін і практик);

3) включення студентів під час всього періоду професійної підготовки в здоров'язберігаючі види діяльності в рамках теоретичної, практичної, наукової та виховної діяльності.

1) Організація здоров'язберігаючого освітнього середовища у ЗВО позначена як основна педагогічна умова формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до здоров'язберігаючої діяльності, оскільки саме середовище, яке може бути як зовнішнім (природне, соціальне, економічне), так і власне педагогічним (освітні установи), визначає всі наступні педагогічні умови.

Середовище ЗВО має системний вплив на студентів: людина змінюється в середовищі і за допомогою середовища (Сергеев, 2006). А. Белкін, розглядаючи середовище як важливий фактор розвитку особистості, зазначає, що зовнішні впливи середовища перетворюються в її внутрішні установки, погляди, уявлення, що визначають поведінку особистості в суспільстві, відносини зі світом і самим собою (Макагон, 2007, с. 28).

Навколишнє середовище є одним з важливих чинників становлення і розвитку особистості – за умови, що воно належним чином організоване, побудоване. У науковій літературі виділено такі види середовищ:

життєдіяльності (соціально-побутові умови, обстановка, які оточують людину та люди, пов'язані з ним спільністю цих умов); виховання (сукупність природних і соціально-побутових умов, в яких протікає життєдіяльність людини і становлення її як особистості. Сюди відносимо: середовище сім'ї, вулиці, освітнього закладу тощо); природне (природні умови, що оточують людину); соціальне (конкретний прояв суспільних відносин, в яких розвиваються конкретна особистість, соціальна спільність; соціальні умови їх розвитку); соціально-педагогічне (спеціально створена система умов організації життєдіяльності людини, спрямована на формування його відносин до світу, людей) (Ільїна, 2010).

Д. Бережнова розглядає три типи сучасних освітніх середовищ: стимулюючі – середовища, спрямовані на допомогу людині в самореалізації, що мотивує до діяльності, викликають активність і самодіяльність; інформаційні – середовища, які виконують комунікативну функцію, тобто здійснюють передачу етнокультурних цінностей між поколіннями; екологічні – середовища, що сприяють створенню адаптивного механізму до певних географічних і кліматичних умов (Бережнова, 2001, с. 196).

А. Артюхіна (2006) виділяє природне, соціокультурне, етнокультурне, віртуальне і освітнє середовища. *Природне середовище* – це сукупність природних умов, в яких існує людське суспільство, його земне оточення. Таке середовище включає в себе об'єкти живої і неживої природи і є для людини джерелом всіх ресурсів, необхідних для її життєдіяльності, а також безпосередньо впливає на стан її здоров'я.

Соціокультурне середовище – конкретний, даний кожній особистості соціальний простір, за допомогою якого вона активно залучається в культурний зв'язок з суспільством. Це сукупність різних (макро- і мікро-) умов життєдіяльності і соціальної поведінки, відкрита до взаємодії частина соціуму (Полякова, 2018).

Етнокультурне середовище – культурний простір групи людей, члени якої поділяють спільну назву, елементи культурної спільності, мають міф про

спільне походження, загальну історичну пам'ять, асоціюють себе з особливою територією і мають почуття колективної солідарності.

Віртуальне середовище – інтерактивне середовище підтримки освітнього процесу, що поєднує традиційні комп'ютерні технології підтримки і технології Internet.

Освітнє або педагогічне середовище – це система впливів і умов формування особистості за певним зразком, а також можливостей для її розвитку, що містяться в соціальному і просторово предметному оточенні (Братко, 2012).

У науковій літературі освітнє середовище характеризують як сукупність всіх позитивних і негативних можливостей навчання, виховання, розвитку особистості; структуровану систему педагогічних чинників і умов для становлення особистості людини (Братко, 2012). К. Андрєєва, Л. Бикасова під освітнім середовищем розуміють культуровідповідну матрицю, що має певний якісний контент (сенси, символи), траєкторію розвитку, цілісну та керовану структуру, насичену освітніми, інформаційними, виховними та іншими ресурсами (Заредінова, 2017).

Б. Ананьєв розглядає середовища як частину освітнього простору, що охоплює всі його структурні елементи, включені у вивчення профільних дисциплін; відкрити динамічну організовану соціальну систему, що розвивається і включає процеси внутрішньої диференціації, завдяки чому потоки матеріалів, інформації, енергії, людей взаємодіють та організуються згідно її цілей і функцій (Ананьєв, 2001).

Параметрами освітнього середовища є: фізичне оточення (архітектура, зовнішній і внутрішній дизайн, комбінування елементів); соціальне оточення (просторова і соціальна щільність, особистий простір, статусно-рольовий розподіл); специфіка процесу навчання (контроль, стиль викладання, форми навчання). Освітнє середовище має бути особистісно розвиваючим, сприяти особистісно-професійному розвитку студентів, їх саморозвитку і самореалізації. Заснована на принципах збереження і розвитку

індивідуального здоров'я і стимулювання позитивних процесів фізичного, інтелектуального, психічного, духовного розвитку особистості, середовище отримало назву здоров'язберігаюче. На думку Н. Тверської, здоров'язберігаюче середовище – це середовище, в якому створюються такі умови, за яких людина може усвідомити цінність свого здоров'я, оволодіти способами його збереження, навчитися прийомам саморегуляції (Петрук, Луцик, 2017). Погоджуючись з нею, Г. Тушина (2005, с. 10) підкреслює, що здоров'язберігаюче середовище сприяє реалізації адаптивних можливостей людини, факторів, що впливають на збереження і розвиток його здоров'я. Здоров'язберігаюче середовище організуються адміністрацією, колективом закладу освіти з обов'язковою участю всіх учасників освітнього процесу задля збереження та зміцнення їхнього здоров'я, створення сприятливих умов для їхньої діяльності (Баличева, 2021).

До базових функцій здоров'язберігаючого середовища відносять:

координаційну – забезпечує взаємодію різних структур при розгляді питання збереження і зміцнення здоров'я молодих осіб, забезпечує пролонгованість реалізації державної політики на всіх ступенях освіти;

адаптивну – спрямована на покращення адаптаційних і функціональних можливостей організму людини при підготовці до навчання;

інтеграційну – передбачає координацію і вироблення спільних підходів щодо організації здоров'язберігаючого середовища;

соціокультурну – сприяє прилученню молодих людей до загальнолюдської системи цінностей, що стосуються здоров'я, популяризації здоров'язберігаючої поведінки як особистісної потреби;

пропедевтичну – характеризує валеологічних супровід особи в освітньому процесі, сприяє формуванню валеологічних уявлень і практичних умінь;

орієнтаційну – сприяє самовизначенню людини із врахуванням вікових особливостей у різних сферах її життєдіяльності, вирішенню різних життєвих ситуацій;

стимулюючи – зорієнтована на використання позитивного зворотнього зв'язку задля відстеження особистісних змін у показниках здоров'я (Петрук, Луцик, 2017, с. 113–119).

Здоров'язберігаюче освітнє середовище ЗВО ми розглядаємо як цілеспрямовану систему спеціально створених умов навчальної діяльності, які не шкодять здоров'ю і передбачають застосування інтерактивних форм і методів, спрямованих на збереження й зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу, створення комфортної психологічної атмосфери, поінформованість про способи збереження здоров'я та дотримання відповідної поведінки, вироблення у майбутніх соціальних педагогів ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я учнів спеціальних загальноосвітніх закладів.

Важливою змістовною складовою означеного середовища є здоров'язберігаючі технології, від цілісності та систематичності використання яких буде залежати ефективність здоров'язберігаючої діяльності майбутніх соціальних педагогів у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Т. Овчинникова наголошує на трьохкомпонентній структурі здоров'язберігаючого середовища: *предметне середовище* (господарська інфраструктура, організація харчування, матеріальне забезпечення навчальної та оздоровчої діяльності); *комунікативне середовище* (міжособистісні відносини між суб'єктами освітнього процесу, комплектування навчальних груп, індивідуальні та типологічні особливості студентів, якість підготовки, уявлення учасників освітнього процесу про здоровий спосіб життя); *оздоровче середовище* (форми і принципи навчальної та оздоровчої діяльності) (Овчинникова, 2006).

На наш погляд, здоров'язберігаюче освітнє середовище ЗВО має включати такі компоненти:

1. Діяльність з адаптації студентів до нових умов життя.
2. Організацію освітнього процесу з метою зниження перевтоми студентів.

3. Організацію фізичної активності студентів.
4. Організацію дозвілля молодих людей.
5. Профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання різних форм девіантної поведінки серед студентської молоді.
6. Організацію повноцінного харчування.
7. Формування у студентів культури здоров'я, особливо культури професійного здоров'я, а також ціннісного ставлення до здоров'я, свого способу і стилю життя.

Описуючи здоров'язберігаюче освітнє середовище ЗВО як одну з умов формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗТ, необхідно акцентувати увагу на трьох її компонентах: екологічному, інформаційному і соціально-психологічному (рис. 2.1).

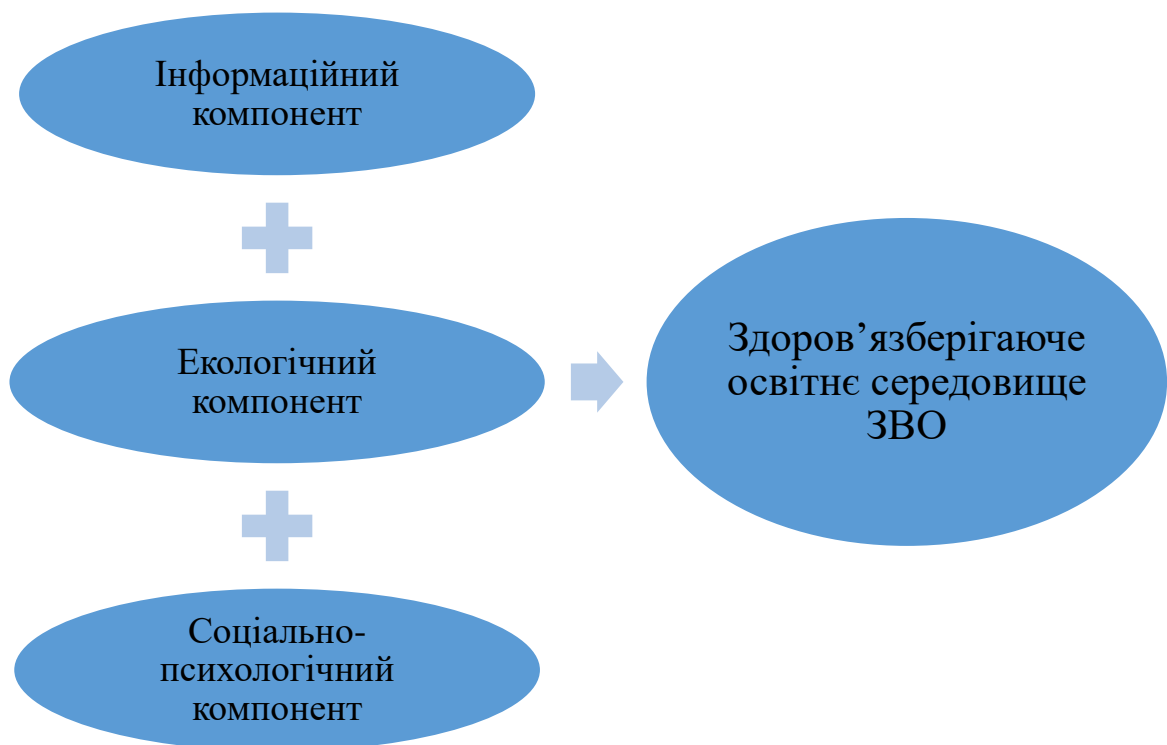

Рис. 2.1. Структурно-функціональна схема здоров'язберігаючого освітнього середовища ЗВО

Екологічний компонент здоров'язберігаючого освітнього середовища виділяється на підставі її якісної характеристики. Екологічне освітнє середовище, тобто «здоров'язберігаюче» плавно «перетікає» в адаптивне освітнє середовище завдяки: визначенню стратегії і тактики збереження і примноження здоров'я учасників освітнього процесу на основі пріоритетного впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій в рамках реалізації особистісно-орієнтованої моделі; здійснення моніторингу основних показників здоров'я всіх учасників освітнього процесу; оптимізації розкладу навчальних занять з урахуванням фізичних і психологічних особливостей студентів; рівномірного розподілу заходів в міжсесійний період з метою зняття стресових ситуацій в дихотомії «викладач-студент» тощо.

Реалізуючи цей компонент у ЗВО-партнерах, які виступили експериментальними майданчиками реалізації педагогічного експерименту, ми звертали увагу та систематично перевіряли фізичне (освітленість, температура і вологість повітря, провітрюваність приміщень, колірна забарвлення навчальних аудиторій і коридорів і т.д.) та антропогенне (розклад занять, використання студентами і викладачами ЗЗТ в освітньому процесі) середовища.

Також у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії імені Тараса Шевченка, Бердянському державному педагогічному університеті комфортність фізичного середовища забезпечується установками системи клімат-контролю в навчальних аудиторіях, що регулює не тільки температурний режим, але і вентиляцію повітря, активного застосування кольоротерапії в оформленні навчальних аудиторій, дотримання світлового режиму, шумоізоляції, озеленення навчальних приміщень.

Інформаційний компонент здоров'язберігаючого освітнього середовища сучасними дослідниками розглядається як особливе інформаційне середовище. Вперше концепцію інформаційного середовища

запропонував Ю. Шрейдер, який характеризує його не тільки з позиції провідника інформації, але і з позиції активної основи, що впливає на учасників освітнього процесу. Під інформаційним середовищем розуміється сукупність програмно-апаратних засобів, інформаційних мереж зв'язку, організаційно-методичних елементів системи вищої школи, прикладної інформації про предметну сферу, яку розуміють і застосовують усі учасники освітнього процесу.

У контексті здоров'язберігаючої діяльності інформаційне середовище включає в себе наявність відповідного інформаційного поля, в яке студент виявляється зануреним протягом усього періоду його професійної підготовки.

В реалізації цього компонента здоров'язберігаючого середовища в практиці роботи у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії імені Тараса Шевченка, Бердянському державному педагогічному університеті була розроблена і представлена інформаційна інфраструктура, що включає в себе:

1. Інформаційні стенди: «Здоровий спосіб життя», стенд соціально-психологічних служб «Психолог – студенту: поради на кожен день», «Безпека життєдіяльності», «Молодь за здоровий спосіб життя!» — інформація на яких поновлюється не рідше 1 разу в 2 тижні.

2. Розділ методичної бібліотеки кафедри «Здоров'язберігаюча діяльність в роботі соціального педагога», де зібрані наукові публікації (включаючи публікації студентів і викладачів ЗВО) з проблем профілактики залежностей, питань оздоровлення, формування здорового способу життя, методичні посібники з проблем організації здоров'язберігаючого середовища освітнього закладу і т.д.; постійне поповнення фондів наукових бібліотек університетів літературою з теми.

3. Банк курсових і випускних кваліфікаційних робіт з проблем здоров'язбереження, профілактики залежностей, попередження професійних

деформацій у фахівця, формування здорового способу життя у різних категорій дітей, підлітків та молоді і т.д. Співпраця з Малою академією наук та виконання наукових досліджень з означеної проблематики.

На кафедрі соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки організовано роботу Лабораторії здорового способу життя, до діяльності якої активно залучаються студенти ЗВО. Студенти, які виступають у ролі співробітників Лабораторії, регулярно інформують усіх учасників освітнього процесу про різні аспекти здоров'язбереження і здоров'язберігаючу діяльність фахівця.

З метою створення єдиного інформаційного простору між ЗВО-партнерами щодо здоров'язберігаючих діяльності та обміну думками та напрацюваннями була створена науково-дослідна інформаційна платформа, яка особливо активно почала діяти в період карантинних обмежень. Використання платформ Meet і Zoom дали змогу студентам частіше комунікувати з означеної проблематики. У рамках діяльності науково-дослідної інформаційної платформи:

1. Проводилося інформування студентів про науково-дослідні заходи у ЗВО-партнерах.

2. Були організовані спільні заходи для студентів ЗВО-партнерів на теми вирішення проблем, пов'язаних зі здоров'ям («Школа незалежних», «Подумай про життя!», «Game over!», «Чисті легені» , «Моє здорове майбутнє», «Я не курю, і мені це подобається», «Обережно: СНІД!», «Вчися спілкуватися» та ін.).

3. Проводилися внутрішні конкурси наукових робіт і публікацій студентів з проблем здоров'язберігаючої діяльності, переможці яких представляли своєї роботи на всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт.

4. Проводилися конкурси відеороликів соціальної реклами, спрямованої на популяризацію здорового способу життя та профілактику

шкідливих звичок; мультимедійних студентських презентацій з проблем впровадження ЗЗТ у виховний процес освітніх і соціальних установ.

5. Проводилися (і заплановані на майбутнє) низки соціологічних, соціально-педагогічних досліджень з проблем здоров'я і його збереження.

6. Відбувалися наукові заходи, присвячені проблемі здоров'язбереження: регіональні науково-практичні конференції («Здоровий спосіб життя: валеологічне виховання і самовиховання студентів», «Стратегія формування здорового способу життя: досвід, перспективи розвитку», «Профілактика девіантної поведінки молоді: проблеми та перспективи», «Актуальні проблеми збереження професійного здоров'я соціальних педагогів» та ін.); круглі столи («Шляхи формування здорового способу життя сучасної молоді», «Формування свідомого ставлення до батьківства в пренатальний період», «Залежність: духовний, психологічний, соціальний аспекти» і ін.); семінари («Досвід соціальної профілактики, корекції і реабілітації», «Профілактика залежностей серед молоді: український і зарубіжний досвід», «Правова допомога людям з проблемами психічного здоров'я», «Основи професійного здоров'я соціального педагога» та ін.); майстер-класи («Імідж і здоров'я», «Профілактика професійного стресу», «Профілактика стресу у студентів-майбутніх соціальних педагогів», «Здоров'язберігаюча діяльності в освітній установі» іта ін.). За підсумками наукових заходів видані збірники публікацій.

У рамках створення інформаційного середовища студентами і викладачами здійснюється розробка і виготовлення інформаційної продукції (буклетів, інформаційних посібників про способи оздоровлення, профілактики емоційного вигорання, дистресу і т.д.).

У створений для студентів 1 курсу «Довідник першокурсника» Волинського національного університету імені Лесі Українки, Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка, Бердянського державного педагогічного університету введено розділ «Здоров'я студента». Створена система

додаткової освіти та підвищення кваліфікації викладачів і студентів, в рамках якої розроблено програми курсів, пов'язаних з проблемами здоров'язбереження («Здоров'язберігаючі технології», «Профілактика адиктивної поведінки підлітків в освітньому закладі», і ін.), проведено семінари для студентів («стрес-інтерв'ю: профілактика стресу при проходженні співбесіди»).

У рамках виховної роботи зі студентами названих ЗВО організовувалися години тьюторів, зустрічі з фахівцями (психологами, лікарями, педагогами – фахівцями у сфері здоров'язбереження), проводилися конкурси на найкращу публікацію і репортаж з проблем профілактики залежностей і ін.

Для створення єдиного інформаційного поля, в яке занурені не тільки студенти, а й викладачі, ці питання обговорювалися на засіданнях кафедр ЗВО-партнерів, методологічних і методичних семінарах. Викладачі активно долучалися до розробки проблеми в своїх науково-дослідних роботах.

Соціально-психологічний компонент здоров'язберігаючого середовища передбачав створення психологічно комфортних умов, за яких суспільство та окрема особистість сприймають нинішню якість життя як адекватну та надійну, так як існують реальні можливості для задоволення природних і соціальних потреб особистості на сьогодні, що дає їм підстави для впевненості в майбутньому (Кондес, 2019). Цей компонент середовища передбачає розвиток особистісно-довірливих відносин між студентами та викладачами, профілактику конфліктних ситуацій, розвиток навичок діалогічної взаємодії, конструктивного співробітництва.

З цією метою у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка, Бердянському державному педагогічному університеті щорічно організовувалася робота з адаптації студентів-майбутніх соціальних педагогів 1 курсу до умов навчання у ЗВО, проводилися тренінги особистісного росту, комунікативні тренінги, працювали психологи Відділів

у справах молоді. В рамках заходів з адаптації студентів до середовища ЗВО щороку організовувалися екскурсії університетами, містами, в яких вони розташовані, проводилися інструктивно-методичні збори, на яких студенти не тільки знайомилися з діяльністю ЗВО, факультету, кафедри, роботою викладачів, а й проходили тренінги, зорієнтовані на знайомство і згуртування колективу академічної групи. Крім цього, у ЗВО-партнерах активно працює Студентське самоврядування та куратори.

Організоване належним чином здоров'язберігаюче освітнє середовище у вищезначених ЗВО-партнерах сприяє залученню майбутніх соціальних педагогів до активностей, заходів, зорієнтованих на розвиток культури здоров'язбереження, сприяє засвоєнню здоровязберезжуваних технологій та їх прояву в повсякденній діяльності. Водночас постійне перебування у такому середовищі мотивує студентів-майбутніх соціальних педагогів до глибшого пізнання здоровязберігаючої діяльності та сприяє формуванню у них готовності до такої діяльності в майбутньому. В такому освітньому середовищі формується внутрішня мотивація до оволодіння здоров'язберігаючими технологіями задля їх застосування в спеціальних загальноосвітніх закладах. Саме вона виступає рушійною силою особистості у процесі формування відповідної готовності, сприяє її розвитку, визначає вищі цілі та регулює шляхи їх досягнення; спонукає людину до конкретних дій. У структурі мотивації Б. Додонов виокремлює чотири основні компоненти: задоволення від процесу діяльності, значущість безпосереднього результату діяльності, мотивація від нагороди за діяльність і примусовий тиск (Захаріна, 2015). Перший і другий компоненти зорієнтовують на конкретну діяльність, а третій і четвертий – фіксують зовнішні фактори впливу. Відомо, що внутрішні мотиви продукують зміни у зовнішніх умовах. Тому, у випадку якщо внутрішніми мотивами студента є потреба в оволодінні здоров'язберігаючими технологіями задля їх подальшого застосування, то це робить поштовх і відбувається зміна і в зовнішній ситуації – ЗЗТ проявляється у повсякденній діяльності

майбутнього соціального педагога, що відповідно свідчить про розвиток культури здоров'язбереження.

Внутрішні мотиви штовхають студента до діяльності задля задоволення пізнавальних потреб, направлених на процес чи на результат здоров'язберігальної діяльності: навчання заради формування готовності до означеної діяльності, що зводиться до отримання знань, наявності інтересу та бажання її провадити.

Другою умовою визначено переорієнтацію змісту навчальних дисциплін ЗВО на підготовку майбутніх соціальних педагогів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах (навчально-методичні комплекси дисциплін, модулі та теми курсів).

Аналіз ОП підготовки студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ЗВО-партнерів спеціальності «Соціальна робота» (Додатки М-П) свідчить про опанування майбутніми соціальними педагогами дисциплін гуманітарного та соціально-економічного, фундаментального та природничо-наукового, професійного та практичного циклів, які структуровані у два блоки: обов'язкові та вибіркові навчальні курси. Формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах передбачає переорієнтацію змісту визначених НП ОП навчальних дисциплін, тобто відповідне їх змістове та технологічне наповнення. Останнє включає: забезпечення єдності загальних і професійних змістових блоків; створення здоров'язберігаючого освітнього середовища; застосування інтерактивних форм, методів у навчально-пізнавальній діяльності студентів; співвіднесення змісту підготовки за ОП відповідно індивідуальних особливостей студента, рівня його особистісного розвитку; залучення студентів до науково-пошукової діяльності (Хмурина, 2014).

Тому в процесі формування у майбутніх соціальних педагогів Волинського національного університету імені Лесі Українки, Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса

Шевченка, Бердянського державного педагогічного університету готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах особливу увагу було звернено на вдосконалення змістового наповнення навчальних курсів матеріалом. На основі аналізу навчальних планів ОП бакалаврату спеціальності «Соціальна робота» вищезазначених ЗВО було виокремлено навчальні дисципліни обов'язкового та вибіркового блоків, вивчення яких сприяє формуванню означеної готовності у майбутніх соціальних педагогів. Їх перелік подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Дисципліни обов'язкового та вибіркового блоків навчальних планів спеціальності «Соціальна робота» освітнього рівня «бакалавр»

№	Назва курсу	Модулі, теми здоров'язберігаючої спрямованості
ОБОВ'ЯЗКОВІ КОМПОНЕНТИ		
1.	Вступ до спеціальності	Вибір професії як фактор збереження професійного здоров'я соціального педагога
2.	Педагогіка	Здоров'язберігаюча діяльність як напрям діяльності соціального педагога. Здоров'я як фактор професійного довголіття соціального педагога.
3.	Соціальна педагогіка	Соціальне виховання особистості як фактор збереження соціального і духовно-морального здоров'я
4.	Соціалізація особистості/ Основи соціалізації особистості	Соціальні установки особистості і здоров'я. Розвиток комунікативних навичок як умова збереження соціального здоров'я особистості
5	Теорія і методика соціальної профілактики/ Превентивно-профілактична діяльність в соціальній сфері/Теорія і	Модуль: Профілактика залежностей

	методи соціальної профілактики	
6	Здоров'язберігаючі технології/Вікова фізіологія та основи здоров'язбереження	Весь курс
ВИБІРКОВІ КОМПОНЕНТИ		
7	Соціально-педагогічна робота в закладах освіти	Модуль: Система здоров'язбережувальної діяльності спеціального навчального закладу
8	Основи девіантології/Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки	Тема: Профілактика ПАР у діяльності соціального педагога

**Джерело: систематизовано автором дослідження*

Аналіз робочих програм навчальних курсів (табл. 2.1.), що вивчаються здобувачами вищої освіти ОП бакалаврату спеціальності «Соціальна робота» (ОП «Соціальна педагогіка») у вищезазначених ЗВО (Додатки М-П), які виступили експериментальними майданчиками, засвідчив необхідність вдосконалення їх змісту з метою орієнтації їх на формування у студентів-майбутніх соціальних педагогів когнітивного компоненту означеної діяльності. Було прийнято рішення про введення окремих модулів і тем до змісту окремих навчальних дисциплін (Додатки П, Р), а також розробку двох авторських курсів «Здоров'язберігаючі технології», який читався як факультатив у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Бердянському державному педагогічному університеті та обов'язковий під назвою «Вікова фізіологія та основи здоров'язбереження» у Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка.

У контексті дисертаційного дослідження було розроблено курс «Здоров'язберігаючі технології» (Додаток С) та НМК до нього. Навчально-методичний комплекс (НМК) – це комплект навчальних, навчально-

методичних, роздаткових, наочних, аудіо-, відео- та мультимедійних матеріалів з навчальної дисципліни конкретного робочого плану спеціальності, необхідних для організації і здійснення за їх допомогою навчального процесу (Коваль, 2011). НМК передбачає єдність діяльності викладача та студентів, забезпечення інформаційно-методичної підтримки освіти. НМК спрямований на розвиток мотивації до вивчення предмета і забезпечує розкриття творчого потенціалу індивідуальності кожного студента. Він є універсальним навчальним інструментом для самостійного вивчення предмета.

«Здоров'язберігаючі технології» – це навчальна дисципліна, передбачена для вивчення на другому курсі з метою формування у студентів системи теоретичних знань у сфері здоров'язберігаючої діяльності соціального педагога. Основною метою курсу є формування у студентів уявлень про систему здоров'язбереження у спеціальних загальноосвітніх закладах, основні технології, що сприяють збереженню індивідуального (фізичного, психічного, соціального та духовно-морального) здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу. Для цього студентам у рамках вивчення курсу пропонується:

- ознайомитися з еволюцією уявлень людини про здоров'я і способи його збереження;
- визначити поняття, основні компоненти, критерії та фактори здоров'я, здорового способу життя;
- вивчити принципи, підходи, методи педагогіки здоров'я, педагогічної валеології;
- визначити умови здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах;
- ознайомитися з основами збереження професійного здоров'я;
- визначити шляхи профілактики професійних деформацій спеціалістів;

- вивчити сучасні здоров'язберігаючі технології в освітній та професійній діяльності і життєдіяльності людини;
- вивчити поняття, принципи, моделі, концепції профілактики;
- навчитися проводити самодіагностику стану свого здоров'я і планування на його основі здоров'язберігаючої і оздоровчої діяльності.

Навчальний курс поділяється на такі логічні частини:

1. Загальні питання здоров'я особистості та технології його заощадження.
2. Основи здоров'язберігаючої діяльності соціального педагога в спеціальних загальноосвітніх закладах з усіма суб'єктами освітнього процесу (учнями, батьками, колегами, свого власного).
3. Самодіагностика і складання індивідуальної програми діяльності зі збереження власного здоров'я, самооздоровлення.

Вивчення дисципліни студентами здійснюється в процесі відвідування лекцій, семінарів. Окремі теми вивчаються у формі ділової гри. Організація самостійної роботи студентів під час вивчення цієї дисципліни передбачає роботу з літературними джерелами, а також застосування отриманих студентами знань у процесі проходження ними літньої практики.

Таким чином, пропонований курс формує у студентів:

- по-перше, систему знань, пов'язану з понятійно-термінологічними основами здоров'язберігаючих діяльності; нормативно-правовою базою з охорони і захисту здоров'я дорослих та дітей; поняттям «здоров'я», його основними видами, критеріями, показниками і методиками, технологіями збереження; основними чинниками, що впливають на здоров'я; класифікацією здоров'язберігаючих технологій, їх основними особливостями, сферою застосування; теоретичними основами здоров'язберігаючих педагогіки; основними напрямками діяльності соціального педагога по здоров'язбереженню всіх суб'єктів освітнього процесу; валеологічній вимогами до уроку та інших заходів в спеціальних загальноосвітніх закладах; основами профілактичної діяльності соціального

педагога в спеціальних загальноосвітніх закладах; основними відхиленнями в професійному здоров'ї спеціаліста, їх факторами, симптомами і методами профілактики; методами збереження власного здоров'я і здоров'я оточуючих; методами діагностики стану здоров'я особистості, колективу; застосуванням основних ЗЗТ у професійній діяльності.

- по-друге, вміння, пов'язані з проведенням моніторингу стану здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу (свого, учнів, колег, колективу і т.д.); складання індивідуальної програми діяльності зі здоров'язбереження; складання профілактичних програм діяльності спеціальних загальноосвітніх закладів; складання програм діяльності спеціальних загальноосвітніх закладів зі здоров'язбереження всіх суб'єктів освітнього процесу; планування і проведенням заходів зі здоров'язбереження всіх суб'єктів освітнього процесу; аналізу заходів, уроків з позицій здоров'язберігаючої педагогіки.

Таким чином, вивчення курсу «Здоров'язберігаючі технології» дає змогу не тільки сформувати у майбутніх соціальних педагогів знання та вміння в області здоров'язберігаючих діяльності, а й сприяє формуванню у них культури здоров'язбереження, що включає знання і вміння, а головне, потребу в здійсненні самостійної діяльності зі здоров'язбереження.

У рамках вибіркових дисциплін «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти», «Основи девіантології/Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки» запропоновано розроблені автором модулі, які були впроваджені в процесі професійної підготовки студентів бакалаврату ОП «Соціальна педагогіка»/«Соціальна робота» ЗВО-партнерів, які виступили експериментальними майданчиками. Так, у курс «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти», метою вивчення якого є сформувати у студентів уявлення про особливості роботи соціального педагога в закладах освіти різного типу, вимоги до рівня його знань та умінь; його основні функціональні обов'язки; нормативно-правове забезпечення діяльності; планування, ведення документації та звітності; налагодження

взаємодії з учасниками освітнього процесу й іншими суб'єктами соціально-педагогічної діяльності, впроваджено модуль «Система здоров'язбереігаючої діяльності спеціального навчального закладу», впродовж якого вивчалися такі теми: «Загальна характеристика шкільних факторів ризику, що впливають на здоров'я дітей», «Особливості процесу навчання учнів в умовах здоров'язбереігаючої педагогіки», «Педагогічна діагностика сформованості в учнів здоров'язбереігаючих компетенцій», «Організація та методика проведення уроку з основ здоров'я за вимогами здоров'язбереігаючої педагогіки», їх роль і місце у сфері збереження та зміцнення здоров'я учнів спеціальних навчальних закладів».

У рамках опанування курсу «Теорія і методика соціальної профілактики/ Превентивно-профілактична діяльність в соціальній сфері/Теорія і методи соціальної профілактики», метою якого є сформувані у майбутніх соціальних педагогів знання про особливості різних форм проявів девіантної поведінки неповнолітніх і специфіку соціально-педагогічної профілактичної роботи з ними, студенти вивчали модуль «Профілактика залежностей» (Додаток П), який містив такі теми: «Типи залежностей та їх характеристика», «Технологія діагностики особистості з девіантною поведінкою», «Психологічні умови профілактики і корекції девіантної поведінки», «Сутність різних видів профілактики девіантної поведінки неповнолітніх», «Технології формування здорового способу життя як напрямок профілактичної роботи».

У рамках вивчення курсу «Основи девіантології/Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки» студенти вивчають теми з профілактики алкоголізму та наркоманії, які можуть бути застосовані у професійній діяльності та повсякденному житті через оволодіння необхідними знаннями з цієї тематики.

Студенти під час вивчення дисципліни «Соціалізація особистості/ Основи соціалізації особистості» докладно знайомляться з двома темами – «Соціальні установки особистості і здоров'я» та «Розвиток комунікативних

навичок як умова збереження соціального здоров'я особистості». Ці теми присвячені вивченню еталонів здоров'я та здорової особистості в історичному й сучасному вимірах; моделі здорової особистості в теоріях зарубіжних дослідників тощо, вони посприяють розвитку комунікативних стратегій щодо формування здорового способу життя.

При вивченні навчальної дисципліни «Вступ зі спеціальності» студенти вивчають «Професійне вигорання у роботі соціального педагога: шляхи профілактики», де аналізують ситуації, стресові для фахівця, чинники, що спричиняють появу означеного синдрому та шляхи його профілактики.

Під час опрацювання навчальної дисципліни «Педагогіка» вивчають теорію та методику, технології здоров'язбереження; проходячи практику, на якій вони самостійно створюють і реалізують проекти здоров'язберігаючої спрямованості, виступають в ролі авторів, розробників і виконавців проєктів.

«Соціальна педагогіка» – це навчальна дисципліна, спрямована на вивчення різноманітних напрямів сучасної соціально-педагогічної діяльності; суті основних понять, факторів, інститутів соціалізації. В рамках цього курсу студенти вивчають тему «Соціальне виховання особистості як фактор збереження соціального і духовно-морального здоров'я», де опановують сутність, зміст та функції соціального виховання; структуру соціального виховання, завдання та рівні; напрями, принципи та підходи соціального виховання як фактора збереження соціального і духовно-морального здоров'я.

Важливий аспект у процесі формування готовності у майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗТ у спеціальних загальноосвітніх закладах відіграє використання інноваційних форм і методів організації освітнього процесу. Варто погодитися з позицією Р. Вайноли, яка під «формою» організації освітнього процесу розуміє спосіб організації та проведення занять, на яких комбінується зміст роботи та дидактичні

завдання (Вайнола, 2008). Поряд з традиційними (лекція, семінарське, практичне заняття, практика, консультація, самостійна й індивідуальна робота та ін) у процесі навчання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка, Бердянському державному педагогічному університеті використовувалися й інноваційні (лекція-конференція, лекція-бесіда, лекція-дискусія, проблемна-лекція, лекції-прес-конференції, лекції-візуалізації, дебати, тренінги, прес-конференції, круглі столи, конкурси, вікторини, проєкти, тематичні дні, засідання експертної групи, науково-дослідна робота, волонтерська діяльність та ін.) форми організації освітнього процесу задля оптимізації процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах. Інноваційні форми роботи стимулюють мотивацію студентів, творчу активність, сприяють самореалізації, допомагають скомпонувати теорію з практикою.

Метод – це спосіб досягнення поставленої мети та вирішення визначених завдань; реалізації завдань освітнього процесу (Вайнола, 2008). В ході експерименту було враховано інноваційні методи в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка, Бердянському державному педагогічному університеті до реалізації ЗЗТ у спеціальних загальноосвітніх закладах. Цікавими для студентів були такі методи: рольових і ділових ігор, «снігової кулі», моделювання, розігрування ситуацій у ролях, мозкового штурму, навчання в команді, експрес-анкет, портфоліо, робота з випадком, розв'язання соціально-педагогічних ситуацій, консультативні зустрічі та ін. Водночас були застосовані в освітньому процесі й традиційні (бесіда, дискусія, диспут, доручення, доповідь, есе та ін) методи роботи.

Застосування рольових і ділових ігор в освітньому процесі майбутніх соціальних педагогів у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка, Бердянському державному педагогічному університеті служить ефективним засобом сприйняття і мотивації, моделювання майбутньої діяльності, допомагає задовольнити пізнавальні і професійні інтереси студентів; виробити цілісне уявлення про майбутню сферу професійної діяльності, набутти комунікативних і соціальних навиків як основи ефективного процесу реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Застосування методу «case-study» в освітньому процесі сприяє розвитку комунікативних і творчих, дослідницьких навичок, навичок самостійного мислення, роботи в команді, здатності слухати та враховувати альтернативну позицію, висловлювати власну, бачити соціальний світ як кризь призму теоретичних концептів, так і через живу реальність, пов'язати теорію і практику, активізувати здібності та таланти.

Моделювання як метод дозволяє наблизити професійну підготовку майбутніх соціальних педагогів у вищеозначених ЗВО до їхньої майбутньої професійної діяльності через моделювання у навчальному середовищі професійних ситуацій, занурення в атмосферу співробітництва та співпраці.

Метод «Розігрування ситуацій у ролях» використовувався в освітньому процесі ОП бакалаврату з соціальної педагогіки у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка, Бердянському державному педагогічному університеті для формування професійно-зумовлених та важливих практичних умінь, визначення особистого ставлення до певної ситуації, накопичення досвіду поведінки в певних ситуаціях, моделювання конкретної поведінки за певних умов.

Метод ігрового проектування сприяв формуванню у студентів готовності до означеної діяльності через імітацію процесу створення

певного об'єкта або його вдосконалення. Метою реалізації методу передбачено розробку студентами творчого проєкту та його втілення в практику.

«Мозковий штурм» допомагає колективно пропрацювати проблему, шляхи її вирішення та прийняти відповідне рішення; здобути нові знання, навчитися висловлювати особисту думку, підтверджувати її фактами, розвивати вміння комунікації тощо.

«Навчання в команді» передбачає розподіл студентів на групи по 4-5 осіб для опанування та закріплення нового матеріалу в групах, при цьому матеріал поділяється на частини. Бесіди, дискусії, диспути, презентації сприяють формуванню вміння відстоювати власну позицію, аргументувати думки, активізувати діяльність.

Під «засобами навчання» ми розуміємо будь-які засоби, устаткування й обладнання, що може бути використане для передачі інформації (Кремень, 2008). Було використано такі засоби у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка, Бердянському державному педагогічному університеті на час формувального етапу, спрямовані на структурування знань студентів, розвиток дослідницьких умінь, формування практичного досвіду: карти знань, кейси, веб-сайти ЗВО, ресурсних центрів, мультимедійні презентації, мультимедійні технології, skype, zoom, meet, відео-чати комп'ютерні й аудіо-візуальні тощо.

Професійна діяльність фахівця, як правило, має інтегративний і міжпредметний характер. Водночас, у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у вищезначених ЗВО все, що повинен знати і вміти випускник, вивчається диференційовано, розподілено по роках навчання та окремих дисциплінах. Однак у плануванні освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «Соціальна педагогіка» розробники програми вивчають вимоги, визначені Державним стандартом вищої освіти

(Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2019), ринком праці до відповідних фахівців та регіональним контекстом та закладають у зміст ОП відповідні компоненти, що сприяють підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних працювати у сучасних умовах. Водночас, створення певного освітнього середовища у ЗВО та актуалізація уваги учасників освітнього процесу на певні види активності в контексті провадження освітньої діяльності дозволить студентам розвинути пізнавальний інтерес, допитливість до визначеного виду діяльності та поробити потребу у його глибинному пізнанні. Спеціально організований і цілеспрямований навчальний процес може викликати у майбутнього соціального педагога прагнення, потребу проникнути в конкретну освітню галузь глибше, знайти бажання і можливість втілювати ідеї здоров'язбереження при реалізації соціально-педагогічної діяльності у закладах спеціальної освіти. Подібні спостереження слугували основою для виділення третьої педагогічної умови – необхідність включення студентів під час всього періоду професійної підготовки в здоров'язберігаючі види діяльності в рамках теоретичної, практичної, наукової та виховної діяльності.

Залучення студентів в усі види діяльності (теоретичну, практичну, наукову і виховну) в рамках реалізації процесу їхньої професійної підготовки у ЗВО сприяє не тільки розвитку в них позитивного ставлення до ЗЗД, до набуття ними відповідних знань та умінь, а й усвідомлення цінностей, мотивів, на основі яких буде будуватися їхня поведінка як у професійній, так і в повсякденній життєдіяльності. Тобто занурення студентів-майбутніх соціальних педагогів у здоров'язберігаючі види діяльності під час їхнього навчання у ЗВО дозволить сформувати у них культуру здоров'язбереження та готовність до здійснення здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах.

Інтерес до цього виду діяльності впливає на розвиток мотивації до вивчення її теоретичних основ і здійснення практичної роботи, в процесі

якої формується система особистісних якостей, необхідних для здійснення ЗЗД. Як уже зазначалося, формування когнітивного компоненту готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій здійснюється у процесі вивчення студентами-майбутніми соціальними педагогами навчальних дисциплін (табл. 2.3.), опанування яких передбачає формування означеного компоненту. У цій же частині роботи актуальності набуває саме формування діяльнісного компоненту готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗТ в спеціальних загальноосвітніх закладах.

Розвиток діяльнісного компоненту означеної готовності здійснюється не тільки в рамках роботи студентів на навчальних заняттях, але й під час практики та виховної діяльності.

Навчальними планами ОП «Соціальна педагогіка» першого (бакалаврського) рівня вищої ЗВО-партнерів передбачено проходження різних видів практики. Так, НП ОП «Соціальна педагогіка» Волинського національного університету імені Лесі Українки визначено такі види практик: навчально-ознайомлювальна (3 кредити, III семестр), професійно-орієнтована в соціальних службах (4 кредити, IV семестр) та професійно-орієнтована в навчально-виховних закладах (4 кредити, VI семестр); Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка – навчально-ознайомлювальна (3 кредити, III семестр), навчальна (у соціальних закладах та установах) (4 кредити, V-VI семестри) та переддипломна (6 кредитів, VIII семестр); Бердянського державного педагогічного університету – навчальна соціально-орієнтована (волонтерська) (4 кредити, III-IV семестри), навчальна (4 кредити, VI семестр), виробнича (4 кредити, VII семестр) та переддипломна (4 кредити, VII семестр).

Варто детальніше схарактеризувати зміст тих видів практики, реалізація яких сприяла формуванню означеної готовності у майбутніх соціальних педагогів. До таких видів практики відносяться три: *навчально-ознайомлювальна* (Волинський національний університет імені Лесі

Українки, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Бердянський державний педагогічний університет), *професійно-орієнтована* в навчально-виховних закладах/навчальна (у соціальних закладах та установах) (Волинський національний університет імені Лесі Українки, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Бердянський державний педагогічний університет відповідно) та *переддипломна* (Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Бердянський державний педагогічний університет). Зокрема, метою навчально-ознайомлювальної практики є ознайомлення студентів-майбутніх соціальних педагогів із особливостями діяльності різних соціальних агенцій з різними категоріями клієнтів (прерогатива надається тим, що працюють з дітьми та молоддю); оволодіння знаннями про зміст, форми, методи, техніки роботи соціальних педагогів; формування уявлень про соціально-педагогічну діяльність. Метою професійно-орієнтованої практики в навчально-виховних закладах/навчальної (у соціальних закладах та установах) є формування вмінь і навичок організації різних форм та видів діяльності для молоді та дітей в умовах роботи навчально-виховних, соціальних закладів та літніх оздоровчих таборів. Мета переддипломної практики полягає у систематизації, узагальненню, закріпленню, поглибленню та практичному застосуванню знань студента з дисциплін соціально-педагогічного циклу, формування умінь і навичок з майбутньої професійної діяльності.

У контексті здійснюваного дослідження було вивчено робочі програми вищеподаних практик та пропрацьовано механізми їх орієнтації на формування діяльнісного компоненту означеної готовності (Додаток Т-Ф). З цією метою було розроблено комплекс завдань для виконання в рамках кожного із виокремлених видів практик та запропоновано методистам практик від ЗВО для обговорення під час круглого столу, зорганізованого в рамках провадження роботи з реалізації основних завдань

дисертаційного дослідження. Завдання були обговорені та внесені в програми практик. Тож кожен вид практики націлений на відпрацювання конкретних умінь окремих видів здоров'язберігаючої діяльності: *навчально-ознайомлювальна* (інструктивно-методичний табір) – передбачала реалізацію інформаційно-просвітницької діяльності з питань здоров'язбереження; *професійно-орієнтована* в навчально-виховних закладах/навчальну (у соціальних закладах та установах) – здійснення оздоровчої діяльності, відпрацювання навичок діагностики стану/індивідуального здоров'я школярів і педагогів, а також стану середовища закладу спеціальної освіти; *переддипломна* – провадження профілактичної, соціально-педагогічної діяльності з впровадження здоров'язберігаючих технологій; вироблення вмінь з управління здоров'язберігаючою діяльністю в спеціальних загальноосвітніх закладах, а також власним здоров'ям (додатки Т, Ф). Таким чином, на кожному курсі навчання для студентів були створені умови для розвитку у них інтересу до здоров'язберігаючих діяльності, мотивації, формування системи знань, відпрацювання умінь і розвитку особистісних якостей. Поетапна реалізація розроблених автором завдань у процесі провадження кожного із перелічених вище видів практики має на меті включення студентів під час всього періоду професійної підготовки в здоров'язберігаючі види діяльності в практичній діяльності. Зупинимося докладніше на кожному етапі реалізації авторських завдань з практичної підготовки студентів.

На першому етапі практичної підготовки (*навчально-ознайомлювальна* практика, другий курс навчання) студенти вже мають сформоване певне уявлення про різновиди здоров'язберігаючих технологій та особливості провадження здоров'язберігаючої діяльності. Тому перед базовим завданням цього виду практики є сприяння у професійному самовизначення студента, ознайомлення його усіма видами здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах, які здійснює соціальний педагог. Тут студенти вперше спостерігають за

діяльністю професіоналів, порівнюючи її зі своїми очікуваннями, потребами, можливостями. Професійне самовизначення важливе, перш за все, для формування індивідуального професійного здоров'я кожного студента. Це пов'язано з тим, що фахівець, який не проявляє любові до своєї професії, не має бажання нею займатися частіше страждає емоційним вигоранням і здатний принести більше шкоди, ніж користі, дітям, їхнім батькам, а також колегам. В рамках тритижневої педагогічної практики студенти апробовують окремі види професійної діяльності, що також сприяють самовизначенню, мотивують на навчання і саморозвиток, самовдосконалення, викликають інтерес до ЗЗТ.

У рамках навчально-ознайомлюваної практики студенти відділення мають проаналізувати діяльність соціального педагога спеціального загальноосвітнього закладу з точки зору його впливу на різні види здоров'я, розробити систему здоров'язбереження з урахуванням специфіки цієї установи і на підставі цих даних скласти власну систему самооздоровлення і здоров'язбереження. Крім цього, студенти повинні провести з дітьми не менше трьох здоров'язберігаючих і профілактичних заходів на запропоновані їм теми і/або самостійно розроблені заняття (згідно з планом роботи соціального педагога, класного керівника), бути присутнім на двох подібних заходах, одне з яких проводять фахівці закладу, а друге – однокласники. Під час літньої практики студенти повинні розробити і провести не менше трьох занять оздоровчої, здоров'язберігаючої спрямованості.

Ба більше, на цьому етапі студенти вивчають соціальну педагогіку та інші предмети, пов'язані із самовдосконаленням, саморозвитком соціального педагога та набувають професійно-орієнтованих умінь. Важливо, що в цей період відбувається формування навчальних, базових знань про здоров'язберігаючі технології, їх види.

На другому етапі (*професійно-орієнтована* в навчально-виховних закладах/навчальну (у соціальних закладах та установах) практика)

студенти поглиблюють професійно зорієнтовані знання, формують уміння здоров'язбереження. Зазначимо, що під час цієї практики студенти виступають як спів організатори різностороннього оздоровчого відпочинку дітей з різних соціальних груп у літніх таборах або у спеціальних школах. Вони беруть участь в плануванні виховної роботи зміни в оздоровчому таборі, розробці заходів оздоровчого характеру у спеціальних загальноосвітніх закладах, беруть участь або самостійно проводять ці заходи, контролюють дотримання режиму дня, відпрацьовують технології безпеки життєдіяльності на практиці.

Студенти також беруть участь у проведенні аналізу результатів діяльності, що сприяє формуванню у них початкового рівня управлінських умінь у сфері реалізації здоров'язберігаючих технологій. Активна діяльність зі здоров'язбереження в рамках літнього оздоровчого табору формує і певну систему знань, мотивує до подальшого, більш глибокого вивчення проблеми, створює умови для розвитку таких особистісних якостей, як відповідальність, активність, комунікативність. Студенти розуміють значення цього виду діяльності і освоюють його в конкретних педагогічних і соціальних умовах. Значущим є й той факт, що студенти ставляться в ситуацію, коли вони повинні своєю поведінкою подавати приклад вихованцям, демонструвати здоровий спосіб життя, що впливає і на них самих. Студенти виступають не тільки в ролі спостерігачів і учасників, а й організаторів, вихователів, вожатих. На цьому курсі студенти вивчають дисципліни, що допомагають пізнавати себе, визначити свої потреби і можливості, складати плани самореалізації і опанувати вміннями з самовдосконалення. Надалі це допомагає їм зберігати здоров'я в процесі самооздоровчої діяльності.

На третьому етапі (*переддипломна практика*) в рамках проходження практики у спеціальних загальноосвітніх закладах відпрацьовуються діагностувальні вміння студентів, зокрема – здатність проводити дослідження стану середовища й індивідуального здоров'я суб'єктів

освітнього процесу. Проводячи емпіричні дослідження під наглядом соціального педагога та за участю викладача ЗВО як консультанта, студенти не тільки отримують необхідні навички, знання, а й інформацію, що підтверджує актуальність здоров'язберігаючої діяльності, що, в свою чергу, мотивує їх на подальший процес пізнання, а також часто впливає на вибір теми бакалаврської роботи. На теоретичних заняттях в рамках вивчення окремих навчальних дисциплін студенти продовжують поглиблювати знання у сфері проведення досліджень стану здоров'я і здоров'язберігаючої діяльності, особливостей її змісту і організації для дітей різного віку, що мають специфічні труднощі і соціально педагогічні проблеми. Тут до виконуваних студентом ролей додається роль дослідника. Студенти організують різні спортивні і благодійні заходи оздоровчої спрямованості, і самі також беруть в них участь.

У процесі проходження переддипломної практики студенти-майбутніх соціальні педагоги Волинського національного університету імені Лесі Українки, Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, Бердянського державного педагогічного університету розробляють та впроваджують соціально-педагогічних технологій, включаючи технології ЗЗД.

В цей же час вони починають виступати і в ролі кураторів студентів молодших курсів, організуючи заходи з профілактики залежностей, вихованню у студентів культури індивідуального здоров'я, що має не тільки здоров'язберігаючий вплив на студентів молодших курсів, а й створює умови для формування відповідних навичок здоров'язбереження, дозволяючи відпрацьовувати прийоми, методи, технології здоров'язберігаючої діяльності з дітьми та молоддю спеціальних загальноосвітніх закладах.

Як уже зазначалося, розвиток інтересу до реалізації здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах у студентів здійснюється, в першу чергу, завдяки впливу на емоційно-чуттєву

сферу їх особистості. Для цієї мети студентів-майбутніх соціальних педагогів залучають до проведення та організації позанавчальних заходів здоров'язберігаючої спрямованості (акцій, походів, зустрічей, змагань, агітаційних компаній, творчих вечорів та ін.). Паралельно студенти долучаються до участі у наукових заходах, присвячених проблемам збереження індивідуального здоров'я.

Особливе місце у процесі формування готовності до ЗЗД займає виховна та наукова робота студентів у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка, Бердянському державному педагогічному університеті, яка впливає на залучення студентів до здорового способу життя, формує активну життєву позицію, розвиває особистісні якості і сприяє корекції життєвих цінностей і мотивів діяльності.

Важливу роль в процесі виховної роботи відіграє волонтерська діяльність студентів в сфері здоров'язбереження, профілактики алкоголізму, куріння, наркотичної та інших видів адикції. Участь у подібних заходах, проєктах, окремих акціях підвищує внутрішню і соціальну активність студентів, рівень їх інформованості з проблеми, що впливає на мотивацію і систему життєвих цінностей студента. На цьому етапі студент виконує роль спостерігача і учасника процесу.

На третьому та четвертому курсах активізується участь студентів і в науковій діяльності. Вони пробують себе не тільки як доповідачі, але і як організатори семінарів, круглих столів, конференцій з питань здоров'язбереження, що розвиває у них відповідні вміння (розподіляти час, планувати діяльність, бути уважними, зібраними, грамотно спілкуватися з усіма зацікавленими і не цілком зацікавленими людьми, намагаючись зберегти і своє, і їхнє здоров'я, створювати комфортні для організму фізичні, психологічні умови в аудиторії), що сприяють здоро'язбереженню. Крім того, при залученні студентів в освітні, виховні,

наукові заходи підвищується ступінь їхньої самостійності. Таким чином, поступове, послідовне залучення студентів до різних видів здоров'язберігаючої діяльності протягом усього періоду їх навчання у закладах вищої освіти, з виконанням різних соціальних ролей (виконавець, співавтор, дослідник, організатор, автор і управлінець), при постійному формулюванні завдань діяльності, аналізі та самоаналізі проміжних результатів, включення питань здоров'язбереження при вивченні навчальних дисциплін, проходження практики, заняттях науково-дослідної та соціокультурної роботою призводять до формування готовності до даного виду діяльності.

Проте тільки взаємодія та взаємообумовленість визначених педагогічних умов дає змогу досягнути запланованого результату, який визначений метою – формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій в спеціальних загальноосвітніх закладах.

Висновки до другого розділу

Проведений аналіз сучасного стану підготовки майбутніх соціальних педагогів до здоров'язбежувальної діяльності, здійснений на етапі кабінетного дослідження, засвідчив відсутність у стандартах першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти компетентностей, які б цілісно визначали здатність випускників до означеної діяльності, нечітке спрямування та недостатній обсяг теоретичних і практично-зорієнтованих курсів, зокрема й тих, що зорієнтовані на попередження професійного вигорання самих соціальних педагогів. Результати кабінетного дослідження засвідчили необхідність у підвищенні готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації

здоров'язберезувальних технологій шляхом реалізації сукупності спеціально створених педагогічних умов.

На основі науково-педагогічних праць українських і зарубіжних дослідників висвітлено та схарактеризовано основні підходи до розуміння поняття «умова», «педагогічна умова». У контексті роботи над дисертаційним дослідженням виокремлено й обґрунтовано педагогічні умови, які сприяють ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах. Під педагогічними умовами розуміємо комплекс спеціально-розроблених і зреалізованих у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти заходів, спрямованих на формування у студентів належного рівня готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій в спеціальних загальноосвітніх закладах, так і середовище та чинники, які на них впливають. Педагогічні умови, до яких апелюють у процесі здійснення педагогічної діяльності, мають бути взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими; зорієнтованими на професійні цінності майбутнього фахівців, гуманізацію освітнього процесу, побудову суб'єкт-суб'єктні відносин та позитивного ставлення до інновацій в освітньому процесі, зокрема й тих, що пов'язані зі здоров'язбереженням; задовольняти потреби студентів у саморозвитку. До педагогічних умов відносяться такі: організація у закладах вищої освіти спеціального здоров'язберігаючого середовища, що включає екологічний, інформаційний і соціально-психологічний елементи; переорієнтація змісту навчальних дисциплін закладів вищої освіти на підготовку майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій в спеціальних загальноосвітніх закладах (навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін, модулі, теми курсів, практик); залучення студентів під час всього періоду професійної підготовки в здоров'язберігаючі види діяльності в рамках теоретичної, практичної, наукової та виховної діяльності.

Наукові результати, викладені у першому розділі дисертації, опубліковано в таких працях автора: Пилюк, 2021; Pyliuk, 2020; Пилюк, 2017а.

Розділ 3.

ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ГОТОВНОСТІ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

3.1. Організація і результати констатувального етапу педагогічного експерименту

Беручи за основу трактування поняття «готовність до професійної діяльності», було визначено *готовність майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій* як інтегральну характеристику особистості соціального педагога, що характеризує його здатність до здійснення діяльності, спрямованої на збереження здоров'я учнів з психофізичними порушеннями в освітньому процесі та формування у них навичок збереження і зміцнення власного здоров'я, яка виявляється у єдності мотиваційно-ціннісного, когнітивного та діяльнісного компонентів.

Теоретичний та методологічний аналіз змісту й особливостей ЗЗД, виокремлення основних структурних компонентів (*мотиваційно-ціннісного, когнітивного та діяльнісного*), конкретизація показників готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах сприяє визначенню логіки, методики й етапів дослідницько-експериментальної роботи (табл. 3.1.).

Основною *метою* дослідницько-експериментальної роботи є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка педагогічних умов формування готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах у майбутніх соціальних педагогів в освітньому процесі ЗВО. Відповідно до поставленої мети визначено наступні *завдання* дослідницько-експериментальної роботи:

– провести аналіз стану розробленості проблеми формування готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах у майбутніх соціальних педагогів в освітньому процесі ЗВО;

– розкрити та конкретизувати зміст понять «здоров'я людини», «здоров'язберігаюча діяльність», «здоров'язберігаючі технології» та їх роль у роботі соціальних педагогів з учнями спеціальних загальноосвітніх закладів;

– визначити структуру готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах, критерії, показники та рівні її сформованості;

– теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Виконання поставлених завдань дослідницько-експериментальної роботи потребувало визначення базових принципів, що сприяють підвищенню ефективності процесу формування готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах у майбутніх соціальних педагогів в освітньому процесі ЗВО. До основних принципів формування готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах у майбутніх соціальних педагогів в освітньому процесі ЗВО відносяться принципи:

індивідуалізації (передбачає врахування індивідуальних особливостей здобувача при формування означеної готовності, його особистісних якостей, працездатності, особливостей віку, статі, стану здоров'я, рівнів фізичного, психічного, соціального, духовного й інтелектуального розвитку);

креативності (здатність майбутніх соціальних педагогів до створення реалізації здоров'язберігаючих технологій відповідно до індивідуальних потреб задля самоорганізації, саморозвитку та самовдосконалення здобувачів);

цілеспрямованості (орієнтація на основну мету, оволодіння системою теоретичних знань, практичних умінь і навичок щодо реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах);

гармонійного розвитку (відображає потребу в гармонійному розвитку особистості, фізичного, психічного, соціального та духовного благополуччя);
систематичності (побудова алгоритмічно вибудованого освітнього процесу в закладі освіти, забезпечення регулярності, планомірності, неперервності та системності усіх активностей, що забезпечують ефективність формування означеної готовності).

Гіпотеза дослідження полягала у формуванні припущення, що рівень сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах значно підвищиться, якщо в освітній процес їхньої підготовки у ЗВО буде впроваджено комплекс спеціально розроблених педагогічних умов.

Відповідно до теми, мети та завдань дослідницько-експериментальної частини роботи, було визначено дві взаємопов'язаних фази, деталі яких коригувалися в процесі його проведення. Структуру організації фаз, етапів та детальних періодів дослідницько-експериментального дослідження представлено в таблиці 3.1. У дослідженні брали участь учні та соціальні педагоги спеціальних загальноосвітніх закладів Волинської та Тернопільської областей, студенти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота», галузь знань 23 «Соціальна робота» Бердянського державного педагогічного університету, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академія ім. Тараса Шевченка, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Прикарпатського національного університету імені Василя Стуса.

Етапи та логіка

дослідницько-експериментального дослідження 2015-2021 рр.*

Назва фази, етапу та період	Зміст діяльності
<i>Кабінетне дослідження</i> (подано у розділі 1)	
січень 2015 р.– грудень 2020 р.	Проведення кабінетного дослідження з вивчення змісту та структури здоров'язберігаючої діяльності та здоров'язберігаючих технологій, особливостей їх застосування у спеціальних загальноосвітніх закладах
<i>Педагогічний експеримент</i> (подано у розділі 2, 3)	
Констатувальний етап педагогічного експерименту	
січень 2016 р.	Розробка інструментарію для проведення опитування серед соціальних педагогів та учнів спеціальних загальноосвітніх закладів про стан та особливості організації здоров'язберігаючої діяльності та реалізації здоров'язберігаючих технологій
січень-березень 2016 р.	Налагодження комунікації зі спеціальними загальноосвітніми закладами та діагностика стану й особливостей організації здоров'язберігаючої діяльності та реалізації здоров'язберігаючих технологій у них
квітень 2016 р.	Підбір інструментарію з діагностики рівнів сформованості у випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» готовності до та реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах
квітень 2016 р.	Визначення ЗВО-партнерів для проведення дослідницько-експериментальної роботи
травень-червень 2016 р.	Діагностика рівнів сформованості у випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» готовності до

	реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах та опрацювання отриманих даних
липень-серпень 2016 р.	Визначення педагогічних умов з формування готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах у майбутніх соціальних педагогів
серпень 2016 р.	Формування експериментальних і контрольних груп для забезпечення чистоти експерименту серед студентів визначених ЗВО-партнерів
Формувальний етап педагогічного експерименту	
вересень 2016 р.	Діагностувальний зріз рівнів сформованості у першокурсників спеціальності «Соціальна робота» готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах та опрацювання отриманих даних
жовтень 2016 р. – грудень 2019 р.	Реалізація виокремлених педагогічних умов у ЗВО-партнерах, які виступили експериментальними майданчиками
жовтень 2016 р. – грудень 2019 р.	Моніторинг і корекція освітньої діяльності у ЗВО-партнерах при реалізації визначених педагогічних умов
січень-травень 2020 р.	Контрольний зріз рівнів сформованості у випускників спеціальності «Соціальна робота» готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах та опрацювання отриманих даних
червень 2020 р. – березень 2021 р.	Підбиття підсумків та формулювання висновків проведеної дослідницько-експериментальної роботи та представлення її у вигляді дисертаційного дослідження

Джерело: систематизовано автором дослідження*

Як зазначено у таблиці 3.1, у період першої фази дослідницько-експериментального дослідження проведено кабінетне дослідження,

зорієнтоване на теоретичний *аналіз* науково-методичної літератури з формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах; *вивчення* сучасного стану розробленості досліджуваної проблеми в Україні і за кордоном. Проведено аналіз нормативно-правових документів, стандартів освіти, особливостей роботи спеціальних загальноосвітніх закладів; висвітлено структуру готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах і схарактеризовано основні критерії та показники досліджуваного феномену та рівні прояву. Напрацьовані результати представлено у підрозділах 1.1. і 1.2. Уточнено понятійний і діагностувальний апарат дослідження.

У ході кабінетного дослідження дослідницько-експериментальної роботи для конкретизації базових понять дослідження застосовано теоретичний аналіз наукової літератури як метод наукового дослідження; для вивчення наукової літератури, словників, енциклопедій, авторефератів, дисертацій тощо застосовано такі методи як синтез, порівняння й узагальнення.

На другій фазі дослідницько-експериментальної роботи зреалізовано педагогічний експеримент, що містив констатувальний та формувальний етапи. *Педагогічний експеримент* – це застосування комплексу методів наукового дослідження з метою науково-об'єктивної та доказової перевірки правильності обґрунтованої гіпотези та глибшої перевірки ефективності конкретних нововведень освітнього процесу, визначення вагомості різних факторів у структурі останнього задля вибору найбільш оптимальних для відповідної ситуації (Кравчук, 2016).

Метою *констатувального етапу педагогічного експерименту* (січень-серпень 2016 р.) було: на основі вивчення змісту та структури здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах виявити рівень сформованості у соціальних педагогів та випускників

спеціальності «Соціальна педагогіка» готовності до реалізації означеного виду діяльності.

Метою формувального етапу дослідно-експериментальної роботи було перевірити висунуту гіпотезу дослідження щодо того, що реалізація запропонованих педагогічних умов у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у ЗВО сприятиме формуванню їхньої готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Загальна логіка формувального етапу дослідно-експериментальної роботи передбачала:

– діагностувальний зріз (2016 р.), на якому було визначено рівні готовності майбутніх соціальних педагогів першого року навчання до здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах у ЗВО-партнерах;

– реалізацію виокремлених педагогічних умов у ЗВО-партнерах (2016-2020 рр.), які виступили експериментальними майданчиками;

– здійснення регулярного моніторингу та корекції освітньої діяльності (2016-2020 рр.) у ЗВО-партнерах при реалізації визначених педагогічних умов;

– контрольний зріз (2020 р.), що передбачає аналіз та узагальнення результатів формувального етапу дослідно-експериментальної роботи;

– підбиття підсумків і формулювання висновків проведеної дослідно-експериментальної роботи (червень 2020 р. – березень 2021 р.) та представлення її у вигляді дисертаційного дослідження.

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Прикарпатський національний університет імені Василя Стуса, Бердянський державний педагогічний університет виступили закладами вищої освіти, в яких

реалізовувався педагогічний експеримент. Випускники спеціальності «Соціальна педагогіка» стали учасниками констатувального етапу експерименту. На цьому етапі до експерименту були залучені соціальні педагоги спеціальних загальноосвітніх закладів Волинської та Тернопільської областей. Студенти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціальна робота», ОП «Соціальна педагогіка» та ОП «Соціальна робота» з професійної кваліфікацією «Соціальний педагог» 2016-2020 років навчання були учасниками формуального етапу педагогічного експерименту. Останні утворили експериментальну та контрольну групи.

З опорою на теорію поетапного формування розумових дій П. Гальперіна був розроблений алгоритм формування готовності до реалізації ЗЗТ в спеціальних загальноосвітніх закладах, що охоплює три основні етапи (підготовчий, основний і заключний (рис. 3.1.)) через впровадження розроблених автором педагогічних умов.

На першому етапі (підготовчому), на початку навчального року, проводиться діагностика рівнів сформованості готовності у майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗТ у СЗЗ за виокремленими компонентами. На підставі аналізу отриманих даних діагностики розробляється план роботи на чотири роки, що включає такі напрями як розвиток інтересу до реалізації здоров'язберігаючих технологій, мотивація, формування позитивного ставлення до даного виду діяльності за рахунок впливу на емоційно-чуттєву сферу особистості студента, розробка теоретичного компоненту з подальшим його впровадженням у процес підготовки у ЗВО, напрацювання практичних завдань для розвитку вмінь і навичок. Далі, на основному етапі, здійснюється реалізація плану. У кінці терміну (заклучний етап) проводиться повторна діагностика, за результатами якої складається план роботи на наступний термін. Щороку передбачений моніторинг процесу реалізації плану та внесення змін та доповнень. На заключному етапі також відбувається оцінка та аналіз проробленої роботи та

отриманих результатів.

Реалізація цього алгоритму здійснювалася спільно викладачами і студентами впродовж усього періоду підготовки майбутніх соціальних педагогів у ЗВО-партнерах за ОП «Соціальна педагогіка». Таким чином, процес формування готовності у майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах розвивався в часі по спіралі, ускладнювався за своїм змістом від курсу до курсу.

Тільки експериментальні групи працювали за розробленими нами умовами, контрольні – ні. Перед початком впровадження у зміст освітнього процесу ОП «Соціальна робота» ЗВО-партнерів розроблених педагогічних умов було проведено підготовчу роботу з:

- аналізу ОП бакалаврату з соціальної педагогіки спеціальності «Соціальна робота», навчальних планів, робочих програм, силабусів курсів та практик;

- підготовку викладачів випускових кафедр до проведення активної фази формувального етапу дослідно-експериментальної роботи з реалізації педагогічних умов;

- обґрунтування педагогічних умов, які забезпечили результативність процесу формування означеної готовності в соціальних педагогів під час їхнього навчання у ЗВО;

- розробку методики впровадження педагогічних умов в освітній процес ЗВО-партнерів, узгодження з науково-педагогічними працівниками кафедр;

- проведення діагностики рівня (діагностувальний зріз) сформованості означеної готовності у соціальних педагогів на початку формувального етапу педагогічного експерименту;

- проведення формувального етапу педагогічного експерименту задля перевірки дієвості педагогічних умов з формування готовності до реалізації ЗЗТ майбутніх соціальних педагогів у спеціальних загальноосвітніх закладах;

- вивчення динаміки формування означеної готовності у майбутніх соціальних педагогів під час навчання;

- обговорення методичного забезпечення учасників педагогічного експерименту з реалізації педагогічних умов з формування готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій майбутніх соціальних педагогів у спеціальних загальноосвітніх закладах;

- проведення контрольного зрізу та вивчення, обробка, аналіз, узагальнення та висвітлення кінцевих результатів;

- підбиття підсумків педагогічного експерименту.

У процесі дослідження було передбачено відстеження динаміки формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій майбутніх соціальних педагогів у спеціальних загальноосвітніх закладах.

З метою перевірки дослідження використовувались такі методи: аналіз літературних джерел, контент-аналіз, опитування, анкетування, тестування, спостереження, метод експертних оцінок, бесіди, інтерв'ю, аналіз документів.

Важливим аспектом забезпечення ефективного процесу з реалізації розроблених педагогічних умов у ЗВО-партнерах є високий рівень готовності викладачів випускових кафедр університетів, які є експериментальними майданчиками в рамках здійснення дослідницько-експериментального дослідження до формування означеної готовності у майбутніх соціальних педагогів. Саме викладачі є важливим психолого-педагогічним важелем у цьому процесі. Вони закладають фундамент, формують мотивацію до здоров'язберігаючої діяльності, розвивають бажання працювати у сфері у майбутньому.

Викладачі також беруть активну участь у формуванні у студентів наукового світогляду, правильного сприйняття проблем сучасності, політичної свідомості та культури, активності, творчої ініціативи; розвивають здатність розвивати та переоцінювати власний соціальний досвід, аналізувати можливості, набувати нових знань тощо.

Для того, щоби викладачі мали можливість забезпечити формування у студентів відповідної готовності, необхідно сформувати у них власний

високий рівень готовності до реалізації ЗЗТ у спеціальних загальноосвітніх закладах. Відсутність означеної готовності у викладачів створює перепони для формування цієї готовності у майбутніх соціальних педагогів у процесі їхньої підготовки у ЗВО. З метою забезпечення високого рівня готовності всі дії автора дослідження не просто погоджено з науково-педагогічними працівниками ЗВО, але й проведено низку семінарів, зустрічей з представниками викладацького штату ЗВО для формування у них обізнаності щодо змісту, логіки та механізму реалізації автором дослідження дослідно-експериментальної роботи з формування готовності в майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Подане вище актуалізує питання обґрунтування та апробації розроблених педагогічних умов з формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах та перевірки їх ефективності. Детально зміст педагогічних умов обґрунтовано у підрозділі 2.2 дисертаційного дослідження.

Основними методами дослідження у процесі реалізації педагогічного експерименту були такі:

– *емпіричні* (експрес-опитування, спостереження, анкетування, тестування) для визначення рівнів готовності учнів, соціальних педагогів і майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах;

– *моделювання* – для побудови логіки дослідницько-експериментальної роботи, розробки педагогічних умов забезпечення ефективної підготовки майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах;

– *методи математичної статистики* (ранжування, порівняння коефіцієнтних величин) – для кількісного та якісного аналізу отриманих в результаті дослідницько-експериментальної роботи даних.

У процесі педагогічного експерименту використовувалася комплексна методика визначення компонентів готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Отже, в ході реалізації педагогічного експерименту було вивчено стан та рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах; проаналізовано зміст освітніх програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з соціальної роботи ЗВО України на предмет формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до означеного виду діяльності; обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах та перевірено їх ефективність. Детальніше напрацювання подано у розділах 2 та 3.

Констатувальний етап педагогічного експерименту мав два під-етапи. Для отримання достовірної інформації про стан та особливості організації ЗЗД та реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах на початку констатувального етапу дослідницько-експериментальної роботи (січень-березень 2016 р.) проведено експрес-опитування соціальних педагогів та учнів спеціальних загальноосвітніх закладів Волинської та Тернопільської областей. Серед опитаних було 19 соціальних педагогів (стаж більше 5 років) і 178 учнів спеціальних загальноосвітніх закладів м. Бережани, м. Заліщики, м. Затурці, м. Збараж, м. Луцьк, м.Теребовля, м. Тернополя. Задля цього було розроблено відповідну авторську анкету (Додаток В, Г).

Соціальні педагоги, що взяли участь в опитуванні, зазначили, що у СЗЗ існує низка проблем, пов'язаних із організацією здоров'язберігаючої діяльності учнів. До таких проблем вони віднесли неналежний рівень матеріально-технічного забезпечення (відсутність фінансування, приміщень, навчально-методичного забезпечення тощо) та його

невідповідність індивідуальним потребам учнів, які переважно мають різні види нозологій або медичний діагноз. Про це заявило 17 респондентів-соціальних педагогів, що становить 89 % з усіх опитаних. На превеликий жаль, проблема виникла у частини соціальних педагогів, які не повною мірою змогли розкрити зміст поняття «здоров'язберігаюча діяльність» та технології її реалізації. Про це заявило 8 опитаних, що становить 42,1 %. 12 респондентів (63,2 %) констатували збільшення кількості платних послуг в освітній установі та неможливість їх отримання більшістю учнів через низьке матеріальне забезпечення їхніх сімей. Однак головною проблемою, про яку говорили всі опитані (100 %), є відсутність розуміння у педагогічних працівників закладів освіти змісту досліджуваного феномену та низька поінформованість про можливості та перспективи застосування ЗЗТ (додаток В).

На думку соціальних педагогів, що взяли участь в опитуванні, чинниками, які мають негативний вплив на організацію здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах, є:

- відсутність мотивації у соціальних педагогів таких установ щодо організації і реалізації різних видів і форм здоров'язберігаючої діяльності;
- недостатнє фінансування означеного виду діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах;
- низький рівень професійної підготовки соціальних педагогів з організації здоров'язберігаючої діяльності;
- відсутність розуміння необхідності організації означеного виду діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі;
- недостатньо високий рівень навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

Відсутність можливостей та нерозуміння необхідності щодо організації ЗЗД та реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах призвела до того, що у спеціальних загальноосвітніх закладах відсутнє здоров'язберігаюче освітнє середовище. Про це свідчать

результати експрес-опитування, проведеного серед учнів спеціальних загальноосвітніх закладів тих же міст Тернопільської та Волинської областей. У процесі опитування учням було запропоновано відповісти на три запитання щодо стану організації здоров'язберігаючого освітнього середовища в спеціальних загальноосвітніх закладах та реалізації здоров'язберігаючих технологій у них (додаток Г). Коротко проаналізуємо результати експрес-опитування.

На запитання «Як Ви розумієте зміст «здоров'язберігаючого середовища», «здоров'язберігаючої діяльності» та «здоров'язберігаючих технологій?» 25 респондентів (14 % із усіх опитаних) дали детальну відповідь; 56 учнів – неповну відповідь (31,5 %); а 97 осіб (що становить більше половини з усіх опитаних учнів 54,5 %) – не зуміли відповісти взагалі.

На запитання «Чи організовує та проводить соціальний педагог школи спільно з вами різного роду активності (лекції, обговорення, круглі столи, семінари та ін.) з питань здоров'язбереження, здоров'язберігаючої поведінки?» 31 учень (17,4 % від загальної кількості) не вагаючись відповіли ствердно; 42 особи (23,6 %) – зазначили, що інколи і назвали окремі види теми та активності, які проводив з ними соціальний педагог їхньої школи, (зустрічі, тематичні дні та тематичні лекції); 51 особа, що становить 28,6 % від усіх опитаних, відповіла, що мали тільки зустрічі з соціальними педагогами; і 54 учні 30,4 % від усіх опитаних), заявили про відсутність бажання брати участь у різноманітних активностях чи заходах, які організовує соціальний педагог.

На запитання «Чи хотіли б ви, щоб соціальний педагог залучав вас до різних видів здоров'язберігаючої діяльності у школі і за її межами?» 129 учнів, що становить 72,5 %, відповіли «так»; 36 опитаних (20,2 %) завагалися та відповіли «частково» та 13 учнів (7,3 %) заявили про незацікавленість та небажання долучатися до такої діяльності.

Детальний аналіз отриманих даних засвідчив недостатній рівень організації ЗЗД у спеціальних загальноосвітніх закладах. Підтверджують ці факти відповіді респондентів: 98 учнів, що становить 55,1 % з усіх опитаних, зазначили, що не володіють інформацією про зміст здоров'язберігаючої діяльності; 43 респонденти (24,2 %) – заявили, що соціальні педагоги зрідка проводять відповідні види активностей або інколи залучають їх до таких видів діяльності. Вражає той факт, що 37 респондентів, що становить 20,8 %, заявили, що зовсім не володіють інформацією про специфіку роботи соціальних педагогів. Цей факт дає підстави для припущення, що у спеціальних загальноосвітніх закладах соціально-педагогічна робота з учнями не організована на належному рівні чи перебуває у латентному стані. 126 опитаних (70,8 %) наголосили, що з радістю приєднуються до різних видів здоров'язберігаючої діяльності.

На другому під-етапі констатувального етапу педагогічного експерименту (травень 2016 р. – попередні задачі кваліфікаційного державного іспиту) проведено діагностику рівня готовності випускників бакалаврату спеціальності «Соціальна робота» шести ЗВО, вказаних вище, до здійснення ЗЗД у спеціалізованих загальноосвітніх закладах.

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Прикарпатський національний університет імені Василя Стуса, Бердянський державний педагогічний університет були обрані для проведення опитування серед випускників, оскільки саме в цих ЗВО на момент проведення другого пів-етапу констатувального етапу педагогічного експерименту функціонувала спеціальність «Соціальна педагогіка». А з моменту злиття «Соціальної роботи» та «Соціальної педагогіки», що відрегульовано Наказом Міністерства освіти і науки від 06 листопада 2015 року №1151, «Таблиця відповідності Переліку наукових спеціальностей

(Перелік, 2011) і Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (Таблиця відповідності, 2015)», у цих ЗВО продовжували діяти ОП з соціальної педагогіки на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти чи освітні програми з соціальної роботи із присвоєнням професійної кваліфікації «Соціальний педагог» після її закінчення. Аналіз програмних компетентностей та результатів навчання засвідчив той факт, що ОП зорієнтовані на підготовку майбутніх соціальних педагогів, здатних працювати у закладах освіти з різними категоріями дітей та молоді.

З метою визначення реального стану готовності до здійснення здоров'язберігаючої діяльності та реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах було опитано 125 випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» цих ЗВО. Діагностика провадилася із застосуванням спеціально відібраних і модифікованих методик задля вивчення рівня сформованості кожного із виокремлених критеріїв трьох компонентів означеної готовності. Аналогічний комплект методик застосовано і на формувальному етапі педагогічного експерименту.

Зокрема, у контексті вивчення рівня сформованості *мотиваційно-ціннісного компонента* готовності майбутнього соціального педагога до здоров'язберігаючої діяльності виокремлено *мотиваційно-аксіологічний критерій* та два його показники: 1) позитивна мотивація до опанування знаннями, вміннями та досвідом застосування здоров'язберігаючих технологій у роботі з дітьми порушеннями психофізичного розвитку; 2) визнання цінності здоров'я як пріоритетної.

У дослідженні мотивації майбутніх соціальних педагогів до опанування знаннями, вміннями та досвідом застосування ЗЗТ у роботі з дітьми порушеннями психофізичного розвитку важливо діагностувати структуру мотивів (професійних, комунікативних, соціальних, пізнавальних). З цією метою використано розроблену на основі адаптованої методики А. Реана, В. Якуніна (Бадмаева, 2004) (Додаток Д) методику

«Діагностика навчальної мотивації студентів». Для вивчення структури мотивів майбутнім соціальним педагогам запропоновано вибрати з наведених у списку внутрішніх та зовнішніх мотивів п'ять, які є найбільш значущими для них. Після цього їм потрібно було оцінити за 5-бальною шкалою вибрані ними мотиви навчально-пізнавальної діяльності за значущістю: 1 бал – найменш значущий, 5 балів – найбільш значущий мотив.

Сформованість загальнолюдських цінностей у випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» було діагностовано за допомогою адаптованої «Методики дослідження громадянських якостей особистості» Ю. Горбенко. Погоджуємося з позицією М. Ємельянової, що «ціннісні орієнтації соціальних педагогів утворюють стрижневу основу особистості, системний компонент його культури, визначають вираженість потреби у людяності, співчутті, співучасті, що є основою відносин соціального педагога з індивідом у реальній професійній діяльності» (Ємельянова, 2005, с. 153). Загальнолюдські цінності, однією з яких є здоров'я, є важливою складовою структури особистості. Саме вони дають змогу людині розрізняти суттєве від несуттєвого, визначають внутрішню мотивацію, впливають на формування професійно-необхідних якостей, життєвої позиції соціального педагога.

У процесі діагностики означеного показника нами окреслено категорії, що відображають провідні цінності особистості та впливають на визначення ціннісних орієнтацій. Сюди ми віднести такі цінності як: «Любов», «Відповідальність», «Активність», «Професійна майстерність», «Моральність», «Добробут». Студентам-випускникам було запропоновано відповісти на три різнополярні запитання шляхом вибору однієї з трьох запропонованих до кожного із запитань (додатки Ж, Ж 1). Відповідь оцінювалася за від 1 до 3 балів залежно від важливості запитань.

Діагностика рівнів сформованості показників *знаннєвого критерію когнітивного компоненту* означеної готовності здійснювалася за уточненою

таксономією Блума (Андерсена). З її допомогою перевіряли рівень засвоєння навчальної інформації з тематики, що стосується здійснення здоров'язберігаючої діяльності; оволодіння технологіями її організації (додатки 3, 3 1, 3 2, 3 3) (Anderson, 2001; Bloom, 1956). З цією метою було розроблено та проведено контрольні роботи, що містили професійно-спрямовані завдання; рівень складності останніх був диференційований відповідно до рівнів теоретичних знань і когнітивних процесів уточненої таксономії Блума та рівнів сформованості означеного компоненту готовності респондентів (Bloom, 1956).

Діагностика рівнів сформованості діяльнісного компонента, критерієм якого визначено діялісно-практичний, готовності майбутніх соціальних педагогів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціалізованих навчальних закладах здійснювалася за наступними адаптованими методиками:

оволодіння комунікативними й організаторськими уміннями – за допомогою опитувальника «Діагностика виявлення і оцінки комунікативних і організаторських здібностей» (скорочено КОС) (за В. Синявським і Б. Федоришиним (Синявський & Федоришин, 1998) (додаток Л), який дозволив визначити наявність дискомфорту у спілкуванні у колективі, швидкість орієнтування у складних ситуаціях, здатність приймати самостійні рішення та відстоювати власну позицію і думку. Зазначимо, що тест-опитувальника складається з 40 питань, які структуровані у чотири блоки для визначення кожного з виокремлених умінь;

здатність застосовувати творчий підхід – за допомогою тесту «Оцінка рівня творчого потенціалу особистості» В. Андрєєва (1994) (додаток К). У процесі застосування цього тесту учасники діагностувального зрізу мали визначити частоту прояву особистісних якостей, що характеризують розвиток їхнього творчого потенціалу та оцінити їх за 9-бальною шкалою: від дуже низького (1 бал) до дуже високого (9 балів) рівня прояву.

Як уже зазначалося, діагностика рівнів сформованості означених критеріїв у випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» проводилася у період здачі ними кваліфікаційного іспиту. У процесі діагностики було використано всі означені вище методики. Опрацювання отриманих даних дали змогу визначити рівень сформованості кожного із виокремлених критеріїв готовності до застосування випускниками здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах. Так, у випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» 2016 р. означених вище ЗВО виявлено здебільшого елементарний рівень сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію готовності до здійснення означеного виду діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах (табл. 3.2.).

Таблиця 3.2

Рівні сформованості у випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» показників мотиваційно-аксіологічного критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах

Рівні прояву	Показники сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію					
	Мотиви пізнавальної діяльності		Визнання цінності здоров'я		Разом	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	31	24,8	29	23,2	30	24,0
Базовий	43	34,4	35	28,0	39	31,2
Елементарний	51	40,8	61	48,8	56	44,8

Аналіз результатів дослідження засвідчив, що 30 опитаних (24,0 %) проявили високий рівень; 39 (31,2 %) – базовий та 56 (44,8 %) елементарний рівні сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію. Отримані дані

свідчать, що опитані є недостатньо вмотивованими до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Як уже зазначалося, діагностика сформованості показників *знаннєвого критерію* означеної готовності у випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» здійснювалася при написанні контрольної роботи, завдання з якої укладені за уточненою таксономією Блума. Аналіз отриманих даних засвідчив наступне: 25 (20,0 %) випускників із усіх опитаних проявили високий, 35 (28,0 %) – базовий та 65 (52,0 %) – елементарний рівні сформованості означеної готовності (табл.3.3.).

Таблиця 3.3

Рівні сформованості у випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» показників знаннєвого критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах

Рівні прояву	Показники сформованості знаннєвого критерію							
	КР 1 (2016 р.)		КР 2 (2016 р.)		КР 3 (2016 р.)		Разом	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	28	22,4	26	20,8	22	17,6	25	20,0
Базовий	36	28,8	33	26,4	37	29,4	35	28,0
Елементарний	61	48,8	66	52,8	66	51,8	65	52,0

де КР – контрольні робота.

Діагностика рівнів сформованості показників *діяльнісно-практичного критерію* означеної готовності здійснювалася за методиками, описаними вище. Аналіз отриманих даних засвідчив, що 28 (22,4 %) випускників з усіх опитаних змогли правильно вирішити проблемні ситуації, продемонстрували творчий підхід та комунікативні й організаторські

вміння; 35 (28,0 %) – мали труднощі при вирішенні проблемних ситуацій, не бажали спілкуватися, аналогічна кількість випускників – 62 (49,6 %) – взагалі не впоралися із завданнями та не бажали чи не вміли налагоджувати спілкування та взаємодію (табл.3.4.).

Таблиця 3.4

Рівні сформованості у випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» показників діяльнісно-практичного критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах

Рівні прояву	Показники сформованості діяльнісно-практичного критерію					
	Комунікативні й організаторські уміння		Творчий потенціал особистості		Разом	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	29	29,4	27	29,4	28	22,4
Базовий	34	27,2	36	28,8	35	28,0
Елементарний	62	49,6	62	49,6	62	49,6

Використання підбраного та адаптованого діагностувального інструментарію при визначенні рівнів готовності до здійснення ЗЗТ випускниками спеціальності «Соціальна педагогіка» у спеціальних загальноосвітніх закладах дало змогу виявити рівні сформованості мотиваційно-аксіологічного, знаннєвого, діяльнісно-практичного критеріїв готовності до здійснення означеного виду діяльності. Узагальнення отриманих даних щодо рівнів сформованості означеної готовності за кожним із виокремлених критеріїв дало змогу визначити інтегративний рівень сформованості цього утворення (табл. 3.5.).

Аналіз отриманих в результаті діагностики даних щодо рівнів прояву кожного з виокремлених критеріїв сформованості готовності до реалізації ЗЗТ у

випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» означених вище ЗВО засвідчив недостатній рівень сформованості досліджуваного феномену. Зокрема, 61 (48,8 %) з усіх опитаних продемонстрували елементарний, 36 (28,8 %) – базовий і 28 (22,4 %) – високий рівні сформованості означених критеріїв їхньої готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій. Це вимагає замислитися та переосмислити необхідність формування високого рівня означеної готовності у соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Таблиця 3.5

Рівні сформованості готовності у випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах з урахуванням основних критеріїв

Критерії	Рівні прояву							
	Високий		Базовий		Елементарний		Загальна кількість	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Мотиваційно-аксіологічний	30	24,0	39	31,2	56	44,8	125	100
Знаннєвий	25	20,0	35	28,0	65	52,0	125	100
Діяльнісно-практичний	28	22,4	35	28,0	62	49,6	125	100
Разом	28	22,4	36	28,8	61	48,8	125	100

Останнім видом діяльності в рамках реалізації констатувального етапу педагогічного експерименту було проведено перемовини із ЗВО, які виступили майданчиком з визначення рівнів сформованості означеної готовності щодо налагодження подальшої співпраці та партнерства.

У контексті ведення переговорів та визначення кола відповідальності була сформована база для здійснення подальшої роботи в рамках реалізації дослідно-експериментальної роботи. Комунікація з усіма учасниками

освітнього процесу ЗВО-партнерів дозволила виокремити університети, в яких надалі були долучені до дослідницько-експериментальної роботи. Серед них: Волинський національний університет імені Лесі Українки, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Бердянський державний педагогічний університет, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Прикарпатський національний університет імені Василя Стуса. Тож студенти спеціальності «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня ЗВО партнерів стали респондентами, що брали участь у дослідженнях.

Результати аналізу даних дали нам підстави для висновків про неналежний рівень сформованості у майбутніх соціальних педагогів означеної готовності та про необхідність планування та здійснення формульованого етапу педагогічного експерименту (вересень 2016 р. – січень 2021 р.), що передбачав визначення змісту, розробку й апробацію педагогічних умов, що забезпечать формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до здійснення ЗЗД у спеціальних загальноосвітніх закладах (детальніше у підрозділі 2.2.), проведення діагностувального (вересень 2016 р.) та контрольного (грудень 2019 р.) зрізів (результати подані у підрозділі 3.3.) для перевірки ефективності визначених автором педагогічних умов у ЗВО-партнерах.

3.2. Аналіз результатів формульованого етапу педагогічного експерименту та інтерпретація отриманих даних

Формульований етап педагогічного експерименту припав на вересень 2016 р. – березень 2021 р. та тривав з першого по четвертий курс професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у ЗВО. У процесі дослідження сформовано експериментальну (ЕГ) і контрольну (КГ) групи. Зокрема, студенти Волинського національного університету імені Лесі Українки, Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, Бердянського державного педагогічного університету сформували ЕГ у кількості 104 особи на

початку формувального етапу експерименту; студенти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Прикарпатського національного університету імені Василя Стуса – стали учасниками КГ у кількості 102 особи.

При структуруванні груп для проведення формувального етапу педагогічного експерименту брали до уваги їх репрезентативність та однорідність. Зазначимо, що аналіз праць С. Гончаренка (2010) дозволив зробити висновок, що мінімальна кількість респондентів у контрольних та експериментальних групах, при дослідженні проблем дидактики, не має бути меншою за 60. Для достовірності отриманих результатів та у зв'язку з тим, що групи студентів за спеціальністю «Соціальна робота» в означених ЗВО є малокомплектними було прийнято рішення про об'єднання учасників експерименту в дві великі групи: ЕГ та КГ. При цьому враховували схожість освітніх програм підготовки майбутніх соціальних педагогів та умов, що забезпечують залученість студентів до різних видів освітньої діяльності у ЗВО. Втім, кількість респондентів на момент завершення формувального етапу педагогічного експерименту зменшилася як у ЕГ, так і в КГ. Це пов'язано з тим, що низка студентів були відраховані або взяли академічну відпустку. Для з'ясування ефективності запропонованих педагогічних умов з формування готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальному загальноосвітньому закладів на початку та наприкінці формувального експерименту у склад ЕГ і КГ не ввійшли ті студенти, які поновилися на навчанні, або перевелися з інших ЗВО в університети, в яких проводився формувальний етап педагогічного експерименту.

Кількість осіб і початковий рівень сформованості всіх компонентів готовності до реалізації ЗЗТ у СЗЗ у майбутніх соціальних педагогів до початку формувального етапу були близькими за значенням – статистично однаковими. Це свідчить про єдині умови початку формувального етапу педагогічного експерименту для студентів КГ та ЕГ (рис. 3.1.).

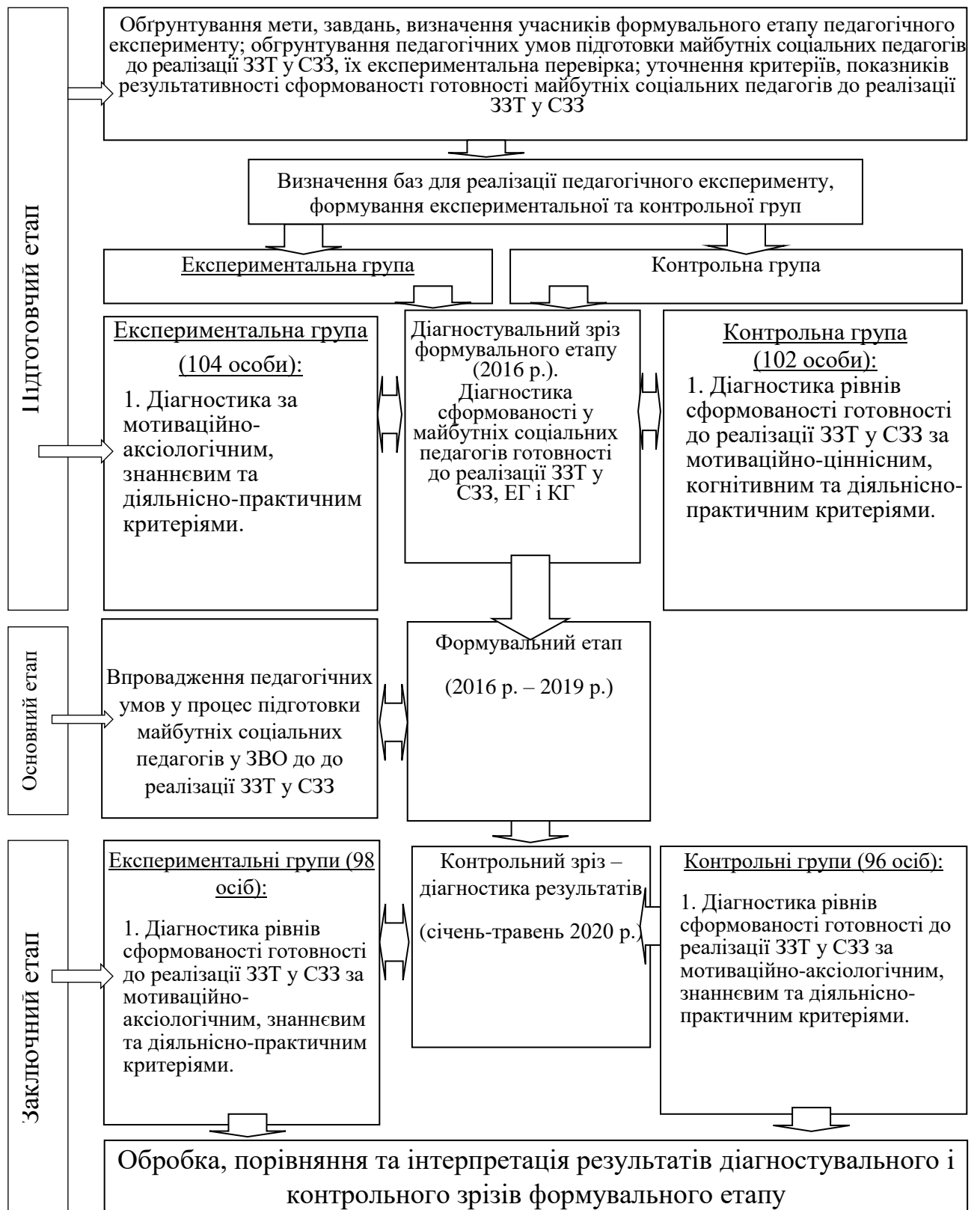

Рис. 3.1. Формувальний етап педагогічного експерименту з упровадження педагогічних умов у підготовку майбутніх соціальних педагогів з формування готовності до реалізації ЗЗТ у СЗЗ

Проведення діагностувального та контрольного зрізів відбувалося у визначених ЗВО за підібраними та вже адаптованими методиками за логікою, представленою у підрозділі 2.1. дисертаційного дослідження. Зокрема, діагностика рівня сформованості показників *мотиваційно-аксіологічного критерію* здійснено за допомогою: тесту з методики А. Реана, В. Якуніна (2004) «Діагностика навчальної мотивації студентів» для визначення структури мотивів пізнавальної діяльності студентів (додаток Д) й адаптованої «Методики дослідження громадянських якостей особистості» Ю. Горбенко (Емельянова, 2004, с. 153) для визначення загальнолюдських цінностей майбутніх соціальних педагогів (додатки Ж, Ж 1).

Після опрацювання й аналізу даних, отриманих у результаті проведення діагностувального зрізу на формувальному етапі педагогічного експерименту, було визначено рівень сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій майбутніми соціальними педагогами в спеціальних загальноосвітніх закладах у представників експериментальної і контрольної груп (табл. 3.6.).

Аналіз результатів дослідження свідчить про сформованість високого рівня мотиваційно-аксіологічного критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій тільки у 22 (21,2 %) респондентів-першокурсників бакалаврату спеціальності «Соціальна робота» експериментальної групи та 17 (16,7 %) – контрольної групи; 24 (23,1 %) та 22 (21,6 %) учасники експериментальної та контрольної груп, відповідно, демонструють базовий рівень сформованості означеного критерію. Більшість із опитаних, як експериментальної так і контрольної груп, засвідчили про сформованість елементарного рівня показників мотиваційно-ціннісного критерію: 58 (55,7 %) (ЕГ) і 63 (61,7 %) (КГ) відповідно.

Рівні сформованості показників мотиваційно-аксіологічного критерію готовності студентів експериментальної і контрольної груп до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах (діагностувальний зріз)

Групи	Рівні прояву	Показники					
		Мотиви пізнавальної діяльності		Визнання цінності здоров'я		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (104 особи)	Високий	27	26,0	17	16,3	22	21,2
	Базовий	29	27,9	19	18,3	24	23,1
	Елементарний	48	46,2	68	65,4	58	55,7
КГ (102 особи)	Високий	15	14,7	19	18,6	17	16,7
	Базовий	18	17,6	26	25,5	22	21,6
	Елементарний	69	67,6	57	55,9	63	61,7

Перевірка сформованості *знаннєвого критерію готовності* майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах здійснювалася через написання трьох контрольних робіт, завдання до яких розроблено із застосуванням адаптованої методики Блума (Андерсена) додатки 3, 3 1, 3 2, 3 3) (Anderson, 2001; Bloom, 1956).

Аналіз та узагальнення отриманих даних при перевірці контрольних робіт засвідчив про переважання елементарного рівня сформованості знаннєвого критерію означеної готовності. Зокрема, елементарний рівень проявили 64 опитаних з ЕГ, що становить 61,6 % та 61 (60,2 %) з КГ. Базовий рівень сформованості означеного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах продемонстрували 21 (20,2 %) та 24

(23,5 %) опитаних з ЕГ та КГ відповідно; тоді як висів всього лише 19 (18,2 %) і 17 (16,3 %) осіб з ЕГ та КГ відповідно (табл.3.7.).

Таблиця 3.7

Рівні сформованості показників знаннєвого критерію готовності студентів експериментальної і контрольної груп до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах (діагностувальний зріз)

Групи	Рівні прояву	Показники							
		КР 1 (2016 р.)		КР 2 (2016 р.)		КР 3 (2016 р.)		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (124 особи)	Високий	17	16,3	19	18,3	21	20,1	19	18,2
	Базовий	23	22,1	21	20,1	19	18,3	21	20,2
	Елементарний	64	61,6	64	61,6	64	61,6	64	61,6
КГ (110 осіб)	Високий	18	17,6	16	15,7	16	15,7	17	16,7
	Базовий	24	23,5	22	21,6	26	25,5	24	23,5
	Елементарний	60	58,9	62	60,7	60	58,8	61	60,2

де КР – контрольна робота.

Визначення рівнів сформованості показників *діяльнісно-практичного критерію* готовності майбутніх соціальних педагогів до здійснення означеного виду діяльності здійснювалася з застосуванням тесту В. Андрєєва (1998) щодо оцінки рівня творчого потенціалу особистості (див. додаток К) й опитувальника В. Синявського і Б. Федоришин (1994) «Діагностика виявлення й оцінки комунікативних і організаторських здібностей» (додаток Л).

У процесі діагностики показників *діяльнісно-практичного критерію* готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах

серед учасників експериментальної і контрольної груп на формувальному етапі педагогічного експерименту виявлено, що тільки 17 (16,7 %) студентів експериментальної групи та 16 (15,7 %) – контрольної проявляють творчий потенціал і є готовими до професійної комунікативної й організаторської діяльності; 25 (24,5 %) студентів експериментальної та 17 (16,7 %) – контрольної груп продемонстрували базовий та 62 (59,1 %) і 69 (67,6 %) – елементарний рівні сформованості означеного критерію (табл. 3.8.).

Таблиця 3.8

**Рівні сформованості показників діяльнісно-практичного критерію
готовності студентів експериментальної і контрольної груп до реалізації
здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх
зкладах (діагностувальний зріз)**

Групи	Рівні прояву	Показники					
		Творчий потенціал особистості		Комунікативні та організаторські здібності		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (104 особи)	Високий	16	15,4	18	17,3	17	16,4
	Базовий	23	22,1	28	26,9	25	24,5
	Елементарний	65	62,5	58	55,8	62	59,1
КГ (102 особи)	Високий	18	17,6	13	12,7	16	15,7
	Базовий	20	19,6	15	14,7	17	16,7
	Елементарний	64	62,8	74	72,6	69	67,6

Отримані дані щодо рівнів сформованості означених вище критеріїв готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах респондентів експериментальної та контрольної груп у діагностувальному зрізі формувального етапу експерименту систематизовано, узагальнено та спрезентовано інтегративно у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Рівні сформованості готовності студентів експериментальної і контрольної груп до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах (діагностувальний зріз) з урахуванням основних критеріїв

Групи	Рівні прояву	Критерії							
		Мотиваційно-аксіологічний		Знаннєвий		Діяльнісно-практичний		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (104 особи)	Високий	22	21,2	19	18,2	17	16,4	19	18,6
	Базовий	24	23,1	21	20,2	25	24,5	24	22,6
	Елементарний	58	55,7	64	61,6	62	59,1	61	58,8
КГ (102 особи)	Високий	17	16,7	17	16,7	16	15,7	17	16,7
	Базовий	22	21,6	24	23,5	17	16,7	21	20,5
	Елементарний	63	61,7	61	60,2	69	67,6	64	62,8

Результати діагностувального зрізу формувального етапу експерименту свідчать, що серед учасників експериментальної і контрольної груп виявлено здебільшого елементарний та базовий рівні сформованості готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Це засвідчує необхідність вдосконалення процесу формування означеної готовності у студентів спеціальності «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. У процесі реалізації формувального етапу експерименту ми намагалися посприяти цьому процесу завдяки реалізації в експериментальних групах визначених педагогічних умов (більш детально у підрозділі 2.2.).

Реалізація схарактеризованих автором педагогічних умов здійснювалася у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка, Бердянському державному педагогічному університеті. Структуру експериментальної групи склали 104 першокурсники спеціальності «Соціальна робота». Саме в процес професійної підготовки означених ЗВО впроваджено обґрунтовані педагогічні умови. Експериментальна перевірка їх ефективності та виявлення рівнів (високого, базового та елементарного) сформованості означеної готовності у майбутніх студентів до цього виду діяльності відбувалася на контрольному зрізі, який було проведено після завершення навчання за визначеними ОП. Зазначимо, що студенти контрольної групи навчалися за традиційною системою.

Контрольний зріз (січень-травень 2020 р.) було проведено з використанням тих же діагностувальних методик як для студентів експериментальної, так і контрольної груп. Ефективність запропонованих нами педагогічних умов і змістово-технологічного забезпечення, що було зреалізоване в процесі їх впровадження, визначалася відповідно до змін, які мали місце за показниками та рівнями сформованості готовності у майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій згідно з визначеними критеріями (мотиваційно-аксіологічного, знаннєвого і діяльнісно-практичного). Кількість респондентів експериментальної групи на момент проведення контрольного зрізу становила 98 осіб у порівнянні з 104 на початку формувального етапу педагогічного експерименту та 96 осіб увійшли у контрольну групу порівняно з 102 на його початку.

Аналіз даних, отриманих у результаті визначення рівнів сформованості показників мотиваційно-аксіологічного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів четвертого курсу спеціальності «Соціальна робота» контрольної та експериментальної груп до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах свідчать про те, що більшість із студентів експериментальної групи демонструють високий та базовий рівні

сформованості означеного критерію (63 та 25 осіб (що становить 64,3 % та 25,5 % від усіх опитаних відповідно) порівняно зі студентами, що входили в структуру контрольної групи (24 особи (25,0 %) та 35 (36,5 %) відповідно). Майбутні соціальні педагоги, що навчалися у ЗВО, де впроваджувалися визначені педагогічні умови, проявили високий рівень сформованості позитивних мотивів пізнавальної діяльності та загальнолюдських цінностей. Водночас 10 респондентів ЕГ (10,2 %), порівняно з 37 особами (38,5 %) КГ проявили елементарний рівень сформованості мотивації до означеної виду діяльності та недостатній рівень прояву загальнолюдських цінностей (табл. 3.10.).

Таблиця 3.10

Рівні сформованості показників мотиваційно-аксіологічного критерію готовності студентів експериментальної і контрольної груп до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах (контрольний зріз)

Групи	Рівні прояву	Показники					
		Мотиви пізнавальної діяльності		Загальнолюдські цінності		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (98 особа)	Високий	61	62,2	65	66,3	63	64,3
	Базовий	27	27,6	22	22,4	25	25,5
	Елементарний	10	10,2	11	11,5	10	10,2
КГ (96 осіб)	Високий	26	27,1	22	22,9	24	25,0
	Базовий	33	34,4	36	37,5	35	36,5
	Елементарний	37	38,5	38	39,6	37	38,5

Зведені показники про динаміку зміни сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію готовності студентів-майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних

навчальних закладах на діагностувальному та контрольному зрізах формувального етапу педагогічного експерименту в ЕГ й КГ подано у таблиці 3.11. Аналіз отриманих даних свідчать, що кількість студентів із високим рівнем сформованості показників мотиваційно-аксіологічного критерію готовності до означеної діяльності в експериментальній групі зросла з 22 (21,2 %) до 63 (64,3 %) осіб. Майже не змінився відсоток респондентів в експериментальній групі з базовим рівнем сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію готовності до здійснення означеного виду діяльності у час діагностувального та контрольного зрізів: 24 (23,1 %) та 25 (25,5 %) осіб. Суттєво зменшилася кількість осіб у експериментальній групі, які демонстрували елементарний рівень сформованості означених показників мотиваційно-аксіологічного критерію: з 58 осіб (55,7 %) на діагностувальному зрізі до 10 (10,2 %) – на контрольному зрізі.

Таблиця 3.11

Рівні сформованості показників мотиваційно-аксіологічного критерію готовності студентів експериментальної і контрольної груп до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах (діагностувальний-контрольний зріз)

Рівень сформованості критерію	Етапи дослідження	Експериментальна група		Контрольна група	
		К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %
Високий	Діагностувальний зріз	22	21,2	17	16,7
	Контрольний зріз	63	64,3	24	25,0
Базовий	Діагностувальний зріз	24	23,1	22	21,6
	Контрольний зріз	25	25,5	35	36,5
Елементарний	Діагностувальний зріз	58	55,7	63	61,7
	Контрольний зріз	10	10,2	37	38,5

Зазначимо, у контрольній групі, де не впроваджувалися висвітлені в підрозділі 2.2. педагогічні умови, результати досліджуваного процесу менш виражені. Зокрема, число респондентів контрольної групи з високим рівнем сформованості показників мотиваційно-аксіологічного критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах зросло з 17 (16,7 %) до 24 (25,0 %) осіб. Зросла також і чисельність студентів контрольної групи з базовим рівнем сформованості показників означеного критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах: з 22 (21,6 %) до 35 (36,5 %) відповідно. Зменшилася кількість респондентів в контрольній групі з елементарним рівнем сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах: з 63 (61,7 %) до 37 (38,5 %) відповідно.

Динаміку зміни рівнів сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах у студентів експериментальної та контрольної груп (у %) подано на рис. 3.2.

Для визначення рівнів сформованості показників знаннєвого критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах у студентів першого (бакалаврського) рівнів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» було проведено контрольні роботи, укладені зі застосуванням уточненої таксономії Блума (Андерсена) (додаток 3, 3 1, 3 2, 3 3).

Аналіз даних, отриманих у результаті проведення контрольного зрізу формувального етапу педагогічного експерименту свідчать про наявність позитивних змін у показниках означеного критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах серед студентів-учасників експериментальної та контрольної груп (табл. 3.12).

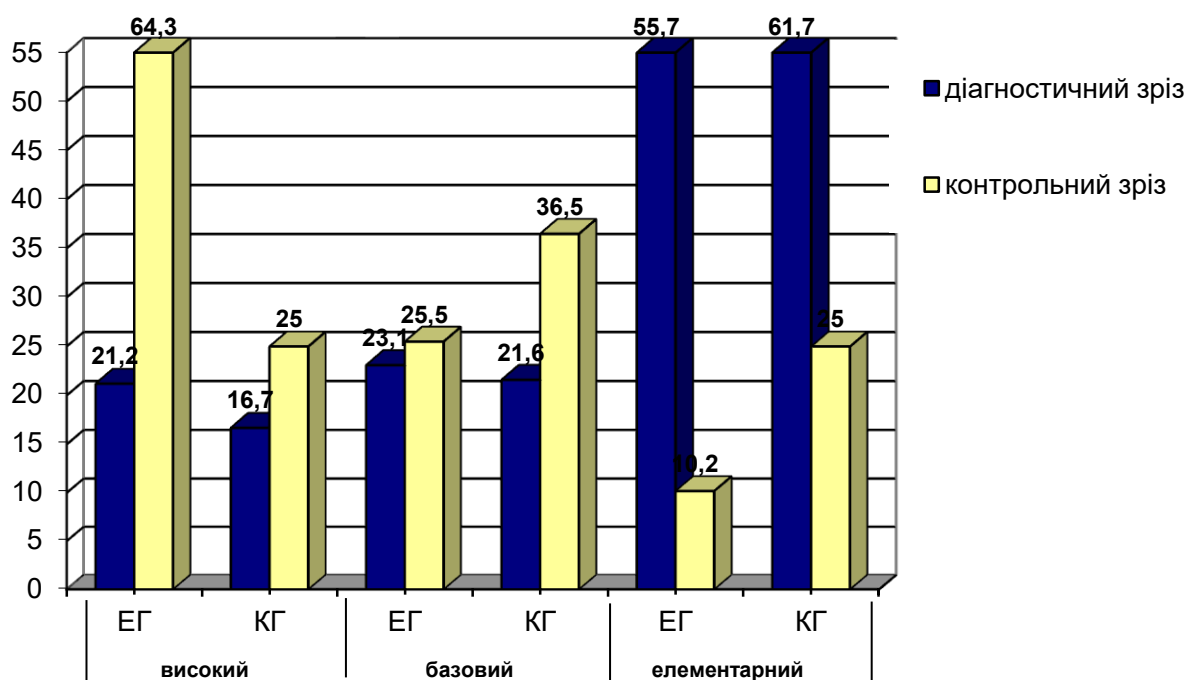

Рис. 3.2. Динаміка зміни рівнів сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах у студентів ЕГ і КГ на діагностувальному та контрольному зрізах формувального етапу педагогічного експерименту (у %)

Варто зазначити, що чисельність студентів бакалаврату, які стали учасниками формувального етапу педагогічного експерименту з високим рівнем знань з соціально-психолого-педагогічних і спеціально-професійних дисциплін в експериментальній групі становить 63 (64,3 %) осіб, тоді як у контрольній – 31 (32,2 %); кількість респондентів з базовим рівнем сформованості показників знаннєвого критерію – 27 (27,6 %) у експериментальній та 25 (26,0 %) – у контрольній групах. Тоді як елементарний рівень сформованості означеного критерію продемонстрували 8 (8,1 %) студентів із експериментальної та 40 (41,8 %) – з контрольної груп (табл. 3.12.).

Порівняльний аналіз даних, отриманих в результаті діагностувального та контрольного зрізів щодо визначення рівнів сформованості означених показників знаннєвого критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних

закладах засвідчує той факт, що кількість студентів експериментальної групи з високим рівнем сформованості означених показників зростає з 19 (18,2 %) до 63 (64,3 %) осіб. Менш виражена, проте зростаюча, динаміка показників спостерігається і в контрольних групах. Чисельність респондентів контрольних груп із високим рівнем сформованості показників знаннєвого критерію зростає з 17 (16,3 %) до 31 (32,2 %) осіб.

Таблиця 3.12

Рівні сформованості показників знаннєвого критерію готовності студентів експериментальної і контрольної груп до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах (контрольний зріз)

Групи	Рівні прояву	Показники							
		КР 1 (2020 р.)		КР 2 (2020 р.)		КР 3 (2020 р.)		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (98 осіб)	Високий	63	64,3	65	66,3	62	63,3	63	64,3
	Базовий	30	30,6	23	23,5	28	28,6	27	27,6
	Елементарний	5	5,1	10	10,2	8	8,1	8	8,1
КГ (96 осіб)	Високий	32	33,3	30	31,3	32	33,3	31	32,2
	Базовий	22	22,9	30	31,3	21	22,0	25	26,0
	Елементарний	42	43,8	36	37,4	43	44,8	40	41,8

де КР – контрольна робота

Позитивною є і динаміка зростання чисельності осіб з базовим рівнем сформованості показників знаннєвого критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах: експериментальна група – з 21 (20,2 %) до 27 (27,6 %) осіб; контрольна група – з 24 (23,5 %) до 25 (26,0 %). Кількість респондентів, що демонструють елементарний рівень сформованості означених показників

знаннєвого критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах в експериментальній групі зменшився з 64 (61,6 %) до 8 (8,1 %) осіб; у контрольній – 61 (60,2 %) до 40 (41,8 %)

Аналіз отриманих даних на діагностувальному та контрольному зрізі та їх порівняння свідчить про зміну динаміки сформованості показників означеного критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах в експериментальній та контрольній групах (табл. 3.13.).

Таблиця 3.13

Порівняльний аналіз динаміки сформованості знаннєвого критерію готовності студентів експериментальної і контрольної груп до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах (діагностувальний-контрольний зріз) (в абс. числах та у %)

Рівень сформованості критерію	Етапи дослідження	Експериментальна група		Контрольна група	
		К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %
Високий	Діагностувальний зріз	19	18,2	17	16,3
	Контрольний зріз	63	64,3	31	32,2
Базовий	Діагностувальний зріз	21	20,2	24	23,5
	Контрольний зріз	27	27,6	25	26,0
Елементарний	Діагностувальний зріз	64	61,6	61	60,2
	Контрольний зріз	8	8,1	40	41,8

Динаміку зміни сформованості знаннєвого критерію готовності до здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних навчальних закладах у студентів експериментальної та контрольної груп (у %) подано на рис. 3.3.

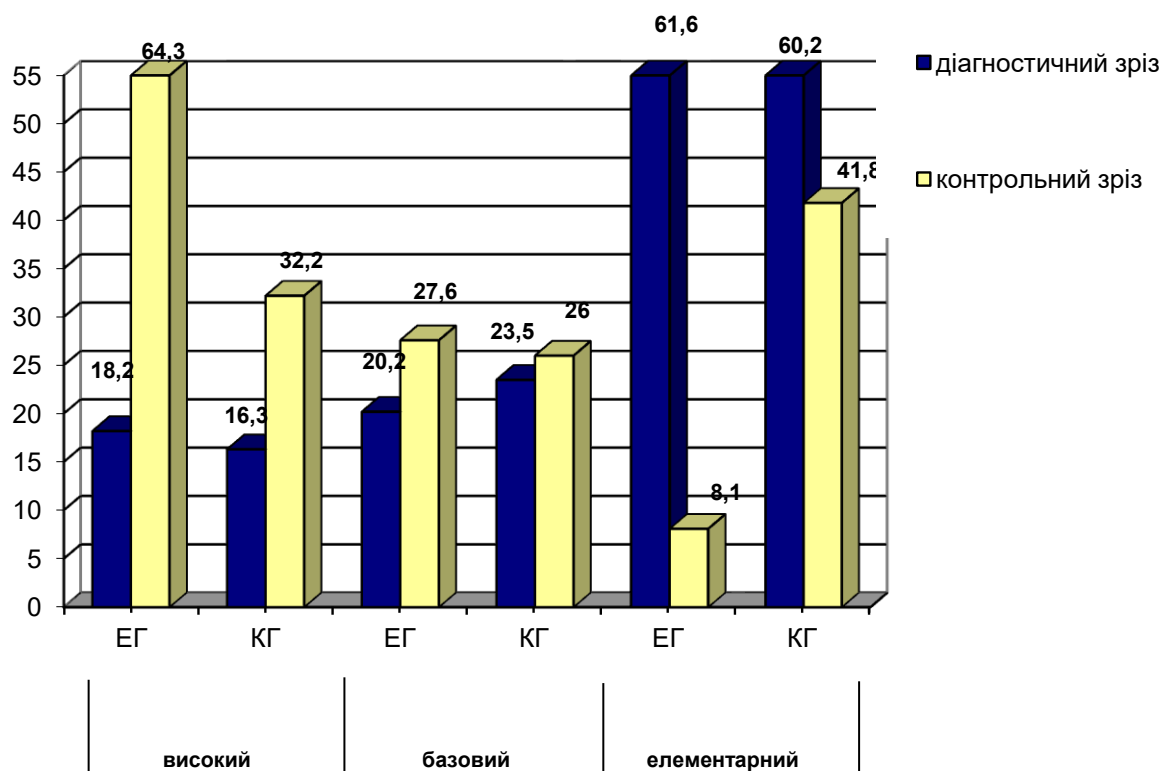

Рис. 3.3. Динаміка зміни сформованості показників знаннєвого критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах у студентів ЕГ і КГ на діагностувальному та контрольному зрізах формувального етапу педагогічного експерименту (у %)

Визначення рівнів сформованості діяльнісно-практичного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах на етапі контрольного зрізу формувального етапу педагогічного експерименту в експериментальній та контрольній групах відбувалося за тими самими методиками, що й на констатувальному етапі роботи. Дані про рівні сформованості діяльнісно-практичного критерію студентів-майбутніх соціальних педагогів означеної готовності в експериментальній та контрольній групах подано в абсолютних числах і в % у таблиці 3. 14.

Таблиця 3.14

Рівні сформованості у студентів експериментальної та контрольної груп показників діяльнісно-практичного критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах (контрольний зріз)

Групи	Рівні прояву	Показники					
		Творчий потенціал особистості		Комунікативні й організаторські вміння		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (98 осіб)	Високий	63	64,3	64	65,3	63	64,3
	Базовий	25	25,5	29	29,6	27	27,6
	Елементарний	10	10,2	5	5,1	8	8,1
КГ (96 осіб)	Високий	19	19,8	23	24	21	21,9
	Базовий	38	39,6	36	37,5	37	38,5
	Елементарний	39	40,6	37	38,5	38	39,6

Аналіз даних, отриманих у результаті контрольного зрізу формувального етапу педагогічного експерименту засвідчив наявність кардинальних змін в експериментальній групі після впровадження процесу підготовки визначених у підрозділі 2.2. педагогічних умов формування готовності у майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах. Зокрема, число респондентів з високим рівнем сформованості показників діяльнісно-практичного критерію та здатністю самостійно вирішувати поставлені освітні завдання, продемонструвати творчий потенціал, комунікативні й організаційні здібності у сфері здоров'язберігаючої діяльності становить 63 (64,3 %) осіб, тоді як у контрольній групі, де означені умови не впроваджувалися – 21 (21,9 %). Базовий рівень демонструють 27 (27,6 %) учасників експериментальної і 37 (38,5 %) контрольної груп;

елементарний – 8 (8,1 %) студентів експериментальної та 38 (39,6 %) контрольної груп.

Співставлення та порівняння отриманих даних діагностувального та контрольного зрізів формувального етапу щодо рівнів сформованості діяльнісно-практичного критерію означеної готовності у майбутніх соціальних педагогів засвідчив, що в експериментальній групі порівняно з контрольною значно зросла кількість студентів з високим рівнем сформованості означеного критерію (з 17 (16,4 %) до 63 (64,9 %) осіб); зменшилося число студентів експериментальної групи з елементарним рівнем (з 62 (59,1 %) до 8 (8,1 %) осіб) готовності означеного критерію. Майже не змінилася частка осіб з базовим рівнем готовності діяльнісно-практичного критерію в експериментальній групі на діагностувальному та контрольному зрізі (25 (24,5 %) і 27 (27,6 %) відповідно) (табл. 3.15.).

Таблиця 3.15

Порівняльний аналіз динаміки сформованості діяльнісно-практичного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах в експериментальної та контрольної групах (в абс. числах та у %)

Рівень сформованості критерію	Етапи дослідження	Експериментальна група		Контрольна група	
		К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %
Високий	Діагностувальний зріз	17	16,4	16	15,7
	Контрольний зріз	63	64,9	21	21,9
Базовий	Діагностувальний зріз	25	24,5	17	16,7
	Контрольний зріз	27	27,6	37	38,5
Елементарний	Діагностувальний зріз	62	59,1	69	67,6
	Контрольний зріз	8	8,1	38	39,6

Варто відзначити, що в контрольній групі динаміка рівнів сформованості означеного критерію готовності мала також позитивний результат, проте він був менше помітним та вираженим. Зокрема, число студентів контрольної групи з високим рівнем сформованості показників означеного критерію готовності до цієї діяльності на діагностувальному та контрольному зрізах зросла з 16 (15,7 %) до 21 (21,9 %) осіб. Базовий рівень сформованості виокремлених показників означеного критерію продемонстрували 17 (16,7 %) студентів на початку формульовального етапу, тоді як на етапі контрольного зрізу їхня кількість збільшилася до 37 (38,5 %). Відсоток студентів контрольної групи з елементарним рівнем сформованості показників діяльнісно-практичного критерію означеної нами готовності також зменшився з 69 (67,6 %) до 38 (39,6 %) осіб відповідно.

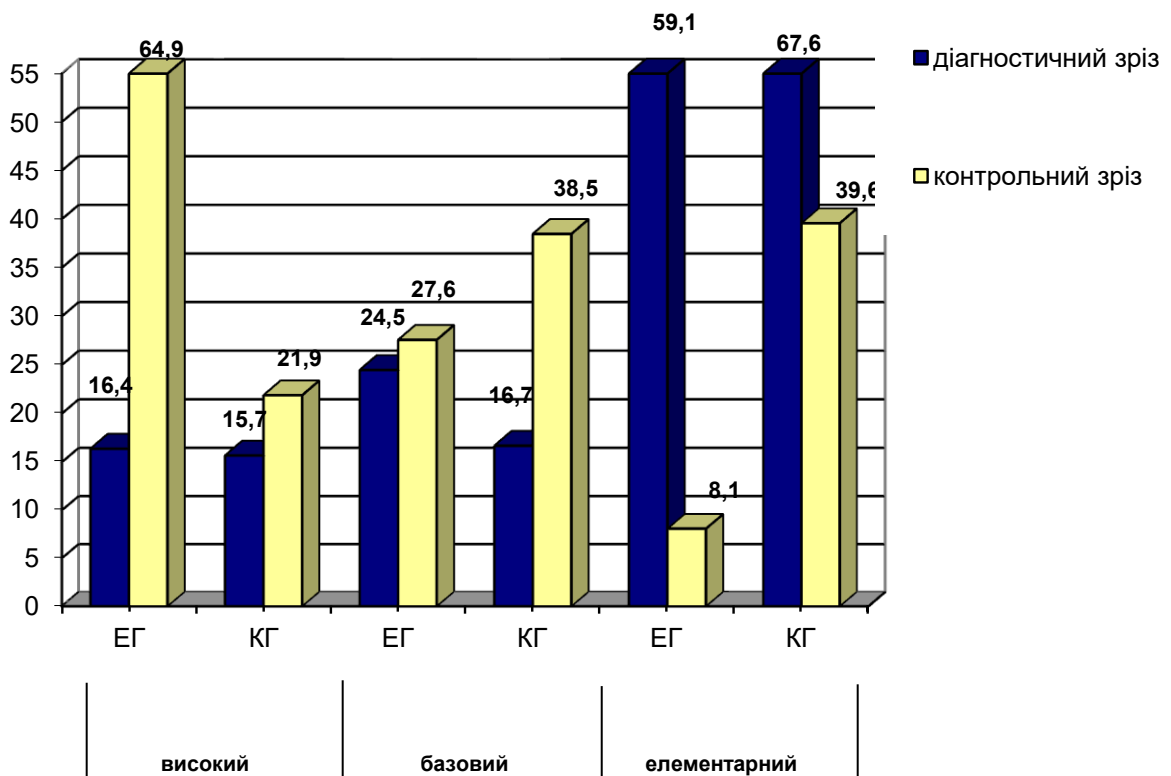

Рис. 3. 4. Динаміка сформованості показників знаннєвого критерію готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах у студентів ЕГ і КГ на діагностувальному та контрольному зрізах формульовального етапу педагогічного експерименту (у %)

Динаміка сформованості діяльнісно-практичного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах у процесі формувального етапу в експериментальній та контрольній групах подано у таблиці 3. 14 та на рис. 3 4.

Аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту дає змогу зробити висновок, що впровадження в освітній процес ЗВО-партнерів розроблених нами педагогічних умов сприяло значному підвищенню ефективності та результативності рівнів сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах. У контексті реалізації усіх етапів дослідження встановлено, що позитивні зміни відбулися за всіма показниками визначених нами критеріїв (мотиваційно-аксіологічному, знаннєвому та діяльнісно-практичному) як в експериментальній, так і контрольній групах (табл. 3. 16.).

Таблиця 3.16

Рівні сформованості у студентів-майбутніх соціальних педагогів експериментальної та контрольної групи готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах (контрольний зріз)

Групи	Рівні прояву	Критерії						Разом	
		Мотиваційно-аксіологічний		Знаннєвий		Діяльнісно-практичний			
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (98 осіб)	Високий	63	64,3	63	64,3	63	64,3	63	64,3
	Базовий	25	25,5	27	27,6	27	27,6	26	26,6
	Елементарний	10	10,2	8	8,1	8	8,1	9	9,1
КГ (96 осіб)	Високий	24	25,0	31	32,2	21	21,9	25	26,0
	Базовий	35	36,5	25	26,0	37	38,5	32	33,3
	Елементарний	37	38,5	40	41,8	38	39,6	39	40,7

Узагальнення інформації про динаміку рівнів сформованості у майбутніх соціальних педагогів готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах у контрольній та експериментальній групах на діагностувальному та контрольному зрізах формувального етапу педагогічного експерименту подано у таблиці 3.17.

Таблиця 3.17

Порівняльний аналіз динаміки рівнів сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів готовності до здоров'язберігаючої діяльності реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах при діагностувальному та контрольному зрізах формувального етапу педагогічного експерименту (в абс. числах та у %)

Рівні прояву (у %)	Діагностувальний зріз (вересень 2016 р.)		Контрольний зріз (травень 2020р.)		Різниця між показниками, (%)	
	ЕГ (104 особи)	КГ (102 осіб)	ЕГ (98 осіб)	КГ (96 осіб)	ЕГ	КГ
Високий	16,4	15,7	64,3	26,0	+48,5	+10,2
Базовий	24,5	16,7	26,6	33,3	+ 3,1	+16,6
Елементарний	59,1	67,6	9,1	40,7	-50,0	-26,9

Узагальнюючи дані в таблиці 3.17, варто зазначити, що внаслідок реалізації педагогічних умов на формувальному етапі експерименту число студентів у експериментальній групі, що продемонстрували високий рівень сформованості готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах зросло на 48,5 % (з 16,4 % до 64,3%). Незначно, проте збільшилася кількість студентів з базовим рівнем сформованості означеної готовності – на 3,1 % (з 24,5 % до 26,6 %). Зменшилася на 50,0 % кількість студентів з елементарним рівнем сформованості готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах (з 59,1 % до 9,1 %).

У контрольній групі також простежуються позитивні зміни: на початку формувального етапу відсоток студентів, що проявили високий рівень сформованості означеної готовності становив 15,7%, а в кінці – 26,0%. Чисельність студентів, що продемонстрували оволодіння базовим рівнем сформованості готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах також зріс на 16,6 % (з 16,7 % до 33,3 %). Зменшилася частка студентів з елементарним рівнем сформованості означеної готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах з 67,6 % до 40,7 %.

Простеження динаміки рівнів сформованості готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах у майбутніх соціальних педагогів експериментальної та контрольної груп у процесі реалізації формувального етапу педагогічного експерименту відображена на рис. 3.5. Аналіз отриманих даних дає підстави для висновків, що упровадження в освітній процес ОП бакалаврату спеціальності «Соціальна робота» розроблених автором педагогічних умов сприяли формуванню готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах.

Для підтвердження рівноцінного розподілу студентів ЕГ і КГ під час формувального етапу дослідження використано критерій Колмогорова-Смірнова. Цей критерій дозволяє оцінити істотність відмінностей між двома вибірками, які склали ЕГ та КГ. Його застосування можливе також для порівняння емпіричного розподілу з теоретичним. Об'єм вибірок, що вивчається має бути достатньо великим ($n \geq 50$).

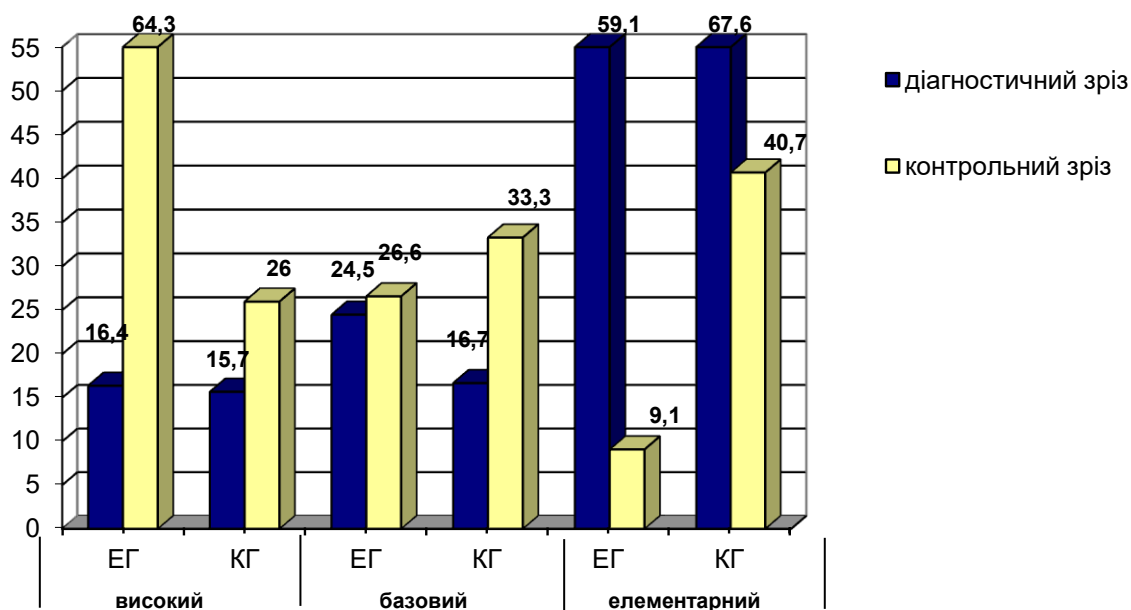

Рис. 3.5. Динаміка зміни сформованості рівнів готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах у студентів ЕГ і КГ на діагностувальному та контрольному зрізах формувального етапу педагогічного експерименту (у %)

У нашому випадку $n_1=98$, $n_2=96$. Використання критерію Колмогорова-Смірнова дало змогу підтвердити або спростувати нульову гіпотезу про те, що відмінності між двома розподілами (ЕГ та КГ) є несуттєвими. Критерій дозволяє знайти категорію, в якій сума частот розбіжностей між двома розподілами є найбільшою (d_{\max}), і оцінити достовірність цієї розбіжності. Це допоможе оцінити достовірність отриманих результатів. Математичні обчислення d_{\max} представлено у таблиці 3.18.

Тому, $d_{\max} = 0,38$. Для розрахунку емпіричного значення критерію λ використовували формулу:

$$\lambda_{\text{емп}} = D_{n_1, n_2} \sqrt{\frac{n_1 n_2}{n_1 + n_2}} \quad (3.1)$$

де n_1 та n_2 – кількість тих студентів ЕГ і КГ.

Розрахунок значення d_{max} для обрахунку загальних результатів сформованості у студентів експериментальної та контрольної групи готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах

Рівні прояву готовності	Емпірична частота ЕГ	Емпірична частота КГ	Відносна частота ЕГ f_1	Відносна частота КГ f_2	Модуль різниці частот ($f_1 - f_2$)
Високий	63	25	0,64	0,26	0,38
Базовий	26	32	0,27	0,33	0,06
Елементарний	9	39	0,09	0,41	0,32
Об'єм вибірки	$n_1=98$	$n_2=96$	1	1	-

У нашому випадку обрахунки були такими:

$$\lambda_{emp} = 0,38 \sqrt{\frac{98 \times 96}{98 + 96}} = 2,65$$

Щоб зробити висновок про схожість між ЕГ й КГ, необхідно порівняти отримане емпіричне значення критерію (λ_{emp}) з його критичним значенням ($\lambda_{кр}$), виходячи з рівня значущості ($p \leq 0,05$), табличне значення якого 1,36. Зазначимо, що нульова гіпотеза буде правильною тоді, коли значення емпіричного критерію не перевищує критичного значення. У нашому випадку на підставі обрахунків критерію Колмогорова-Смірнова нульова гіпотеза спростована, так як відмінності у розподілах рівнів готовності до означеного виду діяльності у студентів КГ та ЕГ є статистично значущими, адже $2,68 > 1,36$.

Отже, порівняльний аналіз і статистична обробка даних діагностувального та контрольного зрізів дають змогу зробити узагальнення, що формування готовності у майбутніх соціальних педагогів до реалізації

здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах зростає завдяки впровадженню в освітній процес розроблених нами педагогічних умов.

Висновки до третього розділу

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дає можливість зробити висновки.

Теоретичний та методологічний аналіз змісту й особливостей здоров'язберігаючої діяльності та здоров'язберігаючих технологій, виокремлення основних структурних компонентів, конкретизація критеріїв та показників готовності до організації здоров'язберігаючої діяльності та реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах дали змогу визначити логіку, методику й етапи дослідно-експериментальної роботи, яка тривала впродовж 2015-2021 років; налагодити партнерську співпрацю зі ЗВО, які погодилися взяти участь у дослідженні. Дослідно-експериментальна робота передбачала реалізацію двох основних фаз: кабінетного дослідження та педагогічного експерименту.

У контексті здійснюваного дослідження зреалізовано педагогічний експеримент, який містив констатувальний та формувальний етапи. Метою констатувального етапу (січень-серпень 2016 р.) було: на основі вивчення змісту та структури здоров'язберігаючої діяльності спеціальних загальноосвітніх закладах виявити рівень сформованості у соціальних педагогів та випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» готовності до реалізації означеного виду діяльності. Констатувальний етап мав два під-етапи: 1) січень-березень 2016 р. – вивчення стану й особливостей організації здоров'язберігаючої діяльності та реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах; 2) травень 2016 р. – напередодні здачі кваліфікаційного державного іспиту – діагностика рівня

готовності випускників бакалаврату спеціальності «Соціальна педагогіка» ЗВО України до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціалізованих загальноосвітніх закладах.

Результати аналізу отриманих даних дали підстави для висновків про неналежний рівень сформованості у майбутніх соціальних педагогів означеної готовності та про необхідність планування та здійснення формульованого етапу педагогічного експерименту (вересень 2016 р. – січень 2021 р.), що передбачав визначення змісту, розробку й апробацію педагогічних умов, що забезпечать формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах, проведення діагностувального (вересень 2016 р.) та контрольного (грудень 2019 р.) зрізів для перевірки ефективності визначених автором педагогічних умов у ЗВО-партнерах.

Метою формульованого етапу педагогічного експерименту була перевірка тієї гіпотези дослідження, що реалізація запропонованих педагогічних умов у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у ЗВО сприятиме формуванню їхній готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Результати формульованого етапу педагогічного експерименту засвідчили, що число студентів експериментальної групи, що продемонстрували високий рівень сформованості готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах, зросло на 48,5 % (з 16,4 % до 64,3%). Незначно, проте збільшилася кількість студентів з базовим рівнем сформованості означеної готовності – на 3,1 % (з 24,5 % до 26,6 %). Зменшилася на 37,2 % кількість студентів з елементарним рівнем сформованості готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах (з 59,1 % до 8,1 %).

У контрольній групі також простежуються позитивні зміни: на початку формульованого етапу відсоток студентів, що проявили високий

рівень сформованості означеної готовності становив 15,7%, а наприкінці – 26,0%. Чисельність студентів, що продемонстрували оволодіння базовим рівнем сформованості готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах також зріс на 16,6 % (з 16,7 % до 33,3 %). Зменшилася частка студентів з елементарним рівнем сформованості означеної готовності до реалізації здоров'язберігаючих технологій.

Для перевірки отриманих даних у результаті контрольного зрізу в ЕГ і КГ використано критерій Колмогорова-Смірнова, який підтвердив їх статистичну значущість.

Отже, порівняльний аналіз результатів діагностувального та контрольного зрізів формувального етапу дають змогу зробити узагальнення, що формування готовності у майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних навчальних закладах зростає завдяки впровадженню в освітній процес розроблених нами педагогічних умов.

Наукові результати, викладені у другому розділі дисертації, опубліковано в таких працях автора: Пилюк, 2021; Пилюк, 2018; Пилюк, 2017а; Пилюк, 2009а.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі теоретично узагальнено та запропоновано практичне розв'язання проблеми формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗД у СЗЗ у процесі їхньої підготовки у ЗВО. Результати дослідження дали підстави для формулювання таких висновків:

1. У контексті наукового пошуку з'ясовано та розкрито зміст і структуру ЗЗД у СЗЗ. Установлено, що засвоєння основ культури здоров'язбереження та здорового способу життя в освітньому процесі передбачає реалізацію комплексу дій і заходів, спрямованих на цілісне розв'язання проблеми збереження та зміцнення духовного, фізичного й соціального здоров'я учнів, у ході здоров'язберігаючої діяльності. Останню схарактеризовано як специфічну форму взаємоузгодженої діяльності суб'єктів, які взаємодіють у просторі здоров'язбереження, що супроводжується оперуванням методами та засобами організації освітнього процесу, зорієнтованими на формування здоров'язберігаючих навичок і вмінь, а також забезпечує використання методик, які сприяють збереженню фізичного, психічного, соціального, духовного здоров'я всіх учасників освітнього процесу. Практична реалізація ЗЗД у СЗЗ вимагає введення в діяльність соціального педагога спеціального закладу освіти здоров'язберігаючих технологій, які визначено як сукупність методів, форм, засобів, методичних прийомів організації, здійснення й управління освітнім процесом щодо створення здоров'язберігаючого середовища спеціального закладу освіти, у якому відбувається формування ціннісного ставлення учнів до здоров'я, набуття знань, умінь і навичок, потрібних для його збереження та зміцнення. Застосування технологій здоров'язберігання в умовах СЗЗ зумовлене віковими особливостями та специфікою психофізичного розвитку дітей, які в них навчаються. Ключовою метою ЗЗД соціального педагога в СЗЗ є створення здоров'язберігаючого середовища, що сприятиме

вдосконаленню способу життя учасників освітнього процесу шляхом гармонізації їхніх стосунків із зовнішнім середовищем, позитивну соціалізацію й інтеграцію в соціум. Здоров'язберігаюче середовище СЗЗ потрактовано як фізичне, психологічне, педагогічне та соціальне оточення, під впливом якого відбувається процес активного формування в усіх учасників освітнього процесу ціннісного ставлення до здоров'я та здоров'язберігаючої поведінки. До структурних його компонентів зараховано психодидактичний, соціальний і просторово-предметний.

2. Готовність соціального педагога до ЗЗД у СЗЗ витлумачено як інтегральну характеристику особистості останнього, що відображає його здатність до діяльності зі збереження здоров'я учнів із психофізичними порушеннями в освітньому процесі та формування у них навичок збереження та зміцнення власного здоров'я, яка набуває вияву в єдності мотиваційно-ціннісного (охоплює систему цінностей, що мотивують до ЗЗД, і здатність до самостійного опанування знань у сфері здоров'язбереження), когнітивного (спроєктований на систему загальних психолого-педагогічних і спеціальних знань, що уможливають практичну реалізацію завдань професійної ЗЗД) і діяльнісного (визначає здатність послуговуватися набутими знаннями й уміннями на практиці) компонентів. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до ЗЗД у СЗЗ постає цілеспрямованим і спланованим процесом, результати якого можна виміряти за визначеними й обґрунтованими компонентами. Унаслідок дослідження стану розробленості означеної проблеми на практиці запропоновано критерії та показники готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗД у СЗЗ, як-от: мотиваційно-аксіологічний (показники – позитивна мотивація до опанування знань, умінь і досвіду застосування ЗЗТ у роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку; визнання цінності здоров'я як пріоритетної), знаннєвий (показниками – наявність у здобувача системи професійно-орієнтованих знань, необхідних для застосування ЗЗТ у роботі з учнями з порушеннями психофізичного розвитку), діялісно-практичний (показники

– наявність комунікативних та організаторських умінь; здатність утілювати творчий підхід). Виокремлено три рівні сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗД у СЗЗ: високий, базовий та елементарний.

3. З'ясовано, що підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігальних технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах виступає одним зі складників їхньої професійної компетентності, оскільки є передумовою ефективного провадження здоров'язберігаючої діяльності, зокрема щодо створення здоров'язберігаючого освітнього середовища. Аналіз сучасного стану підготовки майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності, проведений на етапі кабінетного дослідження, розкрив відсутність у стандартах першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти компетентностей, які б цілісно визначали здатність випускників до такої діяльності, а вивчення змісту освітніх програм (ОП) бакалаврату та магістратури, за якими здійснюють підготовку відповідних фахівців у ЗВО, – нечіткість спрямування та недостатність обсягу теоретичних і, особливо, практично-зорієнтованих курсів, зокрема й тих, що забезпечують попередження професійного вигорання самих соціальних педагогів. Установлено, що ефективність діяльності соціальних педагогів з реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах залежить від якості професійної підготовки, що увиразнює потребу задля підвищення рівня готовності останніх до реалізації здоров'язберігаючих технологій упровадження у зміст освітніх програм інтегрованого курсу з технологій здоров'язберігаючої діяльності соціального педагога; наповнення змісту професійно-орієнтованих дисциплін темами, присвяченими питанням здоров'язбереження; застосування форм і методів навчання, що сприяють особистісному розвитку; використання навчальних завдань дослідницького та творчого спрямування; залучення студентів до розроблення та реалізації інформаційно-просвітницьких, профілактичних, адвокаційних, правозахисних програм і

проектів; організації освітнього процесу в закладі вищої освіти на засадах здоров'язбереження.

4. Забезпечення формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗД у СЗЗ детермінувало виокремлення комплексу педагогічних умов, як-от: організація у ЗВО спеціального здоров'язберігального середовища, що охоплює екологічний, інформаційний і соціально-психологічний елементи; переорієнтація змісту навчальних дисциплін ЗВО на підготовку майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗТ у СЗЗ (навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін і практик); залучення студентів у ході всього періоду професійної підготовки до здоров'язберігаючих видів діяльності.

Змодельовано логіку та методику дослідницько-експериментальної роботи з перевірки ефективності визначених педагогічних умов, що складалася з кабінетного дослідження та педагогічного експерименту. Кабінетне дослідження полягало в аналізі сучасного стану підготовки майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗТ у СЗЗ і визначенні педагогічних умов формування означеної готовності, тоді як педагогічний експеримент – у проведенні констатувального та формувального його етапів. Констатувальний етап передбачав експрес-опитування 19 соціальних педагогів (стаж понад п'ять років) і 178 учнів СЗЗ Волинської і Тернопільської областей для отримання інформації про стан та особливості організації ЗЗД у закладах, де вони працюють і навчаються (січень-березень 2016 р.), діагностування рівнів сформованості означеної готовності 125 випускників бакалаврату спеціальності «Соціальна педагогіка» шести ЗВО до провадження ЗЗД у СЗЗ (травень 2016 р.), а відтак – на основі детального аналізу отриманих даних – констатацію про недостатній рівень організації ЗЗД у СЗЗ і наявність у випускників елементарного рівня означеної готовності.

Формувальний етап (вересень 2016 р. – січень 2021 р.) уможлилював перевірку висунутої гіпотези про те, що впровадження запропонованих

педагогічних умов у процес підготовки майбутніх соціальних педагогів у ЗВО сприятиме формуванню у них готовності до реалізації ЗЗТ у СЗЗ. За результатами діагностувального та контрольного зрізів даних формувального етапу виявлено в ЕГ зростання кількості студентів із високим рівнем сформованості готовності до реалізації ЗЗТ у СЗЗ на 47,9 % (від 16,4 % до 64,3%), базовим – на 2,1 % (від 24,5 % до 26,6 %), а також зменшення кількості студентів з елементарним рівнем сформованості означеної готовності на 50,0 % (від 59,1 % до 9,1 %); у КГ збільшення кількості студентів із високим рівнем сформованості готовності до реалізації ЗЗТ у СЗЗ від 15,7% до 26,0%, базовим – від 16,7 % до 33,3 %, а також зменшення частки студентів з елементарним рівнем сформованості означеної готовності. Для перевірки достовірності отриманих даних на етапі контрольного зрізу використано критерій Колмогорова-Смірнова, за яким підтверджено їхню статистичну значущість: $2,68 > 1,36$ на рівні значущості $p \leq 0,05$.

Отже, на основі порівняльного аналізу результатів діагностувального та контрольного зрізів проведеного в дослідженні експерименту, що увиразнюють підвищення готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації ЗЗТ у СЗЗ після впровадження в освітній процес ЗВО запропонованих автором педагогічних умов, доведено ефективність упровадження останніх у процес підготовки майбутніх соціальних педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Авчинникова, С. О. (2010). Подготовка специалистов социальной работы к здоровьесберегающей деятельности. *Педагогическое образование и наука*, (3), 23-30.

Амосов, Н.М. (2007). *Енциклопедія Амосова. Алгоритм здоров'я*. Москва: ТОВ «Вид-во АСТ».

Ананьев, Б. Г. (2001). *О проблемах современного человекознания*. СПб.: Наука.

Андреев, В. И. (1994). Проверь себя: десять тестов оценки интеллигентности, конкурентоспособности и творческого потенциала личности. *Народное образование*, 3, 63.

Андрасова, Н. (2014). Компетентнісний підхід до впровадження інтерактивних технологій навчання. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки*, 125, 44-48.

Андрущенко, В. (2005). Філософія освіти ХХІ століття: пошук пріоритетів. *Філософія освіти*, (1).

Андрущенко, В. П., & Бондар, В. І. (2015). Модернізація педагогічної освіти в контексті викликів ХХІ століття. *Європейські педагогічні студії*, (5-6), 54-63.

Антипкін, Ю. Г., Волосовец, О. П., Майданник, В. Г., Березенко, В. С., Моїсеєнко, Р. О., Виговська, О. В., ... & Мозирська, О. В. (2018). Стан здоров'я дитячого населення—майбутнє країни. *Здоров'я ребенка*, 1, 1-11.

Антонова, О. Є. (2012). Особливості роботи вчителя початкової школи із здоров'язбереження учнів. *Педагогіка і психологія*, 37 (2), 112-118.

Антонова, О. Є., Поліщук, Н. М. (2011). Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття). *Вища освіта у медсестринстві: проблеми і перспективи: зб. статей всеукраїнської науково-практичної конференції*. (10-11 листопада 2011, м. Житомир), 27-31.

Артюхина, А. И. (2006). *Образовательная среда высшего учебного заведения как педагогический феномен: монография*. Изд-во ВолГМУ.

Артюхіна, М.В., Ченська, К.Е. (2017). Структура соціально-економічного потенціалу спеціальних загальноосвітніх закладів. *Польсько-українське співробітництво в розв'язанні сучасних соціально-економічних проблем: наука, освіта, досвід: збірник тез доповідей на міжнародній науково-практичній конференції* (13-19 лютого 2017 р, м. Слов'янськ), 34-35.

Архипова, С., Смеречак, Л. (2013). Формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів у корекційній роботі з дітьми з вадами психофізичного розвитку. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Педагогіка. Психологія. Філософія, 28 (2), 14-19.

Ахутина, Т.В. (2000). Здоровьесберегающие технологии обучения: индивидуально-ориентированный подход. *Школа здоровья*, 7 (2), 21-27.

Ашиток, Н. (2012). Комунікативна компетентність як чинник професійного становлення соціального педагога. *Молодь і ринок*, 3, 63-67.

Бабанский, Ю. К. (1981). *Рациональная организация учебной деятельности*. Москва: Знание.

Бадмаева, Н. Ц. (2004). Методика для диагностики учебной мотивации студентов (АА Реан и ВА Якунин, модификация НЦ Бадмаевой). *Бадмаева НЦ Влияние мотивационного фактора на развитие умственных способностей: монография*. Улан-Удэ, 151-154.

Баєва, О. І. (2019). Державна політика в галузі охорони здоров'я. *Сучасна фармація: історія, реалії та перспективи розвитку : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяченої 20-й річниці заснування Дня фармацевтичного працівника України* (19-20 вересня 2019 р. м. Харків), 155-156.

Баличева, Н. В. (2021). Здоров'язберігаюче середовище в навчальних закладах. *Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: зимові*

диспути: тези доп. II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (4-5 лютого 2021 р., м.Дніпро, Україна), Т. 1, 178.

Бас, С. В. (2015). Формування предметної компетентності у процесі навчання вищої математики студентів економічних спеціальностей. (Дис. канд. пед. наук). Державний вищий навчальний заклад «Криворізький національний університет». Кривий Ріг.

Батышев, С. Я., Романцев, Г. М., Гершунский, Б. С., Новиков, А. М., Осовский, Е. Г., Мухаметзянова, Г. В., ... & Варнакова, Е. Д. (1997). Профессиональная педагогика: учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям. Ассоциация «Профессиональное образование», 497.

Безбородих, С. М. (2012). Компетентнісний підхід у підготовці конкурентоспроможного фахівця. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 22 (8), 57-64.

Безкопильний, О. О. (2020). Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. (Дис. д-ра пед. наук). Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ.

Безкопильний, О. О., & Матусевич, А. М. (2017). Здоров'язбережувальна компетентність як важлива складова професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи в основній школі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки*, (3), 107-111.

Безпалько, О. В. (2006). *Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: монографія*. Київ: Наук. світ.

Безпалько, О. В. (2009). *Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навчальний посібник*. Київ: Центр учбової літератури.

Беликов, В. А. (2001). Педагогические условия как цель педагогических исследований. *Проблемы образования и развития личности учащихся. Магнитогорск: МаГУ*, 69-73.

Бережна, Т. І. (2014). Здоров'язбережувальні педагогічні технології— важлива складова здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, (2), 35-39.

Бережнова, Д. Б. (2001). Влияние образовательной среды на культурную идентификацию личности. *Воспитательная среда вуза как фактор профессионального становления специалиста: межрегион, научн.-практ. конф.*, 195-197.

Березовська, Л., Гривнак, О. (2017). Особливості діяльності соціального педагога в умовах навчально-реабілітаційного центру. *Теоретичні, методичні та практичні проблеми соціальної роботи: тези доповідей II Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції* (ІваноФранківськ, 6 квітня 2017 р.). Івано-Франківськ: НАІР, 44-47.

Белікова, Н. О. (2012). Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'я збережувальної діяльності. (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ.

Бистрова, Ю. О., Колодна, Н. А. (2010). Соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах навчально-реабілітаційного центру. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка (педагогічні науки)*. Луганськ, 80-91.

Білодід, І. К. (1970). Академічний тлумачний словник української мови. Київ: Наукова думка. <<http://sum.in.ua/s/umova/>> (2019, червень, 06).

Бобренко, І. В. (2015). Здоров'язберігаючі та здоров'яформуючі освітні технології в процесі розвитку просторового орієнтування дошкільників з розумовою відсталістю. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, (8), 26-34.

Бобрицька, В. І. (2006). *Формування здорового способу життя у майбутніх учителів: монографія*. Полтава: ТОВ «Поліграфічний центр «Скайтек».

Бобрицька, В. І. (2015). Актуальні проблеми інклюзивної освіти. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 5-6, 7-11.

Бобро, А. А. (2014). Сутність поняття соціальне здоров'я у науковій літературі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, (122), 19-23.

Бойко, Ю. (2014). Науковий аналіз категорій здоров'я та здоровий спосіб життя з позиції педагогічної аксіології. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, (50), 63-71.

Бойченко, Т. (2009). *Бережи себе, малюк!: навч.-метод. посібн. для дошкільн. навч. закладів*. Київ: Генеза, 2009.

Бойченко, Т. Є., Василяшко, І. П., Гурська, О. К., Польова, М. Б., Коваль, Н. С., & Попадюк, С. А. (2017). *«Основи здоров'я» підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів*. Київ: Генеза.

Бойчук, Ю. Д. (2017). Сучасні підходи до розуміння сутності здоров'я людини та суміжних з ним понять. Ю. Бойчук (Ред.), *Загальна теорія здоров'я і здоров'язбереження: колективна монографія* (с. 5-16). Харків: вид. Рожко С.Г.

Бойчук, Ю.Д., Бородіна, О.С., Микитюк, О.М. (2015). *Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: монографія*. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди; видавець І.С. Іванченко.

Бойчук, Ю.Д., Васильєва К.І., Голуб Н.М. та ін. (2014). *Дитина з особливими освітніми потребами: медичні та психолого-педагогічні аспекти розвитку, навчання і виховання: навч.-метод. посіб.* Харків: ХАНО, Вид-во «Точка».

Бойчук, Ю. Д., Мірошніченко, О. М. (2019). Здоров'язбережувальні технології в інклюзивній освіті. *Інклюзивне та інтегроване навчання: стан, проблеми і перспективи: зб. наук праць*. Харків, 24-28.

Болдирева, В. Е. (2012). Інтеграція та інклюзія як основні моделі навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*, (9), 10-17.

Братко, М. В. (2012). Сутнісний зміст поняття «освітнє середовище вищого навчального закладу». *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, (18).

Брик, Р. С. (2019). Сучасне освітнє середовище та його вплив на якість освіти. *Підготовка педагогічних працівників до формування моральних цінностей у молоді. Amantius Akimjak Permanent education of music and church music teacher satthe institute of sacred art*, 63.

Бугаєць, Н. А. (2002). Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів до роботи з сім'єю учня (Автореф. дис. канд. пед. наук). Харків. пед. ун-т ім. Г.Сковороди, Харків.

Вайнола, Р. Х. (2008). *Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: монографія*. Запоріжжя: Вид-тво ХНРБЦ.

Василенко, О. М. (2015). Зміст підготовки майбутніх соціальних педагогів до застосування здоров'язберезувальних технологій у роботі з дітьми та молоддю. *Педагогіка та психологія*, (48), 16-23.

Василенко, О. М. (2018). Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання здоров'язберезувальних технологій у роботі з дошкільниками. *Наукові записки кафедри педагогіки*, (42).

Ващенко, О., & Свириденко, С. (2006). Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*, 8, 1-6.

Величко, Д. В. (2015). Впровадження інклюзивної освіти в Україні. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*, 125, 47.

Веретенко, Т. Г., & Лехолетова, М. М. (2017). Змістові характеристики здоров'язберезувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (66), 20-40.

Вінтюк, Ю. (2009). Формування соціального здоров'я підлітків і молоді в умовах кризового соціуму. *Здоровий спосіб життя: збірник наукових статей*, 39, 11-16.

Воронін, Д. Є., & Окса, М. М. (2005). Загальнопедагогічний і психологічний аналіз сутності і компонентів здорового способу життя студентів економічних спеціальностей. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*, (6), 3-21.

Ворохаєв, О. (2020). Педагогічні умови формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх соціальних працівників. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*, (1), 98-105.

Ворохаєв, О. А. (2020). Соціальне здоров'я особистості як проблема здоров'язбереження. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 6 (162), 18-22. DOI: 10.5281/zenodo.3730543.

Габорець, Ю. Ю., Дудіна, О. О., & Дудник, С. В. (2018). Тенденції захворюваності дитячого населення України. *Україна. Здоров'я нації*, (3), 119-120.

Гаращенко, Л. В. (2010). Підготовка спеціалістів з дошкільної освіти до здоров'язберезувальної діяльності. *Наука і освіта*, 7, 51-55.

Главацька, О. Л. (2019). Попередження та подолання професійного вигорання соціальних працівників. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2 (45), 41-45.

Гнатюк, О. В. (2017). Проблема формування здоров'язберезувальної компетентності учнів початкових класів в умовах реформування освіти. <<https://lib.iitta.gov.ua/709199/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf>> (2018, жовтень, 26).

Говорушина, Т. К. (2005). Особенности формирования здоровьесберегающей среды в учреждении дополнительного образования

детей (Автореф. дис. канд. пед. наук). Новгородский государственный университет имени Ярослава Мудрого, Великий Новгород.

Гозак, С. В. (2012). Вплив чинників навчального процесу на показники здоров'я школярів. *Довкілля та здоров'я*, 3 (62), 17-20.

Головань, М. С. (2011). Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (18), 224-234.

Головань, М. С. (2012). Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фінансового профілю в умовах Європейської кредитно-трансферної системи. *Нова педагогічна думка*, 1, 139–143.

Гончаренко, М. С., & Лупаренко, С. Є. (2010). Поняття «валеопедагогіка» та «педагогічна валеологія» у психолого-педагогічній літературі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (3), 30-38.

Горащук, В. (1998). Соціально-педагогічний статус валеологічної науки. *Рідна школа*, (1), 70-74.

Горішна, Н. М. (2019). Вплив децентралізації на розвиток інклюзивної освіти в громадах. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій університету «Україна»*, 18, 30-34.

Горовая, В. И., Харченко, Л. Н. (2002). *Традиции и инновации в организации вузовской системы образования*. Ставрополь: Ставропольсервисшкола.

Гриньова, Я. (2018). Про деякі питання здоров'язбереження сучасного українського суспільства. *Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького*, 4 (15), 46-55.

Гриценко, А. (2016). Формування світоглядних орієнтацій майбутніх викладачів вищої школи у процесі професійної підготовки, 2016.<http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/2_2016/%D0%93%D0%A0%D0%98%D0%A6%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E.pdf> (2019, травень, 21).

Гудзевич, Л. С. (2011). Формування здоров'язберігаючого простору в навчально-виховному процесі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, (35), 113-116.

Гуменюк, С. (2013). Здоров'язберігаючі технології в системі освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, (26), 55-57.

Дегтяренко, Т. (2013). Корекційно-реабілітаційна допомога особам з психофізичними порушеннями як суспільний феномен та об'єкт спеціальної педагогіки. *Науковий часопис. Серія: Корекційна педагогіка*, 24, 80-82.

Докторович, М. О. (2010). Професійна компетентність соціального педагога. *Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск, 15*, 64-69.

Дубич, К. В., & Данилюк, К. В. (2017). Соціальний педагог в організації інклюзивного навчального процесу дітей з обмеженими фізичними можливостями. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*, (17), 89-92.

Дударьов, В. В. (2015). Професійна компетентність соціальних працівників: методи управління. *Грані*, (4), 27-32.

Дудко, С. Г. (2010). Здоров'язберігаючі технології в освітньому середовищі початкових класів. *Постметодика*, (5), 45-47.

Дяченко-Богун, М. (2015). Глобальні тенденції розвитку суспільства як чинник формування змісту здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка*, 1(15), 15-19.

Емельянова, М. А. (2005). Становление профессиональной зрелости социального педагога в образовательном процессе вуза (Дис. д-ра пед. наук). Оренбургский государственный университет, Оренбург.

Євтух, М. Б. (2015). Проблема соціального здоров'я в Україні. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, (124), 74-77.

Єр'оміна, Л. Є. (2019). Соціально-педагогічні умови формування у вихованців закладу інтернатного типу готовності до сімейного життя. (Дис. докт. пед. наук). Національна академія педагогічних наук України, Київ.

Єфімова, В. М. (2010). Здоров'язбережувальні технології у контексті педагогічних досліджень. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, (1), 57-60.

Жара, Г. І. (2016). Форми і методи реалізації змісту компетентності індивідуального здоров'язбереження майбутніх учителів. *Наука і освіта: Науково-практичний журнал ПНПУ імені К.Д. Ушинського*, 8, 52-57.

Жара, Г. І. (2017). Структура індивідуального здоров'я людини з позицій причинно-системного підходу. Ю. Бойчук (Ред). *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія*. Харків: Вид. Рожко С.Г.

Запоточна, О. (2015). Теоретико-методологічні основи дослідження феномену " професійного вигорання" у соціальних педагогів. *International scientific-practical web-congress of pedagogues and psychologists "The generation of scientific ideas"* (the 17-18th of February, Geneva), 166-170.

Заредінова, Е. Р. (2017). Освітнє середовище вищого навчального закладу: наукові підходи до трактування структури. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*, (11), 53-58.

Захаріна, Є. А. (2015). Особливості формування мотивації студентів до здоров'язберігаючої діяльності. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, (3 (1)), 164-167.

Зверева, І. Д., Безпалько, О. В., Харченко, С. Я. та ін. (2003). *Соціальна робота в Україні: навч. посібник*. Київ: Науковий світ.

Земка, О. І. (2016). Критерії, показники та рівні сформованості дослідницьких умінь у студентів-філологів. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*, (2), 69-75.

Золотухина, И. П. (2006). Здоровьесберегающее пространство как феномен взаимодействия детского сада и начальной школы (Дисс. канд. пед. наук). Академия повышения квалификации и профессиональной переподготовки работников образования, Москва.

Іваницький, О. В. (2008). Девіантна поведінка молоді в Україні: чинники виникнення та державні заходи подолання. *Актуальні проблеми державного управління*, (2), 83-90.

Ільїна, В. М. (2010). Сутність середовища як педагогічної категорії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*, 8 (10), 239–244.

Інститут освітньої політики. Відомості про заклади спеціальної освіти, (2020). <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/6_D-9.pdf> (2021, квітень, 22).

Кадченко, Л. П. (1992). Формирование готовности студентов педвуза к профессиональной деятельности средствами иностранного языка (Автореф. дис. канд. пед. наук). Харьковский государственный университет, Харьков.

Карпюк, І. Ю. (2010). Вивчення проблеми формування професійної компетенції майбутніх спеціалістів у сучасній освіті. *Вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут. Філософія. Психологія. Педагогіка*, (1), 172-176.

Карченкова, М. (2006). Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності (Дис. канд. пед. наук). Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди, Переяслав-Хмельницький.

Килимистий, М. (2017). Мотивація до занять фізичним вихованням чоловіків другого періоду зрілого віку. *Спортивний вісник Придніпров'я*, (1), 152-155.

Клос, Л. (2015). До питання підготовки майбутніх соціальних працівників до здоров'язбережувальної діяльності. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, (1-2), 136-154.

Клос, Л. Є. (2012). Підготовка майбутніх соціальних працівників до здоров'язбережувальної діяльності: ціннісний вимір. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки*, (6).

Клос, Л. Є. (2013). Практична складова професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до здоров'язбережувальної діяльності. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*, (8), 222-232.

Кміта, Є. В. (2011). Компетентнісний підхід до професійної підготовки, його сутність та складові. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки*, 95, 97-108.

Коваль, Л. В. (2011). Електронний навчально-методичний комплекс як складова сучасного електронного підручника. *Вісник післядипломної освіти*, (4), 61-68.

Ковальчук, М. О. (2017). Формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі (Дис. канд. пед. наук). Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир.

Когут, С. (2008). Девіантна поведінка дітей та молоді: проблеми й шляхи подолання. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*, (24).

Колупаєва, А. (2014). Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі. *Особлива дитина: навчання і виховання*, (3), 7-12.

Колупаєва, А. (2014). Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі. *Особлива дитина: навчання і виховання*, (3), 7-12.

Колупаєва, А. А. (2009). *Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія*. Київ: Самміт-Книга.

Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології (Дис. докт. пед. наук). Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань.

Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи стандартів вищої освіти. (2007). Міністерство освіти і науки України. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-484290-08#Text>>

Кондес, Т. (2019). Соціально-психологічні особливості формування здоров'язберігаючих компетентностей майбутніх фахівців соціономічного профілю (Дис. канд. пед. наук). Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Луганськ.

Кондрашова, Л. В. (2006). Концепція «Взаємодії моральних і психологічних якостей у змісті педагогічного професіоналізму». *Професійне становлення майбутнього вчителя: монографічний огляд*. Кривий Ріг, 6-34.

Конституція Всесвітньої організації охорони здоров'я, 1946. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_599#Text> (2018, лютий, 10).

Корж, Г. І. (2020). Розвиток ціннісного ставлення до власного здоров'я у майбутніх фахівців з цивільної безпеки (Doctoral dissertation, Національний університет "Львівська політехніка").

Костюченко, Т. М. (2016b). Діяльнісний компонент у структурі здоров'язберезувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, (133), 99-103.

Костюченко, Т. М. (2016a). Діагностика ставлення до власного здоров'я майбутніх соціальних педагогів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 5, 58-62.

Костюченко, Т. М. (2017). Формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової

підготовки. *Формування особистості фахівців соціономічної сфери: стратегія і тактика: монографія*. Редкол.: В. В. Корнещук, З. Н. Курлянд, Г. Х. Яворська та [ін.]. Одеса : вид. Букаєв В. В.

Костюченко, Т. М., & Костюченко, Т. Н. (2015). Сутність світоглядно-мотиваційного компонента в структурі здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів. *Наука і освіта*, 9, 112-116.

Косячова, О. О. (2020). Форми і засоби реалізації процесу формування культури здоров'язбереження в учнів з інтелектуальними порушеннями. *Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку у національному та світовому вимірі: матеріали VI Міжнародної науковопрактичної онлайн-конференції* (25 листопада 2020 року, м. Суми), 68-72.

Кравчук, Н. (2016). Формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх вихователів ДНЗ у процесі професійної підготовки (констатувальний етап експерименту). *Педагогічний дискурс*, (20), 99-106.

Кремень, В. Г. (2008). Енциклопедія освіти/Акад. пед. наук України, головний ред. ВГ Кремень. К.: Юрінком Інтер, 1040.

Крижановська, Т. В. (2020). Здоров'язбережувальні технології в соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «ціннісна складова соціалізації особистості дитини в умовах сьогодення» (23 квітня 2020 р., м. Дніпро), 234-240.

Крутій, К. В., & Зелик, Е. В. (2018). До проблеми здоров'язбереження дошкільників. <<https://cutt.ly/In78PSf>> (2020, травень, 10).

Кузь, В. Г. (2009). Вища школа і система компетенцій педагога. *Реалізація європейського досвіду компетентного підходу у вищій школі України: матеріали методологічного семінару*. Київ: Педагогічна думка, 281-288.

Курлянд, З.Н. Формирование и развитие профессиональной устойчивости учителя (Автореф. дис. докт. пед. наук). Одесский государственный педагогический институт, Одесса.

Лавріненко, Л. І. Педагогіка здоров'язбереження в умовах Нової української школи. *Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць ІХ Всеукраїнської науковопрактичної конференції «Педагогіка здоров'я» (27-28 вересня 2019 р., м. Чернігів)*, 118-121.

Лапина, О. А., & Деревцова, Е. Н. (2017). Структура и содержание готовности социальных педагогов к партнёрским отношениям. *Азимут научных исследований: педагогика и психология*, 6.1 (18).с. 100-105.

Левінець, Н. (2019). Моделювання здоров'язберігаючого середовища дошкільного навчального закладу: сучасні підходи. <<http://www.ird.npu.edu.ua/files/levines.pdf>> (2019, грудень, 03).

Легкий, О. М. (2020). Особливості формування громадянських та соціальних компетентностей учнів з порушеннями зору. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, (16), 226-242.

Леонтян, М. А. (2012). Поняття компетенція і компетентність у теорії освіти. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія. Сер.: Педагогіка*, 176, 73-75.

Лепешко, А. В. (2016). Особливості девіацій у сучасної української молоді. Дослідження особистості та групи в етнічній і крос-культурній психології. <http://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/Etnichna_samosvidomist_2016.pdf> (2019, жовтень, 11).

Лехолетова, М. М. (2016). Технології при формуванні здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери як педагогічна умова професійної підготовки у вищих навчальних закладах. *Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання*, 18, 62-69.

Лехолетова, М. М. (2018). Формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки (Дис. канд. нед. наук). Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ.

Ликова, В. (2013). Чи навчає здоров'ю здоров'язбережувальна освіта?. *Директор школи, ліцею, гімназії*, (2), 64-67.

Литвин, І. (2014). Підготовка соціального педагога до здійснення фасилітативної функції як складової професійної діяльності. *Наукові записки УКУ. Педагогіка. Психологія*, 1, 84-94.

Лівшун, О. В. (2008). Професійна готовність як результат професійного навчання майбутнього фахівця. *Професійна підготовка педагогічних кадрів у контексті європейського освітнього простору : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. асп. та молодих учен.* (Хмельницький, 23 жовтня 2008 р., м. Хмельницький), 54-60.

Літвінова, Т. В. (2017). Сутність дефініції «соціальне здоров'я». *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 33-37.

Літвінова, Т. В. (2021). *Формування соціального здоров'я майбутніх менеджерів соціокультурної діяльності у професійній підготовці* (Doctoral dissertation, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова). Київ. 235 с.

Лозинський, В. (2008). *Техніки збереження здоров'я*. К.: Главник.

Лозова, В. І., & Троцько, Г. В. (2002). *Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник*. Харків:Овс.

Лунячек, В. Е. (2013). Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі. *Публічне управління: теорія та практика*, (1), 155-162.

Макагон, О. Е. (2007). Організаційно-педагогічні умови створення сприятливого навчально-виховного середовища в загальноосвітньому навчальному закладі (Дис. канд. пед. наук). Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди.

Малишевська, І.А. (2016). Здоров'язберігаючі технології спеціальної освіти. *Формування здоров'язберігаючих компетенцій дітей та молоді:*

проблеми, розвиток, супровід: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, 21 квітня 2016 р.), 59-61.

Мамічева, О., Панасенко, Е., & Бурцева, Х. (2015). До проблеми поведінки дошкільників з порушеннями психофізичного розвитку. *Молодь і ринок*, (4), 7-10.

Мариновська, О. Я. (2009). Формування готовності вчителів до проектно-впроваджувальної діяльності: теорія і практика: монографія. *Івано-Франківськ: Симфонія форте*, 2009-500.

Мартинчук, О. В. (2019). Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. (Дис. докт. пед. наук). Нац. акад. пед. наук України, Ін-т спец. педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка, Київ.

Масимова, С. С. (2020). Структура готовности будущих социальных педагогов к профилактике девиантного поведения подростков. <http://www.tsutmb.ru/nauka/internet-konferencii/2020/03062020_lich_i_prof_razvitiie/2/Masimova.pdf (2019, жовтень, 10).

Матійків, І. М. (2006). Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 3, 44-53.

Мешко, Г. М. (2008). Формування стратегії збереження професійного здоров'я майбутніх педагогів. *Соціально-педагогічні аспекти сприяння здоров'ю учнівської та студентської молоді: Матер. III Міжнар. соц-педагог. конфер.* (м. Луцьк, жовтень 2008 року), 399-405.

Мешко, Г. М., & Мешко, О. І. (2017). Підготовка майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я. *Development and modernization of pedagogical and psychological sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine: collective monograph*. Vol. 2. Lublin : Izdevnieciba «Baltija Publishing».

Мищик, Л. И. (1996). *Профессиональная подготовка социального педагога (педагогический, психологический и управленческий аспекты)*. Запорожье: ИПК "Запоріжжя".

Міхеєнко, О. І. (2014). Професійна підготовка майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'язміцнювальних технологій у контексті компетентнісного підходу. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, (42), 85-97.

Міщик, Л. І. (2006). Розвиток нових стратегій підготовки спеціалістів в контексті соціальної політики України. *Практична психологія та соціальна робота*, (9), 12-14.

Мойсеюк, В. П. (2018). Формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів (Дис. канд. пед. наук). Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, Тернопіль.

Молодиченко, В. В., & Молодиченко, Н. А. (2020). Формування здоров'язберезувальної компетентності учнів початкової школи. *Здоров'я дітей і молоді: безпекові та психолого-педагогічні аспекти*, (3), 237-251.

Москалюк, Н. В., & Дериш, Г. А. (2020). Формування здоров'язберезувальних компетентностей у школярів. *Біорізноманіття: теорія, практика, формування здоров'язберезувальної компетентності у школярів та методичні аспекти вивчення у закладах освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф.* (30 жовтня 2020 р., м. Полтава), 311-314.

Мудрик, А. В. (2003). *Социальная педагогика*. Москва: Академия.

Нагаєв, В. М. (2012). Формування професійно-творчої компетентності фахівця аграрної сфери. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*, (2), 5.

Найн, А. Я., & Кустов, Л. М. (1994). *Гуманизация непрерывного профессионального образования: вариант концепции, модели*. Челябинск: ЧГИФК, 17-18.

Ніколаєску, І. О. (2008). Здоров'язберігаюча функція професійно-особистісного іміджу соціального педагога. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*, (121), 88-92.

Новописьменний С. (2019). Принципи, критерії, показники і рівні сформованості базових здоров'язбережувальних компетентностей у майбутніх учителів біології (Ред. Л. Рибалко). *Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія*. Тернопіль: Осадца В.М.

Овчинникова, Т. С. (2006). *Организация здоровьесберегающей деятельности в дошкольных образовательных учреждениях*. СПб.: Каро.

Ожегов, С. И. (2008). Толковый словарь русского языка: ок. 53000 слов. М.: ООО «Издательство Оникс; Издательство «Мир и образование».

Олексюк, Н. (2007). Професійна готовність соціального педагога як важлива складова його професійної компетентності. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: педагогіка*, (1), 3-7.

Олійник, Г., Пилюк, Н. (2020). Особливості соціалізації дітей з особливими потребами у сучасному українському суспільстві. *Social Work and Education*. Vol. 7, No. 2. Ternopil-Aberdeen., 178-185. DOI: 10.25128/2520-6230.20.2.3.

Онлайн словник української мови. <URL: <https://cutt.ly/zQYcVNX>> (2018, липень, 20).

Онучак, Л.В., 2002. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей (Автореф. дис. канд. пед. наук). Ін-т педагогіки і психології професійної освіти академії педагогічних наук України, Київ.

Оржеховська, В. М. (2006). *Педагогіка здорового способу життя*. Шлях освіти, 4, 29-32.

Орлова, М. М. (2018). Здоров'язбереження як соціально-педагогічна проблема. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, (155), 77-79.

Острянюк, Т. С. (2012). Модель комунікації в організаційній діяльності соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки*, (7).

Отраченко, О. В. (2019). Здоров'язбережувальна компетентність як складова якісної професійної підготовки здобувачів вищої освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, (4 (327) Ч. 1), 100-107.

Павлик, О. Б. (2004). Готовність майбутніх перекладачів до професійної діяльності. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Педагогічні та психологічні науки.*, 32, ч. II. <<http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/3541>> (2019, жовтень, 10).

Палічук, Ю. І. (2011). *Педагогічні здоров'язбережувальні технології в системі підготовки фахівців економічного профілю* (Дис. докт. пед. наук). Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль.

Панькова, О. В., Касперович, О. Ю., Касперович, А. Ю., Іщенко, О. В., & Іщенко, А. В. (2016). Ресурсний потенціал волонтерського руху українського суспільства: дослідницька розвідка. *Український соціум*, 1(56), 65-74.

Пелагейченко, В. (2009). Ключові компоненти компетентності вчителя. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*, 2, 55-60.

Першко, Г. О. (2008). Професійні особистісні якості соціального педагога як базова умова соціально-педагогічної діяльності. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*, (122), 102-105.

Петришин, Л. Й. (2014). Формування креативності майбутніх соціальних педагогів у навчально-виховному процесі вишу. *Науковий вісник Донбасу*, (3).

Петрович, В.С. (2011). Шляхи попередження й подолання професійного вигорання фахівців соціально-педагогічної сфери. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Педагогічні науки*, 17, 130-135.

Петрук, О. М., & Луцик, О. М. (2017). Проблема підготовки майбутніх вихователів до організації і управління здоров'язберігаючим освітнім середовищем. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*, (2), 113-119.

Пилюк, Н. (2009а). Підготовка спеціалістів соціальної сфери до оздоровчої роботи із дошкільнятами з особливими потребами в системі вищої професійної освіти. *Актуальні проблеми психології: зб. наукових праць* [Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України]; за ред. С.Д. Максименка. Т. 7: Екологічна психологія. Вип. 18: Психологія освітнього простору. К.: Миколаїв: ТОВ «Фірма «Іліон», 295-298.

Пилюк, Н. (2009б). Оздоровча робота у спеціалізованому дошкільному закладі як засіб соціальної адаптації дітей з особливими потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Зб. наук. пр.* Вип. 6(8), 224-231.

Пилюк, Н. (2017а). Мотиваційна складова формування готовності майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. *Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (1 березня – 1 квітня, м. Київ), Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології».

Пилюк, Н. (2017б). Соціальні аспекти роботи з підлітками, схильними до адикцій. *Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальна робота і соціальна педагогіка: виклики сьогодення»*: Зб. наук.

Праць (17-18 травня 2017 р., м. Тернопіль) / за заг. ред. В. А. Поліщук, С. М. Калаур, Г. І. Слосанської. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 78-82.

Пилюк, Н. (2018). Поняття здоров'язберігаючого освітнього середовища у закладі вищої освіти. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференція студентів і аспірантів*.

Пилюк, Н. (2019а). Профілактика схильності підлітків до вживання наркотиків. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Соціальна робота: виклики сьогодення»: Зб. наук. праць (18-19 квітня 2019 р., м. Тернопіль) / за заг. ред. В. А. Поліщук, С. М. Калаур, Г. І. Слосанської. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 269-271.

Пилюк, Н. (2019б). Структура професійної компетентності соціальних педагогів у здоров'язберігаючій діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський та національний вимір : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, (28-29 травня 2019 р., м.Луцьк), Луцьк: ПП Іванюк В.П.*

Пилюк, Н. (2020б). Діяльність соціального педагога з реалізації здоров'язбережувальних технологій в освітньому середовищі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 10, 370-379.

Пилюк, Н. (2020а). Структура готовності майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Випуск № 32, том 1, 263-269.

Пилюк, Н. (2020с). Сутність готовності майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії : збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції, (16-17 жовтня м. Одеса), Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки»*.

Пилюк, Н. (2021). Діагностика рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних

навчальних закладах. *Social Work and Education*. Vol. 8, No. 1. Ternopil-Aberdeen, 129-138. DOI: 10.25128/2520-6230.21.1.11.

Пожидаєва, О.В. (2016). Складові професійної характеристики соціального педагога. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 1 (2), 66-72.

Поліщук, В. (2011). Становлення професіоналізму соціального педагога на основі компонентів індивідуального стилю його діяльності. *Молодь і ринок*, (4), 38-42.

Положення про психологічну службу у системі освіти України, 2018. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>> (2019, липень, 18).

Положення про санаторну школу, 2018. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1026-2018-%D0%BF#Text>> (2019, липень, 18).

Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр, 2019. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF#n10>> (2019, липень, 18).

Полякова, Г. (2018). Розвиток середовищного підходу у вищій освіті в умовах глобальних змін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, (4), 186-199.

Потапкіна, Л. В. (2015). Готовність до професійної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*, (1), 198-207.

Поташнюк, І.В. Теоретичні і методичні засади застосування здоров'язберезувальних технологій навчання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах (Дис. докт. пед. наук). Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Київ.

Пріма, Р. М., Циплюк, А. М. Плекання цінності культури здоров'я, здорового способу життя, здоров'язбереження: досвід, шляхи, етапи. Ю. Бойчук (Ред.), *Загальна теорія здоров'я і здоров'язбереження: колективна монографія* (с. 488). Харків: вид. Рожко С.Г.

Про вищу освіту, 2014. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>> (2018, липень, 08).

Про внесення змін до деяких законів України щодо прав інвалідів, 2011. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4213-17>> (2020, лютий, 18).

Про затвердження категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з особливими освітніми потребами та рівнів підтримки в освітньому процесі в інклюзивних класах (групах) закладів освіти, 2021. (Міністерство освіти і науки України). *Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України*. <<http://surl.li/lwsa>> (2021, березень, 03).

Про Національну стратегію розвитку освіти України на період 2011–2021 роки, 2013 Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>> (2018, травень, 01).

Про освіту, 2017. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>> (2019, червень, 06).

Про основні компетенції для навчання протягом усього життя, 2006.Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text> (2018, липень, 18).

Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, 2015. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15#Text>> (2020, лютий, 16).

Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, 2015. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15#Text>> (2019, липень, 10).

Про повну загальну середню освіту, 2020. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>> (2018, липень, 08).

Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні, 2005. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>> (2018, липень, 08).

Професійна освіта: словник: навчальний посібник (2000). Н. Г. Ничкало (Ред.). Київ: Вища школа.

Прудка, Л. (2013). Обґрунтування формування інтегративної готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності (Автореф. дис. канд. пед. наук). Національний авіаційний університет, Київ.

Раскалінос, В. М. (2011). Професійна підготовка соціального педагога: компетентнісний підхід. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал*, 4–5 (14–15), 22–31.

Рибалко, Л. М. (2017). Педагогічні умови формування здорового способу життя в студентській молоді. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*, (147 (2)), 118-121.

Рибалко, Л. М. (2019b). Здоров'язбережувальні технології як педагогічна і соціальна проблема (Ред. Л. Рибалко). *Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія*. Тернопіль: Осадца В.М.

Рибалко, Л.М. (2019a). Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі закладу освіти. *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* Полтава: Аструя, 387-389.

Рябова, Ю.М. (2015). Характеристика педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*, дод. 1 до Вип. 36, Том V(65): «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору», 408-416.

Саблук, О. О. (2019). Ієрархія понять «компетентність» та «професійна компетентність» у сучасних дослідженнях. *Балканско научно обозрение*. 2019. Т. 3. № 1(3). С. 56-59.

Савінова, К. Б. (2018). Здоров'язберігаючі технології в навчальному процесі як запорука гармонійного розвитку дітей молодшого шкільного віку. *Неонатологія, хірургія та перинатальна медицина*, (8, № 2), 77-81.

Савченко, С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді у позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору (Автореф. дис. доктора пед. наук). Луганський нац. пед. ун-т., Луганськ.

Сергеев, С. Ф. (2006). Обучающая среда: концептуальный анализ. *Школьные технологии*, 5, 29-34.

Сергієнко, Н. Ф. (2011). Професійна компетентність сучасного вчителя. *Теорія та методика управління освітою: електронне наукове фахове видання [ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» АПН України]*. <<http://tme.umo.edu.ua/docs/5/11sercmt.pdf>> (2018, вересень, 10).

Синявський, В. В., & Федоришин, Б. О. (1998). *Психодіагностика в службі зайнятості: методичний посібник*. В. Синявський, О. Яцишина (Ред.). Київ, 34-51.

Скворцова, С. О. (2009). Професійна компетентність вчителя: зміст поняття. *Наука і освіта*, 4, 93-94.

Скорик, Т. В. (2011). Профілактика синдрому "професійного вигорання" соціальних працівників як необхідна умова професійної готовності. *Наукові*

записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія : Психолого-педагогічні науки, 3, 98-100.

Сластенин, В. А. (2000). О моделировании образовательных технологий. *Наука и школа*, (4), 50-56.

Словник іншомовних слів. (1987). Москва: Просвещение.

Слозанська, Г., Горішна, Н. (2021). Функціонування закладів інституційного догляду та їх негативний вплив на їх вихованців. *Social Work and Education*, 8 (1), doi: 10.25128/2520-6230.21.1.2.

Соколенко, Л. С. (2011). Формування культури здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів (Автореф. дис. канд. пед. наук). 13.00.07. Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, Умань.

Сорочинська, В. Є. (2005). Організація роботи соціального педагога: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. *Київ: Кондор*.

Співак, В. І. (2011). Особливості використання новітніх соціально-педагогічних технологій в умовах спеціального освітнього закладу інтернатного типу. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна*, (17 (1)), 146-154.

Сподін, Л. А. (2001). Педагогічні умови формування професійної спрямованості особистості студентів вищих аграрних закладів освіти (Дис. канд. пед. наук). Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України, Київ.

Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота, 2019. (Міністерство освіти і науки України). *Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України*. <<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/06/231-sotsialna-robota-magistr.pdf>> (2020, лютий, 16).

Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота, 2019. (Міністерство освіти і науки України). *Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України*.

<<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-sotsialna-robota-bakalavr.pdf> >
(2020, лютий, 16).

Супрун, М., & Шевченко, В. (2018). Розвиток спеціальної освіти в незалежній Україні. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, 1(14), 164-175.

Таблиця відповідності Переліку наукових спеціальностей і Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, 2015.
<http://kb.nuos.edu.ua/repository/data/Akr_Licenzirovanie/Sootvetctvie_nauchnix_specialnostej.pdf>

Таймасов, Ю., Турчинов, А., & Пашинський, П. (2017). Здоров'язбереження як об'єкт наукового пізнання. *Ю. Бойчук (Ред.) Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія. Харків: Вид. Рожко С.Г.*

Ткачук, О. Г. (2018). Педагогічні умови формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх лікарів у освітньому процесі з фізичного виховання. *Науковий часопис [Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова]. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, (7), 92-96.

Товщик, С. А. (2013). Теоретичний аналіз категорії «професійна компетентність соціального педагога». *Науковий часопис НПУ ім. МП Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*, 94-101.

Тушина, Г. И. (2005). Педагогические условия формирования здоровьесберегающей среды общеобразовательной школы (Автореф. дисс. канд. пед. наук). Кемеровский государственный университет, Кемерово.

Тюптя, Л. Т., Іванова, І. Б. (2004). *Соціальна робота: теорія і практика*. К.: ВМУРОЛ «Україна», 408 с., с.187-197.

Тютюнник, О. В. (2014). *Підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників: монографія*. Черкаси: ФОП Гордієнко Є.І.

Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України (2018). *Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України*. Київ: Медінформ.

Улятовская, Е. А. (1998). *Подготовка будущих учителей по активизации самостоятельной познавательной деятельности младших школьников* (Автореф. дис. канд. пед. наук). Измаильский государственный педагогический институт, Измаил.

Факторович, А.А. (2008). *Сущность педагогической технологии*. *Педагогика*, 2, 9-27.

Форкун, Н. (2013). *Формування готовності учнів старшої школи до засвоєння навчального матеріалу з фізики*. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія: *Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*, (4 (1)), 252-256.

Харченко, С. Я. (1999). *Дидактические основы подготовки студентов к социально-педагогической деятельности*. Луганск: Альма-матер.

Хмурина, Т. О. (2014). *Аналіз педагогічних технологій формування соціально-професійної зрілості у майбутніх соціальних педагогів*. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 173-175.

Цибульська, О. В. (2019). *Сутнісні характеристики базових понять проблеми культури здоров'язбереження*. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 93(6), 301-309.

Цибульська, О. В. (2021). *Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до виховання у молодших школярів культури здоров'язбереження* (Дис. канд. пед. наук). Хмельницький національний університет, Хмельницький.

Черевко, С. В. (2016). Визначення готовності майбутніх учителів до застосування здоров'язберезувальних технологій у професійній діяльності. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*, 2 (97), 119-124.

Чубук, Р. В. (2008). Критерії, показники та рівні професійної компетентності соціальних педагогів. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Сер.: Психологія і педагогіка*, (11), 253-263.

Чуйко, О. (2019). Місія і роль соціального педагога в розбудові освітнього середовища закладу освіти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціальна робота*, (5), 41-46.

Шевців, З. М. (2012). *Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб.* К.: Центр учбової літератури, 248 с.

Шевцова, В. В. (2020). Здоров'язберезувальні технології—могутній засіб формування ціннісного ставлення учнів до власного здоров'я. *Біорізноманіття: теорія, практика, формування здоров'язберезувальної компетентності у школярів та методичні аспекти вивчення у закладах освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф.* (30 жовтня 2020 р., м. Полтава), 378-382.

Шеремет, А. М. (2020). Наслідки інституалізації дітей для формування емоційної прив'язаності. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*, 21, 94-98.

Шеремета, М. М., Омері, І. Д., & Мойсак, О. Д. (2012). Здоров'язберігальна компетентність студентів-соціальних педагогів та аспекти її формування. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (25), 300-306.

Шлапко, Т. В., Шудренко, Д. А., & Соколенко, О. П. (2019). Напрями удосконалення українського законодавства в сфері інклюзивної освіти з урахуванням зарубіжного досвіду у світлі реформи нової української школи. *Правові горизонти*, 14 (27), 40-48.

Шушпанов, Д. (2016). Соціально-економічні детермінанти соціально небезпечних хвороб в Україні. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*, 21, 137-145.

Щодо надання роз'яснень стосовно освітніх програм, 2018. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <file:///C:/Users/admin/Downloads/5b179b2f85a76242704179.pdf> (2020, вересень, 09).

Юрків, Я. І. (2010). Синдром «професійного вигорання» соціальних педагогів при роботі з сім'ями розумово відсталих дітей. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*.(2), 76-82.

Янкович, О. (2017). Розвиток здоров'язберезувальних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи (1991– 2016 рр.). *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. Сер. Педагогіка. Дрогобич*, 4(36), 301-312.

Янковська, Л. А. (2018). Економічні аспекти покращення здоров'я дитячого населення України. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, 19, 4-9.

Ящук, І. П. (2001). Формування життєвої компетентності особистості старшокласників загальноноосвітніх шкіл (Дис. канд. пед. наук). Ін-т пробл. виховання АПН України, Київ.

Anderson, L. W. (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives. New York: Addison Wesley Longman.

Barton, L. (1986). The politics of special educational needs. *Disability, Handicap & Society*, 1(3), 273-290.

Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals: Handbook*. New York: Longman.

Bos, K., Zeanah, C. H., Fox, N. A., Drury, S. S., McLaughlin, K. A., & Nelson, C. A. (2011). Psychiatric outcomes in young children with a history of institutionalization. *Harvard review of psychiatry*, 19(1), 15-24.

European Commission. (2018). Proposal for a council recommendation on key competences for lifelong learning. *Education and Training: Key Competences*. <<https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf> (2018, August, 14).

Horishna, N., Polishchuk, V., Slozanska, H., & Hlavatska, O. (2020). Trends in the development of inclusive education in Ukraine. *Освітній вимір*, 55, 103-116. <https://doi.org/10.31812/educdim.v55i0.3953>.

Kostina, V. (2017). Model of professional competence of future social pedagogues and social workers to prevent maladjustment of pupils. *Development and modernization of pedagogical and psychological sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine*, 1-19.

Maclean, K. (2003). The impact of institutionalization on child development. *Development and psychopathology*, 15(4), 853-884.

Pyliuk, N. (2020). Pedagogiczne warunki kształtowania gotowości do działań prozdrowotnych w liceach przyszłych nauczycieli społecznych. *Knowledge. Education. Law. Managment. Nauka. Oświata. Prawo. Zarządzanie*. № 2 (30), 380-398.

Pyliuk, N., Cherneta, S. Yu. (2016). The main directions of social work with children with disabilities: content and form. *Knowledge. Education. Law. Managment. Nauka. Oświata. Prawo. Zarządzanie*. № 1 (13), 51-54.

Sayko, N. (2018). Conceptual approaches to professional training of future social pedagogues for social rehabilitation of pupils at schools. *Social work and education*, 5(1), 67-78.

van Ijzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., Duschinsky, R., Fox, N. A., Goldman, P. S., Gunnar, M. R., ... & Zeanah, C. H. (2020). Institutionalisation and deinstitutionalisation of children: A systematic and

integrative review of evidence regarding effects on development. *The Lancet Psychiatry*, 7(8), 703-720.

ДОДАТКИ

Додаток А

Фахові компетентності, необхідні для професійної діяльності соціального педагога з реалізації здоров'язберігаючих технологій

<p align="center">Фахові компетентності, визначені у «Професійних компетентностях соціальних педагогів: концептуальна рамка»</p>	<p align="center">Фахові компетентності, визначені Стандартом вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти</p>	<p align="center">Фахові компетентності, визначені Стандартом вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти</p>
<p>Особистісні та професійні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність налагоджувати та підтримувати професійні відносини; - високий ступінь професійної орієнтації на потреби дитини/користувача, професійну етику та мораль; - здатність відокремлювати приватні 	<ul style="list-style-type: none"> - знання і розуміння сутності, значення і видів соціальної роботи та основних її напрямів (психологічного, соціально-педагогічного, юридичного, економічного, медичного): - здатність прогнозувати перебіг різних соціальних процесів; - знання і розуміння нормативно- 	<ul style="list-style-type: none"> - здатність до розуміння та використання сучасних теорій, методологій і методів соціальних та інших наук, у тому числі методи математичної статистики та кількісні соціологічні методи, стосовно завдань фундаментальних і прикладних досліджень у галузі соціальної роботи;

<p>відносини від професійних відносин.</p> <p>Соціальні та комунікативні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність до роботи в команді, знання та вміння командоутворення та командної роботи; - здатність до міждисциплінарної взаємодії; - здатність діяти у ситуаціях відсутності згоди та порозуміння між її учасниками, врегульовувати конфлікти; - здатність до консультативної діяльності, вміння використовувати різні техніки консультування. <p>Організаційні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність ініціювати, планувати, структурувати, координувати, впроваджувати, оцінювати завдання, 	<p>правової бази стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення;</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади; - здатність до виявлення, соціального інспектування і оцінки потреб вразливих категорій громадян, у тому числі які опинилися в складних життєвих обставинах; - знання і розуміння організації та функціонування системи соціального захисту і соціальних служб; - здатність застосовувати сучасні 	<ul style="list-style-type: none"> - здатність до виявлення соціально значимих проблем і факторів досягнення соціального благополуччя різних груп населення; - здатність професійно діагностувати, прогнозувати, проектувати та моделювати соціальні ситуації; - здатність до впровадження методів і технологій інноваційного практикування та управління в системі соціальної роботи; - здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (експертами з інших галузей/видів економічної діяльності), налагоджувати
---	---	--

<p>процеси, проекти тощо;</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність визначати цілі, планувати, структурувати соціально-педагогічну діяльність закладу та власну; - здатність брати на себе відповідальність за власні дії та рішення, обґрунтовувати їх. <p>Системні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність реалізувати професійну діяльність на основі нормативно-законодавчої бази; - розуміти систему прийняття управлінських рішень; - відстоювати права клієнтів; - брати участь у публічних обговореннях питань, що стосуються його діяльності тощо. <p>Компетентності навчання і</p>	<p>експериментальні методи роботи з соціальними об'єктами в польових і лабораторних умовах;</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність оцінювати соціальні проблеми, потреби, особливості та ресурси клієнтів; - здатність розробляти шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення; - здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей; - здатність ініціювати соціальні зміни, спрямовані на піднесення соціального добробуту; 	<p>взаємодію державних, громадських і комерційних організацій на підґрунті соціального партнерства;</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність до оцінки процесу і результату професійної діяльності та якості соціальних послуг; - здатність до професійної рефлексії; - здатність до спільної діяльності та групової мотивації, фасилітації процесів прийняття групових рішень; - здатність доводити знання та власні висновки до фахівців та нефахівців; - здатність виявляти ініціативу та підприємливість задля вирішення соціальних проблем через
--	---	--

<p>розвитку:</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність розвивати та вдосконалювати свої професійні компетентності шляхом та подальшої формальної, неформальної та інформальної освіти, професійної інтравізії; - здатність до постійного оновлення знань та навичок, їх використання у практичній діяльності; - здатність самостійно та разом з іншими систематично збирати, документувати, узагальнювати та використовувати досвід соціально-педагогічної діяльності; - здатність критично оцінювати власну практику <p>Компетентності, сформовані у</p>	<ul style="list-style-type: none"> - здатність до розробки та реалізації соціальних проектів і програм; - здатність до застосування методів менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу; - здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад; - здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи; - здатність виявляти і залучати ресурси організацій-партнерів з соціальної роботи для виконання завдань професійної діяльності; - здатність до генерування нових 	<ul style="list-style-type: none"> упровадження соціальних інновацій; - здатність виявляти професійну ідентичність та діяти згідно з цінностями соціальної роботи; - здатність до критичного оцінювання соціальних наслідків політики у сфері прав людини, соціальної інклюзії та сталого розвитку суспільства; - здатність до розроблення, апробації та втілення соціальних проектів і технологій (додаткова компетентність для освітньо-професійних програм); - здатність упроваджувати результати наукового пошуку в практичну діяльність (додаткова компетентність для освітньо-
--	--	---

<p>професійній діяльності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знання ключових соціальних та педагогічних теорій; - здатність опанувати на застосовувати найбільш відповідні до поставлених завдань методи діяльності; - здатність демонструвати професійно-етичну поведінку; - розуміння культурних відмінностей; - здатність творчо застосовувати набуті знання і вміння 	<p>ідей та креативності у професійній сфері;</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність оцінювати результати та якість професійної діяльності у сфері соціальної роботи; - здатність до сприяння підвищенню добробуту і соціального захисту осіб, здійснення соціальної допомоги та надання підтримки тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах 	<p>професійних програм);</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність до оволодіння навичками самостійного опанування новими знаннями, використовуючи сучасні освітні та дослідницькі технології у соціальній сфері (додаткова компетентність для освітньо-наукових програм); - здатність до узагальнення результатів власних наукових досліджень та їх оприлюднення у формі наукових звітів (додаткова компетентність для освітньо-наукових програм)
---	---	---

Джерело: укладено автором дослідження на основі аналізу: (The Professional Competences of Social Educators: A Conceptual Framework, 2008); (Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2019) (Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти, 2019).

Додаток Б

Освітні компоненти освітніх програм із соціальної педагогіки, що забезпечують формування здоров'язбережувальної компетентності

	Заклад	Спеціальність/ Назва програми/ Тип програми	Освітній рівень	Навчальна дисципліна	Статус	К-сть кредитів/годин
1	Бердянський державний педагогічний університет	231 Соціальна робота	бакалавр	Формування здорового способу життя дітей та молоді	Обов'язкова	3/90
		Соціальна робота та соціальна педагогіка				
1		231 Соціальна робота	магістр	Соціально-педагогічна профілактика, корекція та реабілітація	Обов'язкова	4/120
		Соціальна педагогіка				
2	Волинський національний університет імені Лесі Українки	231 Соціальна робота	бакалавр	Соціальна інтеграція осіб з інвалідністю	Обов'язкова	4/120
		Соціальна педагогіка, соціально-виховна робота		Теорія і методи профілактики девіантної поведінки	Обов'язкова	4/120

3	Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка	231 Соціальна робота	бакалавр	Здоров`я людини /Основи медичних знань	Обов'язкова	4/120
		Соціальна робота та соціальна педагогіка		Соціологія девіантної поведінки та соціальна профілактика	Обов'язкова	5/150
				Основи реабілітології в соціальній сфері	Обов'язкова	3/90
				Формування соціальної компетентності особистості	Вибіркова	4/120
				Попередження булінгу в закладах освіти	Вибіркова	3/90
				Технології роботи соціального гувернера	Вибіркова	3/90
4	Державний вищий навчальний заклад "Прикарпатський національний	231 Соціальна робота	бакалавр	Основи медичних знань і психогігієни	Обов'язкова	3/90
	національний	Соціальна				

університет імені Василя Стефаника"	педагогіка		Технології соціально-педагогічної діяльності (сфера дозвілля)	Обов'язкова	3/90
			Соціально-педагогічна діяльність з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами	Обов'язкова	3/90
			Технології соціально-педагогічної діяльності гувернера	Вибіркова	3/90
			Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки	Вибіркова	3/90
			Педагогіка і психологія здорового способу життя	Вибіркова	3/90
	231 Соціальна робота	магістр	Практичні реабілітаційні методики	Вибіркова	3/90

		Соціальна педагогіка		Сучасні реабілітаційні техніки у практичній психології	Вибіркова	3/90
		Освітньо-професійна		Актуальні проблеми реабілітаційної педагогіки	Вибіркова	3/90
				Практикум з психологічної реабілітації	Вибіркова	3/90
				Пропаганда і профілактика здорового способу життя	Вибіркова	3/90
5	Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»	231 Соціальна робота	бакалавр	Технологія роботи соціального гувернера	Обов'язкова	4/120
		Соціальна педагогіка		Соціальна профілактика і реабілітація	Обов'язкова	9/270
		231 Соціальна робота	магістр	-	-	-

		Соціальна робота. Соціальна педагогіка Освітньо-професійна				
6	Державний заклад "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"	231 Соціальна робота	бакалавр	Корекційно-реабілітаційні практика	Обов'язкова	6/180
		Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Практична психологія		Профілактично-попереджувальна практика	Обов'язкова	6/180
		231 Соціальна робота Соціальна педагогіка. Практична психологія Освітньо-професійна	магістр	-	-	-
7	Дрогобицький	231 Соціальна	бакалавр	Відсутня інформація		

	державний педагогічний університет імені Івана Франка	робота Соціальна педагогіка		на сайті		
		231 Соціальна робота Соціальна робота. Соціальна педагогіка Освітньо-професійна	магістр	Арт-педагогіка та арт-терапія в соціально-педагогічній роботі Профілактика професійного вигорання соціального педагога Соціальний захист осіб з особливими потребами Організація діяльності інклюзивно-ресурсних центрів для дітей з особливими потребами Діяльність	Обов'язкова Обов'язкова Вибіркова Вибіркова Вибіркова	4/120 3/90 4/120 4/120 4/120

				реабілітаційних центрів для осіб з особливими потребами за рубежом		
8	Житомирський державний університет імені Івана Франка	231 Соціальна робота Соціальна робота. Соціальна педагогіка Освітньо-професійна	магістр	Відсутня інформація на сайті		
9	Запорізький національний університет	231 Соціальна робота	бакалавр	Соціально-педагогічна профілактика	Обов'язкова	4/120
		Соціальна педагогіка		Соціальні моделі психокорекційної роботи	Обов'язкова	5/150
		231 Соціальна робота Соціальна педагогіка	магістр	Арт-терапія у соціальній роботі	Обов'язкова	4/120

		Освітньо-професійна				
10	Ізмаїльський державний гуманітарний університет	231 Соціальна робота Соціальна робота. Соціальна педагогіка	бакалавр	Відсутня інформація на сайті		
		231 Соціальна робота Соціальна робота. Соціальна педагогіка Освітньо-професійна	магістр	-	-	-
11	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	231 Соціальна робота Соціальна педагогіка	бакалавр	Технології реабілітаційної педагогіки Основи превентивної соціальної педагогіки Безпека дітей та молоді у кіберпросторі	Обов'язкова Обов'язкова Обов'язкова	4/120 4/120 3/90

				Превенція булінгу у закладах освіти	Обов'язкова	3/90
		231 Соціальна робота	магістр	Психолого-педагогічна терапія	Обов'язкова	5/150
		Соціальна педагогіка		Арт-терапія у соціально-педагогічній роботі	Вибіркова	4/120
		Освітньо-наукова		Тренінг попередження професійного вигорання соціального педагога	Вибіркова	5/150
				Соціально-психологічна реабілітація	Вибіркова	4/120
12	Київський університет імені Бориса Грінченка	231 Соціальна робота	бакалавр	Основи медичних знань та охорони здоров'я	Обов'язкова	4/120
		Соціальна педагогіка		Технології соціально-педагогічної роботи у різних соціальних інституціях	Обов'язкова	5/150

			Арт-практики соціально-педагогічній діяльності	в	Обов'язкова	6/189
			Соціально-педагогічна профілактика реабілітація	та	Обов'язкова	4/120
			Соціальна профілактика насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми		Обов'язкова	4/120
			Соціально-профілактична практика		Обов'язкова	12/360
			Корекційно-реабілітаційна практика		Обов'язкова	7,5/225
			Профілактика професійного			

				вигорання	Вибіркова	4/120
				Психологія девіантної поведінки	Вибіркова	4/120
		231 Соціальна робота	магістр	Методика створення корекційних та профілактичних програм	Обов'язкова	4/120
		Соціальна педагогіка				
		Освітньо- професійна				
13	Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально- реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради	231 Соціальна робота	бакалавр	Відсутня інформація на сайті		
		Соціальна педагогіка				
		231 Соціальна робота	магістр	Відсутня інформація на сайті		
		Соціальна педагогіка				
		Освітньо-				

		професійна				
14	Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова	231 Соціальна робота Соціальна педагогіка	бакалавр	Відсутня інформація на сайті		
		231 Соціальна робота Соціальна робота. Соціальна педагогіка Освітньо-професійна	магістр	Відсутня інформація на сайті		
14	Львівський національний університет імені Івана Франка	231 Соціальна робота Соціальна педагогіка	бакалавр	-	-	-
16	Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка	231 Соціальна робота Соціальна педагогіка	бакалавр	Основи корекційної педагогіки Соціальна профілактика	Обов'язкова	4/120
		231 Соціальна	магістр	Відсутня інформація	Обов'язкова	3/90

		робота Соціальна педагогіка Освітньо-професійна		на сайті		
17	Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя	231 Соціальна робота Соціальна робота. Соціальна педагогіка	бакалавр	-	-	-
18	Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького	231 Соціальна робота Соціальна педагогіка	бакалавр	Відсутня інформація на сайті		
19	Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка	231 Соціальна робота Соціальна робота (Соціальна педагогіка)	бакалавр	Основи медичних знань та охорони здоров'я Основи соціально-психологічної реабілітації	Обов'язкова Обов'язкова	3/90 3/90

				Соціальна профілактика девіантної поведінки	Обов'язкова	5/150
		231 Соціальна робота Соціальна робота. Соціальна педагогіка Освітньо-професійна	магістр	Відсутня інформація на сайті		
20	Рівненський державний гуманітарний університет	231 Соціальна робота Соціальна педагогіка	бакалавр	Виробнича практика (у соціально-реабілітаційних центрах)	Обов'язкова	6/180
21	Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди	231 Соціальна робота Соціальна педагогіка	бакалавр	Технологія роботи соціального гувернера	Обов'язкова	3/90
				Соціальна робота в спеціалізованих соціальних інституціях	Обов'язкова	4/120
		231 Соціальна	магістр	-	-	-

		робота Соціальна педагогіка Освітньо-професійна				
22	Хмельницький національний університет	231 Соціальна робота Соціальна робота. Соціальна педагогіка та коучинг	бакалавр	Соціальна гігієна та основи здоров'язбереження Основи психопрофілактики та психотерапії в соціальній роботі	Обов'язкова	4/120 5/150
		231 Соціальна робота Соціальна робота. Соціальна педагогіка Освітньо-професійна	магістр	Соціально-психологічна діагностика та реабілітація	Обов'язкова	5/150
23	Центральноукраїнський державний педагогічний	231 Соціальна робота	бакалавр	Відсутня інформація на сайті		

	університет імені Володимира Винниченка	Соціальна робота (оціальна педагогіка)				
		231 Соціальна робота Соціальна робота. Соціальна педагогіка Освітньо-професійна	магістр	Відсутня інформація на сайті		
24	Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького	231 Соціальна робота Соціальна педагогіка, Соціальна робота	бакалавр	Соціально-педагогічні аспекти формування здорового способу життя Методи соціокультурної реабілітації	Обов'язкова	6/180
		231 Соціальна робота Соціальна педагогіка	магістр	Відсутня інформація на сайті	Обов'язкова	16/480

		Освітньо-професійна				
25	Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	011 Освітні, педагогічні науки Соціальна педагогіка Освітньо-професійна	магістр	Профілактика професійного вигорання соціального педагога Менторська підтримка дітей та молоді Профілактика девіантної поведінки Соціальне гувернерство Організація дозвілля дітей з особливими освітніми потребами	Обов'язкова Вибіркова Вибіркова Вибіркова Вибіркова	4/120 4/120 4/120 4/120 4/120

Джерело: систематизовано автором дослідження.

Анкета**для вивчення стану здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах**

Шановні соціальні педагоги!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні стану здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі, де Ви працюєте.

Перш ніж заповнювати питання анкети, радимо уважно ознайомитися з її змістом, а вже потім відповісти на кожне із них.

Вік: _____

Стать: _____

Поштова адреса: _____

Назва спеціального загальноосвітнього закладу, де Ви працюєте:

1. Скільки років Ви працюєте соціальним педагогом у спеціальному загальноосвітньому закладі? _____

2. Чи відчуваєте Ви труднощі в процесі здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі в сучасних умовах?

а) так;

б) частково;

в) ні.

3. Чи у достатній мірі Вас володієте знаннями і вміннями, технологіями, чи знаєте особливості здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі? Потрібне підкреслити:

а) маю необхідні знання та вміння (так, ні, частково);

б) володію технологією здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі

(так, ні, частково);

Продовження додатку В

в) знаю особливості здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі (так, ні, частково);

4. З якими проблемами Ви стикаєтеся у процесі здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі?

а) недостатнє розуміння ролі і місця здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі;

б) недостатнє володіння технологіями здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі;

в) недостатнє вміння залучати й організовувати співпрацю педагогів, батьків та працівників позанавчальних закладів для здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі;

г) особисто у мене не було проблем в процесі здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі.

5. З якими проблемами зустрічаєтеся під час здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі?

а) поганими матеріально-технічними умовами;

б) відсутність належного фінансування, матеріальної, організаційної, методичної та технічної підтримки;

в) зменшення кількості безкоштовних гуртків, секцій, надмірна зайнятість учнів навчанням;

г) здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі без врахування вікових особливостей учасників

д) від себе особисто хочу додати _____

6. Які здоров'язберігаючі заходи найчастіше проводяться з учнями у Вашій школі? _____

7. Ваші пропозиції та побажання щодо покращення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі _____

Продовження додатку В

8. Як ви вважаєте, які фактори здійснюють негативний вплив на процес здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі?

Щиро вдячні за співпрацю!

* *Опрацювання автора дослідження*

Анкета

з метою діагностики ставлення учнів здоров'язберігаючої діяльності у спеціальному загальноосвітньому закладі

Шановні учні!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні питання здійснення здоров'язберігаючої діяльності у Вашій школі

Назва закладу _____

клас _____

Просимо щиро відповісти на наступні питання. Виберіть один варіант відповіді, який Ви вважаєте вірним.

Запитання 1. Чи заете Ви, що таке здоров'язберігаюча діяльність?

а) так, знаю; б) здогадуюся; в) ні, не знаю.

Запитання 2. Чи організовує та проводить соціальний педагог школи спільно з вами зустрічі, тести, вікторини, конкурси, тематичні дні, тематичні лекції, інтернет конференції з означеної тематики тощо?

а) так; б) частково; в) одинично (напишіть, які саме) _____,

г) Ваш варіант відповіді _____.

Запитання 3. Чи хотіли б Ви, щоб соціальний педагог залучав Вас до різних цікавих видів здійснення здоров'язберігаючої діяльності в школі та за її межами, на безкоштовній основі?

а) так; б) частково; в) ні.

Щиро вдячні за співпрацю!

* *Опрацювання автора дослідження*

Методика дослідження мотивації студентів спеціальності «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (модифікована методика А.А.Реана и В.А.Якунина)

Інструкція

Шановний студенте!

Оцініть за 5-бальною системою наведені мотиви навчальної діяльності за значимістю для Вас: 1 бал відповідає мінімальній значущості мотиву, 5 балів - максимальною.

Текст опитувальника

1. Вчуся, тому що мені подобається обрана професія.
2. Щоб забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності в освітньо-дозвіллевій сфері.
3. Хочу стати фахівцем (в освітньо-дозвіллевій сфері).
4. Щоб дати відповіді на актуальні питання, що відносяться до сфери майбутньої професійної діяльності.
5. Хочу повною мірою використовувати наявні у мене задатки, здібності і схильності до обраної професії.
6. Щоб не відставати від друзів.
7. Щоб працювати з людьми, треба мати глибокі і всебічні знання.
8. Тому що хочу бути в числі кращих студентів.
9. Тому що хочу, щоб наша навчальна група стала кращою в університеті/інституті.
10. Щоб заводити знайомства і спілкуватися з цікавими людьми.
11. Тому що отримані знання дозволять мені добитися всього необхідного.
12. Необхідно закінчити університет/інститут, щоб у знайомих не змінилася думка про мене, як здатному, перспективному людині.
13. Щоб уникнути осуду і покарання за погане навчання.
14. Хочу бути шанованою людиною навчального колективу.

Продовження додатку Д

15. Не хочу відставати від однокурсників, не бажаю опинитися серед відстаючих.

16. Тому що від успіхів в навчанні залежить рівень моєї матеріальної забезпеченості в майбутньому.

17. Успішно вчитися, скласти іспити на «4» і «5».

18. Просто подобається вчитися.

19. Потрапивши в інститут, вимушений вчитися, щоб закінчити його.

20. Бути постійно готовим до чергових занять.

21. Успішно продовжити навчання на подальших курсах, щоб дати відповіді на конкретні навчальні питання.

22. Щоб придбати глибокі і міцні знання.

23. Тому що в майбутньому думаю зайнятися науковою діяльністю за фахом.

Ключі до тесту:

- Шкала 1. Комунікативні мотиви: 7, 10, 14, 32.
- Шкала 2. Мотиви уникнення: 6, 12, 13, 15, 19.
- Шкала 3. Мотиви престижу: 8, 9, 29, 30, 34.
- Шкала 4. Професійні мотиви: 1, 2, 3, 4, 5, 26.
- Шкала 5. Мотиви творчої самореалізації: 27, 28.
- Шкала 6. Навчально-пізнавальні мотиви: 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24.
- Шкала 7. Соціальні мотиви: 11, 16, 25, 31, 33.

*Джерело: Методика для діагностики учебной мотивации студентов (А. А. Реан и В. Я. Якунин, модификация Н. Ц. Бадмаевой). (2004). Влияние мотивационного фактора на развитие умственных способностей: монография. Улан-Удэ, С. 151-154.

**Методика дослідження загальноцивілізаційних
цінностей студентів спеціальності «Соціальна робота» першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти**

Інструкція

Шановний студенте!

У цій анкеті Вам пропонується виразити своє відношення до загальноцивілізаційних цінностей. Будь ласка, зазначте для кожного запитання більш прийнятний для Вас варіант відповіді, що відповідає Вашим переконанням.

Текст опитувальника

1. Любов (абсолютні, вічні цінності):

Запитання 1.1. Чи усвідомлюєте Ви значення любові і добра у своєму житті?

а) так; б) ні; в) не знаю.

Запитання 1.2. Чи відчуєте Ви задоволення допомагаючи знедоленим і бідним людям?

а) так; б) ні; в) інколи.

Запитання 1.3. Ви готові працювати на благо дітей та підлітків з метою збереження їх здоров'я?

а) так; б) ні; в) не знаю.

2. Відповідальність (національні цінності):

Запитання 2.1. Чи готові Ви нести персональну відповідальність за результати своєї роботи з дітьми та підлітками?

а) так; б) ні; в) не знаю.

Запитання 2.2. Чи будете Ви допомагати дітям і підліткам не отримуючи за це винагороди?

а) так; б) ні; в) не знаю.

Запитання 2.3. Чи належним чином Ви будете реалізувати наявні ресурси задля здійснення здоров'язберігаючої діяльності дітей та підлітків?

а) так; б) ні; в) інколи.

3. Моральність (громадянські цінності):

Запитання 3.1. Чи задоволені Ви морально, коли перебуваєте в колективі дітей та підлітків?

а) так; б) ні; в) не знаю.

Запитання 3.2. Чи отримуєте Ви задоволення від роботи з дітьми та підлітками?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Запитання 3.3. Чи вважаєте Ви, що реалізація здоров'язберігаючої діяльності для дітей та підлітків в урочний та позаурочний час не входить в обов'язки соціального педагога?

а) так; б) ні; с) не знаю.

4. Добробут (цінності сімейного життя):

Запитання 4.1. Чи бажаєте Ви отримувати додаткову винагороду за роботу з дітьми і підлітками задля здоров'язберігаючої діяльності?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Запитання 4.2. Чи отримуєте Ви задоволення від корисної суспільству, проте малооплачуваної роботи?

а) так; б) ні; с) інколи.

Запитання 4.3. Чи погоджуєтеся з твердженням «Треба працювати так, як нам платять»?

а) так; б) ні; с) інколи.

5. Активність (валео-екологічні цінності):

Запитання 5.1. Ви усвідомлюєте значення поняття «здоров'язберігаюча діяльність»?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Запитання 5.2. Щоб володіти технологіями здійснення здоров'язберігаючої діяльності дітей і підлітків Ви готові працювати над собою?

а) так; б) ні; с) інколи.

Запитання 5.3. Чи готові Ви витратити свій особистий час задля здоров'язберігаючої діяльності для дітей та підлітків під час канікул?

а) так; б) ні; с) інколи.

6. Професійна майстерність (цінності життєспрямованості та життєдіяльності):

Запитання 6.1. Чи відомі Вам інноваційні способи здійснення здоров'язберігаючої діяльності для дітей та підлітків у спеціальних загальноосвітніх закладах?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Запитання 6.2. Чи працюєте Ви над собою з метою вдосконалення своїх професійних вмінь і навичок?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Продовження додатку Ж

Запитання 6.3. Ви прагнете реалізувати себе в роботі дітьми та підлітками з метою здоров'язберігаючої діяльності?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Щиро вдячні Вам за відповіді!

** Опрацювання автора дослідження*

Додаток Ж1

Таблиця результатів сформованості загальноцивілізаційних цінностей студентів спеціальності «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Номер питання	Варіант вибраної відповіді та відповідний бал за відповідь		
	A	b	c
1.1	3	0	1
1.2	2	0	1
1.3	3	0	1
2.1	3	0	1
2.2	2	0	1
2.3	3	0	1
3.1	3	0	1
3.2	2	0	1
3.3	3	0	1
4.1	3	0	1
4.2	2	0	1
4.3	3	0	1
5.1	3	0	1
5.2	2	0	1
5.3	3	0	1
6.1	3	0	1
6.2	2	0	1
6.3	3	0	1

Ступінь сформованості цінностей студентів розраховується в залежності від суми набраних за методикою балів:

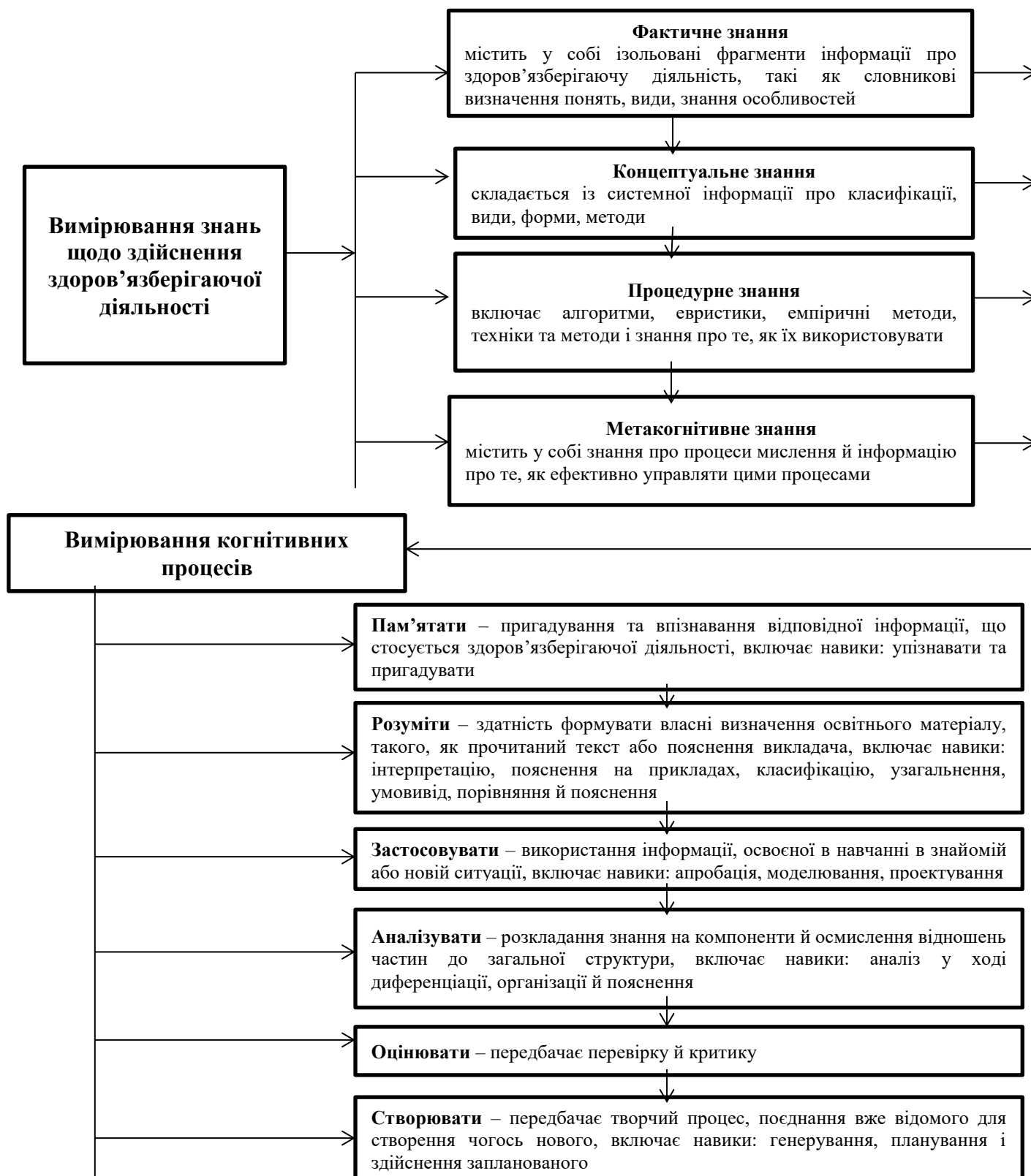
- менше 30 балів – незадовільний рівень сформованості цінностей особистості;
- 31–38 балів – достатній рівень сформованості цінностей особистості;
- 39–48 балів – високий рівень сформованості цінностей особистості.

* *Опрацювання автора дослідження*

**Методика діагностики показників когнітивного критерію
готовності студентів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності
Таксономія освітніх цілей у пізнавальній сфері (Б. Блум, Л. Андерсен)**

Таксономія освітніх цілей Б. Блума

№ з/п	Категорія	Визначення	Конкретні дії, що свідчать про досягнення даного рівня	Ключові слова
1	Знання	Запам'ятовування та пригадування, відтворення інформації (вивченого матеріалу) – від конкретних фактів до цілісної теорії.	- трактування понять, визначення особливостей, форм, методів і процедур та принципів.	Визначати, описувати, називати, маркувати, дізнаватися, відтворювати, впливати.
2	Розуміння	Розуміння суті, змісту, уміння перефразувати та подавати основну думку, ідею, інтерпретація матеріалу та перетворення з однієї форми вираження в іншу, припущення про подальший розвиток явищ, подій, процесів.	- пояснення суті, змісту фактів, правил, принципів; - перетворення словесного матеріалу в ідеї, принципи, поняття; - приблизний опис майбутніх результатів, що впливають із наявних даних.	Узагальнювати, синтезувати, перетворювати, перефразувати, інтерпретувати, наводити приклади.
3	Застосування	Уміння використовувати наявну інформацію, концепцію, ідею (вивчений матеріал) у конкретних умовах і нових ситуаціях.	- застосування форм, методів, застосування засобів індивідуально, залежно від конкретних практичних ситуацій; - використання понять і принципів у нових ситуаціях.	Вибудовувати, підбирати, конструювати, моделювати, проектувати, прогнозувати, організовувати.
4	Аналіз	Уміння синтезувати, розділяти, виділяти необхідну інформацію, ідею, концепцію (матеріал) на складові частини так, щоб ясно виступала структура і з можливістю подальшого застосування його частин.	- виділення частини цілого; - виявлення взаємозв'язків між ними; - визначення принципів організації цілого; - знаходження помилок у логіці міркування; - знаходження розходжень між фактами і наслідками; - оцінювання значимості даних.	Зрівнювати, протиставляти, розбивати, синтезувати, виділяти, відбирати, розмежовувати.
5	Синтез	Уміння комбінувати, по'єднувати деталі, елементи, ідеї для створення єдиного цілого, яке має новизну (заходу, сценарію).	- написання виступу, доповіді, сценарію, заходу; - пропонування плану його проведення, презентації організації; - складання схеми.	Групувати, узагальнювати, реконструювати, організовувати.
6	Оцінка	Уміння робити судження щодо цінності того або іншого наявного матеріалу.	- оцінювання логіки побудови заходу; - оцінювання відповідності висновків меті та отриманим даним; - оцінювання значимості того або іншого продукту діяльності.	Оцінювати, критикувати, судити, виправдувати, заперечувати, підтримувати.

*Джерело: Anderson, L. W. A taxonomy for learning, teaching, and assessing : A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives / L. W. Anderson, D. R. Krathwohl. – New York : Addison Wesley Longman, 2001. – 302 p.; Bloom B. S. Taxonomy of educational objectives : The classification of educational goals : Handbook I, cognitive domain / B. S. Bloom. – New York : Longman, 1956.

Вимірювання когнітивних процесів готовності студентів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах
(на основі застосування уточненої таксономії Б. Блума Л. Андерсена)

Когнітивний процес	Навички	Приклад
Пам'ятати – видобувати необхідну інформацію з пам'яті	Упізнавання	- упізнати різновиди здоров'язбережуючої діяльності; - відповісти на будь-яке питання, яке має відношення до процесу організації здоров'язбережуючої діяльності.
	Пригадування	- визначення поняття « здоров'язбережуюча діяльність»; - записати по пам'яті найбільш розповсюджені види здоров'язбережуючої діяльності на сучасному етапі.
Розуміти – створювати значення на базі навчальних матеріалів або досвіду	Інтерпретація	- визначити особливості здоров'язбережуючої діяльності; - побудувати та відобразити концептуальну схему реалізації здоров'язбережуючої діяльності в спеціальному загальноосвітньому закладі; - визначити роль соціального педагога як організатора здоров'язбережуючої діяльності.
	Наведення прикладів	- навести приклад здоров'язбережуючого заходу; - назвати основні форми та методи організації здоров'язбережуючої діяльності.
	Класифікація	- співвіднести освітню діяльність з здоров'язбережуючої ; - назвати основні технології здоров'язбережуючої діяльності.
	Узагальнення	- придумати назву здоров'язбережуючої заходу для учнів-підлітків та спробувати презентувати свою ідею.
	Умовивід	- здогадатися про значення невідомого поняття з контексту; - прийняти рішення та знайти вихід із ситуації, що склалася.
	Порівняння	- описати та порівняти досвід організації здоров'язбережуючої діяльності за кордоном та у Україні.
	Пояснення	- пояснити різницю між «формою» і «методом»; - пояснити доцільність застосування того чи іншого методу в організації здоров'язбережуючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах.
Застосувати – використовувати процедуру	Виконання	- створити сценарій відповідно до наявного запиту; - з'ясуйте, що доцільно враховувати особливості підліткового віку в процесі організації здоров'язбережуючої з такою категорією населення.
	Застосування	- підібрати форму/метод організації здоров'язбережуючої діяльності, відповідно до ситуації що пропонується.

Продовження додатку 31

Когнітивний процес	Навички	Приклад
Аналізувати – вичленовувати із поняття кілька частин й описувати те, як частини співвідносяться із цілим.	Диференціація	<ul style="list-style-type: none"> - вичленувати істотні характеристики підліткового віку, які треба враховувати в процесі організації здоров'язбережуючої діяльності; - скласти орієнтовний тижневий план роботи соціального педагога спеціального загальноосвітнього закладу, враховуючи вікові та фізіологічні особливості школярів.
	Організація	<ul style="list-style-type: none"> - відсортувати файли каталогу за типами; - намалювати схему, яка дозволить залучити наявні та потенційні ресурси до організації здоров'язбережуючої діяльності в спеціальному загальноосвітньому закладі; - намалювати схему об'єктів предметної області та пояснити, як вони пов'язані між собою, які мають властивості, яке відношення до організації здоров'язбережуючої діяльності.
	Співвіднесення	<ul style="list-style-type: none"> - визначити доцільність проведення того чи іншого здоров'язбережуючого заходу на основі врахування інтересів, бажань, потреб учнів; - ознайомитися з вмістом діяльності запропонованої громадської організації та визначити доцільність її залучення до організації здоров'язбережуючої діяльності в спеціальному загальноосвітньому закладі.
Оцінювати – робити судження, засновані на критеріях і стандартах	Перевірка	<ul style="list-style-type: none"> - брати участь у роботі групи, оцінити аргументацію ідей і логіку аргументації колег; - проаналізувати план проекту здоров'язбережуючого заходу на предмет доцільності його проведення в спеціальному загальноосвітньому закладі.
	Критика	<ul style="list-style-type: none"> - після розробки критеріїв оцінки проекту здоров'язбережуючого заходу, проаналізувати, наскільки добре проект відповідає визначеним критеріям; - аргументувати доцільність використання того чи іншого методу здоров'язбережуючої діяльності; - оцінити переконливість аргументів «за» і «проти»
Створити – з'єднати частини, щоб з'явилося щось нове й визначити компоненти нової структури	Генерація	<ul style="list-style-type: none"> - запропонувати шляхи поліпшення процесу організації здоров'язбережуючої діяльності в спеціальному загальноосвітньому закладі; - запропонувати набір альтернатив технологій, які дозволять вирішити ряд питань з організації здоров'язбережуючої діяльності; - визначити кілька альтернативних гіпотез, заснованих на вказаних критеріях.
	Планування	<ul style="list-style-type: none"> - розробити план проведення здоров'язбережуючого заходу для учнів. - розробити алгоритм технології організації здоров'язбережуючої діяльності для учнів.
	Виробництво	<ul style="list-style-type: none"> - створити та опублікувати на Інтернет-сайті організації; - створити власний блог певної тематики.

* *Опрацювання автора дослідження*

**Вимірювання рівня знань студентів зі здійснення
здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах
(на основі застосування уточненої таксономії Б. Блума
Л. Андерсена)**

№ з/п	Рівень знань	Визначення	Приклад
1	Фактичне знання – базова інформація	Знання термінології	Словникові поняття, глосарій, особливостей здоров'язбережуючої діяльності
		Знання специфічних деталей та елементів	Логічна побудова здоров'язбережуючого заходу
2	Концептуальне знання – відношення між частинами великої структури	Знання класифікації і категорій	Види здоров'язбережуючої діяльності, види технологій, етапи побудови технологій, різновиди форм та методів, засобів
		Знання принципів і способів узагальнень	Принципи роботи соціального педагога як організатора здоров'язбережуючої діяльності
		Знання теорій, моделей і структур	Знання особливостей реалізації технологій, створення здоров'язбережуючих заходів
3	Процедурне знання – як робити що-небудь	Володіння специфічними навичками й алгоритмами	Послідовність дій при організації здоров'язбережуючого заходу, підбір форм і методів залежно від вікових особливостей об'єктів здоров'язбережуючої діяльності, уміння з підготовки та проведення здоров'язбережуючих заходів
		Володіння специфічними техніками та методами	Вміння залучати наявні та необхідні ресурси при організації та проведенні здоров'язбережуючих заходів;
		Знання того, коли варто застосовувати відповідні процедури	Знаходити спільну мову з об'єктами та суб'єктами реалізації здоров'язбережуючої діяльності. Доцільність реалізації технологій у роботі з учніми з метою організації їх здоров'язбережуючої діяльності.
4	Метакогнітивне знання – знання мислення в цілому й власного мислення зокрема	Стратегічне знання	Особливості організації здоров'язбережуючої діяльності закордоном
		Знання про когнітивні завдання, включаючи відповідне контекстне й умовне значення	Різні вимоги, які ставляться до процесу організації здоров'язбережуючої діяльності учнів спеціальних загальноосвітніх закладів
		Самопізнання	Необхідність використання діаграм і схем для кращого розуміння та засвоєння необхідної інформації з метою налагодження ефективного процесу організації здоров'язбережуючої діяльності учнів

* *Опрацювання автора дослідження*

**Співвідношення між рівнями знань та когнітивних процесів
готовності студентів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності (на
основі застосування уточненої таксономії Б. Блума Л. Андерсена) для
визначення рівнів сформованості знаннєвого критерію готовності**

Рівень сформованості когнітивного критерію	Рівень знань	Рівень когнітивного процесу
Низький	<i>1. Фактичне знання</i> – знання ізольованих фрагментів інформації (словникові визначення, специфічні деталі).	<i>1. Памя'тати</i> – здатність пригадувати та упізнавати відповідну інформацію, що стосується здоров'язберігаючої діяльності.
Середній	<i>2. Концептуальне знання</i> – знання співвідношень між частинами структури, завдяки яким вона діє як одне ціле (поняття, класифікації, види, способи узагальнень, моделі, структури). <i>3. Процедурне знання</i> – знання специфічних технологій, алгоритмів, евристик, форм, методів, засобів організації здоров'язберігаючої діяльності знання про те, коли та як їх використовувати.	<i>2. Розуміти</i> – здатність формувати власні значення з навчального матеріалу або досвіду шляхом здійснення інтерпретації, наведення прикладів, класифікації, узагальнення, умовиводу, порівняння, пояснення. <i>3. Застосовувати</i> – здатність використання процедури, освоєної в навчанні в знайомій або новій ситуації. <i>4. Аналізувати</i> – здатність розкласти знання на компоненти й описувати відношення частин до загальної структури (виділення частин цілого, порівняння, протиставлення, співвіднесення, розмежування, диференціація істотного і неістотного, виявлення взаємозв'язків, принципів організації).
Високий	<i>4. Метакогнітивне знання</i> – знання особливостей організації здоров'язберігаючої діяльності із врахуванням вікових особливостей об'єктів, про ефективне управління цими процесами.	<i>5. Оцінювати</i> – здатність робити судження про цінність, засновані на критеріях і стандартах (перевіряти, критикувати, судити, виправдовувати, заперечувати, підтримувати). <i>6. Створювати</i> – здатність комбінувати, з'єднувати компоненти, ідеї для створення цілого, яке не має новизни (групування, узагальнення, реконструкція, генерація, планування, виробництво).

* *Опрацювання автора дослідження*

**Методика дослідження творчого потенціалу у студентів спеціальності
«Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Тест «Оцінка рівня творчого потенціалу особистості» В. Андрєєва

Інструкція

Шановний студенте!

У тесті використовується 9-бальна шкала самооцінки особистісних якостей або частоти їх прояву, які характеризують рівень розвитку творчого потенціалу особистості.

Однак слід пам'ятати, що всі оцінки відносні. При самооцінці подумки уявіть собі вищий (9-й) рівень розвитку відповідної якості і нижчий (1-й) рівень і знайдіть собі місце на дев'ятибальною шкалою.

Текст опитувальника

1. Як часто розпочату справу Вам вдається довести до логічного кінця?
2. Якщо всіх людей подумки розділити на логіків та евристів, тобто генераторів ідей, то в якій мірі Ви - генератор ідей?
3. В якій мірі Ви відносите себе до людей рішучим?
4. В якій мірі Ваш кінцевий «продукт», Ваше творіння найчастіше відрізняється від вихідного проекту, задуму?
5. Наскільки Ви здатні проявити вимогливість і наполегливість, щоб люди, які обіцяли Вам щось, виконали свою обіцянку?
6. Як часто Вам доводиться виступати з критичними судженнями на адресу кого-небудь?
7. Як часто вирішення проблем, що виникають, залежить від Вашої енергії та наполегливості?
8. Який відсоток людей у Вашому колективі найчастіше підтримують Вас, Ваші ініціативи та пропозиції?
9. Як часто у Вас буває оптимістичний і веселий настрій?
10. Якщо всі проблеми, які доводилося Вам вирішувати за останній рік, умовно розділити на теоретичні та практичні, то яка серед них питома вага практичних проблем?

Продовження додатку К

11. Як часто Вам доводиться відстоювати свої принципи, переконання?

12. Якою мірою Ваша товариськість, комунікабельність сприяє вирішенню життєво важливих для Вас проблем?

13. Як часто у Вас виникають ситуації, коли головну відповідальність за вирішення найбільш складних проблем і справ в колективі Вам доводиться брати на себе?

14. Як часто і в якій мірі Ваші ідеї, проекти вдається втілити в життя?

15. Як часто Вам вдається, проявивши винахідливість і навіть підприємливість, хоч в чомусь випередити своїх суперників в роботі чи навчанні?

16. Чи є багато людей серед Ваших друзів і близьких, які вважають Вас людиною вихованою і інтелігентною?

17. Як часто Вам у Вашому житті доводилося вживати щось таке, що було сприйнято навіть Вашими друзями як несподіванка, як принципово нова справа?

18. Як часто Вам доводилося докорінно реформувати своє життя або знаходити принципово нові підходи у вирішенні старих проблем?

За результатами самооцінки Ви можете далі побудувати свій профіль творчих якостей і визначити, до якого типу творчої особистості Ви відноситься (за найвищим рівнем розвитку відповідної якості) (див. рис. І)

Крім того, Ви можете визначити рівень Вашого творчого потенціалу на основі сумарного числа набраних Вами балів.

Сума балів	Рівень творчого потенціалу особистості
18-54	1 – низький
55-84	2 – середній
85-129	3 – високий
130-162	4 – творчий

*Джерело: Андреев, В.И. (1994). Проверь себя. 64 с.

**Методика дослідження комунікативних та організаційних здібностей у студентів спеціальності «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(модифікована методика КОС-1 для виявлення та оцінка комунікативних та організаційних здібностей В. В. Синявського та В. А. Федоришина).**

Інструкція

Шановний студенте!

Запропонований вам тест містить 40 питань. Прочитайте їх та дайте відповіді на всі питання за допомогою бланка. На бланку надруковані номери питань. Якщо ваша відповідь на питання позитивна, тобто ви погоджуєтесь з тим, про що запитують у питанні, то на бланку відповідний номер обведіть кружечком. Якщо ваша відповідь негативна, тобто ви не погоджуєтесь, то відповідний номер закресліть. Слідкуйте, щоб номер питання і номер у бланку для відповідей співпадали. Майте на увазі, що питання носять загальний характер і не можуть містити всіх необхідних подробиць. Тому уявіть собі типові ситуації і не задумуйтесь над деталями. Не слід витрачати багато часу на роздуми, відповідайте швидко. Можливо, на деякі питання вам буде важко відповісти. Тоді намагайтесь дати ту відповідь, якій ви надаєте перевагу. При відповіді на будь-яке з цих питань звертайте увагу на його перші слова та узгоджуйте свої відповіді з ними. Відповідаючи на питання, не прагніть створити заздалегідь приємне враження. Важлива ваша відвертість при відповіді.

Текст опитувальника

1. Чи багато у вас друзів, з якими ви постійно спілкуєтесь?
2. Чи часто вам вдається схилити більшість своїх товаришів до прийняття ними вашого рішення?
3. Чи довго вас турбує почуття образи, завданої вам кимось з ваших товаришів?
4. Чи завжди вам важко орієнтуватися в критичній ситуації?
5. Чи є у вас прагнення до встановлення нових знайомств з різними людьми?
6. Чи подобається вам займатися громадською роботою?

7. Чи правда, що вам приємніше і простіше проводити час з книгою або за яким-небудь іншим заняттям, ніж з людьми?
8. Якщо виникли деякі перешкоди у здійсненні ваших намірів, то чи легко ви відступаєте від них?
9. Чи легко ви встановлюєте контакти з людьми, які значно старші за вас за віком?
10. Чи любите організовувати і придумувати зі своїми товаришами різні ігри та розваги?
11. Чи важко вам включатися в нові для вас компанії?
12. Чи часто вам вдається встановлювати контакти з незнайомими людьми?
13. Чи легко вам вдається встановлювати контакти з незнайомими людьми?
14. Чи прагнете ви домогтися, щоб ваші товариші діяли відповідно з вашою думкою?
15. Чи важко вам освоюватися в новому колективі?
16. Чи правда, що у вас не буває конфліктів з вашими товаришами через невиконання ними своїх обіцянок, зобов'язань, обов'язків?
17. Чи прагнете ви при нагоді познайомитися і поговорити з новою людиною?
18. Чи часто у вирішенні справ ви приймаєте ініціативу на себе?
19. Чи дратують вас оточуючі люди і чи хочеться вам побути на самоті?
20. Чи правда, що ви зазвичай погано орієнтуєтесь в незнайомій для вас обстановці?
21. Чи подобається вам постійно знаходитися серед людей?
22. Чи виникає у вас роздратування, якщо вам не вдається закінчити розпочату справу?
23. Чи відчуваєте ви почуття утруднення, незручності, якщо доводиться проявити ініціативу, щоб познайомитися з новою людиною?
24. Чи правда, що ви втомлюєтесь від частого спілкування з товаришами?
25. Чи любите ви брати участь у колективних іграх?
26. Чи часто ви проявляєте ініціативу при вирішенні питань, які зачіпають інтереси ваших товаришів?
27. Чи правда, що ви відчуваєте себе невпевнено серед малознайомих вам людей?
28. Чи правда, що ви рідко прагнете до доказу своєї правоти?

29. Чи вважаєте ви, що вам не представляє особливої праці внести пожвавлення в малознайому для вас компанію?
30. Чи приймали ви участь у громадській роботі в школі, класі, групі?
31. Чи прагнете ви обмежити коло своїх знайомих невеликою кількістю людей?
32. Чи правда, що ви не прагнете відстоювати свою думку або рішення, якщо воно не було відразу прийняте вашими товаришами?
33. Чи відчуваєте ви себе невимушено, потрапивши в незнайому для вас компанію?
34. Чи охоче ви приступаєте до організації різних заходів для своїх товаришів?
35. Чи правда, що ви не відчуваєте себе досить упевненим і спокійним, коли доводиться говорити що-небудь великій групі людей?
36. Чи часто ви запізнюєтеся на ділові зустрічі, побачення?
37. Чи правда, що у вас багато друзів?
38. Чи часто ви опиняєтеся в центрі уваги у своїх друзів?
39. Чи часто ви стривожились відчуваєте незручність при спілкуванні з малознайомими людьми?
40. Чи правда, що ви не дуже впевнено почуваете себе в оточенні великої групи людей?

Обробка даних:

Обробка матеріалів випробування вкрай проста і проводиться в такий спосіб. Мета обробки результатів — отримання індексів комунікативних та організаторських здібностей. Для цього відповіді досліджуваного зіставляють із дешифратором і підраховують кількість збігів окремо за комунікативними та організаторськими схильностями. У дешифраторі враховується за рядками розташування номерів питань у бланку для відповідей.

Таблиця 1.

Лист відповідей

1	5	9	13	17	21	25	29	33	37
2	6	10	14	18	22	26	30	34	38
3	7	11	15	19	23	27	31	35	39
4	8	12	16	20	24	28	32	36	40

Таблиця 2

Схильності	Відповіді	
	позитивні	Негативні
Комунікативні	номера питань 1-го рядка	номера питань 2-го рядка
Організаторські	номера питань 3-го рядка	номера питань 4-го рядка

$$K_k = \frac{K_x}{20}; \quad K_o = \frac{O_x}{20}, \text{ де}$$

K_k — коефіцієнт комунікативних схильностей;

K_o — коефіцієнт організаційних схильностей;

Щоб визначити рівень комунікативних та рівень організаційних здібностей, потрібно порахувати їх коефіцієнти. Коефіцієнти являють собою відношення кількості збігів відповідей тієї чи іншої схильності до максимально можливої кількості збігів, у даному випадку — до 20. Формули для підрахунку такі:

K_x та O_x — кількість співпадаючих з дешифратором відповідей, відповідно до комунікативних та організаційних схильностей.

Аналіз результатів:

У ході аналізу результатів спочатку дають оцінку рівня комунікативних та організаційних схильностей досліджуваного. Для цього користуються шкалою оцінок.

Таблиця 3

Шкала оцінок комунікативних схильностей

"К"	Оцінка	Рівень прояву комунікативних схильностей
0,10-0,35	1	низький
0,36-0,75	2	середній
0,76-1,00	3	високий

Шкала оцінок організаторських схильностей "К"

"К"	Оцінка	Рівень прояву комунікативних схильностей
0, 20-0,65	1	низький
0,66-0,80	2	середній
0,81-1,00	3	дуже високий

Рівень розвитку комунікативних та організаторських схильностей характеризується за допомогою оцінок за шкалою наступним чином. Досліджувані, що отримали оцінку 1, — це люди з низьким рівнем прояву комунікативних та організаторських схильностей. Вони не прагнуть до спілкування, почувають себе скуто у новій компанії, колективі, надають перевагу проводити час наодинці, обмежують свої знайомства, відчувають труднощі у встановленні контактів з людьми і у виступах перед аудиторією, погано орієнтуються у незнайомій ситуації, не відстоюють свою думку, важко переживають образи. Вони намагаються уникати прояву самостійних рішень та ініціативи у процесі організації здоров'язберігаючої діяльності.

Для досліджуваних з оцінкою 2 характерний середній рівень прояву комунікативних та організаторських схильностей. Вони прагнуть до контактів з людьми, не обмежують коло своїх знайомств, відстоюють свою думку, планують свою роботу, однак потенціал їх схильностей не відрізняється високою стійкістю. Ця група досліджуваних потребує подальшої серйозної та планомірної виховної роботи по формуванню та розвитку комунікативних та організаторських схильностей з метою налагодження фективного процесу організації здоров'язберігаючої діяльності.

Досліджувані, що отримали оцінку 3, відносяться до групи з високим рівнем прояву комунікативних та організаторських схильностей. Вони відчувають потребу у комунікативній та організаторській діяльності і активно прагнуть до неї, швидко орієнтуються у складних ситуаціях, невимушено поведуть себе у новому колективі, це ініціативні люди, які віддають перевагу у важливих справах або у складній ситуації приймати самостійні рішення, відстоюють свою думку та досягають, щоб її сприймали інші. Вони можуть внести позитивні зміни у незнайому компанію, люблять організовувати різні ігри, заходи, настійливі у

діяльності, яка їх приваблює, і самі шукають такі справи, які б задовольняли їх потребу у комунікації та організаційній діяльності.

Комунікативні та організаторські схильності являють собою важливий компонент та передумови розвитку здібностей в організації здоров'язберігаючої діяльності учнів 5-7 класів. Бажання займатись організацією здоров'язберігаючої діяльністю та спілкуватись з людьми залежить і від змісту відповідних форм активності, і від типологічних особливостей самої особистості. В основному вони визначаються суб'єктивною цінністю та значущістю для людини майбутніх результатів її активності та ставлення і відношення до осіб, з якими вона взаємодіє. Це слід врахувати, складаючи рекомендації для осіб з низьким рівнем розвитку досліджуваних схильностей. Достатньо часто схильності з'являються у ході таких видів діяльності і спілкування, які спочатку людині байдужі, але по мірі включення в них стають значущими. Тут важливі власні зусилля та подолання комунікативних бар'єрів, які можливі, якщо людина ставить собі свідому мету саморозвитку.

*Джерело: Психодіагностика в службі зайнятості: методичний посібник. (1998).

За ред. Синявського В.В., Яцишина О.О. К., С.34-51

Міністерство освіти і науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

Освітній ступінь: БАКАЛАВР

підготовки

БАКАЛАВРА
(назва освітнього ступеня)

галузь знань

23 Соціальна робота
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність

231 Соціальна робота
(код і назва спеціальності)

Термін навчання - 3 роки 10 місяців
(загальна тривалість навчання)

Освітня програма
Організатор освітньо-педагогічної діяльності в соціумі, соціальний педагог, педагог-організатор

На базі повної загальної середньої освіти
(оптимальні умови при вступі)

Форма навчання: ДЕННА
(стать, зміну)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор: С.П.М. проф. Кошан І. Я.
20 16 р.

Table with 12 columns for months (Vereshnya, Zovnya, Liutyi, Beresny, Kvitny, Travyнь, Chyrsny, Lypony, Serpeny, Zaslony, Zhovtny, Veresny) and 4 rows for semesters (1-4). Includes 'Засідені дані по використанню часу (тиждні)' and 'Висхідна кваліфікаційна робота'.

Summary table with columns: Т (Теоретичне навчання), С (Екзамінаційне осві), Н (Інші), В (Виробничі практики), А (Державні та місцеві заклади), Д (Самостійна робота), В (Висхідна кваліфікаційна робота), К (Кінцеві). Includes totals for 'Курсові' and 'Семестрові'.

Plan of the learning process table with 6 columns: Назва дисципліни, Семестровий контроль, Кредити, Аудиторні заняття, Самостійна робота, Тривалість семестру (тиждні). Rows include 'Історія та культура України' and 'Українська мова'.

Summary table with 2 rows: 1.2 Цикл навчальних дисциплін фундаментальної, прикладної чи наукової підготовки. Includes 'Разом' and 'Тривалість'.

вільний вибір студента	5	9	1800	60	642	248	394	0	0	120	1038	168	206	128	244	152	206	72	140	86	108	82	120	98	132	30	58		
Кількість екзаменів	31											0	0	0	0	0	0	0	40	52	60	102	48	68	32	56	68	116	
Кількість заліків												3	5	3	3	3	3	3	5	5	3	4	4	4	4	4	4	4	
Кількість курсових робіт												3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	4	4	4	3	3	3	3	
Фінанчне виконання												210	7	210	210														

Факультативні дисципліни (форми контролю не плануються)

Назва практики	Навчальня		Виробничі	
	Термін проведення Семестр	Кількість годин	Назва практики	Термін проведення Семестр
Навчально-ознайомлювальна	3	3 тижні (протягом семестру)	Професійно-орієнтована в соціальних службах	4
			Професійно орієнтована в навчально-виховних закладах	6
			Стажерська	8

№ за порядком	Держання атестації	
	Форма і назва письмової атестації	Семестр
1	Теорія та технології соціальної роботи	8

Навчальний план складено у відповідності до _____ (назва стандарту, за наявності)
 а також згідно вимог _____ (назва професійного стандарту, за наявності)

Завідувач кафедри _____
 Завідувач кафедри _____
 Затверджено на засіданні Вченої ради _____ (факультету/інституту)
 Протокол № 12 від 11.05.2016 року

Декан факультету (інституту) _____ (ПІБ)

Погоджено
 Начальник навчального відділу _____
 Проректор з науково-педагогічної і навчальної роботи та рекрутації _____
 11.05.2016 р.

Погоджено
 Рішенням Вченої ради
 Східноєвропейського національного університету
 імені Лесі Українки _____
 "23" _____ 2016 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНИКИ

„ЗАТВЕРДЖЕНО”

Ректор Східноєвропейського
національного університету
імені Лесі Українки

І. Я. Коцан

» _____ 2016р.

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРА

галузь знань 23 – «Соціальна робота»
спеціальність 231 – «Соціальна робота»

Кваліфікація:

1. Соціальний працівник, фахівець із соціальної роботи, організатор позакласної та позашкільної роботи з дітьми
2. Соціальний працівник, соціальний педагог, педагог-організатор

Луцьк – 2016

Передмова

Розроблено робочою групою у складі:

1. **Мартинюк Тетяна Анатоліївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

2. **Сидорук Ірина Ігорівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

3. **Чернета Світлана Юріївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

1. Загальна характеристика освітньо-професійної програми «Соціальна робота» спеціальності 231 «Соціальна робота» галузі знань 23 «Соціальна робота»

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський) рівень
Ступінь вищої освіти	Бакалавр
Галузь знань	23 Соціальна робота
Спеціальність	231 Соціальна робота
Освітньо-професійна програма	Соціальна робота
Спеціалізації	1. Організатор соціально-педагогічної діяльності в соціумі. 2. Соціальний педагог, педагог-організатор.
Освітня кваліфікація	Бакалавр соціальної роботи
Кваліфікація в дипломі	1. Соціальний працівник, фахівець із соціальної роботи в освітній сфері. 2. Соціальний працівник, соціальний педагог, педагог-організатор.
Опис предметної області	<p>- Об'єкти вивчення – соціальна робота, соціально-педагогічна діяльність, соціум, практична соціальна робота з різними категоріями населення, менеджерська діяльність у соціальній сфері, робота в громаді; забезпечення прав, потреб та інтересів людини як найвищої соціальної цінності; процеси соціалізації, соціальної адаптації й інтеграції особистості; реалізація завдань і функцій у сфері соціального захисту населення; допомога та підтримка особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; надання соціальних послуг; правові та економічні засоби соціальних інституцій органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавних організацій в соціальній сфері; представницькі, організаційно-розпорядчі та консультативно-дорадчі дії, спрямовані на підвищення соціального добробуту; підготовка проектів нормативно-правових документів, забезпечення їх реалізації і контролю.</p> <p>- Цілі навчання – забезпечити умови формування і розвитку у майбутніх фахівців загальних і професійних компетентностей у галузі соціальної роботи, що дозволять їм оволодіти основними знаннями, вміннями, навичками, необхідними для здійснення фахової діяльності, підготовка до професійної діяльності на посадах соціального працівника, фахівця з соціальної роботи в освітній сфері, соціального педагога, педагога-організатора у закладах освіти, соціальної сфері, в громаді; формування здатності студентів до вирішення прикладних завдань соціальної сфери, у тому числі управління соціальними процесами та процесами, що мають місце в індивідуальному розвитку особистості;</p> <p>- Теоретичний зміст предметної області. Концепції, принципи, поняття, які формують професійну компетентність соціального працівника, фахівця з соціальної роботи.</p> <p>- Методи, методики та технології, якими має оволодіти бакалавр для застосування на практиці – активні, інтерактивні, дослідницькі, інноваційні, комп'ютерні, дистанційні, мультимедійні, інформаційно-комунікаційні;</p> <p>- Інструменти та обладнання, які бакалавр вчиться застосовувати і використовувати – навчальна електронна та цифрова техніка.</p>
Академічні права випускників	Доступ до здобуття другого (магістерського) рівня, ступеня – магістр, підвищення кваліфікації. Навчатися упродовж усього життя.
Працевлаштування випускників	Професії, згідно з чинною редакцією Класифікатора професій (ДК 003:2010), на фахову підготовку яких спрямована освітньо-професійна

	програма: 3460 Асистент вихователя виправно-трудового закладу 3460 Соціальний працівник (допоміжний персонал) 3460 Фахівець з вирішення конфліктів (побутова сфера) 3443 Інспектори із соціальної допомоги 3340 Асистент вихователя соціального по роботі з дітьми-інвалідами 2446.2 Вихователь виправно-трудового закладу 2446.2 Соціальний працівник 2446.2 Фахівець (з допомоги неблагополучним родинам, грошової допомоги дітям і т. ін.) 2446.2 Фахівець із соціальної допомоги вдома 2446.2 Фахівець із соціальної роботи 2352 Інспектор з охорони дитинства 2359.2 Організатор позакласної та позашкільної виховної роботи з дітьми 2359.2 Педагог-організатор 2340 Педагог соціальний 1483 Менеджер (управитель) у соціальній сфері 2446.2 Вихователь виправно-трудового закладу
--	--

1. Зміст освітньо-професійної програми. Освітньо-професійна програма складається із системи компонентів, що визначають вимоги до рівня освіти та професійної підготовки осіб, котрі здобувають ступінь бакалавра за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота» спеціальності 231 «Соціальна робота» галузі знань 23 «Соціальна робота». Змістова орієнтація програми – освітньо-професійна. Вона має дві складові: загальна, на яку відводиться 180 кредитів ЄКТС та професійна 60 кредитів ЄКТС.

Освітньо-професійна програма підготовки бакалаврів розрахована на 3 роки 10 місяців навчання і передбачає опанування нормативними і вибірковими навчальними дисциплінами циклів загальної та професійної підготовки в обсязі 240 кредитів ЄКТС.

Освітня та професійна складова програми визначає перелік навчальних дисциплін, логічну послідовність їх вивчення та кількість кредитів ЄКТС, що вимірюють обсяг навчального навантаження бакалавра; стиль, методи і технології викладання навчальних дисциплін; види практичної підготовки; види, форми, методи контрольних заходів; очікувані результати навчання; програмні (загальні та фахові) компетентності, якими повинен оволодіти бакалавр в галузі соціальної роботи.

Професійна складова освітньо-професійної програми «Соціальна робота» спеціальності 231 «Соціальна робота» галузі знань 23 «Соціальна робота» містить перелік нормативних навчальних дисциплін за циклом професійної підготовки та вибірових навчальних дисциплін; передбачає написання двох курсових робіт та наступні види практик: навчально-ознайомлювальна, професійно-орієнтована в соціальних службах, професійно-орієнтована в навчально-виховних закладах, стажерська.

Практична підготовка студентів є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми і здійснюється на базах практик університету, на підприємствах, організаціях та установах різних галузей господарства. Мета практик – оволодіння студентами сучасними методами, формами та засобами праці в їх майбутній професійній діяльності; формування і поглиблення отриманих в університеті знань, умінь і навичок, здатності прийняття самостійних рішень під час виконання професійної діяльності. Види практичної підготовки та терміни їх проведення визначаються навчальним планом.

Блок вибірових навчальних дисциплін передбачає підготовку фахівців за двома спеціалізаціями: 1) «Організатор соціально-педагогічної діяльності в соціумі»; 2) «Соціальний педагог, педагог-організатор» та присвоєння відповідних кваліфікацій: 1) Соціальний працівник, фахівець із соціальної роботи в освітній сфері; 2) Соціальний працівник, соціальний педагог, педагог-організатор.

Підсумкова атестація передбачає складання здобувачами вищої освіти державного екзамену з «Теорії та технологій соціальної роботи».

Освітньо-професійна програма визначає принципи та процедури забезпечення якості професійної підготовки бакалаврів з врахуванням потреб ринку праці та потенційних працедавців.

2. Мета і завдання освітньо-професійної програми

Метою освітньо-професійної програми є професійна підготовка висококваліфікованих соціальних працівників, фахівців із соціальної роботи в освітній сфері, соціальних педагогів, педагогів-організаторів з широким доступом до професійної діяльності в їх та соціальних інституціях.

Завдання:

1. Забезпечити опанування найбільш передовими теоретичними та практичними знаннями в галузі професійної діяльності та споріднених предметних галузей.

2. Виробити вміння пошук у аналізу і синтезу інформації з різних джерел для розв'язування професійних завдань, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, робити висновки, аргументувати свої думки.

3. Формувати вміння грамотно висловлюватися в усній та письмовій формі, використовувати мову професійного спілкування, пояснювати й характеризувати факти і явища державною мовою.

4. Навчити розуміти наукові принципи, що лежать в основі соціальної діяльності, ідентифікувати, формулювати і розв'язувати професійні завдання зі спеціальності, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід.

5. Навчити розуміти основні поняття, знаходити спільні риси та відмінності при порівнянні фактів, явищ, характеризувати соціальні явища.

6. Навчити теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки.

7. Навчити розробляти перспективні та поточні плани, програми проведення заходів, оперативно приймати ефективні рішення у складних ситуаціях.

8. Навчити критично аналізувати й оцінювати чинну соціальну політику країни, соціально-політичні процеси на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

9. Навчити використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати дослідницькі професійні навички.

10. Формувати вміння аналізувати психічні властивості і стани, характеризувати психічні процеси, різні види діяльності індивідів у групі, процеси розвитку, соціалізації, соціальної адаптації та інтеграції особистості, соціально-психологічні процеси в малих та великих групах.

11. Навчити практикувати методи профілактики для запобігання можливих відхилень у психічному розвитку, порушень поведінки, міжособистісних стосунків для розв'язання конфліктів, попередження соціальних ризиків та складних життєвих обставин.

12. Навчити визначати зміст діяльності, зв'язки та межі компетенції установ та закладів соціального захисту, соціальних служб, інших організацій.

13. Формувати вміння використовувати методи діагностики у процесі оцінювання проблем, потреб, специфічних особливостей та ресурсів клієнтів.

14. Навчити застосовувати методи соціальної роботи в конкретних умовах взаємодії з клієнтом.

15. Навчити застосовувати методи менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних працівників і волонтерів, іншого персоналу.

16. Навчити встановлювати та підтримувати взаємини з клієнтами на підґрунті взаємної довіри та відповідно до етичних принципів і стандартів соціальної роботи, надавати їм психологічну підтримку й наснажувати клієнтів.

17. Навчити налагоджувати співпрацю з представникам різних професійних груп та громад.

18. Навчити використовувати стратегії індивідуального та колективного представництва інтересів клієнтів.

19. Формувати вміння виявляти сильні сторони та залучати особистісні ресурси клієнтів, ресурси соціальної групи і громади для розв'язання їх проблем, виходу із складних життєвих обставин.

20. Формувати вміння виявляти етичні дилеми та суперечності у професійній діяльності та застосовувати засоби супервізії для їх розв'язання.

21. Навчити демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень.

22. Навчити демонструвати вміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.

23. Навчити конструювати процес та результат соціальної роботи в межах поставлених завдань, використовувати кількісні та якісні показники, коригувати план роботи відповідно до результатів оцінки.

3. Стиль і методика викладання освітніх дисциплін, система оцінювання

Підходи до навчання: проблемно-орієнтоване, інтерактивне, контекстне, практико-орієнтоване, дистанційне, електронне, самонавчання, он-лайн навчання.

Форми та методи навчання: лекції, навчальні семінари, консультації, практикуми, майстер-класи, самопідготовка у бібліотеці та на основі Інтернет-ресурсів, веб-квести, підготовка доповідей, презентацій, моделювання, проектування, удосконалення практичних навичок викладання, дискусії, кейс-навчання, брейн-стормінг, мікровикладання.

Шкала оцінювання успішності бакалаврів, яка використовується в процесі їх освітньо-професійної підготовки представлена в таблиці.

Оцінка ЄКТС	Оцінки за 100-бальною інституційною шкалою (за всі види навчальної діяльності)	Оцінки за національною шкалою	
		4-бальна (екзамен, практика)	2-бальна (залік)
A	90 – 100	5 (відмінно)	Зараховано
B	82 – 89	4 (добре)	
C	75 - 81		
D	67 -74	3 (задовільно)	
E	60 - 66		
Fx	1 – 59	2 (незадовільно)	Незараховано

Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою. Контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль.

Повна кількість кредитів визначена навчальним планом для його конкретного компоненту (навчальна дисципліна, курсова робота, практика), присвоюється бакалавру за умови успішного засвоєння цього компоненту (за стобальною шкалою - 60 балів (задовільно); за 4-бальною національною шкалою – 3 бали (задовільно) та за 2-бальною – зараховано.

4. Проміжкові та підсумкова атестації

Перевірка освітніх та професійних досягнень здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня здійснюється на основі результатів поточного та підсумкового модульного контролю. Усі види контролю фіксуються у навчальному плані підготовки бакалавра та індивідуальному навчальному плані здобувача вищої освіти.

Об'єктом оцінювання знань студентів є програмовий матеріал із навчальної дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час цих видів контролю.

Завданням поточного контролю (ПК) є перевірка навчальних досягнень студентів. Завданням підсумкового модульного контролю (ПМК) є перевірка розуміння та засвоєння студентом програмового матеріалу вцілому, здатності творчого використання засвоєних знань, вміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми в галузі соціальної роботи тощо.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних (семінарських) та лабораторних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретного виду навчальної роботи. Поточний контроль реалізується у формі опитування, захисту лабораторних робіт, виступів на практичних (семінарських) заняттях, експрес-контролю, індивідуальних науково-дослідних завдань. Максимальна кількість балів за поточний контроль становить 40 балів.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному освітньо-кваліфікаційному рівні або на окремих його завершальних етапах. Він проводиться у формі модульного контролю, семестрового заліку/екзамену, державної атестації.

Підсумковий модульний контроль здійснюється після завершення вивчення всіх тем змістового модуля у формі виконання студентом модульного контрольного завдання (контрольної роботи, тесту, колоквиуму тощо) згідно із затвердженим графіком. Форма проведення, кількість модульних контрольних робіт зазначаються в робочій програмі відповідної навчальної дисципліни. Максимальний бал, отриманий за модульні контрольні роботи, становить не більше 60 балів.

Семестровий екзаме́н – це форма підсумкового контролю засвоєння студентом теоретичного матеріалу та практичних умінь і навичок з окремої навчальної дисципліни за семестр. Складання екзамену є обов'язковим у випадку якщо це передбачено робочою програмою початкової дисципліни та здійснюється під час екзаменаційної сесії відповідно до затвердженого в установленому порядку розкладу.

Семестровий залік – це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу з певної дисципліни на підставі результатів виконання ним усіх видів запланованої навчальної роботи протягом семестру: аудиторної роботи під час лекційних, практичних (семінарських), лабораторних занять; самостійної роботи; виконання ІНДЗ; модульних контрольних робіт. Залік виставляється за умови, якщо студент виконав усі види навчальної роботи, які визначені робочою програмою навчальної дисципліни, та отримав не менше 60 балів.

Оцінювання рівня якості підготовки бакалавра під час атестації у формі державного екзамену з «Теорії та технологій соціальної роботи» здійснюють члени державної екзаменаційної комісії на основі встановлених правил, принципів, критеріїв, системи і шкали оцінювання. Державний кваліфікаційний екзаме́н здійснюється в усній або письмовій формі.

5. Внутрішня та зовнішня системи забезпечення якості освітньої та практичної складових підготовки бакалаврів

Вищий навчальний заклад забезпечує якість освітньої діяльності, освітньо-професійних програм та дипломів. Задля досягнення цієї мети розробляється і втілюється стратегія постійного підвищення якості вищої освіти, що базується на відповідних принципах, процедурах та заходах.

Принципи забезпечення якості вищої освіти: відкритості до європейських стандартів вищої освіти та систем забезпечення якості навчання і викладання; студентоцентрованого навчання, зосередженого на його результатах та спрямованого на максимальне забезпечення придатності до працевлаштування випускників ВНЗ; компетентнісного підходу до побудови та реалізації освітньо-професійних програм, орієнтованих на результати; гласності, прозорості та партнерства з стейкхолдерами (здобувачами вищої освіти, працедавцями, професійними організаціями, громадськістю і іншими зацікавленими суб'єктами); періодичності внутрішньінституційного та зовнішнього моніторингу ресурсів, змісту, організації процесу навчання; циклічності та безперервності процесу забезпечення якості.

Процедури та заходи забезпечення якості вищої освіти:

- Моніторинг та періодичний перегляд освітньо-професійної та навчальних програм.

Програми розробляються у відповідності з визначеними до нормативних документів цілями та результатами навчання. Зміст програм відповідає певному рівню національної рамки кваліфікацій вищої освіти, а також Рамці кваліфікацій Європейського простору вищої освіти та орієнтується на забезпечення бакалаврів професійними та загальними компетентностями, що впливають на особистісний та професійний ріст здобувачів вищої освіти.

Освітньо-професійна та навчальні програми підлягають офіційній процедурі затвердження у вищому навчальному закладі. Програми регулярно переглядають і оновлюють. Зібрана інформація аналізується з метою адаптації програм до сучасних потреб вищої освіти. Такі процедури гарантують безперервне вдосконалення програм, високу якість надання освітніх послуг, а також створюють сприятливе й ефективне навчальне середовище для студентів. Характеристики оновлених програм публікуються. Періодичність перегляду і оновлення програм: для освітньо-професійної – чотири роки, а для навчальних програм - щорічно.

- Оцінювання здобувачів вищої освіти.

У вищому навчальному закладі постійно оцінюється прогрес бакалаврів у здобутті вищої освіти, готовності до майбутньої кар'єри. Процедури забезпечення якості для оцінювання передбачають розробку критеріїв та методик діагностики та оцінювання під час поточного контролю, заліків та екзаменів, а також норм виставлення оцінок. Усі нормативи та вимоги доводяться до відома здобувачів вищої освіти заздалегідь. Показники оцінювання демонструють бакалаврам рівень досягнення запланованих результатів навчання. Процес оцінювання супроводжується коментарями та порадами щодо підвищення якості результатів навчання здобувачів вищої освіти. Він здійснюється послідовно, об'єктивно і чесно стосовно всіх здобувачів вищої освіти та проводиться відповідно до встановлених у ВНЗ процедур.

- Підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників.

Заклад вищої освіти несе первинну відповідальність за якість викладацького складу, оскільки від професійності науково-педагогічних працівників залежить забезпечення результатів навчання студентів та уможливлення набуття ними професійних компетентностей. Викладачі здійснюють студентоцентризований та компетентнісний підхід до навчання і викладання, оперативно реагують на змістові і процесуальні зміни, які відбуваються у вищій освіті.

Вищий навчальний заклад забезпечує належні умови та сприятливе середовище для реалізації професійного потенціалу викладачів, їх фахового удосконалення, ефективного виконання виробничих функцій. Для цього заохочуються інновації у змістовій і процесуальній складових викладання. Викладачі періодично, раз в п'ять років, проходять стажування в провідних вітчизняних і зарубіжних ВНЗ; готують науково-методичне забезпечення навчального процесу, видають навчально-методичні посібники, підручники, методичні рекомендації з навчальних дисциплін, які викладають. ВНЗ заохочує поєднання навчальної та наукової діяльності викладачів. Результати дослідницької роботи узагальнюються в наукових публікаціях, статтях у фахових та включених до науково метричних баз виданнях, монографіях. Під керівництвом провідних учених створюються наукові школи, до діяльності яких залучаються поряд з науково-педагогічними працівниками й студенти.

Щороку у ВНЗ, відповідно розробленого положення, відбувається рейтингове оцінювання викладачів, результати якого ознайомлюється кожен викладач.

- Наявність необхідних ресурсів для організації навчального процесу.

Вищий навчальний заклад забезпечує відповідне фінансування навчальної та викладацької діяльності, наявність адекватних та легкодоступних навчальних ресурсів і підтримку студентів у здобутті вищої освіти і ступеня бакалавра з галузі соціальної роботи. До обов'язкових складових матеріально-технічної бази ВНЗ, які забезпечують самостійну роботу студентів належать: бібліотека, навчальне обладнання, комп'ютерні зали, IT-інфраструктура. До людського фактору ресурсів організації навчального процесу належать наставники, радники та інші консультанти.

У ВНЗ налагоджена система послуг підтримки здобувачів вищої освіти (сприяння щодо забезпечення побуту, проживання, харчування, умов навчання студентів з особливими потребами та іноземців). У наданні послуг підтримки важливу роль відіграє допоміжний та адміністративний персонал, який є кваліфікованим і має відповідні можливості для розвитку професійних якостей викладачів.

Студенти мають можливість взяти участь у програмах академічної мобільності в межах країни та за кордоном.

- Наявність інформаційних систем для ефективного управління навчальним процесом.

Для підвищення ефективності організації управління навчальним процесом, продуктивності праці в організаційних підрозділах ВНЗ, створення сприятливих умов роботи персоналу використовуються комп'ютеризовані інформаційні системи. Вони забезпечують ефективні процеси збору та аналізу інформації про реалізацію освітньо-професійних програм та іншої діяльності, підтримують систему внутрішнього забезпечення якості навчального процесу.

У ході управління, з допомогою інформаційних систем, вивчаються такі параметри: структура вищого навчального закладу (факультети, кафедри, навчальні плани, академічні та збірні групи, лекційні потоки); дані щодо навантаження викладачів кафедр та розклад їх роботи; дані щодо здобувачів вищої освіти (успішність, відвідування занять, рух контингенту); аудиторний фонд вищого навчального закладу та його використання; розклади занять та інших видів навчальної діяльності студентів; вивчається рівень задоволеності здобувачів вищої освіти освітньо-науковими програмами; кар'єрні траєкторії випускників.

У вищому навчальному закладі використовуються такі комп'ютеризовані інформаційні системи: пакет програм «Деканат», пакет ПП «Політек-СОФТ», до складу якого входять модулі «ПС – Кафедра», «ПС – Студент – WEB», система управління курсами Moodle. Сучасна система управління курсами Moodle – (модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) орієнтована на організацію взаємодії між викладачем та студентами і здатна оптимізувати як організацію дистанційних курсів, так і традиційного очного навчання.

- Публічність інформації про освітньо-професійні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації.

Вищий навчальний заклад регулярно публікує найсвіжішу, неупереджену, об'єктивну, зрозумілу, точну, своєчасну та легкодоступну інформацію про свою діяльність. Така інформація корисна як для майбутніх, так і теперішніх здобувачів вищої освіти, випускників, інших стейкхолдерів і громадськості.

Повідомлення розміщуються на офіційному сайті ВНЗ і мають такі тематичні спрямування: освітнє, науково-методичне, організаційне та виховне. Надається поширена інформація про рівні, ступені вищої освіти, спеціальності та спеціалізації за якими відбувається навчання у ВНЗ; правила прийому і критерії відбору на спеціальності усіх рівнів вищої освіти; освітньо-професійні та освітньо-наукові програми підготовки здобувачів усіх ступенів вищої освіти; кваліфікації, які вони надають та можливості працевлаштування випускників; навчальні програми навчальних дисциплін і практик; заплановані результати навчання; процедури навчання, викладання та оцінювання.

Подається також інша інформація про процедури та результати прийняття рішень під час провадження діяльності у сфері вищої освіти, що потребує оприлюднення у встановленому порядку.

- Запобігання та виявлення академічного плагіату.

З метою запобігання поширення плагіату, розвитку навичок коректної роботи із джерелами інформації, дотримання вимог наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, активізації самостійності й індивідуальності при створенні авторського тексту і відповідальності за порушення загальноприйнятих правил цитування у ВНЗ дотримуються розробленого положення про протидію плагіату. Відповідно до нього здійснюється перевірка наукових публікацій як викладачів, так і студентів, кваліфікаційних випускових робіт з використанням комп'ютерних систем «Anti-Plagiarism», eTXT Антиплагиат, AdvegoPlagiatus, DoubleContentFinder, PraideUniqueContentAnalyser та ін.

- Процеси зовнішнього забезпечення якості.

Процеси зовнішнього забезпечення якості включають: самооцінювання ВНЗ або збирання матеріалів, що підтверджують дані про якість освіти; зовнішнє оцінювання, яке зазвичай включає відвідування закладу; звіт за результатами зовнішнього оцінювання; план послідовних подальших дій за результатами оцінювання. Звіти зовнішнього забезпечення якості публікуються. Вони пишуться зрозуміло і доступно, а зауваження чи рекомендації вказують шляхи прийняття рішень для підвищення якості вищої освіти.

Зовнішнє забезпечення якості навчальних закладів та/ або освітньо-професійних програм здійснюється на циклічній основі. Тривалість циклу і процедур перевірки заздалегідь чітко визначаються та публікуються.

У групу незалежних (зовнішніх) експертів, яка виконує зовнішнє забезпечення якості включаються представники від здобувачів вищої освіти.

Зовнішнє забезпечення якості виконується професійно, послідовно і прозоро.

6. Результати навчання здобувачів освітнього ступеня бакалавра

У результаті навчання бакалаври повинні знати:

- основні напрями організації соціальної роботи;
- функції соціального працівника як організатора дозвілля молоді;
- поняття соціального виховання;
- міждисциплінарні зв'язки соціології та соціальної роботи;
- загальні відомості про наукове пізнання;
- структуру соціологічного дослідження;
- поняття методології соціологічного дослідження;
- теоретичні засади соціальної роботи;
- складові професійного іміджу;
- кодекс етики соціального працівника як основи його етичної професійної діяльності;
- документацію із питань соціальної опіки;
- структуру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді в Україні;
- загальні технології соціальної роботи;
- міждисциплінарні технології, методи й методики соціальної роботи, їх класифікацію;
- конкретні технології соціальної роботи;
- спілкування, типи спілкування; особливості активної взаємодії зі слухачем;
- економічні основи соціальної роботи;
- моделі соціальної роботи з інвалідами;
- основи соціально-медичної реабілітації інвалідів;
- теоретичні основи і передумови психотерапії та психокорекції;
- загальну характеристику психотерапевтичної та психокорекційної практики;
- напрямки державної молодіжної політики в Україні;
- основи управлінської діяльності;
- програми та основні етапи проведення соціологічного дослідження;
- історію виникнення законодавчої бази щодо трудового права.

Повинні вміти:

–аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення етнічної, європейської та світової науки й культури, орієнтуватися в сучасному культурному просторі; розглядати суспільні явища в розвитку і конкретних історичних умовах і розуміти сутність та принципи розвитку суспільства, природи і мислення; аналізувати, оцінювати і прогнозувати соціальні, економічні, правові, політичні, екологічні, культурні та інші події та явища; застосовувати засоби й технології міжкультурної взаємодії; уміння користуватися рідною та іноземними мовами, доцільно застосовувати мовленнєві навички та норми відповідної мовної культури, символіку, тексти в процесі комунікації; застосовувати методи виховання та самовиховання, які орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей; опановувати й реалізувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурного, мовного, релігійного розмаїття (*загальнокультурна компетентність*);

–орієнтуватися в соціальних ситуаціях, правильно визначати особистісні особливості й емоційний стан інших людей, обирати адекватні способи спілкування й реалізувати їх у процесі взаємодії; визначати власне місце в житті суспільства, проектувати стратегії свого життя з урахуванням інтересів і потреб різних соціальних груп, індивідуумів відповідно до соціальних норм і правил, наявних в українському суспільстві, та інших чинників; адаптуватися у різних соціальних ситуаціях; вільно володіти вербальними і невербальними засобами спілкування; враховувати такі психологічні складові особистості як цінності, мотиви, настанови, переконання, здібності при здійсненні професійної діяльності; визначати індивідуально-типологічні особливості й емоційний стан інших людей, обирати адекватні способи спілкування й реалізувати їх у процесі взаємодії; спільно визначати цілі діяльності, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проекти і стратегії індивідуальних та колективних дій; застосовувати технології трансформації та конструктивного розв'язання конфліктів, досягнення консенсусу,

брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання; налагоджувати співробітництво соціального працівника з клієнтами служби зайнятості та інших соціальних служб та організацій; застосовувати в практичній соціальній роботі базових принципів психології і педагогіки та інноваційних соціально-психологічних практик і підходів; володіти методиками збереження та зміцнення фізичного та психічного стану людини та способами надання першої медичної допомоги (*соціально-психологічна компетентність*);

–уміння використовувати традиційні та інноваційні соціальні технології, техніки, прийоми та методики для розв'язання практичних проблем у сфері соціальної роботи; забезпечити дотримання норм охорони та захисту прав незахищених категорій населення, представляти їхні інтереси у різноманітних інстанціях (службі у справах неповнолітніх, міліції, суді тощо); надавати соціальні послуги різним верствам населення та здійснювати їх соціальний супровід і патронаж; уміння надавати необхідну соціальну підтримку дітям, які потребують піклування чи знаходяться у складних життєвих обставинах тощо; розробляти соціальні проекти, забезпечувати якісне виконання завдань професійної діяльності на основі інструкцій, методичних рекомендацій, встановлення норм, нормативів, технічних умов тощо; надавати послуги у сфері професійної зайнятості населення, дбати про соціальну адаптацію та зайнятість молоді; пропагувати соціально значимі норми та правила поведінки, ведення здорового способу життя; сприяти попередженню негативних явищ і правопорушень серед населення; надавати соціально-психологічну допомогу дітям з особливими потребами, їх родинам та здійснювати соціальний супровід (*технологічна компетентність*);

–здійснювати діагностику, аналіз, фіксування показників, умов та результатів соціальної роботи та прогнозувати їх перебіг; вивчати, оцінювати, моделювати та прогнозувати особливості діяльності і індивідуального розвитку клієнтів соціальних служб; уміння досліджувати та прогнозувати спрямованість впливу мікросередовища, особливостей сім'ї, виховного потенціалу в мікрорайоні та джерела негативного впливу клієнтів; аналізувати життєве поле окремих осіб і малих груп людей, властивих їм індивідуальних негарездів та соціальних проблем, а також способи і шляхи їх розв'язання; визначати доцільність діагностичних, розвивальних, реабілітаційних чи корекційних засобів для розв'язання поставлених задач; уміння досліджувати і прогнозувати вплив негативних чи позитивних чинників соціальної ситуації, що впливає на клієнта; прогнозувати результати соціальної роботи з урахуванням об'єктивних та суб'єктивних факторів впливу на клієнтів; передбачати зміни у соціальній сфері в цілому та можливі зміни соціально-економічного та соціально-психологічного стану певних груп та окремих клієнтів соціальної роботи і планувати діяльність з урахуванням цих змін (*діагностично-прогностична компетентність*);

–застосовувати групи методів організації та управління соціальною роботою: адміністративні, економічні, соціальні, соціально-психологічні, соціально-педагогічні тощо; вирішувати, упорядковувати, систематизувати, здійснювати підготовку, об'єднувати для досягнення мети, виконання завдань; уміння координувати діяльність і взаємодію всіх суб'єктів соціальної роботи; уміння розробляти, планувати і організовувати процес виконання соціальних програм відповідно до соціально-економічної ситуації в країні; залучати громадські організації, творчі спілки, окремих громадян тощо до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої та інших видів роботи з клієнтами соціальних служб; організовувати соціальні, культурно-дозвілєві заходи, волонтерські акції та доцільно використовувати професійні ресурси у наданні соціальної допомоги та підтримки сім'ям, дітям, молоді; обґрунтовувати управлінські рішення та спроможність забезпечувати їх правомочність; здійснювати господарсько-фінансову діяльність організацій соціальної сфери відповідно до чинного законодавства, звітувати відповідно до затверджених форм та здійснювати рефлексію професійної діяльності (*організаційно-управлінська компетентність*).

7. Програмі (загальні та фахові) компетентності здобувачів вищої освіти

Компетентність бакалавра соціальної роботи є динамічною комбінацією знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-естетичних цінностей, які визначають здатність особи здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на першому рівні вищої освіти.

Розвиток компетентностей здобувача освітнього ступеня бакалавра соціальної роботи є метою освітньо-професійної програми. Найважливіші компетентності, які визначають специфіку та профіль програми, розглядаються як програмні компетентності. Очікується, що програмні компетентності освітньо-професійних програм за однаковими спеціальностями в різних ВНЗ матимуть ознаки подібності чи порівнювальності між собою.

Згідно європейських стандартів вищої освіти компетентності представлені в освітньо-професійних програмах двома різновидностями: загальні (generic) та академічні спеціальні (фахові) (subjectspecific) компетентності (competences).

Конкретний перелік загальних компетентностей здобувача освітнього ступеня бакалавра соціальної роботи корелюється з описом шостого кваліфікаційного рівня Національної рамки кваліфікацій і спрямований розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів соціальної роботи і характеризується комплексністю першого (бакалаврського) рівня вищої освіти належать:

– абстрактно мислити, аналізувати, застосовувати знання у практичних ситуаціях; розуміти предметну область та професійну діяльність; використовувати інформаційні та комунікаційні технології; вчитися і оволодівати сучасними знаннями; пошук, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; виявлення та вирішення проблеми; прийняття обґрунтованих рішень, робота в команді; демонструвати навички міжособистісної взаємодії; мотивувати людей, рухатися до спільної мети; діяти соціально відповідально та свідомо (*загальні компетентності*);

– аналізувати суспільні процеси становлення і розвитку соціальної роботи як інтеграційної галузі наукових знань, що акумулюють дані всіх наук про людину; оцінювати соціально-політичні процеси, пов'язані з соціальним розвитком держави; аналізувати існуючу нормативно-правову базу стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення; аналізувати психічні властивості, станів і процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади; попереджувати соціальні ризики, складні життєві обставини, вирішувати соціальні конфлікти; розуміти організацію та функціонування системи соціального захисту і соціальних служб; вивчати соціальну проблему за допомогою методів наукового дослідження; оцінювати проблеми, потреби, специфічні особливості та ресурси клієнтів; розробляти шляхи подолання проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення; надавати допомогу та підтримку клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей; ініціювати соціальні зміни, спрямовані на піднесення соціального добробуту; розробляти та реалізовувати соціальні проекти і програми; застосовувати методи менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних працівників і волонтерів, іншого персоналу; взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад; дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи; виявляти і залучати ресурси особистості, соціальної групи та громади для виконання завдань професійної діяльності; генерувати нові ідеї та креативність у професійній сфері; оцінювати результати та якість професійної діяльності у сфері соціальної роботи; сприяти підвищенню добробуту і соціального захисту осіб, здійснення соціальної допомоги та підтримки тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах (*спеціальні (фахові, предметні) компетентності*).

8. Урахування відповідності запланованих результатів навчальної та професійної діяльності потребам ринку праці та потенційним роботодавцям

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки від 06 листопада 2015 року № 1151 «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266, затверджено Таблицю відповідності Переліку напрямів, за якими здійснювалася підготовка фахівців у вищих навчальних закладах де зазначено, що спеціальність Соціальна педагогіка (галузь знань 0101 «Педагогічна освіта») узгоджується зі спеціальністю 231 «Соціальна робота» (галузь знань 23 «Соціальна робота»). У зв'язку з цим виникає потреба в фахівцях – соціальних працівниках, та відповідно, в висококваліфікованих викладачах, які готуватимуть фахівців для даної сфери діяльності.

Професійна компетентність майбутнього спеціаліста формується на засадах теоретичних знань, практичних умінь та навичок, особистісних якостей та життєвого досвіду, що в комплексі формують здатність фахівця вирішувати професійні проблеми на конкретному робочому місці.

Результати навчальної та практичної діяльності дають можливість випускникам студентам здобути освітній ступінь бакалавра.

Професійна підготовка бакалавра формує висококваліфікованого фахівця соціальної роботи. Бакалавр соціальної роботи може працювати в таких установах: соціальні служби для сім'ї, дітей та молоді, центри працевлаштування, спеціальні соціальні служби різного відомчого підпорядкування; центри соціальної допомоги людям похилого віку; консультативні служби, служби у справах дітей, дитячі приймальники тощо. Фахівець першого (бакалаврського) рівня може адаптуватись до багатьох суміжних напрямів професійної діяльності.

Актуалізує потребу таких фахівців як соціальних працівників поява нових категорій осіб, що потребують допомоги, зокрема, біженці, вимушено переміщені особи, учасники АТО та їх діти, особи, які проживають в «сірій зоні», діти трудових мігрантів тощо. Усі вони вони потребують спеціальної фахової допомоги, методики та технології роботи з якими раніше не були передбачені в освітньо-професійних програмах та навчальних планах підготовки соціальних працівників.

Первинні посади, на яких можуть працювати випускники першого (бакалаврського) рівня, що навчалися за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота»: 3460 Асистент вихователя виправно-трудового закладу, 3460 Соціальний працівник (допоміжний персонал), 3460 Фахівець з вирішення конфліктів (побутова сфера), 3443 Інспектори із соціальної допомоги, 3340 Асистент вихователя соціального по роботі з дітьми-інвалідами, 2446.2 Вихователь виправно-трудового закладу, 2446.2 Соціальний працівник, 2446.2 Фахівець (з допомоги неблагополучним родинам, грошової допомоги дітям і т. ін.), 2446.2 Фахівець із соціальної допомоги вдома, 2446.2 Фахівець із соціальної роботи, 2352 Інспектор з охорони дитинства, 2359.2 Організатор позакласної та позашкільної виховної роботи з дітьми, 2359.2 Педагог-організатор, 2340 Педагог соціальний, 1483 Менеджер (управитель) у соціальній сфері, 2446.2 Вихователь виправно-трудового закладу.

9. Перспективи працевлаштування випускників (здобувачів вищої освіти за ступенем бакалавра)

Важливим інструментом реалізації державної соціальної політики є соціальна робота. Клієнтами соціальних працівників є: діти, молодь, особи зрілого віку, люди похилого віку, інваліди, безробітні, пенсіонери, емігранти, біженці, люди з обмеженими фізичними можливостями, ВЛЛ – інфіковані, особи, схильні до правопорушень, безробітні, особи, що повернулися з місць позбавлення волі, діти – сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, особи, які стали жертвами фізичного, психічного та сексуального насильства, сім'ї, що опинилися у складних життєвих ситуаціях, жертви техногенних та військових конфліктів.

Для надання допомоги людині, сім'ї або групі осіб, що потрапили у складну життєву ситуацію, в Україні в цілому та на Волині зокрема, функціонують соціальні служби для сім'ї, дітей та молоді, центри працевлаштування, спеціальні соціальні служби різного відомчого підпорядкування; центри соціальної допомоги людям похилого віку; консультативні служби,

служби у справах дітей, дитячі приймальники тощо. Але як у державі, так і на Волині вони недостатньо укомплектовані кваліфікованими фахівцями.

Аналіз аналітичних матеріалів Міністерства освіти і науки щодо забезпечення навчальних закладів соціальними педагогами та організації належного супроводу учасників навчально-виховного процесу засвідчують, що школи у 2015 – 2016 н.р укомплектовані таким фахівцями на 48%. Низьким залишається рівень забезпечення цими фахівцями закладів вищої освіти I – II рівня акредитації. Він становить 12,1 %. Аналогічна ситуація спостерігається на Волині. У відповідності із регіональною програмою розвитку психологічної служби системи освіти Волинської області, на період до 2017 року, заплановано збільшити показник забезпечення соціальними педагогами на 30 %, оскільки у 2015 р. заклади освіти були забезпечені такими фахівцями на 50,5 %.

Перспективними для подальшого працевлаштування майбутніх соціальних працівників є напрями діяльності із клієнтами, що опинилися у складних життєвих умовах. Наприклад, в управлінні соціальних служб для сім'ї дітей та молоді Луцької міської ради один соціальний працівник за норми 2 тис. населення обслуговує 16780 мешканців. Міські та районні територіальні центри соціального обслуговування, які функціонують у Волинській області, також потребую кваліфікованих працівників, оскільки їхній штат укомплектовано спеціалістами без базової освіти або такими, що пройшли курси перекваліфікації.

Потреба у соціальних працівниках обумовлена міграційними процесами, викликаними бойовими діями на Сході України. Багато людей змінило місце проживання і стало на облік в інших регіонах України. Це зобумовлює необхідність збільшення кількості соціальних працівників для роботи з цими категоріями населення. Необхідність у спеціалістах із соціальної роботи обумовлюється важливістю своєчасного виявлення постратравматичного синдрому (ПТРС) та запобігання випадків самогубств серед колишніх та діючих учасників АТО. За даними ЄРДР зустрічаються непоодинокі випадки вчинення самогубств учасниками АТО. Проходження учасниками АТО соціальної реабілітації є обов'язковим, проте рівень її здійснення соціальними службами є дуже низьким. Актуальною дана ситуація є і для Волині.

Перспектива подальшого працевлаштування вбачається у створенні в Україні та на Волині реабілітаційних центрів для учасників АТО, інклюзивних ресурсних центрів із реалізації потреб освіти дітей з особливими потребами, служби пробації, додаткових посад соціальних працівників в новосформованих об'єднаних територіальних громадах.

10. Розподіл змісту освітньо-професійної програми та навчальний зміст за дисциплінами

Освітньо-професійна програма підготовки здобувачів ступеня бакалавра в галузі соціальної роботи відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю та передбачає набуття здобувачем вищої освіти програмних компетентностей. Вони відображаються в навчальному плані, який розробляється вищим навчальним закладом на підставі освітньо-професійної програми для визначення переліку та обсягу навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС, послідовності вивчення дисциплін, форм проведення навчальних дисциплін та їх обсягу, графіку навчального процесу, форм поточного і підсумкового контролю.

У навчальному плані підготовки здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 231 «Соціальна робота» передбачено дві частини. Перша частина складається з трьох циклів: цикл навчальних дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки; цикл навчальних дисциплін фундаментальної, природничо-наукової підготовки; цикл навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки. Друга частина – з двох блоків спеціалізацій. Кожен цикл дисциплін навчального плану має на меті формування відповідних загальних та фахових компетентностей, які детально представлені в матрицях 1 та 2 освітньо-професійної програми.

Характеристика авторського змістового модуля

«Профілактика залежностей» навчальної дисципліни «Теорія і методика соціальної профілактики/ Превентивно-профілактична діяльність в соціальній сфері/Теорія і методи соціальної профілактики»

Змістовий модуль III. Профілактика залежностей

Тема 10. Технологія діагностики особистості з девіантною поведінкою

Принципи психологічної діагностики девіантної поведінки дітей: системний підхід, індивідуальний підхід, принцип педагогічного оптимізму, прогностичність тощо. Стадії діагностики: попередня стадія (виявлення зовнішніх особливостей поведінки важковиховуваних дітей, попереднє формулювання гіпотези щодо можливих причин відхилення в розвитку особистості), стадія уточнення (аналіз соціально-психологічних, педагогічних та індивідуально-психологічних чинників девіантної поведінки важковиховуваних дітей, уточнення гіпотези), заключна стадія (вивчення індивідуально-психологічних якостей особистості, її фізичного і психічного здоров'я з метою уточнення причин відхилень у поведінці та прогнозуванні тенденцій особистісного розвитку). Методи психологічної діагностики важковиховуваних дітей. Особливості спостереження, тестування, опитування важковиховуваних дітей. Методи експертних оцінок, узагальнення незалежних характеристик, психолого-педагогічний консиліум у вивченні чинників опору виховним впливам.

Тема 11. Психологічні умови профілактики і корекції девіантної поведінки

Зміст, функції та етапи профілактики і корекції девіантної поведінки особистості. Психолого-педагогічна допомога особистості, схильній до девіантної поведінки, як комплекс соціально-психологічних і педагогічних заходів, що спрямовані на виявлення і виправлення умов, які сприяють проявам девіантної поведінки. Створення передумов попередження відхилень у поведінці через пропаганду здорового образу життя, формування сприятливого соціально-психологічного клімату в мікросоціальному оточенні особистості, створення можливостей для самореалізації особистості в суспільстві тощо. Основні підходи до надання психологічної допомоги особистості з девіантною поведінкою. Напрями психологічної допомоги особистості: психологічна превенція (попередження, профілактика) і психологічна інтервенція

(подолання, корекція, реабілітація). Психодіагностика як допоміжний засіб подання психологічної допомоги особистості з девіаціями поведінки.

Тема 12. Сутність різних видів профілактики девіантної поведінки неповнолітніх

Поняття первинної, вторинної і третинної профілактики девіантної поведінки. її різновиди, гуманістична спрямованість. Рання профілактика у системі проявів девіантної поведінки неповнолітніх. її зміст і структура. Організація психолого-педагогічної, правової профілактичної роботи з сім'ями, педагогізація проблем сімейного виховання. Педагогічна профілактика. її соціальний і психологічний аспекти. Організаційно-структурний і психолого-педагогічний рівні педагогічної профілактики.

Тема 13. Технології формування здорового способу життя як напрямок профілактичної роботи

Сучасний стан здоров'я молоді України. Поняття „здоров'я" та його складові. Характеристика фізичної, психічної, соціальної, духовної складових здоров'я. Поняття „Здоровий спосіб життя". Характеристика його складових. Ризикована поведінка неповнолітніх як одна з причин поширення негативних явищ у молодіжному середовищі. Відповідальна поведінка в контексті здорового способу життя.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль III. Профілактика залежностей						
Тема 10. Технологія діагностики особистості з девіантною поведінкою	14	2	2		6	6
Тема 11. Психологічні умови профілактики і корекції девіантної поведінки	12	2			6	4
Тема 12. Сутність різних видів профілактики девіантної поведінки неповнолітніх	14	2			6	6

	<i>Продовження додатку II</i>					
Тема 13. Технології формування здорового способу життя як напрямок профілактичної роботи	12	2	2		6	4
Разом за змістовим модулем 1	52	8	4		24	20

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 10. Технологія діагностики особистості з девіантною поведінкою	2
2	Тема 13. Технології формування здорового способу життя як напрямок профілактичної роботи	2

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Провести (спільно з соціальними педагогами методичного центру) просвітницьку роботу щодо дотримання прав дитини	2
2	Розробити тренінг щодо запобігання жорстокому поводженню з дітьми та підлітками у спеціальному навчальному закладі .	2
3	Розробити лекцію щодо профілактики насилля серед дітей та підлітків	2
4	Запропонувати власні приклади організації і проведення конкурсів на тему (за вибором)	2
5	Розробити здоров'язберігаючий захід для певної категорії населення (за вибором)	2
6	Розробити та провести соціально-рекламну кампанію у спеціальних навчальних закладах щодо ведення здорового способу життя .	2
7	Розробити зміст діяльності соціального педагога – організатора акції «Профілактика залежностей».	2
8	Розробити структуру та зміст заняття щодо профілактики тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії	2
	Разом	16

Індивідуальні завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання із змістового модуля «Профілактика залежностей» навчальної дисципліни «Теорія і методика соціальної профілактики/ Превентивно-профілактична діяльність в соціальній сфері/Теорія і методи соціальної профілактики» полягає у розробленні есе. Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання спрямоване на розвиток професійних компетенцій та компетентностей соціального педагога. Обсяг індивідуального навчально-дослідного завдання – необмежений, із представленням його за допомогою мультимедійної презентації. Подається за один тиждень до завершення вивчення курсу.

Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Сценарій як форма організації здоров'язберігаючої діяльності учнів спеціальних навчальних закладів.
2. Інноваційні форми організації здоров'язберігаючої діяльності.
3. Інноваційні масові форми організації здоров'язберігаючої діяльності.
4. Історія становлення та розвитку масових форм організації здоров'язберігаючої діяльності.
5. Історико-культурний аналіз масових форм організації здоров'язберігаючої діяльності.
6. Сучасні концепції організації масових форм здоров'язберігаючої діяльності.
7. Роль соціального педагога в організації масових форм організації здоров'язберігаючої діяльності.
8. Досвід країн Європи з організації масових форм здоров'язберігаючої діяльності.
9. Вплив масових форм організації здоров'язберігаючої діяльності з формування громадської думки.
10. Гра у структурі масових форм організації здоров'язберігаючої діяльності.
11. Організаційні особливості масових форм здоров'язберігаючої діяльності.
12. Роль громади в організації масових форм здоров'язберігаючої діяльності.

Методи навчання

лекції, семінарські та практичні заняття; дискусії, методики евристичного навчання, методики групової та колективної роботи, вирішення проблемних ситуацій; виконання домашніх і практичних творчих завдань, завдань для самостійної роботи; виконання тестів для самоперевірки, контрольних тестів і робіт; робота над навчальним проектом.

Методи контролю

поточний контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (в тому числі: оцінювання домашньої, самостійної роботи, контрольних робіт і тестів), модульний контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (тести); підсумковий контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (тестування); оцінка за навчальний проект.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота			ІНДЗ	Підсумковий тест (залік)	Сума
Змістовий модуль 2					
T1	T2	T3			

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів;

Методичне забезпечення

мультимедійні презентації з тем, таблиці, схеми, навчально-методична література, електронні версії хрестоматійних матеріалів, Інтернет-ресурси.

Основна література

1. Змановська Е. В. Девиантологія: (Психологія отклоняющегося поведения): Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. 288с.
2. Клейберг Ю. А. Психология девиантного поведения. М.: ТЦСфера, 2003. 160 с.
3. Максимова Н. Ю. Психология адиктивной поведінки. К.; 2003.
4. Максимова Н. Ю. Психология девіантної поведінки : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Максимова Н. Ю. К. : Либідь, 2011. 520 с.
5. Максимова Н. Ю. Психологічна профілактика суїциду та агресивної поведінки у засуджених до довічного позбавлення волі . К.: ПАЛИВОДА А.В., 2011. 128 с.

6. Максимова Н. Ю. Сімейне консультування [Текст] : навчальний посібник / Н. Ю. Максимова ; Міжрегіональна акад. упр. персоналом. К. : Персонал, 2011. 304 с.

7. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства, К: ВІПОЛ, 2003. 343 с.

8. Профілактика ВІЛ/СНІДу, наркоманії, алкоголізму серед учнів і студентів: Тренінгові і соціально-реабілітаційні програми; В 3 т. / За ред. В.Г.Панка, І.І.Цушка. К.: Ніка-Центр, 2005. Т.1. 248 с.

9. Профілактика ВІЛ/СНІДу, наркоманії, алкоголізму серед учнів і студентів: Тренінгові і соціально-реабілітаційні програми; В 3 т. / За ред. В.Г.Панка, І.І.Цушка. К.: Ніка-Центр, 2005. Т.2. 264 с.

10. Профілактика ВІЛ/СНІДу, наркоманії, алкоголізму серед учнів і студентів: Тренінгові і соціально-реабілітаційні програми; В 3 т. / За ред. В.Г.Панка, І.І.Цушка. К.: Ніка-Центр, 2005. Т.3. 236 с.

11. Профілактика ризикованої поведінки в учнівському і студентському середовищі: Методичні рекомендації / За ред. В.Г.Панка. К.: Ніка-Центр, 2004. 252 с.

12. Психолого-педагогічні основи профілактики девіантної поведінки учнів підліткового віку. Методичні рекомендації. Ставище, 2002. 91с. .

** Опрацювання автора дослідження*

**Характеристика авторського змістового модуля
«Система здоров'язберігаючої діяльності спеціального навчального
закладу» навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота в
закладах освіти»**

**Змістовий модуль II. Система здоров'язберігаючої діяльності
спеціального навчального закладу**

**Тема 6. Загальна характеристика шкільних факторів ризику, що
впливають на здоров'я дітей**

Характеристика факторів ризику, що впливають на здоров'я школярів під час навчання в школі: стресова педагогічна тактика; інтенсифікація навчального процесу; невідповідність методик і технологій навчання віковим та функціональним можливостям учнів; невиконання елементарних фізіологічних та гігієнічних вимог до організації навчального процесу; недостатня обізнаність педагогів з вимогами оздоровчої педагогіки; відсутність служб шкільного лікарського контролю; недоліки в існуючій системі фізичного виховання дітей; відсутність системи оздоровчої роботи з батьками.

**Тема 7. Особливості процесу навчання учнів в умовах
здоров'язберігаючої педагогіки**

Етап початкового ознайомлення з основними поняттями та уявленнями. Його мета та основні завдання. Етап поглибленого вивчення. Його мета та основні завдання. Етап закріплення знань, умінь та навичок збереження та зміцнення здоров'я та їх подальшого вдосконалення. Його мета та основні завдання.

**Тема 8. Педагогічна діагностика сформованості в учнів
здоров'язберігаючих компетенцій**

Педагогічна діагностика як складова системи здоров'язберігаючої діяльності школи. Показники сформованості в учнів здоров'язберігаючих компетенцій сфері фізичного, психічного та соціального здоров'я. Спостереження як діагностичний інструмент визначення рівня сформованості молодших школярів здоров'язберігаючих компетенцій. Засоби оцінки сформованості учнів здоров'язберігаючих компетенцій.

Тема 9. Організація та методика проведення уроку з основ здоров'я за вимогами здоров'язберігаючої педагогіки.

Критеріальні показники сучасного здоров'язберігаючого уроку. Санітарно-гігієнічні: санітарно-гігієнічний режим; освітлення класу; відповідний тепловий режим; ергономічність кольорового забарвлення приміщення; відповідність пар зросту і віку учнів та ін. Організаційно-навчальні: чергування видів навчальної діяльності учнів; оптимальний розподіл навчального матеріалу; профілактика втомлюваності учнів і т.ін. Навчально-методичні: зв'язок теми, мети, змісту уроку з життям і здоров'ям людини; наявність акцентів на здоров'язбереження; спрямування уроку на формування в учнів здоров'язберігаючих компетенцій і т.ін.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль II. Управління здоров'язберігаючою діяльністю в освітній установі						
Тема 6. Загальна характеристика шкільних факторів ризику, що впливають на здоров'я дітей	14	2	2		4	6
Тема 7. Особливості процесу навчання учнів в умовах здоров'язберігаючої педагогіки	12	2	2		4	4
Тема 8. Педагогічна діагностика сформованості в учнів здоров'язберігаючих компетенцій	12	2	2		4	4
Тема 9. Організація та методика проведення уроку з основ здоров'я за вимогами здоров'язберігаючої педагогіки.	12	2	2		4	4
Разом за змістовим модулем 1	50	8	8		16	18

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 6. Загальна характеристика шкільних факторів ризику, що впливають на здоров'я дітей	2
2	Тема 7. Особливості процесу навчання учнів в умовах здоров'язберігаючої педагогіки	2
3	Тема 8. Педагогічна діагностика сформованості в учнів здоров'язберігаючих компетенцій	2
4	Тема 9. Організація та методика проведення уроку з основ здоров'я за вимогами з здоров'язберігаючої педагогіки.	2

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Охарактеризуйте шкільні фактори ризику, що негативно впливають на здоров'я учнів	4
2	Розкрити особливості етапу початкового ознайомлення учнів з основними поняттями та уявленнями; його мету та основні завдання.	4
3	Охарактеризувати педагогічну діагностику як складову системи здоров'язберігаючої діяльності початкової школи	4
4	Визначити критеріальні показники сучасного здоров'язберігаючого уроку	4
	Разом	16

Індивідуальні завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання із змістового модуля **«Система здоров'язберігаючої діяльності спеціального навчального закладу»** навчальної дисципліни **«Соціально-педагогічна робота в закладах освіти»** полягає у розробленні есе. Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання спрямоване на розвиток професійних компетенцій та компетентностей соціального педагога. Обсяг індивідуального навчально-дослідного завдання – необмежений, із представленням його за допомогою мультимедійної презентації. Подається за один тиждень до завершення вивчення курсу.

Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. . Сутність і шляхи реалізації здоров'язберігаючої функції освіти.
2. Особливості впровадження здоров'язберігаючих технологій в навчально-виховний процес школи.
3. Методика формування у молодших школярів умінь і навичок здорового способу життя підчас навчально-виховного процесу в 1 класі.
4. Методика формування у молодших школярів умінь і навичок здорового способу життя підчас навчально-виховного процесу в 2 класі.
5. Методика формування у молодших школярів умінь і навичок здорового способу життя підчас навчально-виховного процесу в 3 класі.
6. Методика формування у молодших школярів умінь і навичок здорового способу життя підчас навчально-виховного процесу в 4 класі.
7. Особливості формування в учнів 1-4 класів умінь і навичок здорового способу життя в позаурочний час.
8. Технологія формування в молодших школярів здоров'язберігаючих компетенцій на ГПД.
9. Характеристика здоров'язберігаючих компетенцій учнів у сфері збереження здоров'я.

Методи навчання

лекції, семінарські та практичні заняття; дискусії, методики евристичного навчання, методики групової та колективної роботи, вирішення проблемних ситуацій; виконання домашніх і практичних творчих завдань, завдань для самостійної роботи; виконання тестів для самоперевірки, контрольних тестів і робіт; робота над навчальним проектом.

Методи контролю

поточний контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (в тому числі: оцінювання домашньої, самостійної роботи, контрольних робіт і тестів), модульний контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (тести); підсумковий контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (тестування); оцінка за навчальний проект.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота			ІНДЗ	Підсумковий тест (залік)	Сума
Змістовий модуль 3					
T1	T2	T3			

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів;

Методичне забезпечення

мультимедійні презентації з тем, таблиці, схеми, навчально-методична література, електронні версії хрестоматійних матеріалів, Інтернет-ресурси.

Основна література

1. Архипова, С., Смерчак, Л. (2013). Формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів у корекційній роботі з дітьми з вадами психофізичного розвитку. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Педагогіка. Психологія. Філософія*, 28 (2), 14-19.
2. Баличева, Н. В. (2021). Здоров'язберігаюче середовище в навчальних закладах. *Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: зимові диспути: тези доп. II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (4-5 лютого 2021 р., м.Дніпро, Україна), Т. 1*, 178.
3. Бережна, Т. І. (2014). Здоров'язбережувальні педагогічні технології—важлива складова здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, (2), 35-39.
4. Гриньова, Я. (2018). Про деякі питання здоров'язбереження сучасного українського суспільства. *Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького*, 4 (15), 46-55.
5. Дубич, К. В., & Данилюк, К. В. (2017). Соціальний педагог в організації інклюзивного навчального процесу дітей з обмеженими фізичними можливостями. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*, (17), 89-92.
6. Крижановська, Т. В. (2020). Здоров'язбережувальні технології в соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «ціннісна складова соціалізації особистості дитини в умовах сьогодення» (23 квітня 2020 р., м. Дніпро), 234-240.
7. Отравенко, О. В. (2019). Здоров'язбережувальна компетентність як складова якісної професійної підготовки здобувачів вищої освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, (4 (327) Ч. 1), 100-107.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з навчальної дисципліни «Здоров'язберігаючі технології» для студентів спеціальності «Соціальна робота» освітнього програми «Соціальна педагогіка» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни: підготовка майбутніх соціальних педагогів до організації здоров'язберігаючого освітнього середовища у спеціальних навчальних закладах.

Завдання навчальної дисципліни: розширити загальноосвітній світогляд студентів щодо проблеми організації здоров'язберігаючого освітнього середовища у спеціальних навчальних закладах з деякими сучасними здоров'язберігаючими і здоров'яформуючими педагогічними технологіями.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

знати:

- сучасні наукові концепції впровадження здоров'язберігаючих технологій в освітній процес спеціальних навчальних закладів;
- сутність і види здоров'язберігаючих педагогічних технологій;
- основні положення, що визначають зміст, організаційні форми та методи освітнього процесу відповідно до загальних цілей здоров'язберігаючих освітніх технологій;
- закони і закономірності оздоровчого навчання і виховання учнів;
- зміст і методику використання оздоровчих технік в освітньому процесі спеціальних навчальних закладів;
- особливості застосування здоров'язберігаючих педагогічних технологій задля збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я учнів.

вміти:

- володіти сучасними здоров'язберігаючими освітніми технологіями;
- аналізувати літературу з проблеми організації здоров'язберігаючого освітнього процесу спеціальних навчальних закладів;
- володіти формами і методами формування у школярів здоров'язберігаючих компетентностей;
- моделювати систему діяльності учнів, яка сприятиме формуванню в них умінь і навичок здорового способу життя;
- творчо використовувати педагогічні надбання щодо організації здоров'язберігаючого освітнього процесу спеціальних навчальних закладів;
- сприяти формуванню в учнів стійкої мотивації ведення здорового і безпечного способу життя.

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Теоретико-методичні основи організації здоров'язберігаючого освітнього середовища у спеціальних навчальних закладах

Тема 1. Система здоров'язберігаючої діяльності спеціальних навчальних закладів

Здоров'язберігаючі технології, їх роль і місце у сфері збереження та зміцнення здоров'я учнів спеціальних навчальних закладів. Класифікація здоров'язберігаючих технологій і оздоровчих технік.

Тема 2. Зміст і особливості здоров'язберігаючої діяльності соціального педагога спеціальних навчальних закладів

Особливості професійно-педагогічної діяльності соціального педагога спеціальних навчальних закладів у сфері збереження здоров'я школярів. Компоненти здоров'язберігаючої діяльності соціального педагога спеціальних навчальних закладів. Мотиваційно-ціннісний компонент. Когнітивно-процесуальний компонент. Аналітико-результативний компонент.

Тема 3. Врахування природних біологічних ритмів у процесі організації навчальної діяльності молодших школярів.

Загальна характеристика ритмів навколишнього середовища та ритмів життєдіяльності. Сезонні зміни біоритмів. Добові ритми. Поняття про працездатність дитини. Закономірності розумової працездатності. Навантаження і втома. Особливості і показники визначення порушення стану здоров'я учнів спеціальних навчальних закладів.

Змістовий модуль 2.

Зміст і особливості використання оздоровчих освітніх технологій у освітньому процесі спеціальних навчальних закладів

Тема 4. Можливості використання аеротерапії, арт-терапії та пісочної терапії в освітньому процесі спеціальних навчальних закладів

Основи аерофітотерапії. Зміст і особливості використання аеротерапії і ароматерапії для дітей. Арт-терапія: завдання, види, умови застосування у роботі з молодшими школярами. Пісочна терапія у системі діяльності соціального педагога.

Тема 5. Методичні основи використання казкотерапії, кольоротерапії та світлотерапії в освітньому процесі спеціальних навчальних закладів

Методичні основи організації і проведення казкотерапії. Вплив кольорів на організм людини. Методики використання кольоротерапії у роботі із молодшими школярами. Поняття про світлотерапію. Геліотерапія: базові принципи.

Тема 6. Зміст і особливості використання музикотерапії, звукотерапії та сміхотерапії в освітньому процесі спеціальних навчальних закладів

Музикотерапія у сучасному освітньому процесі. Можливості використання звукотерапії у спеціальних навчальних закладах. Сміхотерапія у діяльності соціального педагога.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль I. Теоретико-методичні основи організації здоров'язберігаючого освітнього середовища у спеціальних навчальних закладах						
Тема 1. Система здоров'язберігаючої діяльності спеціальних навчальних закладів	14	4	2		4	4
Тема 2. Зміст і особливості здоров'язберігаючої діяльності соціального педагога спеціальних навчальних закладів	14	4	2		4	4
Тема 3. Врахування природних біологічних ритмів у процесі організації навчальної діяльності молодших школярів.	14	4	2		4	4
Разом за змістовим модулем 1	42	12	6		12	12

Змістовий модуль II. Зміст і особливості використання оздоровчих освітніх технологій у освітньому процесі спеціальних навчальних закладів						
Тема 4. Можливості використання аеротерапії, арт-терапії та пісочної терапії в освітньому процесі спеціальних навчальних закладів	16	4	2		4	6
Тема 5. Методичні основи використання казкотерапії, кольоротерапії та світлотерапії в освітньому процесі спеціальних навчальних закладів	16	4	2		4	6
Тема 6. Зміст і особливості використання музикотерапії, звукотерапії та сміхотерапії в освітньому процесі спеціальних навчальних закладів	16	4	2		4	6
Разом за змістовим модулем 2	48	12	6		12	18
Всього	90	24	12		24	34

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Система здоров'язберігаючої діяльності спеціальних навчальних закладів	2
2	Тема 2. Зміст і особливості здоров'язберігаючої діяльності соціального педагога спеціальних навчальних закладів	2
3	Тема 3. Врахування природних біологічних ритмів у процесі організації навчальної діяльності молодших школярів.	2
4	Тема 4. Можливості використання аеротерапії, арт-терапії та пісочної терапії в освітньому процесі спеціальних навчальних закладів	2
5	Тема 5. Методичні основи використання казкотерапії, кольоротерапії та світлотерапії в освітньому процесі спеціальних навчальних закладів	2

6	Тема 6. Зміст і особливості використання музикотерапії, звукотерапії та сміхотерапії в освітньому процесі спеціальних навчальних закладів	2
---	---	---

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Система здоров'язберігаючої діяльності загальноосвітньої школи.	4
2	Зміст і особливості здоров'язберігаючої діяльності вчителя початкових класів.	4
3	Врахування природних біологічних ритмів у процесі організації навчальної діяльності молодших школярів.	4
4	Можливості використання аеротерапії, арт-терапії та пісочної терапії у навчально-виховному процесі школи I ступеня.	6
5	Методичні основи використання казкотерапії, кольоротерапії та світлотерапії в умовах початкової школи.	6
6	Методичні основи використання казкотерапії, кольоротерапії та світлотерапії в умовах початкової школи.	6
	Разом	34

Методи навчання

лекції, семінарські та практичні заняття; дискусії, методики евристичного навчання, методики групової та колективної роботи, вирішення проблемних ситуацій; виконання домашніх і практичних творчих завдань, завдань для самостійної роботи; виконання тестів для самоперевірки, контрольних тестів і робіт; робота над навчальним проектом.

Методи контролю

поточний контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (в тому числі: оцінювання домашньої, самостійної роботи, контрольних робіт і тестів), модульний контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (тести); підсумковий контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (тестування); оцінка за навчальний проект.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота			ІНДЗ	Підсумковий тест (залік)	Сума
Змістовий модуль 1					
T1	T2	T3			

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів;

Методичне забезпечення

мультимедійні презентації з тем, таблиці, схеми, навчально-методична література, електронні версії хрестоматійних матеріалів, Інтернет-ресурси.

Основна література

1. Бардов В. Г. Загальна гігієна та екологія людини / В. Г. Бардов. – Вінниця : Нова Книга, 2002. – 216 с. – *кільк. прим.: 1 (ЗагЧЗ. – 1).*

2. Даценко І. І. Гігієна і екологія людини : навч. посібник / І. І. Даценко. – Львів : Афіша, 2000. – 248 с. – *кільк. прим.: 14 (ЗагЧЗ. – 2, КХ. – 6, Рахів. – 6).*

3. Микитюк О. М. Екологія людини : підручник / О. М. Микитюк, О. З. Злотін, В. М. Бровдій. – Х. : «ОВС», 2004. – 254 с. – *кільк. прим.: 3 (КХ. – 2, ЗагЧЗ. – 1).*

4. Охорона життя і здоров'я дітей : Ч.2. Культура здоров'я молодшого школяра. 1-4 класи : Програма та методичні поради для вчителів початкової школи / уклад. В. І. Шахненко. – К. : ІСДО, 1995. – 192 с. – *кільк. прим.: 1 (ЗагЧЗ – 1).*

5. Повна енциклопедія очищення та лікування організму / укладач І. Левашова. – Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2010. – 384 с.

6. Презлята Г. Здоровий спосіб життя : ідеї, пошуки, досвід : монографія / Г. Презлята. – Ів.-Франківськ : НАІР, 2013. – 484 с. – *кільк. прим.: 6 (КХ. – 3, ЗагЧЗ. – 3).*

7. Сливка Л. Екологія дитинства : навчально-методичний посібник / Л. Сливка. – Івано-Франківськ : НАІР, 2014. – 164 с.

* *Опрацювання автора дослідження*

Характеристика програми професійно-орієнтованої практики студентів бакалаврату спеціальності «Соціальна робота»

ОПИС ПРАКТИКИ

Предмет: діяльність майбутнього соціального педагога в навчально-виховних закладах/навчальну (у соціальних закладах та установах)

Курс: підготовка бакалаврів	Напрямок, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика практики
Кількість кредитів: 4 Модуль: <i>1 + навчальний проект</i> Змістових модулів: 3 Загальна кількість годин: <i>144</i> Тижневих годин: <i>36</i>	Шифр: <i>231</i> <i>Соціальна робота</i> Освітній рівень: <i>бакалавр</i>	<i>Практика</i> <i>Обов'язкова</i> Рік підготовки: Семестр: Індивідуальна робота: <i>Індивідуальне навчально-дослідне завдання.</i> Вид контролю: <i>екзамен</i>

Мета професійно-орієнтованої практики. Систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з дисциплін соціально-педагогічного циклу, формування та розвиток умінь і навичок професійної діяльності.

Завдання:

1. Ознайомлення з діяльністю установи, організації, що виступає базою практики.

2. Виявлення специфіки соціально-педагогічної діяльності.

3. Поглиблення, закріплення і застосування знань з соціальної педагогіки, теорії та практики соціальної роботи.

4. Вивчення специфіки планування роботи у тимчасовому колективі.

5. Формування і розвиток у майбутніх соціальних педагогів навичок педагогічного спілкування з об'єктами виховання.

6. Формування професійних якостей соціального педагога (виявлення, прийняття і повага індивідуальних особливостей вихованця, співпереживання його емоційним проявам, уміння бачити у ньому співучасника педагогічного процесу, довіра, почуття відповідальності за доручену справу, організованість та дисциплінованість, вірність принципам і цінностям соціально-педагогічної роботи).

7. Відпрацювання здоров'язберігаючих технологій.

8. Вивчення сучасних технологій здоров'язбереження.
9. Здійснення самостійної практичної діяльності.
10. Формування творчого мислення.
11. Участь у науково-дослідній роботі із соціально-педагогічних проблем.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Ознайомитись із метою, основними завданнями практики, програмою та методичними рекомендаціями до її організації і проведення.
2. Ознайомитись із завданнями, основними напрямками роботи, структурою бази практики.
3. Ознайомитись з режимом роботи, єдиними вимогами до роботи, правилами внутрішнього розпорядку бази практики.
4. Розробити індивідуальний план роботи та план роботи із колективом вихованців.
5. Вивчити та проаналізувати досвід роботи кращих вихователів, методистів, керівників гуртків, шляхом вивчення їх планів роботи, звітів, щоденників, методичних напрацювань, відвідування заходів.
6. Ознайомитись та навчитися використовувати здоров'язберігаючих технологій у роботі з різними категоріями дітей, родиною, соціальними службами, організаціями і установами.
7. Ознайомитись та навчитися використовувати здоров'язберігаючих технологій.
8. Ознайомитись та навчитися використовувати технології соціальної профілактики.
9. Ознайомитись та навчитися використовувати корекційно-реабілітаційні технології.
10. Навчитися проектувати моделі здоров'язберігаючих технологій роботу з дітьми і підлітками.
11. Навчитися розробляти плани та сценарії заходів на тему здоров'язбереження.
12. Підготувати, провести і проаналізувати не менше шести заходів на тему здоров'язбереження.
13. Підготувати навчальний проект.
14. Підготувати звітну документацію з практики та виступ на заключну конференцію.

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ

Тема	Кількість годин, відведених на:		
	Практ. роботи	Самост. роботу	Індив. роботи
Змістовий модуль І. Навчальна діяльність.			
1. Настановча конференція.	2	-	2

2. Зміст та особливості діяльності соціального педагога як організатора діяльності в умовах різновікового колективу.	-	2	4
Професійні обов'язки соціального педагога в навчально-виховних закладах/навчальну (у соціальних закладах та установах). Відповідальність за життя та здоров'я об'єктів діяльності.	-	2	2
4. Планування роботи соціального педагога в навчально-виховних закладах/навчальну (у соціальних закладах та установах). Види планів, їх структура.	-	2	4
5. Основні принципи організації самоврядування в діяльності освітніх та позашкільних закладів. Органи самоврядування.	-	2	2
6. Заключна конференція.	2	-	2
Змістовий модуль II. Практична діяльність.			
1. Організація діяльності.	10	-	2
2. Соціально-педагогічна діяльність.	22	4	4
3. Аналіз і обговорення діяльності	8	-	4
Змістовий модуль III. Методичне забезпечення та звітна документація.			
1. Розробка плану роботи соціального педагога.	2	4	4
2. Розробка сценаріїв проведення виховних заходів на тему здоров'язбереження для різновікового колективу.	2	4	2
3. Розробка плану роботи з конкретним дитячим колективом (класом, групою, ланкою, гуртком) на тему здоров'язбереження.	2	4	4
4. Розробка виступу на педагогічній раді, на зборах трудового колективу на тему здоров'язбереження.	2	4	2
5. Розробка виступу на батьківських зборах, перед громадою на тему здоров'язбереження.	2	4	4
6. Розробка рекламного інформаційного повідомлення про діяльність соціально-педагогічної служби на тему здоров'язбереження.	2	4	4
7. Оформлення звітної документації.	4	4	2
Усього годин:	60	40	44

**Кваліфікаційні вимоги
до професійних знань і умінь студента-практиканта.**

Після проходження професійно-орієнтованої практики студент повинен:

– знати:

- сутність соціально-педагогічних методів і форм на тему здоров'язбереження;
- особливості здоров'язберігаючих технологій і механізми їх реалізації, використання в роботі конкретної установи;

- особливості професійно-етичних взаємин соціального педагога з клієнтами та колегами;

– УМІТИ:

- збирати, систематизувати, інтерпретувати інформацію і встановлювати соціальний діагноз різних категорій клієнтів; створювати і розвивати відносини, що сприяють успішній здоров'язберігаючій діяльності;
- спостерігати й інтерпретувати поведінку клієнта;
- активізувати власні зусилля клієнта та його оточення для вирішення назрілих проблем;
- аналізувати стан корекційної, реабілітаційної діяльності бази практики; проектувати здоров'язберігаючу діяльність;
- використовувати особистісний і середовищний підхід для викорінення негативних факторів виникнення соціально-педагогічної проблеми;
- аналізувати конкретну соціальну ситуацію і бачити свою роль у вирішенні проблеми;
- організовувати педагогічно доцільну діяльність у соціумі, педагогічно управляти і коректувати соціальну ситуацію розвитку дітей;
- будувати взаємини з клієнтами відповідно до професійно-етичних норм і правил;
- взаємодіяти з колегами для вирішення проблеми;
- аналізувати результати своєї професійної діяльності.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Мета самостійної роботи. Самостійне вивчення частини програмного матеріалу; поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з означеної теми та розвиток навичок даного виду діяльності.

Зміст самостійної роботи. Робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі вивчення дисципліни, охоплює тему або декілька тем у межах курсу.

Оцінювання самостійної роботи здійснюється під час проведення практичних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовки студента до розгляду вказаної теми або до виконання конкретної роботи.

Шкала оцінювання самостійної роботи.

Максимальна кількість балів, набрана студентом за виконання завдань самостійної роботи з кожної теми – 1, з яких:

1 бал – студент у повному обсязі виконав завдання; володіє знаннями; використовує і дає критичну оцінку широкого кола наукових джерел; здійснює самостійний аналіз опрацьованого матеріалу; чітко формулює висновки;

0 балів – студент не виконав завдання.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати наукову психолого-педагогічну, методичну літературу.

Дослідити:

- а) проблеми формування культури здоров'язбереження у вихованців освітніх та позашкільних закладів;
- б) особливості діяльності соціального педагога в умовах різновікового колективу задля формування у них здорового способу життя;
- в) правові основи відповідальності за життя та здоров'я об'єктів діяльності соціального педагога;
- г) принципи планування роботи соціального педагога в освітніх та позашкільних закладах;
- д) основні принципи організації самоврядування в діяльності освітніх та позашкільних закладів.

Визначити:

- а) найбільш поширені здоров'язберігаючих технологій в освітніх та позашкільних закладах;
- б) шляхи вдосконалення педагогічної майстерності і розвитку творчості соціального педагога.

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЕКТ

(Індивідуальне навчально-дослідне завдання)

Навчальний проект з являє собою творчу роботу, в якій аналізуються найбільш поширені технології організації соціально-педагогічного процесу в освітніх та позашкільних закладах або основні шляхи вдосконалення педагогічної майстерності і розвитку творчості соціального педагога.

Навчальний проект виконується студентом протягом усього періоду практики.

Вимоги до ІНДЗ

До розгляду приймаються індивідуальні науково-дослідні завдання, які містять такі *елементи*:

- вступ – тема, мета та завдання роботи, її основні положення;
- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор;
- виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена робота;
- формулювання цілей (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямку;
- список використаних джерел.

Якщо ІНДЗ подається у вигляді презентації, то воно повинне відповідати наступним вимогам:

до структури:

- презентація не повинна бути монотонною і громіздкою (оптимально це 5-10 слайдів);
- на титульному слайді вказуються назва навчального закладу, назва матеріалу, дані про автора, дата розробки (титульна сторінка встановленого зразку);
- на останньому слайді вказується перелік використаних джерел (список джерел має складатись з не менш як 10 джерел, слід використовувати переважно нову літературу (2006-2012рр.));

до змісту:

- відповідність змісту презентації поставленим цілям і завданням;
- дотримання прийнятих правил орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту;
- відсутність фактичних помилок, достовірність представленої інформації;
- лаконічність тексту на слайді;
- завершеність (зміст кожної частини текстової інформації логічно завершено);
- об'єднання інформаційних елементів у групи;
- стислість і лаконічність викладу, максимальна інформативність тексту;
- розташування інформації на слайді (переважно горизонтальне розташування інформації, зверху вниз по головній діагоналі; найбільш важлива інформація повинна розташовуватися в центрі екрану; якщо на слайді картинка, напис повинен розташовуватися під нею; форматувати текст по ширині; не допускати «рваних» країв тексту);

до візуального і звукового ряду:

- відповідність зображень змісту;
- відповідність зображень віковим особливостям глядачів;
- обґрунтованість і раціональність використання графічних об'єктів;

до тексту:

- читання тексту на тлі слайда презентації (текст виразно видно на тлі слайда, використання контрастних кольорів для фону і тексту);

до дизайну:

- використання єдиного стилю оформлення;
- відповідність стилю оформлення презентації (графічного, звукового, анімаційного) змісту презентації;
- використання для фону слайда психологічно комфортних тонів;
- фон повинен бути елементом другого плану: виділяти, відтіняти, підкреслювати інформацію, розміщену на слайді, але не затуляти її;

до доступності для використання:

- презентація є легкодоступною, що забезпечує можливість її використання;

до ефективності використання презентації:

- педагогічна доцільність використання презентації;
- творчий, оригінальний підхід до створення презентації.

Якщо ІНДЗ подається у вигляді **реферату** (обсяг основної частини 8 стор.), вимоги будуть наступні:

- 1) шрифт Times New Roman 14, міжрядковий інтервал – 1,5 см, абзац – 1,25 см; відступ 2 см з усіх боків, вирівнювання по ширині;
- 2) титульна сторінка встановленого зразку;
- 3) план, який складається зі: вступу, 3 питань, висновків, списку використаних джерел;
- 4) вступ (1 стор.) має містити: актуальність теми, мету, завдання, предмет, об'єкт дослідження, структуру роботи;
- 5) обов'язковими є посилання на першоджерела у квадратних дужках;
- 6) список джерел має складатись з не менш як 10 джерел, слід використовувати переважно нову літературу (2006-2011pp.);
- 7) і головне – питання роботи мають розкривати зміст Вашої теми!

Якщо ІНДЗ подається у вигляді **лекції** (обсяг основної частини 5 стор.), вимоги будуть наступні:

- 1) лекція повинна містити такі *елементи*: вступ, де дається мотивація навчання, чітке формулювання теми лекції та постановка завдання; викладення в логічній послідовності окремих частин лекції; висновки, що дають можливість осмислити лекцію в цілому і виділити основну ідею; конкретне завдання на самостійну роботу; відповіді на запитання;
- 2) лекція повинна *забезпечувати*: високий теоретичний рівень інформації, посилання на законодавчі та нормативні акти, на нові досягнення науки; розкриття наукових засад теми; зв'язок теорії з практикою, зосередження уваги слухачів на питаннях, які вирішуються у світлі сучасних вимог; рекомендації до поглибленого самостійного вивчення тем, необхідних для організації життєдіяльності;
- 3) оформлення лекції відбувається за зразком реферату.

Шкала оцінювання ІНДЗ

Максимальна кількість балів, набрана студентом за виконання Індивідуального навчально-дослідного завдання – 20, з яких:

18-20 балів – наявні усі структурні елементи роботи; студент у повному обсязі виконав дослідне завдання; володіє знаннями, використовує і дає критичну оцінку широкого кола наукових джерел (не менше 10); здійснює самостійний аналіз опрацьованого матеріалу; використовує сучасні теорії та методи наукових досліджень; узагальнює висновки із заданої проблематики ІНДЗ; повністю дотримав вимог щодо оформлення ІНДЗ;

15-17 балів – наявні усі структурні елементи роботи; студент у достатній мірі володіє знаннями із заданої проблематики, проте узагальнює лише окремі факти і формулює нескладні висновки; дотримав вимог оформлення ІНДЗ;

11-14 балів – наявні усі структурні елементи роботи; студент в цілому послідовно і логічно розкрив дослідне завдання, дає загальну характеристику питанню яке досліджував, подає загальновідомий матеріал (робота містить недостатньо елементів наукового дослідження); аналіз і висновки поверхневі; у цілому дотримав вимог оформлення ІНДЗ;

10 і менше балів – наявні не всі структурні елементи роботи; студент частково розкрив зміст навчально-дослідного завдання; робота не містить елементів наукового дослідження; відсутні аналіз і висновки; недотримані вимоги до написання та оформлення ІНДЗ;

0 балів – студент не виконав індивідуальне навчально-дослідне завдання в призначений викладачем термін.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ: практична діяльність із розв'язуванням творчих та практичних завдань; робота над навчальним проектом.

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ: поточне та підсумкове оцінювання.

ДОКУМЕНТАЦІЯ З ПРАКТИКИ:

1. Індивідуальний план роботи.
2. Щоденник практики.
3. Пакет методичних матеріалів.
4. Навчальний проект.
5. Характеристика керівника закладу, який виступає базою практики.
6. Звіт про практику.

ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПРАКТИКИ

Шкала оцінювання

Максимальна кількість балів, набрана студентом за практику – **100**, з яких:

90-100 балів – студент у повному обсязі виконав завдання практики; володіє необхідними знаннями та уміннями; повністю дотримав вимог щодо оформлення документації;

75-89 балів – студент у достатній мірі виконав завдання практики; володіє знаннями та уміннями; дотримав вимог щодо оформлення документації;

60-74 бали – студент частково виконав завдання практики; володіє основними знаннями та уміннями; у цілому дотримав вимог щодо оформлення документації;

до 60 балів – студент не виконав завдання практики; не володіє необхідними знаннями та уміннями; недотримав вимог щодо оформлення документації;

0 балів – студент систематично не відвідував місце проходження практики; грубо порушував правила внутрішнього розпорядку установи; не виконав індивідуального плану.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ

<i>Модуль 1</i> (поточне оцінювання)															Мод. 2 (ІНДЗ)	Сума
Змістовий модуль I					Змістовий модуль II					Змістовий модуль III						
10					40					20					30	100
T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T		
1	2	3	4	5	6	1	2	3	1	2	3	4	5	6		
1	2	2	2	2	1	10	25	5	2	2	2	2	2	2	8	

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: опорні конспекти лекцій, програма практики, документаційно-правове забезпечення бази практики, ілюстративні матеріали.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архипова С.П., Омеляненко В.Л., Савченко О.П., Триус Ю.В. Педагогічна практика студентів вищих навчальних закладів 3-4 рівнів акредитації. Інструктивно-методичні матеріали для деканатів, кафедр, викладачів-методистів та студентів. – Черкаси: ЧДУ, 2000. – 28 с.

2. Василькова Ю.В. Методика и опыт работы социального педагога. – М.: Академия, 2001. – 198 с.

3. Галагузова Ю.Н., Сорвачева Г.В., Штинова Г.Н. Социальная педагогика: Практика глазами преподавателей и студентов: Пособие для студентов. – М.: Владос, 2001. – 224 с.

4. Лукашевич М.П. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навч.-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 112 с.

5. Максимова Н.Ю. Виховна робота з соціально дезадаптованими школярами: Метод. реком. – К.: ІЗМН, 1997. – 136 с.

6. Молодь і дозвілля (теорія і практика роботи з підлітками та молоддю за місцем проживання)/ О.В. Безпалько. – К., 1996. – Вип. 2. – 208 с.

7. Мудрик А.В. Социальная педагогика. Учебн. для студ. высш. учебн. завед. – М.: Академия, 2000. – 191 с.

8. Практична підготовка студентів із спеціальностей “Соціальна педагогіка” та “Соціальна робота” (методичні рекомендації для організаторів соціально-педагогічної практики) / Упорядники В.А. Поліщук, Н.С. Матвійчук. – Тернопіль, ТДПУ, 2000. – 24с.

9. Організаційно-відпочинкова соціально-педагогічна практика (методичні рекомендації для організаторів і студентів спеціальностей «Соціальна педагогіка» і «Соціальна робота») / Упорядники В.А. Поліщук, Н.С. Матвійчук. – Тернопіль, ТДПУ, 2000. – 88 с.

10. Профілактична соціально-педагогічна практика (методичні рекомендації для організаторів і студентів спеціальностей “Соціальна педагогіка” і “Соціальна робота”) / Упорядники В.А. Поліщук, Н.С. Матвійчук. – Тернопіль, ТДПУ, 2001. – 52 с.

* *Опрацювання автора дослідження*

**Характеристика програми переддипломної практики
студентів бакалаврату спеціальності «Соціальна робота»**

ОПИС ПРЕДМЕТА

Предмет: планування, організація та здійснення професійної соціально-педагогічної діяльності у загальноосвітніх закладах і соціальних службах

Курс: IV Підготовка бакалаврів	Напрямок, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів: 6 Модулів: 3+ 1 ІНДЗ Загальна кількість годин: 216 год Тижневих годин: 36 год	Шифр та назва напрямку: <i>23 Соціальна робота</i> Шифр та назва спеціальності: <i>231</i> <i>Соціальна робота</i> Освітній рівень: <i>бакалавр</i>	Обов'язкова Рік підготовки: 4 Семестр: 8 Навчально-методична робота: 108 год. Індивідуальна: 54 год. мостійна робота: 54 год. Вид контролю: екзамен

Мета: безпосередня участь студентів у роботі соціально-педагогічних служб в структурі загальноосвітніх закладів та соціальних служб, надання практичної соціально-педагогічної допомоги клієнтам, які її потребують, практична реалізація теоретичних знань та вмінь студентів в умовах професійної діяльності.

Завдання:

- дослідити рівень теоретичних знань, загальної ерудиції, культурного кругозору;
- здійснити аналіз сформованості системи професійно-педагогічних умінь та навичок, розвиненості педагогічних здібностей;
- виявити ставлення до педагогічної професії, до дітей, до педагогічної практики (якість роботи на консультаціях, методичних семінарах);
- визначити рівень розвитку професійно значущих особистісних якостей майбутнього соціального педагога;
- обґрунтувати основні технології професійної діяльності соціального педагога відповідно до напрямку соціально-педагогічної роботи (діагностичний, профілактичний, консультативний, профорієнтаційний, реабілітаційний тощо);
- визначити методики збору інформації для подальшого планування та здійснення професійного втручання;
- проаналізувати особливості управління професійною діяльністю соціального педагога;
- основні технології професійної діяльності соціального педагога.

– СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ ПРАКТИКИ

Тема	Кількість годин, виділених на:		
	Практичну роботу	Самостійну роботу	Індивідуальну
Змістовий модуль I. Навчальна діяльність			
1. Участь у настановчій конференції з питань організації і проведення професійної практики	1		
2. Ознайомлення із базою проходження практики, її керівником, персоналом.	2		4
3. Вивчення змісту професійної діяльності соціального педагога на базі практики	6	4	10
4. Участь у підсумковій конференції	1		2
Змістовий модуль II. Практична діяльність.			
1. Організація діяльності.	20	4	4
2. Соціально–педагогічна діяльність.	50	10	4
3. Аналіз і обговорення діяльності	10	4	4
Змістовий модуль III. Методичне забезпечення та звітна документація			
1. Розробка індивідуального плану роботи соціального педагога.	3	4	4
2. Розробка сценаріїв проведення соціально-педагогічних заходів для різновікового колективу на тему здоров'язбереження.	3	4	4
3. Виконання практичних завдань	12	16	16
4. Оформлення звітної документації	10	4	2
Усього годин	108	54	54

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

1. Охарактеризувати загальні риси та структуру організації, де проходить практика. Представити структурну схему даної організації. Описати процес функціонування даної організації.

2. Визначити та описати місце методів (за напрямом впливу на керований об'єкт, способом врахування інтересів, формою впливу, характером впливу) менеджменту у процесі управління соціальною службою.

3. Охарактеризувати формування функцій менеджменту у даній соціальній службі.

4. Охарактеризувати всі види комунікацій в організації (між організацією і зовнішнім середовищем, між рівнями і підрозділами; неформальними, міжособовими та організаційними комунікаціями). На конкретних прикладах описати використання інформації при різних видах комунікації.

5. Дослідити, як відбуваються організаційні зміни, що є запорукою розвитку будь-якої організації і зумовлюють здійснення нововведень. Визначити причини опору працівниками певним змінам та шляхи їх подолання керівником організації.

6. Охарактеризувати внутрішні та зовнішні фактори середовища організації, які впливають на формування культури здоров'язбереження.

7. Визначити та описати тип і стиль роботи керівника організації та тип керівництва щодо участі підлеглих у прийнятті рішень.

8. Виявити та описати методи впливу керівника на підлеглих (позитивні та негативні сторони).

9. Скласти характеристику керівника даної організації у контексті реалізації ідеї здоров'язбереження.

10. На основі моделі оцінки ефективності діяльності організації соціальної сфери визначити та описати рівень практичної діяльності даної соціальної організації у напрямку здійснення здоров'язберігаючої діяльності та реалізації здоров'язберігаючих технологій.

11. Виявити, які державні організації та установи є партнерами даної соціальної організації. Описати мотиви партнерства та вплив зовнішнього середовища партнера на соціальну службу. Вказати, як оформлені партнерські взаєностосунки (документально, усно, ін.) Дослідити, чи доцільно розширювати список партнерів як складового елемента соціальної служби.

12. Підготувати та провести три соціально-педагогічних заходи на тему здоров'язбереження.

13. Розробити та представити власний проект щодо стратегії розвитку культури здоров'язбереження даної соціальної організації.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ В СПЕЦІАЛЬНОМУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ

1. Охарактеризувати загальні риси та структуру закладу, де проходить практика. Представити структурну схему закладу. Описати процес функціонування закладу.

2. Визначити та описати місце методів (за напрямом впливу на керований об'єкт, способом врахування інтересів, формою впливу, характером впливу) менеджменту у процесі управління закладом.

3. Охарактеризувати формування функцій менеджменту у даному закладі.

4. Охарактеризувати всі види комунікацій в закладі (між закладом і зовнішнім середовищем, між рівнями і підрозділами; неформальними, міжособовими та організаційними комунікаціями). На конкретних прикладах описати використання інформації при різних видах комунікації.

5. Визначити та описати тип і стиль роботи керівника та тип керівництва щодо участі підлеглих у прийнятті рішень. Виявити позитивні та негативні сторони в діяльності директора.

6. Виявити проблеми, пов'язані зі здоров'ям, характерні для педагогічного колективу і запропонувати шляхи їх вирішення.

7. Виявити проблеми, пов'язані зі здоров'ям, характерні для учнів даного закладу і запропонувати шляхи їх вирішення.

8. Розробити варіант етичного кодексу директора закладу, зорієнтованого на здоров'язбереження усіх учасників освітнього процесу.

9. Розробити та представити власний проект щодо стратегії розвитку культури здоров'язбереження.

10. Провести діагностику стану здоров'я учасників освітнього процесу. Запропонувати шляхи його покращення.

11. Визначте та оцініть психологічну атмосферу в учнівському колективі за експрес-методикою вивчення соціально-психологічного клімату в колективі О. Михалюка.

12. Підготувати та провести три соціально-педагогічних заходи на тему здоров'язбереження.

13. Підготувати та провести профорієнтаційне заняття зі старшокласниками на тему здоров'язбереження.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Опрацювати наукову психолого-педагогічну, методичну літературу

Дослідити:

а) проблеми розвитку творчого потенціалу вихованців освітніх та позашкільних закладів;

б) особливості професійної діяльності соціального педагога в умовах різновікового колективу;

в) управлінські аспекти професійної діяльності соціального педагога;

г) принципи планування роботи соціального педагога в освітніх та позашкільних закладах за здоров'язбереження;

д) основні принципи організації самоврядування в діяльності освітніх та позашкільних закладів за здоров'язбереження.

Визначити:

а) найбільш поширені здоров'язберігаючі технології організації соціально-педагогічного процесу в освітніх та позашкільних закладах;

б) шляхи вдосконалення педагогічної майстерності і розвитку творчості соціального педагога.

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЕКТ

(Індивідуальне навчально-дослідне завдання)

Навчальний проект з являє собою творчу роботу, в якій аналізуються найбільш поширені технології організації соціально-педагогічного процесу в освітніх та позашкільних закладах або основні шляхи вдосконалення педагогічної майстерності і розвитку творчості соціального педагога.

Навчальний проект виконується студентом протягом усього періоду практики.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ: практична діяльність із розв'язуванням творчих та практичних завдань; робота над навчальним проектом.

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ: поточне та підсумкове оцінювання.

ДОКУМЕНТАЦІЯ З СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ:

1. Індивідуальний план роботи.

2. Щоденник практики.

3. Пакет методичних матеріалів відповідно до поставлених практичних завдань практики.

4. Навчальний проект (являє собою творчу роботу, в якій аналізуються найбільш поширені технології організації соціально-педагогічного процесу в освітніх та позашкільних закладах або основні шляхи вдосконалення педагогічної майстерності і розвитку творчості соціального педагога).

5. Характеристика студента, представлена керівником закладу, що виступає базою практики.

6. Звіт про практику.

**Розподіл балів, що присвоюються студентам
за соціально-педагогічну практику**

	Вид діяльності	Кількість балів
1	Участь у настановчій конференції	5
2	Індивідуальний план роботи	5
3	Щоденник практики	10
4	Практичні завдання	30
5	Сценарії трьох заходів на тему здоров'язбереження	15
6	Навчальний проект на тему здоров'язбереження	10
7	Характеристика студента	5
8	Звіт про практику	5
9	Оформлення документації, своєчасне її подання керівнику практики	5
10	Систематичність відвідування бази практики	5
11	Участь у підсумковій конференції	5
	Всього	100 балів

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: опорні конспекти лекцій, програма практики, документаційно-правове забезпечення бази практики, ілюстративні матеріали.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архипова С.П., Омеляненко В.Л., Савченко О.П., Триус Ю.В. Педагогічна практика студентів вищих навчальних закладів 3-4 рівнів акредитації. Інструктивно-методичні матеріали для деканатів, кафедр, викладачів-методистів та студентів. – Черкаси: ЧДУ, 2000. – 28с.

2. Василькова Ю.В. Методика и опыт работы социального педагога. – М.: Академия, 2001. – 198 с.

3. Галагузова Ю.Н., Сорвачева Г.В., Штинова Г.Н. Социальная педагогика: Практика глазами преподавателей и студентов: Пособие для студентов. – М.: Владос, 2001. – 224 с.

4. Лукашевич М.П. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навч.-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 112с.

5. Максимова Н.Ю. Виховна робота з соціально дезадаптованими школярами: Метод. реком. – К.: ІЗМН, 1997. – 136 с.

6. Молодь і дозвілля (теорія і практика роботи з підлітками та молоддю за місцем проживання)/ О.В. Безпалько. – К., 1996. – Вип. 2. – 208с.

7. Мудрик А.В. Социальная педагогика. Учебн. для студ. высш. учебн. завед. – М.: Академия, 2000. –191с.

8. Організаційно-відпочинкова соціально-педагогічна практика (методичні рекомендації для організаторів і студентів спеціальностей "Соціальна педагогіка" і "Соціальна робота") / Упорядники В.А. Поліщук, Н.С. Матвійчук. – Тернопіль, ТДПУ, 2000. – 88 с.

** Опрацювання автора дослідження*

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Пилюк Наталії Вікторівни

«Підготовка майбутніх соціальних педагогів

до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах»

зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

7. Пилюк, Н. (2021). Діагностика рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних навчальних закладах. *Social Work and Education*. Vol. 8, No. 1. Ternopil-Aberdeen, 129-138. DOI: 10.25128/2520-6230.21.1.11.

8. Пилюк, Н. (2020а). Структура готовності майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Випуск № 32, том 1, 263-269.

9. Олійник Г., Пилюк Н., (2020). Особливості соціалізації дітей з особливими потребами у сучасному українському суспільстві. *Social Work and Education*. Vol. 7, No. 2. Ternopil-Aberdeen, 2020. pp. 178-185. DOI: 10.25128/2520-6230.20.2.3.

10. Pyliuk, N. (2020). Pedagogiczne warunki kształtowania gotowości do działań prozdrowotnych w liceach przyszłych nauczycieli społecznych. *Knowledge. Education. Low. Managmtnt. Nauka. Oświata. Prawo. Zarządzanie*. № 2 (30), 380-398.

11. Пилюк, Н. (2020b). Діяльність соціального педагога з реалізації здоров'язбережувальних технологій в освітньому середовищі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 10, 370-379.

12. Pyliuk, N., Cherneta, S. Yu., (2016). The main directions of social work with children with disabilities: content and form. *Knowledge. Education. Low. Managmtnt. Nauka. Oświata. Prawo. Zarządzanie*. № 1 (13), 51-54.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Пилюк, Н. (2020с). Діяльність соціальних педагогів з реалізації здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних навчальних закладах. IX Міжнародна науково-практична конференція «Соціальна робота: виклики сьогодення»: Зб. наук. праць (9-10 травня 2020 р., м. Тернопіль) / за заг. ред. В. А. Поліщук, С. М. Калаур, Г. І. Слосанської. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В. (доповідь).

8. Пилюк, Н. (2020d). Сутність готовності майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії* : збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції, (16–17 жовтня м. Одеса), Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки».

11. Пилюк, Н. (2019а). Профілактика схильності підлітків до вживання наркотиків. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Соціальна робота: виклики сьогодення»: Зб. наук. праць (18-19 квітня 2019 р.,

м. Тернопіль) / за заг. ред. В. А. Поліщук, С. М. Калаур, Г. І. Слезанської. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 269-271.

12. Пилюк, Н. (2019b). Структура професійної компетентності соціальних педагогів у здоров'язберігаючій діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський та національний вимір : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*, (28-29 травня 2019 р., м.Луцьк), Луцьк: ПП Іванюк В.П.

13. Пилюк, Н. (2018). Поняття здоров'язберігаючого освітнього середовища у закладі вищої освіти. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференція студентів і аспірантів*.

14. Пилюк, Н. (2017a). Мотиваційна складова формування готовності майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. *Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (1 березня-1 квітня, м. Київ), Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології».

15. Пилюк, Н. (2017b). Соціальні аспекти роботи з підлітками, схильними до адикцій. *Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальна робота і соціальна педагогіка: виклики сьогодення»*: Зб. наук. Праць (17-18 травня 2017 р., м. Тернопіль) / за заг. ред. В. А. Поліщук, С. М. Калаур, Г. І. Слезанської. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 78-82.

Праці, які додатково відображають результати дисертації

13. Пилюк, Н. (2009a). Підготовка спеціалістів соціальної сфери до оздоровчої роботи із дошкільнятами з особливими потребами в системі вищої професійної освіти. *Актуальні проблеми психології: зб. наукових праць* [Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України]; за ред. С. Д. Максименка. Т. 7: Екологічна психологія. Вип. 18: Психологія освітнього простору. К.: Миколаїв: ТОВ «Фірма «Іліон», 295-298.

14. Пилюк, Н. (2009b). Оздоровча робота у спеціалізованому дошкільному закладі як засіб соціальної адаптації дітей з особливими потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Зб. наук. пр. Вип. 6(8), 224-231.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Пилюк Наталії Вікторівни

«Підготовка майбутніх соціальних педагогів

до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах»

зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Основні практичні та теоретичні результати дослідження апробовано у доповідях та виступах на міжнародних, усеукраїнських та обласних науково-практичних конференціях і семінарах:

Міжнародна науково-практична конференція «Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі». м. Київ, 1 березня-1 квітня 2017 р. Тема доповіді: Мотиваційна складова формування готовності майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах.

VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціальна робота і соціальна педагогіка: виклики сьогодення». м. Тернопіль, 17-18 травня 2017 р. Тема доповіді: Соціальні аспекти роботи з підлітками, схильними до адикцій.

VIII Міжнародна науково-практична конференція студентів і аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень». м. Луцьк, 2018 р. Тема доповіді: Поняття здоров'язберігаючого освітнього середовища у закладі вищої освіти.

VIII Міжнародна науково-практична конференція «Соціальна робота: виклики сьогодення». м. Тернопіль, 18-19 квітня 2019 р. Тема доповіді: Профілактика схильності підлітків до вживання наркотиків.

IV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський та національний вимір». м. Луцьк, 28-29 травня 2019 р. Тема доповіді: Структура професійної компетентності соціальних педагогів у здоров'язберігаючій діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах.

IX Міжнародна науково-практична конференція «Соціальна робота: виклики сьогодення». м. Тернопіль, 9-10 травня 2020 р. Тема доповіді: Діяльність соціального педагога з реалізації здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних навчальних закладах.

Міжнародна науково-практична конференція «Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії». м. Одеса, 16–17 жовтня 2020 р. Тема доповіді: Сутність готовності майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах.

ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ
Пилюк Наталії Вікторівни
«Підготовка майбутніх соціальних педагогів
до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх
зкладах»
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

* МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ, Запорізька обл. 71100
 E-mail: rector@bdpu.org.ua; http://bdpu.org

Тел. +38(06153) 3-62-44, факс +38(06153) 4-74-68
 Код згідно з ЄДРПОУ 02125220

№ _____

На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційної роботи здобувача кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки Пилюк Наталії Вікторівни на тему: «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах», яка подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук у галузі знань 01– освіта /педагогіка за спеціальністю 015 – професійна освіта (за спеціалізаціями), спеціалізація – теорія і методика професійної освіти.

Довідкою засвідчуємо факт упровадження результатів дисертаційної роботи Пилюк Наталії Вікторівни упродовж 2016-2020 н. р. в Бердянському державному педагогічному університеті в процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за галуззю знань 23 «Соціальна робота» спеціальністю 231 «Соціальна робота» освітньо-професійною програмою «Соціальна педагогіка».

У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи пройшли апробацію такі основні положення дисертації Н. В. Пилюк: педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах, критерії та показники готовності соціальних педагогів до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Зміст навчальних дисциплін «Соціальна педагогіка», «Технології соціальної роботи», «Соціальна робота в закладах освіти», «Соціальна робота в соціально-реабілітаційних центрах» доповнено матеріалами реалізації соціальними педагогами здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах. Викладачами кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти широко застосовувалися здоров'язберігаючі технології професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Пилюк Наталії Вікторівни обговорювались та схвалені на засіданні кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти Бердянського державного педагогічного університету.

Довідка видана для подання за місцем захисту дисертаційної роботи.

Проректор з
науково-педагогічної роботи

Зав.каф. соціальної роботи
та інклюзивної освіти

канд. філол. наук, доц. Ліпич В. М.

канд. пед. наук, доц. Петровська К. В.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, (0332) 72-01-23
 e-mail: post@vnu.edu.ua, web: http://www.vnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125102

10.12.2020 № 03-26/01/1787 Г

на № _____ від _____

Г

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки Пилюк

Наталії Вікторівни на тему: «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах», яка подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук у галузі знань 01 – освіта /педагогіка за спеціальністю 015 – професійна освіта (за спеціалізаціями), спеціалізація – теорія і методика професійної освіти

Даним актом засвідчуємо, що Пилюк Н.В. здійснено дослідження з теорії і практики професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах. Результати дисертаційного дослідження Пилюк Н.В. були апробовані у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів на базі Волинського національного університету імені Лесі Українки, а саме: педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах. Розроблений та впроваджений у навчальний процес курс «Здоров'язберігаючі технології» дав змогу сформувати у студентів уявлення про систему здоров'язбереження у спеціальних загальноосвітніх закладах, сприяв формуванню у них культури здоров'язбереження, що включає знання і вміння, а головне, потребу в здійсненні самостійної діяльності зі здоров'язбереження.

Викладачі та студенти кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи мали можливість ознайомитися з результатами дисертаційного дослідження Пилюк Н.В. під час засідань кафедри, круглих столів, науково-практичних конференцій.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувачки Пилюк Н.В. сприяло підвищенню результативності навчального та виховного процесу професійної підготовки соціальних педагогів у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.

РЕКТОР

Антолій ЦЬОСЬ

Антошок (0332)241100

УКРАЇНА
Тернопільська обласна рада
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка
Вул. Ліцейна, 1, м. Кременець,
Тернопільська обл., 47003
тел/факс: (035-46) 2-19-91
ел. пошта: kogpa_docs@ukr.net

UKRAINE
Ternopil Regional Council
Kremenets Taras Shevchenko Regional
Academy of Humanities and Pedagogy
1, Litseina St. Kremenets,
Ternopil Region, 47003
phone/fax: (035-46) 2-19-91
e-mail: kogpa_docs@ukr.net

№ 05-16/126

«26» 02 2021 р.

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки **Пилюк Наталії Вікторівни на тему: «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах»**, яка подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук у галузі знань 01 – освіта /педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), спеціалізація – теорія і методика професійної освіти.

Результати дисертаційного дослідження Пилюк Наталії Вікторівни на тему: «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах» впроваджувалися упродовж 2017-2020 навчальних років у Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім.Тараса Шевченка.

Дисертанткою розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально апробовано зміст професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах.

Важливим результатом дослідження є розробка та упровадження фрагментів навчального та організаційно-методичного забезпечення професійної підготовки соціальних педагогів (програм, матеріалів для самостійної, індивідуальної та наукової роботи, а також для оцінювання знань студентів), зокрема всіх видів практик (навчально-ознайомлювальної, професійно-орієнтованої, переддипломної), що дозволило оптимізувати рівень готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах. Особливу цінність представляє розроблений навчальний курс «Здоров'язберігаючі технології» та навчально-методичний комплекс до нього. Результати експериментального дослідження засвідчили ефективність запропонованих педагогічних умов формування готовності до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах у майбутніх соціальних педагогів та можуть з успіхом використовуватися у процесі їх професійної підготовки.

Зважаючи на актуальність і наукову значущість окресленої проблематики, колективом кафедри педагогіки та психології (протокол № 3 від 25 лютого 2021 року) зроблено висновки про доцільність подальшого впровадження результатів дослідження в освітній процес закладів вищої освіти.

Т. в. о. ректора

Микола Курач

УКРАЇНА
 МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
 ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**
 вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027,
 тел. (0352)43-58-80, факс (0352)43-60-02
 e-mail: info@tnpu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125544

UKRAINE
 MINISTRY OF EDUCATION AND
 SCIENCE OF UKRAINE
**TERNOPIL VOLODYMYR HNATIUK
 NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY**
 2 M. Kryvonosa st., Ternopil, 46027, Ukraine
 tel. +38 0352 43 60 67, fax: +38 0352 43 60 02
 e-mail: info@tnpu.edu.ua

Від " 16 " 02 2021 р. № 196-33/03 На № _____ від " _____ " _____ 20__ р.

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 здобувачки кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи
 Волинського національного педагогічного університету імені Лесі Українки
 Пилюк Наталії Вікторівни на тему: «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до
 реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах»**

Даною довідкою засвідчуємо, що упродовж 2016–2020 навчальних років у професійну підготовку майбутніх соціальних працівників, які здобувають освіту в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка були впроваджені результати дослідження Пилюк Наталії Вікторівни за темою кандидатського дослідження «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах». Авторка дослідження здійснила діагностичний та контрольний зріз з метою діагностики рівнів сформованості готовності до здійснення здоров'язберігаючої діяльності у спеціальних загальноосвітніх закладах; ознайомила викладачів кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти та менеджменту соціокультурної діяльності з матеріалами дисертаційного дослідження; брала участь у щорічних науково-практичних конференціях «Соціальна робота: виклики сьогодення», що проводилися на кафедрі у 2017, 2018, 2019 рр., наукова-методичних семінарах та заходах, організованих кафедрою спільно із її зовнішніми партнерами.

Матеріали дисертаційного дослідження Пилюк Н.В. були апробовані під час викладання навчальної дисципліни «Формування здорового способу життя», яка спрямована на формування у студентів високого рівня готовності до здійснення здоров'язберігаючої діяльності.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Пилюк Н.В. сприяло підвищенню результативності процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка й отримало позитивні відгуки викладачів і студентів.

Результати дослідження розглянуто на засіданні кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти та менеджменту соціокультурної діяльності (протокол № 7 від 2 лютого 2021 року).

Перший проректор

Григорій ТЕРЕЩУК

Завідувач кафедри соціальної роботи,
 спеціальної освіти та менеджменту
 соціокультурної діяльності

Віра ПОЛІЩУК

УКРАЇНА

**ЗАТУРЦІВСЬКА СПЕЦІАЛЬНА ШКОЛА «ЦЕНТР ОСВІТИ»
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

45523, с.Затурці, вул.Нова,1, тел.-факс (3374) 9-74-48, 9-74-49 E-mail: zshi.noval@meta.ua
код 20131879

від 07.02.2020 р. № 17

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки Пилюк Наталії Вікторівни на тему: «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах», яка подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук у галузі знань 01– освіта /педагогіка за спеціальністю 015 – професійна освіта (за спеціалізаціями), спеціалізація – теорія і методика професійної освіти.

Результати дисертаційної роботи Пилюк Наталії Вікторівни упродовж 2016-2020 н. р. впроваджувались в навчально-виховний процес Затурцівської спеціальної школи «Центр освіти» Волинської обласної ради.

У навчально-виховному процесі Затурцівської спеціальної школи «Центр освіти» були апробовані результати дисертаційного дослідження Пилюк Н.В, а саме: застосування форм та методів, удосконалення напрямів здоров'язбережувальної діяльності соціального педагога з молодшими школярами, які сприяли створенню та підтриманню такого середовища освітнього закладу, яке максимально сприяло збереженню здоров'я всіх його суб'єктів.

Педагогами Затурцівської спеціальної школи «Центр освіти» широко застосовувалися в освітньому процесі здоров'язберігаючі технології у роботі з молодшими школярами, що допомогло удосконалити умови навчання дитини в школі; організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм); повноцінний та раціонально організований руховий режим.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувачки Пилюк Н.В. сприяло підвищенню результативності навчального та виховного процесу молодших школярів Затурцівської спеціальної школи «Центр освіти».

Л.П.Лопухович

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“ЛУЦЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-
РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ЦЕНТР
ЛУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ”**

вул. Лесі Українки, 20,
м. Луцьк, Волинська обл., 43016,
тел. (0332) 723 959,
E-mail: lnrcentre@ukr.net
Web: <http://lnrcenter.blogspot.com>
ЄДРПОУ 26414118

Від 11.05.2020 № 01-10/ 29

на № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки Пилюк Наталії Вікторівни на тему: “Підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров’язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах”, яка подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук у галузі знань 01– освіта /педагогіка за спеціальністю 015 – професійна освіта (за спеціалізаціями), спеціалізація – теорія і методика професійної освіти

Довідкою засвідчуємо факт упровадження результатів дисертаційної роботи Пилюк Наталії Вікторівни упродовж 2016-2020 н. р. в навчально-виховний процес КЗ “Луцький навчально-реабілітаційний центр Луцької міської ради”.

Результати дисертаційного дослідження Пилюк Н.В. були апробовані у навчально-виховному процесі, а саме: соціальним педагогом реалізовувались здоров’язберігаючі технології у роботі з молодшими школярами, які сприяли формуванню в учнів знань про здоровий спосіб життя і вмінь здоров’язбереження.

Педагогами КЗ “Луцький навчально-реабілітаційний центр Луцької міської ради” широко застосовувалися в освітньому процесі здоров’язберігаючі технології у роботі з молодшими школярами.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувачки Пилюк Н.В. сприяло підвищенню результативності навчального та виховного процесу молодших школярів КЗ “Луцький навчально-реабілітаційний центр Луцької міської ради”.

Директор

Леся ВОЛИНЕЦЬ